

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΚΟΡΑΗΣ»

Ειρήνη Βελισσάρη

**Η φιλοτέχνηση της εικόνας του αυτοκράτορος στην *Έπιτομή*
Ιστοριῶν του Ιωάννη Ζωναρά**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2019

Ειρήνη Βελισσάρη

**Η φιλοτέχνηση της εικόνας του αυτοκράτορος στην *Έπιτομή*
Ιστοριῶν του Ιωάννη Ζωναρά**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΟΠΤΗΣ: Κ. Δ.Σ. Παϊδας

ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Τ. Γ. Κόλιας

Α. Δ. Παναγιώτου

ΑΘΗΝΑ 2019

Copyright ©, **Ειρήνη Βελισσάρη, 2019.**

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ	2
II. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
III. ΒΙΒΛΙΟ XIII (312 – 457)	20
IV. ΒΙΒΛΙΟ XIV (457 – 717).....	57
V. ΒΙΒΛΙΟ XV (717 – 867).....	99
VI. ΒΙΒΛΙΟ XVI (867 – 969).....	126
VII. ΒΙΒΛΙΟ XVII (969 – 1056)	153
VIII. ΒΙΒΛΙΟ XVIII (1056 – 1118)	178
IX. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	196
X. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	204
XI. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ BYZANTINΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ	232
XII. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ	242
XIII. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΝΕΟΤΕΡΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΩΝ	244

I. ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

α. Πηγές

- Ζωναράς, *Έπιτομή* = Pinder M. (ed.), *Ioannis Zonarae Annales*, [CSHB, 44], Bonnae 1841.
- Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών* = Büttner-Wobst Th. (ed.), *Ioannis Zonarae Annales*, [CSHB, 46], Bonnae 1897.

β. Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Βαρζός Κ., *Η γενεαλογία των Κομνηνών*, τ. Α', [Βυζαντινά Κείμενα καὶ Μελέται, 20α], Θεσσαλονίκη 1984.
- Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία* = Hunger H., *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία. Ἡ λόγια κοσμικὴ γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν* (μτφ. Κόλιας Τ. Γ., Συνέλλη Κατερίνα, Μακρῆς Γ. Χ., Βάσσης Ἰ.), τ. Β', Αθήνα 1992.
- ΘΗΕ = *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 1-12, Αθήνα 1962-1968.
- Καλτσογιάννη, *Αγιολογικὸ καὶ ομιλητικὸ ἔργο του Ἰωάννη Ζωναρά*. *Εισαγωγικὴ μελέτη-Κριτικὴ ἐκδοση*, [Βυζαντινά Κείμενα καὶ Μελέται, 60], Θεσσαλονίκη 2013.
- Καρπόζηλος, *Βυζαντινοὶ ιστορικοὶ* = Καρπόζηλος Α., *Βυζαντινοὶ ιστορικοὶ καὶ χρονογράφοι*, τ. Γ', Αθήνα 2009.
- Krumbacher, *Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας* (μτφ. Σωτηριάδης Γ.), τ. Α', Αθῆναι 1897.
- Μπουρδάρα, *Καθοσώσεις καὶ Τυραννίς* = Μπουρδάρα Καλλιόπη Αλκ., *Καθοσώσεις καὶ Τυραννίς κατὰ τοὺς μέσους βυζαντινοὺς*

- Μπουρδάρη, *Καθοστώσεις* = χρόνους. *Μακεδονική δυναστεία (867-1056)*, Αθήνα-Κομοτηνή 1981.
- Μπουρδάρη Καλλιόπη Αλκ., *Καθοστώσεις και Τυραννίες κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους (1056-1081)*, Αθήνα 1984.
- Μπουρδάρη Καλλιόπη Αλκ., «Το έγκλημα καθοστώσεως την περίοδο της Εικονομαχίας», στο: Λεονταρίτου Βασιλική-Μπουρδάρη Καλλιόπη Αλκ.-Παπαγιάννη Ελευθερία Σπ. (επιμ.), «*Αντικλήνωρ*»: *Τιμητικός Τόμος Σπύρου Ν. Τρωιάνου*, τ. Β΄, Αθήνα 2013, σσ. 1034-1110.
- Παΐδας Κ. Δ.Σ., «Πληροφορίες για το δίκαιο του ασύλου στην *Επιτομή Ιστοριών* του Ιωάννη Ζωναρά», *Βυζαντινά* 23 (2002-2003), σσ. 125-142.
- Ράλλης Γ. Α.-Ποτλής Μ., *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφήμων Αποστόλων, καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν Συνόδων, καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων Πατέρων*, τ. Β΄-Δ΄, Ἀθῆναι 1852-1854.
- Rosenqvist J.O., *Η βυζαντινή λογοτεχνία από τον 6ο αιώνα ως την άλωση της Κωνσταντινούπολης* (μτφ. Βάσσης Ι.), Αθήνα 2008.

γ. Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Banchich Th. M.-Lane E. N., *The History of Zonaras: From Alexander Severus to the death of Theodosius the Great*, London-New York 2009.

Cheyne, <i>Pouvoir et Contestations</i> =	Cheyne J.-C., <i>Pouvoir et Contestations à Byzance</i> (963-1210), [Byzantina Sorbonensia, 9], Paris 1990.
Dvornik, <i>Ecumenical Councils</i> =	Dvornik F., <i>The Ecumenical Councils</i> , New York 1961.
Garland, <i>Byzantine Empresses</i> =	Garland Lynda, <i>Byzantine Empresses: Women and Power in Byzantium AD 527-1204</i> , London-New York 1999.
Heinemann, <i>Quaestiones</i> =	Heinemann M., <i>Quaestiones Zonarae: Particula I</i> , Dresdae 1895.
Neville, <i>Byzantine Historical Writing</i> =	Neville Leonora, <i>Guide to Byzantine Historical Writing</i> , Cambridge 2018.
ODB =	Kazhdan A. et alii (eds.), <i>The Oxford Dictionary of Byzantium</i> , vol. I-III, Oxford 1991.
ODCC =	Cross F. L.-Livingstone Elisabeth A. (eds.), <i>The Oxford Dictionary of the Christian Church</i> , Oxford-New York ³ 1997.
ODLA =	Nicholson O. (ed.), <i>The Oxford Dictionary of Late Antiquity</i> , vol. I-II, Oxford 2018.
Oikonomidès, <i>Listes</i> =	Oikonomidès N., <i>Les listes de préséance byzantines de IXe et Xe siècles</i> , Paris 1972.
PBE I =	Martindale J. R. et alii (eds.), <i>Prosopography of the Byzantine Empire (641-867)</i> , 2015, (http://www.pbe.kcl.ac.uk).
PBW =	Jeffreys M. et alii (eds.), <i>Prosopography of the Byzantine World</i> , 2016, London 2017.
PLRE =	Martindale J. R. et alii (eds.), <i>The Prosopography of the Later Roman Empire (260-641)</i> , vol. I-III, Cambridge-Melbourne-Sydney 1971-1992.

PMBZ =	Lilie R.-J.-Ludwig Claudia-Pratsch T.-Zielke Beate et alii (eds.), <i>Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit. Zweite Abteilung (867-1025)</i> , Berlin-Boston 2013.
Polemis, <i>The Doukai</i> =	Polemis D. I., <i>The Doukai. A Contribution to Byzantine Prosopography</i> , London 1968.
RE II =	<i>Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft: Neue Bearbeitung von Wissowa G.-Kroll W.</i> , Stuttgart 1893-1980.
Treadgold, <i>Byzantine Historians</i> =	Treadgold W., <i>The Middle Byzantine Historians</i> , New York 2013.

δ. Περιοδικά - Σειρές

EEBS =	<i>Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν</i> , Ἀθῆναι 1924 κ.ε.
ΕΕΦΣΠΑ =	<i>Επιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν</i> , Ἀθῆναι 1925-2012.
AB =	<i>Analecta Bollandiana</i> , Brussels 1882 κ.ε.
BF =	<i>Byzantinische Forschungen</i> , Amsterdam 1966 κ.ε.
BMGS =	<i>Byzantine and Modern Greek Studies</i> , Oxford-Birmingham 1975 κ.ε.
BSI =	<i>Byzantinoslavica</i> , Prague 1929 κ.ε.
Byz =	<i>Byzantion</i> , Brussels 1924 κ.ε.
BZ =	<i>Byzantinische Zeitschrift</i> , München 1892 κ.ε.
CFHB =	<i>Corpus Fontium Historiae Byzantinae</i> , 1967 κ.ε.

<i>CSHB</i> =	<i>Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae</i> , Bonnae 1828-1897.
<i>CQ</i> =	<i>The Classical Quarterly</i> , Oxford 1907 κ.ε.
<i>DOP</i> =	<i>Dumbarton Oaks Papers</i> , Washington D.C. 1941 κ.ε.
<i>DOS</i> =	<i>Dumbarton Oaks Studies</i> , Washington D.C. 1950 κ.ε.
<i>GOTR</i> =	<i>The Greek Orthodox Theological Review</i> , Boston 1955 κ.ε.
<i>GRBS</i> =	<i>Greek, Roman and Byzantine Studies</i> , Durham 1958 κ.ε.
<i>JÖB</i> =	<i>Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik</i> , Wien-Graz-Köln 1951 κ.ε.
<i>PG</i> =	Migne J.-P., <i>Patrologiae cursus completus: Series Graeca</i> , Parisiis 1857-1866.
<i>REB</i> =	<i>Revue des Études Byzantines</i> , Paris 1946 κ.ε.
<i>TM</i> =	<i>Travaux et Mémoires</i> , Paris 1965 κ.ε.
<i>ZRVI</i> =	<i>Zbornik Radova Vizantološkog Instituta</i> , Belgrade 1952 κ.ε.

ε. Λοιπές βραχυγραφίες

βλ. =	βλέπε
επιμ. =	επιμέλεια
μτφ. =	μετάφραση
πρβλ. =	παραβάλε
σ./σσ. =	σελίδα/σελίδες
στ. =	στήλη/στήλες
τ. =	τόμος/τόμοι

υποσ. =

υποσημείωση

ed./eds. =

editor/editors

vol. =

volume/volumes

II. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

α. Σχεδιάγραμμα βιογραφίας Ιωάννη Ζωναρά

Σχετικά με τον βίο του Ιωάννη Ζωναρά πολύ λίγα στοιχεία είναι γνωστά¹. Η γέννησή του τοποθετείται περί τα τέλη του 11ου αιώνα και ο θάνατός του περί τα μέσα του 12ου (1159;). Έως το 1118 κατείχε υψηλά αξιώματα στην αυτοκρατορική αυλή· διετέλεσε *μέγας δρουγγάριος τῆς βίγλης*² και *πρωτασηκρήτης*³, αξιώματα που φανερώνουν το υψηλό επίπεδο μόρφωσης που είχε λάβει. Κατά τη διάρκεια των πρώτων δεκαετιών του 12ου αιώνα (1118 κ.ε.), ασπάστηκε τον μοναχικό βίο στη μονή της Αγίας Γλυκερίας⁴, στο ομώνυμο νησί της θάλασσας του Μαρμαρά⁵. Με τη μονή αυτή συνδέεται, την ίδια περίπου χρονική περίοδο, ακόμα ένα μέλος της οικογένειας Ζωναρά, ο Ναυκράτιος ή Νικόλαος, η σχέση του οποίου με τον Ιωάννη δεν έχει αποσαφηνισθεί⁶.

¹ Σχετικά με τον βίο του Ιωάννη Ζωναρά βλ. Heinemann, *Quaestiones*, σσ. 5-24· Krumbacher, *Ιστορία*, σσ. 752-753· ODB, "ZONARAS, JOHN", vol. III, σ. 2229· Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*, σσ. 246-247· Rosenqvist, *Λογοτεχνία*, σ. 186· Banchich-Lane, *The History of Zonaras*, σσ. 2-7· Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 3-17· Παναγιώτου Α. Δ., *Κειμενοδρόμιο. Οδοιπορικό στα πρόσωπα και στα κείμενα της βυζαντινής πεζογραφίας*, Αθήνα 2013, σσ. 667-668· ODLA, "Zonaras, John", vol. II, σ. 1611.

² Έως τον 11ο αιώνα ο *δρουγγάριος τῆς βίγλης* εκτελούσε στρατιωτικά καθήκοντα. Από τον 11ο αιώνα κ.ε., οπότε και προστέθηκε το επίθετο *μέγας* στην ονομασία του αξιώματος, εκτελούσε δικαστικά καθήκοντα. Για το αξίωμα του *μεγάλου δρουγγαρίου τῆς βίγλης* βλ. ενδεικτικά Guillard R., "Contribution a l'histoire administrative de l'empire byzantin. Le Drongaire et le Grand Drongaire de la Veille", *BZ* 43 (1950), σσ. 340-365· Oikonomidès N., "L'évolution de l'organisation administrative de l'empire byzantin au XIe siècle (1025-1118)", *TM* 6 (1976), σσ. 125-152.

³ Ο *πρωτασηκρήτης* υπήρξε επικεφαλής της αυτοκρατορικής γραμματείας, ενώ από τον 11ο αιώνα κ.ε. εκτελούσε και δικαστικά καθήκοντα. Για το αξίωμα του *πρωτασηκρήτης* βλ. ενδεικτικά Γκουτζιουκώστας Α., «Η εξέλιξη του θεσμού των *άσηκρήτης* και του *πρωτοασηκρήτης* στο πλαίσιο της αυτοκρατορικής γραμματείας», *Βυζαντινά* 23 (2002-2003), σσ. 73-79, 85-91.

⁴ Σχετικά με τη μονή της Αγίας Γλυκερίας βλ. ενδεικτικά Janin R., *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin. II. Les églises et les monastères des grands centres byzantins (Bithynie, Hellespont, Latros, Galésios, Trébizonde, Athènes, Thessalonique)*, Paris 1975, σσ. 56-57.

⁵ Ο Ziegler υπέθεσε ότι ο Ζωναράς υποστήριζε την άνοδο του Νικηφόρου Βρυεννίου και της Άννας Κομνηνής στον θρόνο έναντι του Ιωάννη Β' Κομνηνού και γι' αυτόν τον λόγο υπέπεσε σε δυσμένεια, με αποτέλεσμα να καρεί μοναχός (*RE* II 10A, "Zonaras", στ. 720-721). Εντούτοις, ο ίδιος ο αφηγητής στο προοίμιο της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι: *ἔδει γάρ με ὡς ἀληθῶς πάλαι τῶν πραγμάτων ἀφέμενον καὶ τυρβάζεσθαι ἀποσχόμενον καὶ τοῦ μέσου μεταναστεύσαντα καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐλόμενον ζῆν ἀειφυγίαν τε αὐτοῦ καταψηφισάμενον* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή*, 1). Σχετικά βλ. Hill Barbara, "Actions Speak Louder Than Words: Anna Komnene's Attempted Usurpation", στο: Gouma-Paterson Thaleia (ed.), *Anna Komnene and Her Times*, New York 2000, σσ. 45-62· Banchich-Lane, *The History of Zonaras*, σ. 3· Καρπόζηλος, *Βυζαντινοί ιστορικοί*, σ. 43 και σσ. 465-466· Treadgold, *Byzantine Historians*, σσ. 390-393· Neville, *Byzantine Historical Writing*, σ. 193.

⁶ Heinemann, *Quaestiones*, σσ. 5-9· Mango C., "Twelfth-Century Notices from Cod. Christ Church Gr. 53", *JÖB* 42 (1992), σσ. 226-227· Banchich-Lane, *The History of Zonaras*, σσ. 3-4 (όπου παρουσιάζεται η πιθανότητα ο Ναυκράτιος ή Νικόλαος να ταυτίζεται με τον Ιωάννη)· Seibt W.-Huletski D.-Tiguntsev Y., "Was Nikolaos Zounaras, the thematic judge of Thrake and Makedonia, active in the Rus' after the council of Liubech (1097)?", *BSI* 76 (2018), σσ. 274-277.

β. Εργογραφία Ιωάννη Ζωναρά

Ο Ιωάννης Ζωναράς εκτός από συγγραφέας της χρονογραφίας υπό τον τίτλο *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν* υπήρξε και δημιουργός πλήθους άλλων έργων⁷. Αρχικά, όπως και ο Αλέξιος Αριστηνός, ο Θεόδωρος Βαλσαμών και ο ανώνυμος του Σιναϊτικού κώδικα 1117 ήταν ένας εκ των σπουδαιότερων σχολιαστών κανόνων του 12ου αιώνα· ο Ζωναράς συνέταξε *σχόλια* στους κανόνες των Πατέρων της Εκκλησίας, των Αποστόλων και των Τοπικών και Οικουμενικών Εκκλησιαστικών Συνόδων⁸, ενώ παραδίδονται και δύο σχετικές πραγματείες του, εκ των οποίων η πρώτη φέρει τον τίτλο *Περὶ τοῦ μὴ δεῖν δύο δισεξαδέλφους τὴν αὐτὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον*⁹ και η δεύτερη *Λόγος πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γονῆς ἐκροὴν μίasma ἡγουμένους*¹⁰. Επίσης, συνέγραψε *σχόλια* στα *Γνωμικά τετράστιχα* του Γρηγορίου Ναζιανζηνού¹¹ και *ερμηνεία* στους αναστάσιμους κανόνες του Ιωάννη Δαμασκηνού, στο προοίμιο της οποίας ερμηνεύονται και οι όροι της εκκλησιαστικής ποίησης *κανών*, *εἰρμός*, *τροπάριον* και *ὠδή*, με τίτλο *Ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ Ζωναρά, γεγονότος μεγάλου δρουγγαρίου τῆς Βίγλας καὶ πρωτοσεκρήτου, ἐξήγησις τῶν ἀναστασίμων κανόνων τῶν τοῦ Δαμασκηνοῦ. Περὶ κανόνος καὶ εἰρμοῦ καὶ τροπαρίου καὶ ὠδῆς. Εἴρηται δὲ πρότερον μὲν συνοπτικώτερον, εἴτα καὶ πλατυκώτερον*¹².

Από το υπόλοιπο έργο του Ιωάννη Ζωναρά στο γραμματειακό είδος της αγιολογίας ανήκουν οι *Βίοι* της Οσίας Ευπραξίας¹³ και του Αγίου Σιλβέστρου πάπα Ρώμης¹⁴ και τα *Υπομνήματα* στον Άγιο Σωφρόνιο Ιεροσολύμων¹⁵ και στον Άγιο Κύριλλο

⁷ Σχετικά με τα έργα του Ιωάννη Ζωναρά βλ. Heinemann, *Quaestiones*, σσ. 24-30· Krumbacher, *Ἱστορία*, σσ. 758-759· Beck H.-G., *Kirche und theologische Literatur*, München 1959, σ. 656· Rosenqvist, *Λογοτεχνία*, σ. 186.

⁸ Ράλλης-Ποτλῆς, *Σύνταγμα*, τ. Β'-Δ'· PG 137-138· Pieler P., "Johannes Zonaras als Kanonist", στο: Oikonomides N. (ed.), *Byzantium in the Twelfth-Century: Canon Law, State, and Society*, Athens 1991, σσ. 601-620· Τρωιάνος Σπ. Ν., *Οι πηγές του βυζαντινού δικαίου*, Αθήνα-Κομοτηνή³ 2011, σσ. 352-364.

⁹ Ράλλης-Ποτλῆς, *Σύνταγμα*, τ. Δ', σσ. 592-597· PG 119, στ. 741-742· PG 135, στ. 429-438.

¹⁰ Ράλλης-Ποτλῆς, *Σύνταγμα*, τ. Δ', σσ. 598-611· PG 119, στ. 1011-1032· Perisanidi Maroula, "Zonaras's Treatise on Nocturnal Emissions: Introduction and Translation", *Nottingham Medieval Studies* 62 (2018), σσ. 33-59.

¹¹ Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 39-41.

¹² PG 135, στ. 421-428· Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 35-38.

¹³ Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 507-528.

¹⁴ Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 529-558.

¹⁵ Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 559-570.

Αλεξανδρείας¹⁶, ενώ στο είδος της ομιλητικής ανήκει το *Υπόμνημα* στην εορτή της Υπαπαντής του Χριστού¹⁷ και ο *Λόγος* για την εορτή της Σταυροπροσκυνήσεως¹⁸.

Ο ύμνος (*κανών*) που συνέθεσε ο Ζωναράς υπό τον τίτλο *Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ πρωτασηκρήτις τοῦ Ζωναρᾶ, κανὼν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον* αναφέρεται σε δογματικά ζητήματα, και πιο συγκεκριμένα στις διάφορες αιρέσεις που εμφανίσθηκαν κατά καιρούς στο Βυζάντιο¹⁹.

Τέλος, το εκτενές λεξικογραφικό πόνημα, το οποίο παραδίδεται σε περισσότερα από 50 χειρόγραφα και φέρει τον τίτλο *Συναγωγή λέξεων συλλεγεῖσα ἐκ διαφόρων βιβλίων παλαιᾶς τέ φημι γραφῆς καὶ τῆς νέας καὶ αὐτῆς δήπου τῆς θύραθεν*, εσφαλμένα αποδόθηκε παλαιότερα στον Ιωάννη Ζωναρά²⁰.

γ. Η *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν* του Ιωάννη Ζωναρά

Η *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*²¹ καλύπτει χρονικά την περίοδο από κτίσεως κόσμου έως το 1118 (θάνατος αυτοκράτορος Αλέξιου Α΄ Κομνηνού/ανάρρηση του υιού του Ιωάννη Β΄) και είναι η εκτενέστερη βυζαντινή χρονογραφία. Όπως υποστηρίζει ο αφηγητής στο προοίμιο (όπου παραθέτει και τις αρχές που ακολούθησε για τη συγγραφή του έργου του), συνετέθη κατά προτροπή φίλων του²² στη μονή της Αγίας Γλυκερίας²³. Ο χρόνος συγγραφής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, αν και δεν είναι εύκολο να προσδιορισθεί

¹⁶ Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 571-584.

¹⁷ Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 585-598.

¹⁸ Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 599-610.

¹⁹ PG 135, στ. 413-422· Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 33-34.

²⁰ Tittman I.A.H. (ed.), *Iohannis Zonarae Lexicon*, vol. I-II, Lipsiae 1808 (ανατύπωση: Amsterdam 1967). Σχετικά βλ. Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*, σσ. 419-421.

²¹ Σχετικά με την *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν* βλ. Heinemann, *Quaestiones*, σσ. 31-34· Moravcsik G., *Byzantinoturcica. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvolker*, vol. I, Berlin³ 1958, σσ. 344-348· Καρπόζηλος, *Βυζαντινοί ιστορικοί*, σσ. 465-489· Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σσ. 18-25· Treadgold, *Byzantine Historians*, σσ. 388-399· Neville, *Byzantine Historical Writing*, σσ. 191-199.

²² Ζωναράς, *Ἐπιτομή*, 1. Για σύγκριση των αρχών συγγραφής που παραδίδονται από τον αφηγητή στο προοίμιο της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* με αυτές στα προοίμια άλλων ομοειδών έργων του 12ου αιώνα βλ. Grigoriadis I., "A Study of the Prooimion of Zonaras' Chronicle in Relation to Other 12th-Century Prooimia", *BZ* 91 (1998), σσ. 327-344.

²³ Η μονή της Αγίας Γλυκερίας ως τόπος συγγραφής, αλλά και ο τίτλος *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν* δεν παραδίδονται από όλα τα χειρόγραφα, βλ. Banchich-Lane, *The History of Zonaras*, σ. 15, υποσ. 3· Καρπόζηλος, *Βυζαντινοί ιστορικοί*, σ. 465, υποσ. 2· Treadgold, *Byzantine Historians*, σ. 388, υποσ. 4.

με ακρίβεια, τοποθετείται κατά τη διάρκεια των πρώτων δεκαετιών της βασιλείας του Μανουήλ Α΄ Κομνηνού (1143 – 1180)²⁴.

Η αξία της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν* ως ιστορικής πηγῆς ἐγκείται κατὰ βάση στο τμήμα, όπου ἐκτίθεται η περίοδος διακυβέρνησης του Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνού (1081 – 1118), καθώς, ἐκτός ἀπὸ ἀυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων, ο Ἰωάννης Ζωναρᾶς κατείχε και υψηλά ἀξιώματα στην αυτοκρατορική αὐλή. Στο ἐν λόγω τμήμα, η ἀφήγηση της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν* ἐρχεται σε ἀντίστιξη με την ἀφήγηση της *Ἀλεξιάδος*²⁵ της Ἄννας Κομνηνῆς τόσο ως πρὸς την παρουσίαση των γεγονότων, τα οποία ἀφοροῦν στην ἴδια περίοδο, ὅσο και ως πρὸς τη σκιαγράφηση του αυτοκράτορος Ἀλεξίου Α΄²⁶.

Ο Krumbacher ἀπέδωσε στο ἔργο τον χαρακτηρισμό *Mönchsarbeit* (μοναχικό πόνημα) -ευστόχως, σύμφωνα με τον Hunger- ἀφενὸς διότι ο Ζωναρᾶς συνέγραψε την *Επιτομὴ Ἱστοριῶν* ὄντας μοναχὸς και ἀφετέρου διότι στην ἀφήγηση της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν* εἶναι παρόντα ὅλα ἐκεῖνα τα χαρακτηριστικά στοιχεία των βυζαντινῶν χρονογραφιῶν (ἐμφαση στην ἐκκλησιαστική ιστορία και στην Ὀρθοδοξία, μνείες σε καιρικά φαινόμενα, φυσικές καταστροφές, οἰωνούς κ.ά.²⁷)· ἐπιπλέον, η παρουσίαση των γεγονότων ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἕως την εποχὴ του συγγραφέα ἀποτελεῖ πάγια ἀρχὴ των Βυζαντινῶν χρονογράφων²⁸. Επίσης, χαρακτηριστικό της βυζαντινῆς ιστοριογραφίας ἐν γένει ἀποτελεῖ η ἀπόδοση διαφόρων πράξεων και γεγονότων στη Θεῖα Πρόνοια και χαρακτηριστικό των προγενεστέρων του Ζωναρᾶ χρονογράφων εἶναι τὸ ὅτι παραθέτουν στο τέλος της ἀφήγησής τους για τον ἐκάστοτε αυτοκράτορα

²⁴ Krumbacher, *Ἱστορία*, σ. 752· Καρπόζηλος, *Βυζαντινοὶ ιστορικοί*, σσ. 466-467· Neville, *Byzantine Historical Writing*, σσ. 192-193.

²⁵ Reinsch D. R.-Kambylis A. (eds.), *Annae Komnenae Alexias*, [CFHB, 40], Berlin 2001.

²⁶ Rosenqvist, *Λογοτεχνία*, σ. 186· Neville, *Byzantine Historical Writing*, σ. 195. Για τη σχέση της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν* με την *Ἀλεξιάδα* βλ. Macrides Ruth, "The Pen and the Sword: Who Wrote the *Alexiad*?", στο: Gouma-Paterson Thaleia (ed.), *Anna Komnene and Her Times*, New York 2000, σσ. 72-75.

²⁷ Rosenqvist, *Λογοτεχνία*, σ. 186.

²⁸ Krumbacher, *Ἱστορία*, σσ. 753-754· Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία*, σ. 28, 249. Η Neville χαρακτηρίζει τὸ ἔργο "secular and classicizing text", βλ. Neville, *Byzantine Historical Writing*, σ. 191. Ἀπὸ την ἄλλη, ο Beck H.-G., *Ἡ Βυζαντινὴ Χιλιετία* (μτφ. Κούρτοβικ Δ.), Ἀθήνα 1990, σ. 289, ἀναφέρει: «Ἄν ἐξετάσουμε αὐτὸ τὸ ἔργο κάπως προσεχτικότερα, θὰ δοῦμε ὅτι ἐδῶ μιλάει πάντα ὁ ἐμπειρὸς πολιτικός, ὁ δημόσιος ἄνδρας, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ἄρχουσας τάξης, ποὺ γνωρίζει ἄριστα τὶς νοητικὲς κατηγορίες τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς διακυβέρνησης τοῦ κράτους καί, με βάση αὐτές, βλέπει καὶ κρίνει πραγματιστικά τὴν ἱστορία. Ἐδῶ δὲν ἐκδηλώνεται καμιά καλογερικὴ νοοτροπία. Ὁ Ζωναρᾶς δὲν εἶναι σὲ μικρότερο βαθμὸ «κοσμικὸς» ιστορικὸς ἀπὸ τὸν Προκόπιο καὶ ἄπὸ τὸν μοναχικὸ χρονικὸ τοῦ Γεωργίου Μοναχοῦ. Νομίζω ὅτι θὰ ἦταν παράλογο νὰ κατατάξουμε τὸ ἔργο του στὴ «μοναστικὴ γραμματεία». Για μίαν ὑπόθεση σχετικά με τὸ γραμματειακὸ εἶδος, στο ὁποῖο κατέτασσε ὁ ἴδιος ὁ Ζωναρᾶς τὸ ἔργο του βλ. Afinogenov D. E., "Some Observations on Genres of Byzantine Historiography", *Byz* 62 (1992), σσ. 20-23.

έναν σύντομο χαρακτηρισμό εν είδει αποτίμησης με τον τίτλο *οἶος ἦν ὁ δεῖνα*²⁹. τα παραπάνω στοιχεία εντοπίζονται και στην αφήγηση της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*.

Με γνώμονα τον αριθμό των χειρογράφων που παραδίδουν την *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν* φαίνεται ότι το έργο γνώρισε μεγάλη διάδοση³⁰. Σώζονται περισσότερα από 72 χειρόγραφα είτε στην ελληνική (τον 17ο αιώνα αποδόθηκε στη δημόδη ελληνική³¹) είτε σε κάποια άλλη από τις γλώσσες που μεταφράστηκε (σλαβική³², αραγονική³³, λατινική, γαλλική, ιταλική³⁴)· ακόμα και Ρώσοι χρονογράφοι άντλησαν πληροφορίες από το έργο του Ζωναρά. Σύμφωνα με τον Boissevain, το έργο παραδίδεται ολόκληρο σε 19 χειρόγραφα, ενώ τμηματικά σε 23³⁵. Τον ίδιο αριθμό χειρογράφων αναφέρει και ο Büttner-Wobst³⁶, ο οποίος χρησιμοποίησε ως βάση για την έκδοσή του στη σειρά *CSHB* τον *Parisiensis Regius* 1715 (1289)³⁷.

Το ύφος της αφήγησης της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* είναι απλό, σαφές και γλαφυρό, αν και όχι ενιαίο, ενώ η γλώσσα ισορροπεί μεταξύ της αρχαϊζουσας, την οποία χρησιμοποιούσαν οι ιστοριογράφοι, και της καθομιλουμένης της εποχής του Ζωναρά. Ακόμα, εντοπίζονται παροιμιώδεις φράσεις, λογοπαίγνια και ρητορικά σχήματα, ενώ διαφαίνεται το ενδιαφέρον του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* για την ετυμολογία λέξεων και για την ερμηνεία λατινικών όρων³⁸.

²⁹ Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*, σ. 41, 58.

³⁰ Krumbacher K., "Zur handschriftlichen Überlieferung des Zonaras", *BZ* 4 (1895), σ. 513· του ιδίου, *Ἱστορία*, σ. 757 και σσ. 761-762· Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*, σ. 249· Rosenqvist, *Λογοτεχνία*, σσ. 185-186.

³¹ Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σ. 25, υποσ. 99.

³² Σχετικά βλ. Jacobs Angelica, *Zōnarās-Zonara: Die byzantinische Geschichte bei Joannes Zonaras in slavischer Übersetzung*, [Slavische Propyläen, 98], München 1970· Petrova Maya, "Hamartolos or Zonaras: Searching for the Author of a Chronicle in a Fourteenth-Century Slavic Manuscript: MS. Slav. 321 from the Library of RAS", *Scripta & E-Scripta* 8-9 (2010), σσ. 405-425· Sophoulis P., "Byzantine Chronicles and their South Slavonic Translations in the 14th Century", *Cyrrillomethodianum* 22 (2016), σσ. 199-213.

³³ Σχετικά με την αραγονική παραλλαγή των βιβλίων XV-XVIII βλ. Luttrell A., "Greek histories translated and compiled for Juan Fernández de Heredia, Master of Rhodes, 1377-1396", *Speculum* 35 (1960), σσ. 401-407· Rodríguez A.Á.-García F.M., *Juan Zonaras. Libro de los emperadores. Versión aragonesa del Compendio de historia universal, patrocinada por Juan Fernández de Heredia*, Zaragoza 2006.

³⁴ Krumbacher, *Ἱστορία*, σ. 757· Leone P.L. M., "La tradizione manoscritta dell'*epitome historiarum* di Giovanni Zonaras", στο: Carile A.-Garzya A.-Giarrizzo G.-Anastasi R. (eds.), *Syndesmos: Studi in onore di Rosario Anastasi*, vol. II, Catania 1991, σσ. 221-262· Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*, σ. 249· Neville, *Byzantine Historical Writing*, σ. 196.

³⁵ Boissevain U. Ph., "Zur handschriftlichen Überlieferung des Zonaras", *BZ* 4 (1895), σσ. 256-257.

³⁶ Büttner-Wobst Th., "Studien zur Textgeschichte des Zonaras", *BZ* 1 (1892), σσ. 233-244· του ιδίου, "Studien zur Textgeschichte des Zonaras. Nachtrag", *BZ* 1 (1892), σσ. 594-597.

³⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, σ. ν.

³⁸ Krumbacher, *Ἱστορία*, σ. 758· Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*, σ. 28 και σσ. 247-248· Rosenqvist, *Λογοτεχνία*, σ. 186· Καρπόζηλος, *Βυζαντινοί ιστορικοί*, σ. 486. Για περισσότερα βλ. Grigoriadis I.,

Ο Du Cange στην έκδοση του 1686-1687 διαίρεσε το έργο σε 18 βιβλία, τα οποία ακολουθούν την εξής δομή:

1ο Βιβλίο: Προοίμιο/Δημιουργία - Σαούλ / *2ο Βιβλίο:* Δαβίδ - Ναβουχοδονόσωρ / *3ο Βιβλίο:* Βαβυλώνια αιχμαλωσία - Κύρος / *4ο Βιβλίο:* Κύρος - Διόδοτος Τρύφων / *5ο Βιβλίο:* Διόδοτος Τρύφων - Ηρώδης / *6ο Βιβλίο:* Ηρώδης - Άλωση Ιερουσαλήμ από Ρωμαίους / *7ο Βιβλίο:* Αινείας - Σπούριος Ποστούμιος/Τίτος Καλβίνος / *8ο Βιβλίο:* Γάιος Ιούνιος Βρούτος - Κόιντος Φάβιος Μάξιμος / *9ο Βιβλίο:* Σκιπίων Αφρικανός - Κατάκτηση Καρχηδόνας και Κορίνθου από Ρωμαίους / *10ο Βιβλίο:* Λεύκιος Κορνήλιος Κίννας/Γναίος Πομπήιος - Αύγουστος / *11ο Βιβλίο:* Τιβέριος Α΄ - Αντωνίνος ο Ευσεβής / *12ο Βιβλίο:* Αντωνίνος ο Ευσεβής - Μαξιμιανός / *13ο Βιβλίο:* Κωνσταντίνος Α΄ - Μαρκιανός / *14ο Βιβλίο:* Λέων Α΄ - Θεοδόσιος Γ΄ / *15ο Βιβλίο:* Λέων Γ΄ - Θεόφιλος / *16ο Βιβλίο:* Μιχαήλ Γ΄ - Νικηφόρος Β΄ Φωκάς / *17ο Βιβλίο:* Ιωάννης Α΄ Τζιμισκής - Θεοδώρα / *18ο Βιβλίο:* Μιχαήλ Ζ΄ Στρατιωτικός - Αλέξιος Α΄ Κομνηνός.

Μολονότι σχετικά με τις πηγές που είχε στη διάθεσή του ο Ζωναράς και χρησιμοποίησε για τη σύνθεση του πονήματός του οι εσωτερικές αναφορές είναι ελάχιστες³⁹, πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι η *Έπιτομή Ιστοριών* διέσωσε τμήματα, τα οποία δεν παραδίδονται από άλλον συγγραφέα, από τη *Ρωμαϊκή Ιστορία* του Δίωνα Κασσίου. Όσον αφορά στον τρόπο ενσωμάτωσης των πηγών στην *Έπιτομή Ιστοριών*, ο Ζωναράς δεν αντιγράφει τις πηγές του κατά λέξη, όπως άλλοι ομότεχνοί του, αλλά τις επεξεργάζεται γλωσσικά και παραδίδει τις τυχόν διαφορετικές εκδοχές που εντοπίζει για το ίδιο γεγονός. Επομένως, το έργο του διέπεται από αντικειμενικότητα και ακρίβεια ως προς την παράδοση των πληροφοριών και από ανεξαρτησία ως προς τον τρόπο χρήσης των πηγών⁴⁰. Έχουν δε παρατηρηθεί και αντιστοιχίες με το νομοκανονικό, αγιολογικό και ομιλητικό του έργο⁴¹.

Linguistic and Literary Studies in the Epitome Historion of John Zonaras, [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται, 26], Θεσσαλονίκη 1998.

³⁹ Ζωναράς, *Έπιτομή*, 2.

⁴⁰ Heinemann, *Quaestiones*, σσ. 34-52· Krumbacher, *Ιστορία*, σσ. 753-757· Di Maio M., "History and Myth in Zonaras' *Epitome Historiarum*: The Chronographer as Editor", *Byzantine Studies* 10 (1983), σσ. 19-28· Hunger, *Βυζαντινή Λογοτεχνία*, σσ. 247-249· Banchich-Lane, *The History of Zonaras*, σσ. 8-11· Καρπόζηλος, *Βυζαντινοί ιστορικοί*, σσ. 468-469, 485-486· Mallan C. T., "The Historian John Zonaras: Some Observations on Sources and Methods", στο: Devillers O.-Sebastiani B. B. (eds.), *Sources et modèles des historiens anciens*, Bordeaux 2018, σσ. 359-372· Neville, *Byzantine Historical Writing*, σσ. 191-192, 195-196.

⁴¹ Di Maio M., "Zonaras Ecclesiasticus: Three Source Notices on the Epitome Historiarum", *GOTR* 25 (1980), σσ. 77-82· Καλτσογιάννη, *Αγιολογικό και ομιλητικό έργο*, σ. 22.

Ειδικότερα, για τη σύνθεση των βιβλίων I-XII (Δημιουργία – 312) έχει διαπιστωθεί, μεταξύ άλλων, η χρήση της *Αγίας Γραφής*, της *Ιουδαϊκής Αρχαιολογίας* και του *Περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πολέμου* του Φλαβίου Ιωσήπου, του *Υπομνήματος εἰς τὰς Ὁράσεις τοῦ Προφήτου Δανιὴλ* του Θεοδορήτου Κύρου, των *Βίων Παράλληλων* (*Ἀρταξέρξης-Ἀλέξανδρος*, *Πομπήιος-Ἰούλιος Καίσαρ* κ.ά.) του Πλουτάρχου, της *Κύρου Παιδείας* του Ξενοφώντα, της *Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας* του Δίωνα Κασσίου (από κοινού με την *Ἐπιτομή* του Δίωνα του Ιωάννη Ξιφιλίνου) και της *Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας* του Ευσεβίου Καισαρείας⁴². Για τα βιβλία XIII-XVIII (312 – 1118) οι πηγές του φαίνεται ότι ήταν, μεταξύ άλλων, τα έργα των ιστοριογράφων/χρονογράφων Προκοπίου, Ιωάννη Μαλάλα, Γεωργίου Μοναχού, Θεοφάνη, Ιωάννη Σκυλίτζη και Μιχαήλ Ψελλού⁴³.

⁴² Σχετικά με τις πηγές των βιβλίων I-XII βλ. Schmidt W.A., "Über die Quellen des Zonaras", *Zeitschrift für die Altertumswissenschaft* 6 (1839), σσ. 238-285 = Dindorf L. A. (ed.), *Ioannis Zonarae epitomae historiarum*, vol. VI, Lipsiae 1875, σσ. III-LX· Büttner-Wobst Th., "Die Abhängigkeit des Geschichtsschreibers Zonaras von den erhaltenen Quellen", *Commentationes Fleckeisenianae*, Lipsiae 1890, σσ. 123-170· Boissvain U. Ph., "Zonaras' Quelle für die römische Kaisergeschichte von Nerva bis Severus Alexander", *Hermes* 26 (1891), σσ. 440-452· De Boor C. R., "Römische Kaisergeschichte in byzantinischer Fassung. I. Der Anonymus post Dionem", *BZ* 1 (1892), σσ. 21-33· Praechter K., "Eine unbeachtete Quelle in den Anfangskapiteln des Zonaras", *BZ* 6 (1897), σσ. 509-525· Cameron Averil, "Zonaras, Syncellus and Agathias-A note", *CQ* 14 (1964), σσ. 82-84· Bleckmann B., *Die Reichskrise des III. Jahrhunderts in der spätantiken und byzantinischen Geschichtsschreibung: Untersuchungen zu den nachdionischen Quellen der Chronik des Johannes Zonaras*, München 1992· Fromentin Valérie, "Zonaras abrégiateur de Cassius Dion: À la recherche de la préface perdue de l'histoire romaine", *Erga-Logoi* 1 (2013), σσ. 23-39· Kampianaki Theofili, "Plutarch's Lives in the Byzantine Chronographic Tradition: The Chronicle of John Zonaras", *BMGS* 41 (2017), σσ. 15-29· της ιδίας, "Preliminary Observations on the Reception of Flavius Josephus in Byzantine Historical Writings: The Accounts of John Zonaras, Niketas Choniates and Michael Kritovoulos", *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 28 (2018), σσ. 209-228· της ιδίας, "Plutarch and Zonaras: From Biography to a Chronicle with a Political Learning", στο: Xenophontos Sophia-Oikonomopoulou Katerina (eds.), *Brill's Companion to the Reception of Plutarch*, [Brill's Companions to Classical Reception, 20], Leiden-Boston 2019, σσ. 248-264.

⁴³ Σχετικά με τις πηγές των βιβλίων XIII-XVIII βλ. Patzig E., "Über einige Quellen des Zonaras", *BZ* 5 (1896), σσ. 24-53· Hirsch F., *Byzantinische Studien*, Leipzig 1897, σσ. 377-391· Patzig E., "Über einige Quellen des Zonaras", *BZ* 6 (1897), σσ. 322-356· Λαμψίδης O., «Ὁ Μιχαήλ Ψελλὸς ὡς πηγὴ τῆς «Ἐπιτομῆς» τοῦ Ἰωάννου Ζωναρᾶ», *ΕΕΒΣ* 19 (1949), σσ. 170-188· του ιδίου, *Ἡ χρονογραφία τοῦ Ψελλοῦ πηγὴ τῆς «Ἐπιτομῆς» τοῦ Ζωναρᾶ*, Αθήνα 1951· Di Maio M., "The Antiochene Connection: Zonaras, Ammianus Marcellinus, and John of Antioch on the Reigns of the Emperors Constantius II and Julian", *Byz* 50 (1980), σσ. 158-185· του ιδίου, "Infaustis Ductoribus Praevius: The Antiochene Connection. Part II", *Byz* 51 (1981), σσ. 502-510· Trapp E., *Militärs und Höflinge im Ringen um das Kaisertum: Byzantinische Geschichte 969 bis 1118. Nach der Chronik des Johannes Zonaras*, [Byzantinische Geschichtsschreiber, 16], Graz-Wien-Köln 1986, σσ. 13-19· Di Maio M., "Smoke in the Wind: Zonaras' Use of Philostorgius, Zosimus, John of Antioch and John of Rhodes in His Narrative on the Neo-Flavian Emperors", *Byz* 58 (1988), σσ. 230-255· Bleckmann B., "Die Chronik des Johannes Zonaras und eine Pagane Quelle zur Geschichte Konstantins", *Historia* 40 (1991), σσ. 343-365· Καρπόζηλος, *Βυζαντινοί ιστορικοί*, σσ. 162-169.

Η *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν* αποτέλεσε βασική πηγή για το έργο μεταγενεστέρων χρονογράφων, όπως στην περίπτωση της *Χρονικῆς Συνόψεως*⁴⁴ του Κωνσταντίνου Μανασσή και της *Βίβλου Χρονικῆς*⁴⁵ του Μιχαήλ Γλυκά⁴⁶.

Εκδόσεις (χρονολογικά):

- Wolf H. (ed.), *Ioannis Zonarae monachi, qui olim Byzantii Magnus Drungarius excubiarum seu biglae et protosecretarius fuit, compendium Historiarum*, vol. I-III, Basileae 1557 (Editio Princeps).
- Du Cange Ch. (ed.), *Joannis Zonarae monachi Magni antea Vigilum Praefecti et Primi a Secretis Annales*, [Corpus Byzantinae Historiae, 24-25], Parisiis 1686-1687 (ανατύπωση: Venetiis 1729). Το κείμενο ανατυπώθηκε από τον Migne: PG 134, στ. 39-1414· PG 135, στ. 9-388.
- Dindorf L. A. (ed.), *Ioannis Zonarae epitome historiarum*, vol. I-VI, Lipsiae 1868-1875.
- Pinder M.-Büttner-Wobst Th. (eds.), *Ioannis Zonarae Annales*, [CSHB, 44-46], Bonnae 1841-1897.
- Υπό έκδοση από τον Leone P.L. M. για τη σειρά CFHB.

Μεταφράσεις/Αποδόσεις σε σύγχρονες γλώσσες:

- Αγγλική: Di Maio M., *Zonaras' Account of the Neo-Flavian Emperors: A Commentary*, PhD Dissertation-University of Missouri, Columbia 1977.
Banchich Th. M.-Lane E. N., *The History of Zonaras: From Alexander Severus to the death of Theodosius the Great*, London-New York 2009.
- Γερμανική: Trapp E., *Militärs und Höflinge im Ringen um das Kaisertum: Byzantinische Geschichte 969 bis 1118. Nach der Chronik des Johannes*

⁴⁴ Lampsidis O. (ed.), *Constantini Manassis Breviarium Chronicum*, [CFHB, 36], Athenis 1996.

⁴⁵ Bekker I. (ed.), *Michaelis Glycae Annales*, [CSHB, 27], Bonnae 1836.

⁴⁶ Krumbacher, *Ἱστορία*, σ. 757· Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία*, σ. 251, σσ. 258-259 και σ. 331· Rosenqvist, *Λογοτεχνία*, σσ. 187-189.

Zonaras, [Byzantinische Geschichtsschreiber, 16], Graz-Wien-Köln 1986.

- Ελληνική: Γρηγοριάδης Ι., *Ιωάννης Ζωναράς, Έπιτομή Ιστοριῶν*, τ. 1-3, [Κείμενα Βυζαντινής Ιστοριογραφίας, 5], Αθήνα 1995-1999.

δ. Η εικόνα του ιδανικού αυτοκράτορος στην πολιτική σκέψη των Βυζαντινών και η φιλοτέχνηση της εικόνας του αυτοκράτορος στην *Έπιτομή Ιστοριῶν*

Η πολιτική ιδεολογία των Βυζαντινών θεμελιώνεται επί συγκεκριμένων αρχών και κανόνων που αφορούν στον τρόπο, με τον οποίον πρέπει να ασκείται ιδανικά η εξουσία από τον εκάστοτε φορέα της. Σε θεωρητικό επίπεδο, οι αρχές και οι βασικοί άξονες προβάλλονται μέσα από διαφορετικής φύσεως κείμενα, όπως οι συλλογές νόμων, οι ρητορικοί λόγοι (*βασιλικά εγκώμια, κάτοπτρα ηγεμόνος*) κ.ά.⁴⁷.

Ο αυτοκράτωρ οφείλει να διακρίνεται από ένα σύνολο αρετών, το οποίο συστηματοποίησαν, θεμελίωσαν και προέβαλλαν -βασισμένοι και σε ανάλογα πρότυπα του παρελθόντος- οι πολιτικοί στοχαστές της αυτοκρατορίας. Προκειμένου να εκπληρώνει τα καθήκοντά του (π.χ. προάσπιση/διάδοση ορθού δόγματος, εφαρμογή νόμων/απονομή δικαιοσύνης, αγαθοεργίες, προστασία υπηκόων από εξωτερικούς και εσωτερικούς κινδύνους) με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, ο ιδανικός αυτοκράτωρ πρέπει να κοσμεύεται από αρετές όπως η ευσέβεια, η φιλανθρωπία, η δικαιοσύνη και η ηθική συγκρότηση. Οι αρετές αυτές προκύπτουν από την αντιστοίχως ιδανική σχέση του αυτοκράτορος με τον επουράνιο βασιλέα, με τον νόμο, με τα χρήματα, με τους συνεργάτες και με τους υπηκόους του, η οποία αξιολογείται -χωρίς βεβαίως να υπάρχει η δυνατότητα αμφισβήτησης της καταλληλότητάς του σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο- από τους πολιτειακούς παράγοντες, τη Σύγκλητο, τον στρατό και τους δήμους, ώστε να εξαλειφθεί η πιθανότητα ο αυτοκράτωρ να εκφυλισθεί και να μετατραπεί σε τύραννο⁴⁸.

⁴⁷ Βλ. ενδεικτικά Hunger H., *Prooimion. Elemente der byzantinischen Kaiseridee in den Arengen der Urkunden*, Wien 1964· του ιδίου, *Βυζαντινή Λογοτεχνία. Η λόγια κοσμική γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν* (μτφ. Μπενάκης Λ. Γ.-Αναστασίου Ι. Β.-Μακρῆς Γ. Χ.), τ. Α', Αθήνα 1987, σσ. 196-213, 229-256· Παῖδας Κ. Δ.Σ., *Η θεματική των βυζαντινῶν «κατόπτρων ηγεμόνος» της πρώιμης και μέσης περιόδου (398-1085). Συμβολή στην πολιτική θεωρία των Βυζαντινῶν*, Αθήνα 2005· του ιδίου, *Τα βυζαντινά «κάτοπτρα ηγεμόνος» της ὕστερης περιόδου (1254-1403). Εκφράσεις του βυζαντινοῦ βασιλικοῦ ιδεώδους*, Αθήνα 2006.

⁴⁸ Βλ. ενδεικτικά Bury J. B., *The Constitution of the Later Roman Empire*, Cambridge 1910· Χριστοφιλοπούλου Αικατερίνη, *Η Σύγκλητος εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος*, [Έπετηρίς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 2], Αθήνα 1949· της ἰδίας, «Αἱ βάσεις τοῦ

Ο τρόπος, με τον οποίον προσλαμβάνεται η επίσημη αυτοκρατορική ιδεολογία από τους υπηκόους, διαφαίνεται εν πολλοίς και στα ιστοριογραφικά κείμενα, στα οποία παραδίδονται πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο άσκησης της βασιλικής εξουσίας και την προσωπικότητα των αυτοκρατόρων. Οι συγγραφείς επαινούν ή ψέγουν τον εκάστοτε αυτοκράτορα βάσει της σύγκλισης ή της απόκλισης της δημόσιας εικόνας του από το θεωρητικό πρότυπο. Σε ορισμένες περιπτώσεις διατυπώνουν και την προσωπική τους άποψη αναφορικά με τις ιδιότητες του ιδανικού αυτοκράτορος, η οποία προκύπτει (και) από την προσωπική πολιτική σκέψη τους⁴⁹. Στην τελευταία περίπτωση εντάσσεται και η χρονογραφία του Ζωναρά.

Η μέθοδος, με την οποία επεξεργάστηκε και ενσωμάτωσε στο έργο του τις πηγές που είχε στη διάθεσή του, παρέχει τη δυνατότητα διαμόρφωσης της άποψης ότι ο *αφηρημένος συγγραφέας*⁵⁰ Ιωάννης Ζωναράς ως αφηγητής της *Επιτομής Ιστοριών* προβαίνει συχνά σε επιδοκιμαστικές ή αποδοκιμαστικές κρίσεις σχετικά με τον χαρακτήρα και τον τρόπο άσκησης της εξουσίας εκ μέρους του συνόλου των αυτοκρατόρων, των οποίων τις βασιλείες παρουσιάζει στα τελευταία έξι βιβλία του

βυζαντινού πολιτεύματος», *ΕΕΦΣΠΑ* 22 (1971-1972), σσ. 201-223· Hunger H. (ed.), *Das byzantinische Herrscherbild*, Darmstadt 1975· Cameron A.L., *Circus Factions: Blues and Greens at Rome and Byzantium*, Oxford 1976· Beck H.-G., *Η Βυζαντινή Χιλιετία* (μτφ. Κούρτοβικ Δ.), Αθήνα 1990, σσ. 52-62, 105-115· Χριστοφιλοπούλου Αικατερίνη, *Το πολίτευμα και οι θεσμοί της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1204: Κράτος, Διοίκηση, Οικονομία, Κοινωνία*, Αθήνα 2004, σσ. 30-47.

Σχετικά με την πολιτική ιδεολογία των Βυζαντινών βλ. ενδεικτικά Karayannopoulos J., "Der frühbyzantinische Kaiser", *BZ* 49 (1956), σσ. 369-384· Ostrogorsky G., "The Byzantine Emperor and the Hierarchical World Order", *The Slavonic and East European Review* 84 (1956), σσ. 1-14· Καραγιαννόπουλος Ι. Ε., *Η πολιτική θεωρία των Βυζαντινών*, Θεσσαλονίκη 1988· Karampoula Dimitra, "Der byzantinischen Kaiser als Politiker, Philosoph und Gesetzgeber (Politikos-Philosophos-Nomothetes)", *JÖB* 50 (2000), σσ. 5-50· Παϊδας Κ. Δ.Σ., *Η θεματική των βυζαντινών «κατόπτρων ηγεμόνων» της πρώιμης και μέσης περιόδου (398-1085). Συμβολή στην πολιτική θεωρία των Βυζαντινών*, Αθήνα 2005· του ιδίου, *Τα βυζαντινά «κάτοπτρα ηγεμόνων» της ύστερης περιόδου (1254-1403). Εκφράσεις του βυζαντινού βασιλικού ιδεώδους*, Αθήνα 2006· Angelon D., *Imperial Ideology and Political Thought in Byzantium, 1204-1330*, Cambridge 2007· Αρβελέρ Ελένη, *Η πολιτική ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας* (μτφ. Δρακοπούλου Τούλα), Αθήνα² 2007· Tougher S. (ed.), *The Emperor in the Byzantine World. Papers from the Forty-Seventh Spring Symposium of Byzantine Studies*, London-New York 2019.

⁴⁹ Βλ. ενδεικτικά Schreiner P., "Das Herrscherbild in der byzantinischen Literatur des 9. bis 11. Jahrhunderts", *Saeculum* 35 (1984), σσ. 132-151· Παϊδας Κ. Δ.Σ., «Η αυτοκρατορική ιδεολογία στην υπηρεσία της αντι-αυτοκρατορικής προπαγάνδας: Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*», *Βυζαντινά* 25 (2005), σσ. 233-277· του ιδίου, «Πολιτική σκέψη και ηγεμονικό πρότυπο στην *Υλην Ιστοριών* του Νικηφόρου Βρυεννίου», *Βυζαντινά* 26 (2007), σσ. 175-189· Dmitriev S., "John Lydus' Political Message and the Byzantine Idea of Imperial Rule", *BMGS* 39 (2015), σσ. 1-24· Παϊδας Κ. Δ.Σ., «Το θεωρητικό ηγεμονικό πρότυπο στο ιστορικό έργο του Ιωσήφ Γενεσίου *Περὶ Βασιλειῶν*», *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 26 (2016), σσ. 211-245.

⁵⁰ Για το σημασιολογικό περιεχόμενο του όρου *αφηρημένος συγγραφέας* βλ. Lintvelt J., «Οι βαθμίδες του λογοτεχνικού αφηγηματικού κειμένου» (μτφ. Καστρινάκη Αγγέλα), στο: Καλλιπολίτης Β. (επιμ.), *Θεωρία της Αφήγησης*, Αθήνα 1991, σσ. 97-104.

έργου του (XIII-XVIII) και όχι αποκλειστικά των συγχρόνων του⁵¹. Επιπροσθέτως, μελετητές όπως η Neville⁵², ο Matheou⁵³, ο Magdalino και η Macrides⁵⁴ έχουν επισημάνει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* για τη ρωμαϊκή ιστορία, τους πολιτειακούς θεσμούς και τις μεταβολές που αυτοί υφίσταντο ανά τους αιώνες έως την εποχή του. Στο τέλος δε της αφήγησης -με αφορμή την αποτίμηση της βασιλείας του Αλεξίου Α΄ Κομνηνού- παραθέτει τα στοιχεία, τα οποία κατά την άποψή του συνθέτουν την εικόνα του ιδανικού αυτοκράτορος⁵⁵, αν και παραδέχεται ότι *εἰ τὴν ἄγαν ἀκρίβειαν ζητοῖη τις ἐν τοῖς αὐτοκράτορσιν, οὐκ οἴμαί τινα τῶν ἀνέκαθεν τῆς Ῥωμαίων ἐπιβεβηκότων ἡγεμονίας ἐν πᾶσιν εὐδοκιμηκότα κριθήσεσθαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλεονάζοντος ἐν τοῖς ἡθεσι σφῶν καὶ ταῖς πράξεσιν ἐκάστῳ ἡ πολιτεία κεχαρκτηρίσται. Ἀνέγκλητος γὰρ οὐδεὶς ἂν ποτε δόξαι οὐδ' ἀμιγῆς τῆς χείρονος ἔξεως· θειοτέρας γὰρ τοῦτο μοίρας, ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπίνης εἴη ἂν ποτε φύσεως*⁵⁶.

ε. Η παρούσα εργασία

Για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποδελτιώθηκαν και παρατίθενται όλες οι πληροφορίες που παραδίδονται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* στα βιβλία XIII-XVIII σχετικά με τη βασιλεία του εκάστοτε βυζαντινού αυτοκράτορος της περιόδου 312 – 1118. Ανά αυτοκράτορα παρατίθεται μία σύντομη αποτίμηση εν είδει ανακεφαλαίωσης-σύνοψης σχετικά με τη φιλοτέχνηση της εικόνας του από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, η οποία προκύπτει αφενός από τους χαρακτηρισμούς που του αποδίδει εκείνος (ή άλλα πρόσωπα της αφήγησης) και αφετέρου από τους λόγους και τις πράξεις ή τις παραλείψεις του ιδίου του αυτοκράτορος. Συμπερασματικά, εξετάζεται εάν και σε ποιον βαθμό αυτή η εικόνα

⁵¹ Για περισσότερα βλ. Tinnefeld F.H., *Kategorien der Kaiserkritik in der byzantinischen Historiographie von Prokop bis Niketas Choniates*, München 1971, σσ. 144-147· Magdalino P., "Aspects of Twelfth-Century Byzantine Kaiserkritik", *Speculum* 58 (1983), σσ. 326-346· Kazhdan A.-Franklin S., *Studies on Byzantine Literature of the Eleventh and Twelfth Centuries*, Cambridge 1984, σσ. 59-63· Frankopan P., "Kinship and the Distribution of Power in Komnenian Byzantium", *English Historical Review* 122 (2007), σσ. 1-34.

⁵² Neville, *Byzantine Historical Writing*, σ. 192.

⁵³ Matheou N. S.M., "City and Sovereignty in East Roman Thought, c.1000-1200: Ioannes Zonaras' Historical Vision of the Roman State", στο: Matheou N. S.M.-Kampianaki Theofili-Bondioli L. M. (eds.), *From Constantinople to the Frontier*, [The Medieval Mediterranean, 106], Leiden-Boston 2016, σσ. 41-63.

⁵⁴ Magdalino P.-Macrides Ruth, "The Fourth Kingdom and the Rhetoric of Hellenism", στο: Magdalino P. (ed.), *The Perception of the Past in Twelfth-Century Europe*, London-Rio Grande 1992, σσ. 126-131.

⁵⁵ Σχετικά βλ. στο παρόν, σσ. 196-197.

⁵⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.29.27-28.

συμφωνεί ή διαφοροποιείται τόσο από το θεωρητικό ηγεμονικό πρότυπο όσο και από το πρότυπο που εκφράζεται από τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών*.

III. ΒΙΒΛΙΟ XIII (312 – 457)

α'. Κωνσταντίνος Α' (324 – 337)

Έως το 324 το δρόν πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α'⁵⁷ απήλλαξε τους κατοίκους της Ρώμης από την τυραννική διακυβέρνηση του Μαξεντίου⁵⁸ (306 – 312) (ούχ' ὡς βασιλεύς, ἀλλ' ὡς τύραννος ἄντικρυς διῆγε) ύστερα από μάχη που διεξήχθη στη Μουλβία γέφυρα (312), στη διάρκεια της οποίας ο Μαξέντιος απεβίωσε⁵⁹. Επίσης, το δρόν πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α' επικράτησε και έναντι του Λικινίου⁶⁰ (308 – 324), με τον οποίον συγκρούστηκε πολλές φορές (μεταξύ άλλων και εξαιτίας της βίαιης συμπεριφοράς που εκείνος επεδείκνυε έναντι των χριστιανών υπηκόων της αυτοκρατορίας)⁶¹ και κατέστη μονοκράτωρ των βυζαντινών εδαφών.

Το δρόν πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α' χαρακτηρίζεται από τον αφηγητή της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν* ως ὁ ἐν ὀρθοδόξοις ἐπισημότατος⁶² αυτοκράτωρ, αν και υπήρξε τῇ τῶν Ἑλλήνων θρησκείᾳ προσκείμενος καὶ τοῖς χριστιανοῖς ἀντικείμενος, υποκινούμενος

⁵⁷ Σχετικά με τον Κωνσταντίνο Α' βλ. εντελώς ενδεικτικά Barnes T. D., *Constantine and Eusebius*, Cambridge 1981· Di Maio M., "Zonaras, Julian and Philostorgios on the Death of the Emperor Constantine I", *GOTR* 26 (1981), σσ. 118-124· Magdalino P. (ed.), *New Constantines. The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th Centuries. Papers from the Twenty-sixth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. Andrews, March 1992*, [Society for the Promotion of Byzantine Studies, 2], Aldershot 1994· Bleckmann B., *Konstantin der Grosse*, Hamburg 1996· Odahl C.M., *Constantine and the Christian Empire*, London-New York 2004.

⁵⁸ Σχετικά με τον Μαξέντιο βλ. ενδεικτικά Cullhed M., *Conservator urbis suae: Studies in the politics and propaganda of the emperor Maxentius*, Stockholm 1994· Betjes S.-Heijnen S. J.M., "The usurping princeps. Maxentius' image and its Constantinian legacy", *Journal of Ancient History and Archaeology* 5 (2018), σσ. 5-23.

⁵⁹ Ο Μαξέντιος αποφάσισε να αντιπαραταχθεί στο δρόν πρόσωπο-Κωνσταντίνο Α' κάνοντας χρήση ποικίλων αθέμιτων μέσων, ἃ δέος ἐνεποίει τῷ Κωνσταντίνῳ. Μετά το πέρας των εχθροπραξιών, οι κάτοικοι της Ρώμης αποφάσισαν να ανεγείρουν στήλη προς τιμήν του δρόντος προσώπου-Κωνσταντίνου Α' στην αγορά της πόλεως, την οποία εκείνος διέταξε να κατασκευάσουν σε σχήμα σταυρού (Ζωναράς, *Επιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.1.6-14). Σχετικά με τη μάχη στη Μουλβία γέφυρα βλ. ενδεικτικά Van Dam R., *Remembering Constantine at the Milvian Bridge*, Cambridge 2011· Cowan R., *Milvian Bridge AD 312: Constantine's Battle for Empire and Faith*, London 2016.

⁶⁰ Σχετικά με τον Λικίνιο βλ. ενδεικτικά Chantraine H., "Die Erhebung des Licinius zum Augustus", *Hermes* 110 (1982), σσ. 477-487· Corsaro F., "L'imperatore Licinio e la legislazione filocristiana dal 311 al 313", *Studi Cesare Sanfilippo* 3 (1983), σσ. 155-186.

⁶¹ Σύμφωνα με τη μία εκ των δύο εκδοχών που παραδίδει ο αφηγητής της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν* σχετικά με τον θάνατο του Λικινίου, το δρόν πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α' απέστειλε ανθρώπους του να τον δολοφονήσουν, διότι είχε πληροφορηθεί ότι σχεδίαζε να στασιάσει (Ζωναράς, *Επιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.1.17-26).

⁶² Ζωναράς, *Επιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.1.1. Ο αφηγητής της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν* αποδίδει και άλλους ανάλογους χαρακτηρισμούς στο δρόν πρόσωπο-Κωνσταντίνο Α': εὐσεβής (Ζωναράς, *Επιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.3.10), θειότατος αὐτοκράτωρ (Ζωναράς, *Επιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.3.26), εὐσεβέστατος και χριστιανικότατος βασιλεύς (Ζωναράς, *Επιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.4.5-6) και ἰσαπόστολος αὐτοκράτωρ (Ζωναράς, *Επιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.4.20).

από τη σύζυγό του Φαύστα⁶³. Η στάση του έναντι του χριστιανισμού μετεβλήθη όταν λίγο πριν την έναρξη των εχθροπραξιών στη Μουλβία γέφυρα (312) *τύπος αὐτῶ σταυρικὸς μεσοῦσης ἡμέρας δι' ἀστέρος ἐφάνη κατ' οὐρανὸν καὶ γραφὴ περὶ τὸν σταυρὸν Ῥωμαϊκοῖς στοιχείοις, δι' ἀστέρων καὶ αὐτοῖς τυπουμένοις καὶ φράζουσιν «ἐν τούτῳ νίκα»*. Θέτοντας το σημεῖο του σταυροῦ «προπομπό» του στρατοῦ του, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α΄ αναδείχθηκε νικητὴς ἐναντι του Μαξεντίου⁶⁴ και κατόπιν εξέδωσε διάταγμα (313), το οποίο ὀρίζε *μὴ κολάζεσθαι διὰ τὴν θρησκείαν τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους ὡς θεόν*⁶⁵.

Για ὅσο διάστημα το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α΄ διέμενε στη Ρώμη, μολονότι δεν εἶχε εγκαταλείψει τὴν ειδωλολατρία, εἶχε ἀρχίσει νὰ μυεῖται καὶ νὰ αποδέχεται τὰ περὶ Χριστοῦ⁶⁶. Εκεί, σύμφωνα με τὸν ἀφηγητὴ τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, προσεβλήθη ἀπὸ λέπρα. Αναζητώντας θεραπεία ἀπευθύνθηκε στοὺς ἱερεῖς τοῦ Δία, οἱ οἱοῖτο του πρότειναν νὰ λουσθεῖ με ζεστό αἷμα νηπίων· ὅταν συγκεντρώθηκαν τα νήπια καὶ εἶδε τις μητέρες τοὺς νὰ θρηνοῦν, εἶπε *«τὸ μὲν τῆς πράξεως ἀνόσιον πρόδηλον, ἄδηλον δὲ γε τὸ ἀποτέλεσμα· εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἦν ἀναμφίβολον, κρεῖσσον πάσχειν ἐμὲ ταῖς νόσοις ταλαιπωρούμενον ἢ τοσούτων βρεφῶν καταψηφιῆσθαι ἀπώλειαν καὶ ῥομφαία λύπης τὰς τῶν μητέρων αὐτῶν διελάσαι ψυχάς»* καὶ διέταξε τα παιδιὰ νὰ ἐπιστραφούν σε ἐκεῖνες, στις οἱοῖες προσέφερε καὶ χρήματα με σκοπὸ νὰ τις χαροποιήσῃ διπλά⁶⁷. Ἐπειτα, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α΄ ονειρεῦθηκε τοὺς Αποστόλους Πέτρο καὶ Παῦλο, οἱ οἱοῖτο τὸν παρέπεμψαν στὸν πάπα Σίλβεστρο Α΄⁶⁸

⁶³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.1.5. Σχετικὰ με τὴ Φαύστα βλ. ἐνδεικτικὰ Woods D., "On the Death of the Empress Fausta", *Greece & Rome* 45 (1988), σσ. 70-86· Drijvers J.W., "Flavia Maxima Fausta: Some Remarks", *Historia* 41 (1992), σσ. 500-506.

⁶⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.1.10-11. Ἡ μεταστροφή τῆς στάσης τοῦ δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Α΄ ἐναντι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας υπαγορεύθηκε καὶ ἀπὸ σειρά ἄλλων σημείων, τα οἱοῖτα τὸν ὡδήγησαν στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ στρατιωτικὲς νίκες ἐναντι τῶν ἐχθρῶν τόσο τοῦ ἰδίου ὅσο καὶ τῆς αυτοκρατορίας οφείλονταν σε θεῖα παρέμβαση (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.1.27-29). Σχετικὰ με τὸ ὄραμα τοῦ Κωνσταντίνου Α΄ βλ. ἐνδεικτικὰ Odahl C.M., "The Celestial Sign on Constantine's Shields at the Battle of the Milvian Bridge", *Journal of the Rocky Mountain Medieval and Renaissance Association* 2 (1981), σσ. 15-28· Nicholson O., "Constantine's Vision of the Cross", *Vigiliae Christianae* 5 (2000), σσ. 309-323. Στὸ προοίμιο ο ἀφηγητῆς τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ἀναφέρει ὅτι τὸ δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α΄ *τὴν πίστιν ἐπλάτυνε, παρρησίαν δοὺς τῷ κηρύγματι* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή*, 4).

⁶⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.1.14. ΓΙΑ τὸ διάταγμα τῆς ανεξιθρησκείας βλ. ἐνδεικτικὰ Anastos M. V., "The Edict of Milan (313): A Defense of its Traditional Authorship and Designation", *REB* 25 (1967), σσ. 13-41· Wallraff M. (ed.), *Religiöse Toleranz: 1700 Jahre nach dem Edikt von Mailand*, [Colloquia Raurica, 14], Berlin-Boston 2016· Dainese D.-Gheller Viola (eds.), *Beyond intolerance: the Milan meeting in AD 313 and the evolution of imperial religious policy from the age of the Tetrarchs to Julian the Apostate*, [Studi e testi tardoantichi, 14], Turnhout 2018.

⁶⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.2.1.

⁶⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.2.2-8.

⁶⁸ Σχετικὰ με τὸν Σίλβεστρο Α΄ βλ. ἐνδεικτικὰ ODLA, "Sylvester", vol. II, σ. 1433.

(314 – 335), για να τον θεραπεύσει από τη λέπρα. Η θεραπεία επήλθε μέσω του βαπτίσματος και το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Α΄ *αὐτίκα ἄδειάν τε κηρύττει χριστιανοῖς καὶ τοὺς ναοὺς σφίσιν ἀναπετάννυσσι καὶ νέους ἐφίησιν ἀνεγείρεσθαι καὶ κλείει τοῦμπαλιν τὰ τεμένη τῶν ψευδωνύμων θεῶν, ἀδεῶς τε θεσπίζει προσιέναι τοὺς βουλομένους τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ*, διότι, όπως έλεγε, δεν ήθελε να υποχρεώσει κανέναν να ασπασθεί τον χριστιανισμό⁶⁹.

Ως θεϊκό και όχι τυχαίο σημείο σχετικά με την επιλογή του τόπου, όπου θα οικοδομούσε την πόλη, στην οποία θα έδινε το όνομά του (σύμφωνα με *θεῖον χρησμόν*), ερμηνεύθηκε από το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Α΄ το ότι επανειλημμένως στη Χαλκηδόνα (όπου είχαν αρχίσει ήδη οι οικοδομικές εργασίες) *καθίπτασθαι ἀετοὺς καὶ τὰ τῶν οἰκοδόμων ἀρπάζειν σπαρτία· τὸν μεταξὺ δὲ διυπταμένους πορθμὸν ῥίπτειν αὐτὰ κατὰ τὸ Βυζάντιον*. Έπειτα, το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Α΄ επεξέτεινε τα όρια της ήδη υπάρχουσας πόλεως, ανήγειρε χριστιανικούς ναούς, την κόσμησε με έργα τέχνης, τα οποία μετέφερε από διάφορα σημεία της βυζαντινής επικράτειας, την αφιέρωσε στη Θεοτόκο⁷⁰ και την αναβίβασε από Επισκοπή σε Πατριαρχείο· η Ρώμη διατήρησε την πρωτοκαθεδρία *διὰ τὴν πρεσβυγένειαν καὶ τὸ τὴν βασιλείαν ἐκεῖθεν ἐνταῦθα μετενεχθῆναι*⁷¹. Στα εγκαίνια της Κωνσταντινουπόλεως⁷² (11/5/330) το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Α΄ ζήτησε από τον αστρονόμο Ουάλεντα⁷³ να συντάξει το *θεμάτιον* της πόλεως, βάσει του οποίου αυτή επρόκειτο να διατηρηθεί για 696 έτη. Επειδή το διάστημα αυτό είχε παρέλθει πολύ πριν τη σύνθεση της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν*, ο αφηγητής αναφέρει σχετικά: *ἡ γοῦν ἐψευσμένην ὑποληπτέον τὴν τοῦ Οὐάλεντος πρόρρησιν καὶ διημαρτημένην τὴν τέχνην ἣ ἐκεῖνα νομιστέον ἐκεῖνον εἰπεῖν τὰ ἔτη, ἐν οἷς τὰ τῆς πολιτείας ἔθνη ἐτηρεῖτο καὶ ἡ κατάστασις καὶ ἡ γερουσία τετίμητο καὶ οἱ ταύτης ἦνθουν πολῖται καὶ ἔννομος ἦν ἐπίστασία, τὸ κράτος δὲ τὸ βασίλειον, ἀλλ' οὐκ ἄντικρυς*

⁶⁹ Ζωναράς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.2.9-17. Με τον πάπα Σίλβεστρο Α΄ έφερε κατ' αντιπαράσταση το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Α΄ τους Ιουδαίους που χαρακτήρισαν τον Χριστό *κακοῦργον καὶ γόητα*. Ο πάπας κατάφερε να αποδείξει τη δύναμη του Χριστού και οι εν λόγω Ιουδαίοι έλαβαν το χριστιανικό βάπτισμα (Ζωναράς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.2.18-32).

⁷⁰ Ζωναράς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.3.1-4.

⁷¹ Ζωναράς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.3.22-29.

⁷² Σχετικά με την Κωνσταντινούπολη βλ. εντελώς ενδεικτικά Nystazopoulou-Pelekidou Maria, "Constantinople centre de pouvoir et d' autorité", *Βυζαντιακά* 5 (1985), σσ. 19-32· Dagron G., *Η γέννηση μιας πρωτεύουσας: Η Κωνσταντινούπολη και οι θεσμοί της από το 330 ως το 451* (μτφ. Λουκάκη Μαρίνα), Αθήνα 2000· Melville-Jones J. R., "Constantinople as 'New Rome'", *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 24 (2014), σσ. 247-264.

⁷³ Σχετικά με τον Ουάλεντα και το ωροσκόπιο της Κωνσταντινουπόλεως βλ. PLRE, "Valens 3", vol. I, σ. 930· Pingree D., "The Horoscope of Constantinople", στο: Maeyama Y.-Saltzer W. G. (eds.), *PRISMATA: Naturwissenschaftsgeschichtliche Studien*, Wiesbaden 1977, σσ. 305-315.

τυραννίς, ἴδια τὰ κοινὰ τῶν κρατούντων λογιζομένων καὶ εἰς οἰκείας ἀπολαύσεις χρωμένων αὐτοῖς, καὶ τούτων ἐνίας οὐκ εὐαγεῖς, καὶ δωρουμένων οἷς βούλονται τὰ δημόσια καὶ οὐ ποιμένων τρόπον τοῖς ὑπηκόοις προσφερομένων, κειρόντων τὸ περιττὸν τῆς τριχὸς καὶ πεφεισμένως ἐμπορουμένων τοῦ γάλακτος, ἀλλὰ δίκην ληστῶν αὐτὰ καταθύνοντων τὰ πρόβατα καὶ τῶν σαρκῶν ἐμπορουμένων ἢ καὶ αὐτοὺς ἐκμυζόντων τοὺς μυελούς⁷⁴.

Επιπροσθέτως, τὸ δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α΄ συνεκάλεσε τὴν Α΄ Οικουμενικὴ Σύνοδο στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας (325), στὴν ὁποία εἶχε τὴν προεδρίαν· οἱ τριακόσιοι δεκαοκτὼ ἐπίσκοποι τὸν μὲν υἱὸν ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον καὶ συναῖδιον ἐδογμάτισαν τῷ πατρί, τὸν Ἄρειον δὲ καὶ τοὺς ἐκείνῳ ὁμόφρονες τῆς τῶν ὀρθοδόξων ὁμηγύρεως ἐξεκήρυξαν⁷⁵. Μετὰ τὸ πέρασ των εργασιῶν τῆς Συνόδου τὸ δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α΄ μετέφερε στὴν Κωνσταντινούπολιν τοὺς επισκόπους, οἱ ὁποῖοι τὴν εὐλόγησαν καὶ ἐπέστρεψαν στὶς περιοχάς τους ἔχοντας λάβει τιμές καὶ δώρα⁷⁶.

Ὁ ἀφηγητὴς τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ἀντλήσει ἀπὸ τὶς πηγές του τὴν πληροφορία ὅτι τὸ δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α΄ ἀφειδῶς τε τὰ χρήματα ἀναλίσκειν καὶ ταῦτα πορίζειν ἑαυτῷ ἀφειδέστερον καὶ σχολιάζει σχετικὰ: ὥς μὴ μεγαλοπρέπειαν κρίνεσθαι τὸ περὶ τὰς δαπάνας φιλότιμον, ἄντικρυς δέ⁷⁷.

Τὸ δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α΄ εἶχε ἐκπαιδευθεῖ ἐξίσου στὰ γράμματα καὶ στὰ ὅπλα καὶ ἦταν δεινὸς ρήτωρ· ὡς χαρακτήρας ἦταν μισοπόνηρος καὶ τοῖς

⁷⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.3.5-10.

⁷⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.4.1-7. Κατὰ τὴν Α΄ Οικουμενικὴ Σύνοδο συντάχθηκε τὸ τμήμα τοῦ *Συμβόλου τῆς Πίστεως* ἕως τῆς φράσης «οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος» (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.4.18). Σχετικὰ μετὰ τὴν Α΄ Οικουμενικὴ Σύνοδο καὶ τὸν ἀρειανισμό βλ. ἐνδεικτικὰ Dvornik, *Ecumenical Councils*, σσ. 13-17· Grant R. M., "Religion and Politics at the Council at Nicaea", *The Journal of Religion* 55 (1975), σσ. 1-12· Gregg R.-Groh D., *Early Arianism. A View of Salvation*, Philadelphia 1981· Williams R. L., *Arius: Heresy and Tradition*, London 1987.

⁷⁶ Τὸ δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α΄ ἀσπασθῆκε καὶ μακάρισε τοὺς επισκόπους, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν σωματικὰς ἀναπηρίες ἐξαιτίας τῆς ὁμολογίας πίστεως υπέρ τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ ἔκαψε τοὺς λιβέλους ποὺ τοῦ παρέδωσαν γιὰ ὀρισμένους ἀπὸ αὐτοὺς λέγοντας *κἂν αὐτόπτης ἐγενόμην ἀρχιερέως τινὸς ἁμαρτάνοντος, τῇ πορφυρίδι μου ἂν αὐτὸν συνεκάλυψα* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.4.20-23).

⁷⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.4.29. Αὕτῃ τῇ τακτικῇ τοῦ δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Α΄ ἔδωσε τὴν ἀφορμὴν στὸν Ἰουλιανὸ νὰ τὸν εἰρωνευθεῖ στὸ σατιρικό ἔργο του ὑπὸ τὸν τίτλο *Συμπόσιον ἢ Καίσαρες*, ὅπου ὁ Κωνσταντίνος Α΄ παρουσιάζεται νὰ ἀπαντᾷ στὸν θεὸ Ἑρμῆ, ὁ ὁποῖος τὸν ρωτᾷ ποιο εἶναι τὸ γνῶρισμα τοῦ ἀγαθοῦ βασιλέως, λέγοντας *πολλὰ κεκτήσθαι τὸν αὐτοκράτορα χρῆναι καὶ ἀναλίσκειν πολλὰ* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.4.30). Γιὰ τὸ συγγραφικό ἔργο τοῦ Ἰουλιανοῦ βλ. ἐνδεικτικὰ Wright W. C., *The Works of the Emperor Julian*, vol. II, Cambridge-Massachusetts 1913, σσ. 249-304· Baldwin B., "The Caesars of Julian", *Klio* 40 (1978), σσ. 449-466· Sardiello Rosanna, *Giuliano Imperatore, Simposio I Cesari*, [Testi e studi, 12], Lecce 2000.

μεταβαλλομένοις ἐκ πονηρίας φιλανθρώπως διατιθέμενος⁷⁸, ενώ σχετικά με την άσκηση της εξουσίας εἰωθὼς λέγειν μηδὲν τῶν ἀπάντων τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων καταστάσεως ἔνεκεν τὸν κρατοῦντα φείδεσθαι δεῖν, μηδ' αὐτῶν τῶν οἰκείων μελῶν⁷⁹.

Ὅσον αφορά στους εξωτερικούς εχθρούς, το δρῶν πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α' αναδείχθηκε νικητής σε εκστρατείες που οργάνωσε εναντίον των Σαρματῶν (322) και των Γότθων (332), οι οποίοι λυμαίνονταν τη Θράκη⁸⁰. Κατά τη διάρκεια άλλης εκστρατείας εναντίον των Περσῶν, δηλητηριάστηκε από τους ετεροθαλείς αδελφούς του και, λίγο μετά, απεβίωσε στη Νικομήδεια (337)⁸¹.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του δρῶντος προσώπου-Κωνσταντίνου Α' συνθέτουν την αφηγηματική εικόνα του ως ευσεβούς (διαταγή ανέγερσης στήλης σε σχῆμα σταυρού στη Ρώμη, τοποθέτηση του σημείου του σταυρού ως «προπομπού» του στρατεύματος στη μάχη της Μουλβίας γέφυρας, έκδοση του διατάγματος της ανεξιθρησκείας/διακήρυξη της ελεύθερης άσκησης της χριστιανικής λατρείας, της λειτουργίας των εκκλησιῶν και της ανέγερσης νέων χριστιανικῶν ναῶν, παύση της λειτουργίας των ναῶν των άλλων θρησκειῶν, αφιέρωση της Κωνσταντινουπόλεως στη Θεοτόκο, ανέγερση χριστιανικῶν ναῶν στην Κωνσταντινούπολη, σύγκληση της Α' Οικουμενικῆς Συνόδου για την καταπολέμηση του αρειανισμού, επίδειξη σεβασμοῦ -απονομή τιμῶν, προσφορά δώρων, ασπασμός, καύση λιβέλων- έναντι των επισκόπων που ἔλαβαν μέρος στην Α' Οικουμενική Σύνοδο), φιλάνθρωπου (διαταγή επιστροφῆς των νηπίων στις μητέρες τους και προσφορά χρημάτων στις τελευταίες στη Ρώμη), αυστηροῦ αναφορικά με την επιβολή ποινῶν ἐπὶ τῶν ἀδικούντων (Φαύστα) και αποτελεσματικοῦ στην απώθηση των εσωτερικῶν και των εξωτερικῶν εχθρῶν αυτοκράτορας (στρατιωτικές νίκες ἐναντι του Μαξεντίου, του Λικινίου, των Σαρματῶν και των Γότθων, οργάνωση εκστρατείας ἐναντίον των Περσῶν). Εντούτοις, το δρῶν πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α' διαχειριζόταν

⁷⁸ Το δρῶν πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α' πίστευε ὅτι τὸ νοσοῦν μέλος ἀποκοπτέον καὶ σεσηπός, ἵνα μὴ καὶ τοῖς ὑγιαίνουσι λυμανεῖται, οὐ μέντοι τὸ ὑγείας ἤδη τυχὸν ἢ καὶ ὑγιαζόμενον (Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν, XIII.4.34). Ὄταν το δρῶν πρόσωπο-Κωνσταντίνος Α' ανακάλυψε ὅτι ἡ σύζυγός του Φαύστα εἶχε κατηγορήσει ψευδῶς τὸν πρωτότοκο υἱὸ του Κρίσπο, ἰσχυριζόμενη ὅτι εἶχε ἀποπειραθεῖ βιάσασθαι πολλάκις, με συνέπεια ὁ ἴδιος νὰ τὸν καταδικάσει σὲ θάνατο, τὴν τιμώρησε διὰ τὸ ταύτης ἀκόλαστον ἀφαιρώντας τῆς βιαίως τὴ ζωὴ (326) (Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν, XIII.2.37-41).

⁷⁹ Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν, XIII.4.31-34.

⁸⁰ Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν, XIII.2.42.

⁸¹ Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν, XIII.4.25-27. Το δρῶν πρόσωπο-Κωνσταντίνος, ὁ ὁποῖος ἐκεῖνη τὴν περίοδο συμμετείχε στὸν πόλεμο ἐναντίον των Περσῶν στὴν Ἀντιόχεια, κήδευσεν μεγαλοπρεπῶς τὸν πατέρα του καὶ ἐνταφίασεν τὴ σορὸ του στὸν ναὸ των Ἀγίων Ἀποστόλων, σὲ ξεχωριστὴ στοᾶ, τὴν ὁποία εἶχε οἰκοδομήσει ὁ ἴδιος (Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν, XIII.4.28).

ασύνετα τα χρήματα. Επιπλέον, οι λόγοι του αφενός επιβεβαιώνουν την ευσέβεια (επιθυμία οικειοθελούς και όχι εξαναγκαστικής προσχώρησης των υπηκόων του στον χριστιανισμό, «*κἄν...συνεκάλυψα*»), τη φιλανθρωπία («*τό...ψυχάς*») και την αυστηρότητά του ως προς την επιβολή ποινών («*τό...ὕγιαζόμενον*») και αφετέρου φανερώνουν ότι αντιλαμβανόταν το μέγεθος της ευθύνης που συνεπάγεται η ανάληψη της εξουσίας («*μηδέν...μελῶν*»). Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* διανθίζει το κείμενό του με πλήθος επιθέτων (υπερθετικού κατά το πλείστον βαθμού), τα οποία δίνουν έμφαση στην ευσέβεια του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Α΄ (ἐν ὀρθοδόξοις ἐπισημότατος, θειότατος, εὐσεβής, εὐσεβέστατος, χριστιανικότατος), και επιπλέον, αναφέρει ότι εκείνος *τὴν πίστιν ἐπλάτυνε, παρρησίαν δοὺς τῷ κηρύγματι*. Ταυτοχρόνως, όμως, δεν παραλείπει να επικρίνει τον ασύνετο τρόπο, με τον οποίον το *δρὼν πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Α΄ διαχειριζόταν τα χρήματα (*ὥς...δέ*). Τέλος, από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτει ότι το *δρὼν πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Α΄ διέθετε μόρφωση και ρητορική δεινότητα, είχε εκπαιδευθεῖ στην πολεμική τέχνη, υπήρξε επιεικής έναντι των μετανοούντων για διάπραξη σφαλμάτων (*τοῖς...διατιθέμενος*) και αποστρεφόταν την κακία (*μισοπόνηρος*).

β'. Κωνσταντίνος Β' (337 – 340)

Ύστερα από τον θάνατο του πατρός τους, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Β'⁸² εξεστράτευσε εναντίον του δρώντος προσώπου-Κώνσταντος Α', καθώς επιθυμούσε την αναδιανομή των εδαφών που είχαν υπό την κυριαρχία τους. Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Β' διοικούσε τὰς Κοττίας Ἀλπεις σὺν ταῖς Γαλλίαις και τὸ Πυρηναιὸν κλίμα μέχρι τῶν Μαύρων τῶν τῷ πορθμῷ διωρισμένων τῷ τοῦ Ὠκεανοῦ, ενώ το δρών πρόσωπο-Κώνστας Α' τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥώμην αὐτὴν τὴν Ἀφρικὴν τε καὶ Σικελίαν καὶ τὰς λοιπὰς τῶν νήσων, ἀλλὰ μέντοι καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ σὺν τῇ Ἑλλάδι τὴν Πελοπόννησον⁸³. Κατά τη διάρκεια της ένοπλης αναμέτρησης των δυνάμεων των δύο αυτοκρατόρων το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Β' έχασε τη ζωή του και τα εδάφη του περιήλθαν στο δρών πρόσωπο-Κώνσταντα Α' (340)⁸⁴.

Αποτίμηση:

Μέσω της πράξεως του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Β' (οργάνωση εκστρατείας εναντίον του αδελφού του) καθίσταται εμφανής η φιλαρχία του, διότι επιθυμούσε να αυξήσει τα εδάφη που εξουσίαζε.

⁸² Σχετικά με τον Κωνσταντίνο Β' βλ. ενδεικτικά ODB, "CONSTANTINE II", vol. I, σ. 500· Bleckmann B., "The civil war between Constantine II and Constance (340 AD)", *Historia* 52 (2003), σσ. 225-250· ODLA, "Constantine II", vol. I, σ. 387.

⁸³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.5.2-3.

⁸⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.5.7-14.

γ'. Κώνστας Α' (337 – 350)

Όπως μόλις προαναφέρθηκε, την εξουσία του δυτικού τμήματος της αυτοκρατορίας ανέλαβε το δρών πρόσωπο-Κώνστας Α'⁸⁵, οποίος επιδιδόταν σε *ἀλλοκότους ἔρωτας* και διήγε *ἐκδεδιγημένην ζωὴν*. Με αφορμή τη δολοφονία του από ανθρώπους του σφετεριστή Μαγνεντίου⁸⁶ κατά τη διάρκεια κυνηγιού⁸⁷, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι το δρών πρόσωπο-Κώνστας Α' *περὶ θήραν ἡσχόλητο*. Καὶ γὰρ ἐμεμῆναι περὶ τὰ κυνηγέσια καὶ ταῦτα ἀρθρίτιδι προσπαλαίων διηνεκεῖ, ἦν ἐξ ἡδονῶν ἀμετρίας ἐνόσησεν ἀκολάστως βιούς· ἢ καὶ ἐν προσχήματι θήρας εἰς ὕλας ἐγκατεδύετο μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν μειρακίσκων καὶ νεανίσκων, οἱ ἐκείνῳ διὰ κάλλος συνελέγοντο καὶ ὠκείωντο ἐκαλλωπίζοντό τε περιεργότερον καὶ λίχνοις ἦσαν ὀφθαλμοῖς, ἀκολασίας ἐμπύρευμα, κάκείνῳ ἐτύγγανον, ὡς λέγεται, παιδικά. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον ταῖς ὕλαις διέτριβεν, ἐκκλίνων τὴν μετὰ τῶν κοσμίων ἀνδρῶν συνδιαγωγὴν⁸⁸. Ολοκληρώνει μάλιστα τη σχετική με το δρών πρόσωπο-Κώνσταντα Α' αφήγηση ως ακολούθως: *ὁ μὲν οὖν οὕτω βεβιωκὼς ἀσελγῶς οὕτως οἰκτρῶς ἐστέρητο τῆς ζωῆς* (350)⁸⁹.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του δρώντος προσώπου-Κώνσταντος Α' φανερώνουν ότι ο τρόπος ζωής που ακολουθούσε ήταν κάθε άλλο παρά ενάρετος («αλλόκοτες» ερωτικές συναναστροφές/ομοφυλοφιλική τάση, ἀμετρὴ ενασχόληση με το κυνήγι/διαβίωση σε δάση, αδιαφορία για την αρθρίτιδα που τον ταλαιπωρούσε, συνειδητή αποφυγή

⁸⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.5.15. Σχετικά με τον Κώνσταντα Α' βλ. ενδεικτικά Bleckmann B., "The civil war between Constantine II and Constance (340 AD)", *Historia* 52 (2003), σσ. 225-250· Moser Muriel, "Ein Kaiser geht auf Distanz: Die Rompolitik Constans' I", *Antiquité Tardive* 25 (2017), σσ. 41-58· ODLA, "Constans I", vol. I, σ. 380.

⁸⁶ Το δρών πρόσωπο-Κώνστας Α' είχε γλυτώσει στο παρελθόν τον Μαγνέντιο από απόπειρα δολοφονίας εναντίον του (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.5.16). Σχετικά με τον Μαγνέντιο βλ. ενδεικτικά Drinkwater J., "The Revolt and Ethnic Origin of the Usurper Magnentius (350-53) and the Rebellion of Vetricio (350)", *Chiron* 30 (2000), σσ. 131-145.

⁸⁷ Σύμφωνα με τη δεύτερη εκδοχή που παραδίδει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* σχετικά με τον θάνατο του δρώντος προσώπου-Κώνσταντος Α', εκείνος γνώριζε τη συνωμοσία που είχε οργανωθεί εναντίον του και επεζήτησε ασύλο σε κάποιον ναό, από όπου τον απομάκρυναν και τον δολοφόνησαν (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.6.11-12). Για το δίκαιο του ασύλου και την περίπτωση του Κώνσταντος Α' βλ. Παῖδας, *Πληροφορίες για το δίκαιο του ασύλου*, σσ. 127-128.

⁸⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.6.1-10. Η δολοφονία του δρώντος προσώπου-Κώνσταντος Α' έλαβε χώρα στην Ελενούπολη, όπως είχαν προβλέψει, όταν γεννήθηκε, οι αστρολόγοι, οι οποίοι συνέταξαν *θεμάτιον* κατ' εντολήν του πατρός του. Η πρόβλεψη ανέφερε ότι *ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς αὐτοῦ μάμμης ἀναιρεθήσεται* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.6.13-15).

⁸⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.6.16.

συναναστροφής με άτομα αξιόλογα), με αποτέλεσμα να παραμελεί τα αυτοκρατορικά του καθήκοντα. Από τις αναφορές του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι ο βίος που διήγε το *δρών πρόσωπο*-Κώνστας Α΄ ήταν ακόλαστος, εφόσον εκείνος έρρεπε σε «αλλόκοτους» έρωτες (*άλλοκότους έρωτας*), η βασική του ενασχόληση ήταν το κυνήγι, διαβιούσε στα δάση μαζί με τους ανήλικους (ερωτικούς) συντρόφους του και δεν συναναστρεφόταν αξιόλογους άνδρες (*περί...συνδιαγωγῆν*). Επιπλέον, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αποδίδει την αρθρίτιδα, από την οποία έπασχε το *δρών πρόσωπο*-Κώνστας Α΄, στη φιληδονία του, η οποία ήταν συνέπεια του ακόλαστου τρόπου ζωής που ακολουθούσε (*έξ...βιούς*). Ο ακόλαστος βίος του *δρώντος προσώπου*-Κώνσταντος Α΄ επικρίνεται εντόνως από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, όπως προκύπτει από τα επίθετα και τα επιρρήματα που χρησιμοποιεί, για να τον χαρακτηρίσει (*έκδεδιητημένην ζωήν, άκολάστως βιούς, βεβιωκώς άσελγῶς*).

δ'. Κωνστάντιος Α' (337 – 361)

Το δρών πρόσωπο-Κωνστάντιος Α'⁹⁰ συγκρούστηκε επανειλημμένως με τον βασιλέα των Περσών Σαπώρη Β'⁹¹ (309/10 – 379), ο οποίος λεηλατούσε τα εδάφη της αυτοκρατορίας⁹², αλλά ηττήθηκε και έχασε πολλούς άνδρες⁹³.

Ύστερα από τη δολοφονία του δρώντος προσώπου-Κωνσταντος Α', το δρών πρόσωπο-Κωνστάντιος Α' κλήθηκε να αποφασίσει, εάν θα στρεφόταν εκ νέου εναντίον των Περσών ή εναντίον του Μαγνεντίου, προκειμένου να πάρει εκδίκηση για τον θάνατο του αδελφού του⁹⁴. Εφόσον οι Πέρσες εκείνη την περίοδο είχαν διακόψει τις επιθέσεις, αποφάσισε να στραφεί στη Δύση⁹⁵. Εκεί, πρότεινε συμμαχία στον Μαγνέντιο, *ἵνα δὲ μὴ μάχαις ἐμφυλίοις καὶ σφαγαῖς ἀλλήλων οἱ Ῥωμαῖοι μαινοίντο*, αλλά εκείνος απέρριψε την πρότασή του. Λίγο πριν την έναρξη των εχθροπραξιών, το δρών πρόσωπο-Κωνστάντιος Α' τόνωσε το ηθικό των στρατιωτών του και κατάφερε να αναδειχθεί νικητής⁹⁶. Όταν αντίκρουσε το πλήθος των νεκρών στρατιωτών *εἰς φανερά κατήνεκτο δάκρυα, οὐ μᾶλλον διὰ τὴν νίκην ἡδόμενος ὅσον διὰ τὸν τῶν πεσόντων δακνόμενος ὄλεθρον*, ενώ διέταξε τον ενταφιασμό των νεκρών και την περίθαλψη των τραυματιῶν ανεξαρτήτως στρατοπέδου προελεύσεως⁹⁷. Το δρών πρόσωπο-

⁹⁰ Σχετικά με τον Κωνστάντιο Α' βλ. ενδεικτικά Klein R., *Constantius II und die christliche Kirche*, Darmstadt 1977· Crawford P., *Constantius II: Usurpers, eunuchs and the Antichrist*, Barnsley 2016· Moser Muriel, *Emperor and Senators in the Reign of Constantius II: Maintaining Imperial Rule Between Rome and Constantinople in the Fourth Century AD*, Cambridge 2018.

⁹¹ Σχετικά με τον Σαπώρη Β' βλ. ενδεικτικά PLRE, "Sapor II", vol. I, σ. 803.

⁹² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.5.4-6.

⁹³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.5.34.

⁹⁴ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.6.19.

⁹⁵ Η διακοπή των εχθροπραξιών επήλθε ύστερα από πολλές καταστροφές που προξένησαν οι Πέρσες στα εδάφη της αυτοκρατορίας και ύστερα από την αποτυχία τους να πολιορκήσουν τη Νίσιβη (350), την οποία το δρών πρόσωπο-Κωνστάντιος Α' οχύρωσε *καὶ τοὺς πολίτας αὐτῆς ἀνεκτίησας* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.7.1-14).

⁹⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.8.6-15. Προηγουμένως, το δρών πρόσωπο-Κωνστάντιος Α' είχε συλλάβει τους πρέσβεις που του έστειλε ο Μαγνέντιος από κοινού με τον Βετρανίωνα (με τον οποίον είχε συνάψει συμμαχία) αξιώνοντας να καταθέσει τα όπλα και να διατηρήσει την πρώτη *τιμὴν* ανάμεσά τους. Το δρών πρόσωπο-Κωνστάντιος Α' δεν αποδέχθηκε τα αιτήματά τους και λόγω ενυπνίου, στο οποίο ο πατέρας του -κρατώντας από το χέρι τον δολοφονημένο αδελφό του- του είπε *«Κωνσταντίε, ἰδοὺ Κώνστας ὁ σὸς ἀδελφός, πολλῶν δὲ βασιλέων ἀπόγονος, ὃς ἐκ τυράννου διώλετο. Χρή σε τοῖνυν τοῦτω τε τιμωρῆσαι καὶ τὴν ἀρχὴν μὴ παρόψεσθαι διακοπτομένην μήτε τὴν πολιτείαν ἀνατρεπομένην, σπεῦσαι δὲ τὴν τυραννίδα καθελεῖν καὶ μὴ περιδεῖν τὸν ἀδελφὸν ἀνεκδίκητον»*. Όταν ο Βετρανίων αποχώρησε από τη συμμαχία με τον Μαγνέντιο και κατέφυγε στο δρών πρόσωπο-Κωνστάντιο Α', εκείνος τον αγκάλιασε και τον αποκάλεσε *πατέρα* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.7.15-28).

⁹⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.8.16-18. Παρόλο που ο Μαγνέντιος έστειλε δύο φορές πρέσβεις στο δρών πρόσωπο-Κωνστάντιο Α' *συνγινωμονηθῆναι ζητῶν*, εκείνος συνέλαβε τον πρώτο ως ύποπτο για κατασκοπεία και δεν έδωσε καμία απολύτως απάντηση στους δεύτερους. Επιπλέον, ο Μαγνέντιος με σκοπό να προξενήσει περισσότερα προβλήματα στο δρών πρόσωπο-Κωνστάντιο Α',

Κωνσταντῖος Α΄ ἐγίνε κύριος ολόκληρης της βυζαντινῆς επικράτειας, ὅταν λίγο αργότερα ο Μαγνέντιος αυτοκτόνησε (353)⁹⁸.

Ὅσο βρισκόταν στη Δύση, ο Σαπώρης Β΄ ἐπιτέθηκε ἐκ νέου στα ἐδάφη της Ανατολῆς, με ἀποτέλεσμα το *δρῶν πρόσωπο*-Κωνσταντῖος Α΄ να ἀναγκασθεῖ να διορίσει *καίσαρα*⁹⁹ τον ἐξάδελφό του Γάλλο¹⁰⁰, τον ὁποῖον *εἰς τὴν ἐῶαν ἐξέπεμψε, τὰς ἐφόδους τὰς Περσικὰς ἀνακόψαντα* (351)¹⁰¹. Εντούτοις, ἡ καταπιεστικὴ συμπεριφορὰ του Γάλλου ἐναντι τῶν στρατιωτῶν στην Αντιόχεια ἐγίνε αἰτία το *δρῶν πρόσωπο*-Κωνσταντῖος Α΄ να του ἀφαιρέσει το ἀξίωμα καὶ να τον ἐξορίσει¹⁰², ἐνῶ, ὕστερα ἀπὸ παρότρυνση ἀνθρώπων του περιβάλλοντός του, διέταξε τὴν ἐκτέλεσή του, ἀπόφαση, ὁμῶς, που σύντομα ἀναίρεσε¹⁰³. Στους πρέσβεις που του ἐστεῖλε μετέπειτα ο Σαπώρης Β΄ ἀπαιτώντας να του παραχωρηθοῦν ἡ Μεσοποταμία καὶ ἡ Ἀρμενία, το *δρῶν πρόσωπο*-Κωνσταντῖος Α΄ ἀπάντησε *εἰ ἐπελάθετο, ὅτι Πέρσαι Μακεδόσιν ἐδούλευσαν καὶ ὅτι Μακεδόνων Ῥωμαίοις ὑποταγέντων καὶ οἱ ἐκείνοις δουλεύοντες ὑπήκοοι Ῥωμαίοις ἐγένοντο*¹⁰⁴.

Ἐπειτα, ἀντιλαμβανόμενος ὅτι δεν ἦταν ἐφικτό να διοικήσει μόνος ολόκληρη τὴν αυτοκρατορία (*τοσαύτην οὐσαν ὡς ἐξ ἄκρων σχεδὸν περάτων γῆς εἰς ἄκρα πέρατα καταντᾶν*), διόρισε *καίσαρα* το *δρῶν πρόσωπο*-Ιουλιανό (355)¹⁰⁵. Ἡ ἀπόφαση του *δρῶντος προσώπου*-Κωνσταντίου Α΄ να ἀποστεῖλει το *δρῶν πρόσωπο*-Ιουλιανό με ἐλάχιστους στρατιῶτες να ἀντιμετωπίσει τοὺς ἐχθροὺς τῆς αυτοκρατορίας στις Γαλατίες ὡς ὑπόνοιαν *ἐντεῦθεν ἐγγίνεσθαι ὅτι οὐ κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς ὁ Κωνσταντῖος εἶλετο τὸν Ἰουλιανόν, ἀλλ' εἰς ἐπιβουλῆς αὐτῷ πρόφασιν τὸ σχῆμα περιέβαλε τὸ τοῦ Καίσαρος, ἦν' ὑπὸ τῶν πολεμίων διαφθορῇ, μὴ ἔχων δύναμιν πρὸς τὸν κατ' ἐκείνων*

οργάνωσε ἀνεπιτυχῶς σχέδιο δολοφονίας του Γάλλου στην Αντιόχεια (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.8.20-31). Σχετικὰ βλ. Frakes R. M., "Ammianus Marcellinus and Zonaras on a Late Roman Assassination Plot", *Zeitschrift für Alte Geschichte* 46 (1997), σσ. 121-128.

⁹⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.9.1-8.

⁹⁹ Για το ἀξίωμα του *καίσαρα* βλ. ἐνδεικτικὰ Oikonomidès, *Listes*, σ. 293.

¹⁰⁰ Σχετικὰ με τον Γάλλο βλ. ἐνδεικτικὰ Blockley R. C., "Constantius Gallus and Julian as Caesars of Constantius II", *Latomus* 31 (1972), σσ. 433-468· Barceló P., "Caesar Gallus und Constantius II. ein gescheitertes Experiment?", *Acta Classica* 42 (1999), σσ. 23-34.

¹⁰¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.8.3-4.

¹⁰² Το *δρῶν πρόσωπο*-Κωνσταντῖος Α΄ ἐπράξε αὐτὰ ἀπὸ φόβο, μήπως οἱ στρατιῶτες ἀποστατήσουν καὶ προκαλέσουν ἐμφύλιο πόλεμο (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.9.11).

¹⁰³ Οἱ ἀνθρώποι του περιβάλλοντος του *δρῶντος προσώπου*-Κωνσταντίου Α΄ που ἐχθρεύονταν τον Γάλλο μεσολάβησαν, ὥστε να μὴ ἀνακοινωθεῖ ἡ ἀναίρεση τῆς ἐντολῆς ἐκτελέσεως στους δῆμιους (354) (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.9.10-20).

¹⁰⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.9.25-31.

¹⁰⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.10.1.

πόλεμον ἀξιοχρεῶν¹⁰⁶. Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* παραδίδει την πληροφορία ότι το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίος Α΄ φθονούσε το δρών πρόσωπο-Ιουλιανό για τις στρατιωτικές του επιτυχίες, γεγονός που προκάλεσε στον τελευταίο φόβο για τη ζωή του. Για αυτούς τους λόγους, αλλά και εξαιτίας της έπαρσης (*ἐπαρθείς καὶ ὑπερφρονήσας*) που του δημιούργησαν οι νίκες εναντίον των εχθρών, το δρών πρόσωπο-Ιουλιανός αποστάτησε και αναγορεύθηκε αὐγούστος¹⁰⁷ από τον στρατό του (360)¹⁰⁸. Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίος Α΄ πληροφορήθηκε την αναγόρευση του δρώντος προσώπου-Ιουλιανού μέσω επιστολής¹⁰⁹, στην οποία απάντησε ήπια συμβουλεύοντάς τον να αρνηθεί τον τίτλο και, μεταξύ άλλων, ανέφερε «ἔδει σε μεμνησθαι ὅσων ὀφειλέτης μοι εἶ, οὐ μόνον ὅτι σε Καίσαρα ἀνηγόρευσα, ἀλλ' ὅτι καὶ ὀρφανὸν ἐν παιδικῇ γενόμενον ἡλικία ἀνεθρεψάμην, αὐτὸς προσλαβόμενος». Οι λόγοι του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίου Α΄ εξόργισαν το δρών πρόσωπο-Ιουλιανό, ο οποίος ανταπάντησε με θρασύτητα κατηγορώντας τον για τα πολλά δεινά που υπέστησαν οι οικείοι του εξαιτίας του¹¹⁰ και προετοίμαζε σύγκρουση, η οποία ωστόσο δεν πραγματοποιήθηκε λόγω του θανάτου του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίου Α΄ (361)¹¹¹.

Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίος Α΄ υπήρξε εὐμενὴς μὲν τοῖς ὑπηκόοις, δικαιοσύνη δὲ περὶ τὰς κρίσεις στοιχῶν, περὶ τὴν δίαιταν ἐγκρατὴς καὶ φρόντιζε νὰ ἀπονέμει τὰ ἀξιώματα σὲ ἀξιόλογα άτομα (*μηδὲνα τῇ γερουσίᾳ συντάσσων, ὃς οὐ παιδείας μετείληχεν οὐδὲ ἥσκητο πρὸς τὸ λέγειν καὶ ἥδει γράφειν ἐμμέτρως τε καὶ πεζῶς*)¹¹². Επιπλέον, ἦταν ἐπιδέξιος πρὸς τὸ ἰππεύειν καὶ ἀκοντίζειν καὶ εἶχε λάβει μόρφωση, η

¹⁰⁶ Ωστόσο, το δρών πρόσωπο-Ιουλιανός κατάφερε νὰ νικήσει τοὺς εχθροὺς στὶς Γαλατίες, νὰ συνάψει συνθήκη εἰρήνης με τοὺς Αλαμανοὺς καὶ νὰ ἀπελευθερώσει πολλοὺς Βυζαντινοὺς αἰχμαλώτους (356 – 360) (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.10.5-10).

¹⁰⁷ ΓΙΑ τὸ αξίωμα τοῦ αὐγούστου βλ. ἐνδεικτικὰ Kienast D., *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*, Darmstadt 1996, σσ. 25-26.

¹⁰⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.10.11-13.

¹⁰⁹ Τὸ δρών πρόσωπο-Ιουλιανός ἀνέφερε στὴν ἐπιστολὴ ὅτι ἀναγορεύθηκε ἀκουσίως καὶ ζητούσε ἀπὸ τὸ δρών πρόσωπο-Κωνσταντίο Α΄ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ εἰς ὠφέλειαν ἐσομένην τῇ πολιτείᾳ υπογράφοντας ὡς καίσαρ καὶ ὄχι ὡς αὐτοκράτωρ, ἵνα μὴ τῇ ἐπιγραφῇ προσοχθῆσας ὁ Κωνσταντίος τὴν ἐπιστολὴν ἀποπέμψῃται (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.10.16-19).

¹¹⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.10.20-28.

¹¹¹ Τὸ δρών πρόσωπο-Ιουλιανός, μάλιστα, ἀπέπεμψε ἀπὸ τὸ στράτευμά του τοὺς ἄνδρες ποὺ γινώριζε ὅτι ἦταν φίλα προσκείμενοι στὸ δρών πρόσωπο-Κωνσταντίο Α΄, ἐνῶ διέδιδε ὅτι δὲν θὰ συγκρουόταν μαζί του, ἀλλὰ ὅτι στόχευε στὴν ἐνωση τῶν ἀνατολικῶν καὶ τῶν δυτικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀναγόρευαν τὸν αὐτοκράτορα τῆς ἐπιλογῆς τοὺς (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.11.1, XIII.11.3 καὶ XIII.11.7-8). Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατο τοῦ δρώντος προσώπου-Κωνσταντίου Α΄, τὸ δρών πρόσωπο-Ιουλιανός κήρυξε δημόσιο πένθος καὶ συνόδευσε τὴ σορὸ τοῦ στὸν ναὸ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ὅπου ἐνταφιάσθηκε (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.12.1-2 καὶ XIII.12.4-5).

¹¹² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.11.13.

οποία του επέτρεψε να συνθέσει έπος¹¹³, όμως *είχε επικλινεῖς τὰς ἀκοὰς πρὸς διαβολάς*¹¹⁴, ενώ, με αφορμή τον θάνατο της συζύγου του Ευσεβίας¹¹⁵ (360), ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι *περὶ δὲ τὸν γαμέτην ἡτύχησε μαλθακὸν ὄντα καὶ τὰ πρὸς ἀφροδίτην νωθέστερον ἐκ νόσων τε καὶ ἐκ φύσεως*¹¹⁶.

Λίγο πριν αποβιώσει, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντῖος Α΄ έψεγε τον εαυτό του για τρεις λόγους· πρώτον, διότι δολοφόνησε συγγενείς του, δεύτερον, διότι διόρισε *καίσαρα* το δρών πρόσωπο-Ιουλιανό και τρίτον, διότι *περὶ τὴν πίστιν ὑπῆρχεν οὐκ εὐαγής*¹¹⁷. Ως οπαδός της αιρετικής διδασκαλίας του Αρείου συνεκάλεσε Σύνοδο, η οποία είχε ως στόχο την αποκατάστασή του. Η επιθυμία του εντούτοις δεν πραγματοποιήθηκε, καθώς ο Άρειος απεβίωσε την ημέρα έναρξης των εργασιών της Συνόδου¹¹⁸. Ακόμα, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντῖος Α΄ τοποθετούσε στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως οπαδούς του Αρείου, ενώ εξόρισε τον πατριάρχη Μακεδόنيο Α΄¹¹⁹ (342 – 346/350 – 360), *ὃς ὑπερφρονήσας μετήνεγκε τὸ ἱερώτατον σῶμα τοῦ ἐν ἀγίοις Κωνσταντίνου ἐκ τοῦ τῶν ἀγίων ἀποστόλων ναοῦ εἰς τὸ τοῦ ἀγίου μάρτυρος Ἀκακίου θεῖον τεμένισμα*, πράξη που τον εξόργισε. Τέλος, εναπέθεσε στον ναό των Αγίων Αποστόλων τα σκηνώματα των Αποστόλων Ανδρέα και Λουκά¹²⁰ και ανήγειρε τους ναούς της Αγίας Ειρήνης και της Αγίας Σοφίας¹²¹.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίου Α΄ φιλοτεχνούν την αφηγηματική εικόνα ενός εναργούς στρατιωτικού ηγέτη (μάχες εναντίον των Περσών, πρόταση παύσης του εμφυλίου πολέμου στον Μαγνέντιο/νίκη επί του τελευταίου, τόνωση του ηθικού των στρατιωτών, οχύρωση της Νίσιβης, αναγόρευση του Γάλλου και του δρώντος προσώπου-Ιουλιανού σε *καίσαρες* για την απώθηση των εχθρών στα ανατολικά και στα βόρεια σύνορα της αυτοκρατορίας αντιστοίχως) και φιλόανθρωπου

¹¹³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.11.31.

¹¹⁴ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι το δρών πρόσωπο-Κωνσταντῖος Α΄ σχεδίαζε να επιβουλευθεί τον στρατηγό Σιλβανό, εξαιτίας συκοφαντιῶν εναντίον του (355) (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.9.21-24).

¹¹⁵ Σχετικά με την Ευσεβία βλ. ενδεικτικά Tougher S., "Ammianus Marcellinus on the Empress Eusebia: A Split Personality?", *Greece & Rome* 47 (2000), σσ. 94-101· ODLA, "Eusebia", vol. I, σ. 565.

¹¹⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.11.29-30.

¹¹⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.11.12 και XIII.11.14.

¹¹⁸ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.11.14-20. Σχετικά με τον θάνατο του Αρείου βλ. ενδεικτικά Muehlberger Ellen, "The Legend of Arius' Death: Imagination, Space and Filth in Late Ancient Historiography", *Past and Present* 227 (2015), σσ. 3-29.

¹¹⁹ Σχετικά με τον Μακεδόنيο Α΄ βλ. ενδεικτικά ODCC, "Macedonius", σ. 1018.

¹²⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.11.21-28.

¹²¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.6.19 και XIV.6.30.

(θρήνος για τους νεκρούς/διαταγή ενταφιασμού των νεκρών και περίθαλψης των τραυματιών από την ένοπλη αναμέτρηση με τον Μαγνέντιο), επιεικούς (συμφιλίωση με τον Βετρανίωνα, αναίρεση της απόφασης εκτέλεσης του Γάλλου), και πεπαιδευμένου αυτοκράτορος (σύνθεση έπους), ο οποίος απένειμε αξιοκρατικά τα δημόσια αξιώματα. Ακόμα, μέσω των πράξεών του προκύπτει ότι υπήρξε καχύποπτος (σύλληψη του μέλους της πρεσβείας του Μαγνεντίου ως υπόπτου κατασκοπείας), ζηλόφθον (αποστολή του *δρώντος προσώπου*-Ιουλιανού με ανεπαρκείς στρατιωτικές δυνάμεις στις Γαλατίες), επιρρεπής σε διαβολές (σχέδιο επιβουλής του Σιλβανού), δολοφόνος συγγενών του και ασεβής (υποστηρικτής της διδασκαλίας του Αρείου/σύγκληση Συνόδου με στόχο την αποκατάσταση του τελευταίου, διορισμός ομοφρονούντων πατριαρχών, εξορία του πατριάρχη Μακεδονίου Α'), μολονότι ανήγειρε χριστιανικούς ναούς (Αγία Ειρήνη, Αγία Σοφία) και εναπέθεσε τα σκηνώματα των Αποστόλων Ανδρέα και Λουκά στον ναό των Αγίων Αποστόλων. Από τους λόγους του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίου Α' επιβεβαιώνεται η επιείκεια («ἔδει...προσλαβόμενος») και η στρατηγική ικανότητά του (*εἰ...ἐγένοντο*). Επιπροσθέτως, οι διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* συνθέτουν την αφηγηματική εικόνα του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίου Α' αφενός ως φιλόανθρωπου (*οὐ...ὄλεθρον*), ευμενούς έναντι των υπηκόων του (*εὐμενής...ὑπηκόοις*), δίκαιου (*δικαιοσύνη...στοιχῶν*), εγκρατούς ως προς τη δίαιτα και ως προς τις ερωτικές επαφές (*περί...ἐγκρατῆς, τά...φύσεως*), μαλθακού (*μαλθακὸν ὄντα*), κατηρτισμένου στην πολεμική τέχνη (*ἰππεύειν καὶ ἀκοντίζειν*) και αξιοκρατικού ως προς την επιλογή των ανδρών, στους οποίους απονέμονταν τα δημόσια αξιώματα (*μηδένα...πεζῶς*), και αφετέρου ως ζηλόφθονος (*ὥς...ἄξιόχρεων*/στρατιωτικές επιτυχίες του *δρώντος προσώπου*-Ιουλιανού), επιρρεπούς σε διαβολές (*εἶχε...διαβολάς*) και ασεβούς αυτοκράτορος (*περί...εὐαγῆς*).

ε΄. Ιουλιανός (361 – 363)

Στον Ευσέβιο¹²² Νικομηδείας (~318 – 338) είχε ανατεθεί από τους γονείς του δρώντος προσώπου-Ιουλιανού¹²³ (μεγάλας ἐπ' αὐτῷ ἐσχηκότες ἐλπίδας) η διδασκαλία της *Αγίας Γραφής* στον υιό τους¹²⁴. Μεγαλώνοντας όμως εκείνος απομακρύνθηκε από τον χριστιανισμό¹²⁵ και, μόλις ανέλαβε την εξουσία (τοῖς ἀνεφίκτοις κρίμασι τοῦ θεοῦ¹²⁶), αὐτίκα εἰς προῦπτον ἐξερράγη ἐλληνισμόν¹²⁷. Το δρὼν πρόσωπο-Ιουλιανός, στον οποίο ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αποδίδει τον χαρακτηρισμό *ἀλάστωρ*, απαγόρευσε στους χριστιανούς υπηκόους της αυτοκρατορίας *μαθημάτων μετέχειν Ἑλληνικῶν, μὴ δεῖν λέγων μύθους αὐτὰ ὀνομάζοντάς τε καὶ διαβάλλοντάς τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας ἀπολαύειν καὶ δι' αὐτῶν ὀπλίζεσθαι κατ' αὐτῶν*¹²⁸, τους συμπεριφερόταν με αγένεια¹²⁹ και αλαζονεία και ευθυνόταν για την ανάδειξη πλήθους μαρτύρων¹³⁰.

Ανάμεσα στα άλλα καθήκοντα του αυτοκράτορος, το δρὼν πρόσωπο-Ιουλιανός συμπεριέλαβε καὶ τὸ δικάζειν¹³¹, υπήρξε γνώστης παντοδαπῆς σοφίας και *περὶ τὴν δίαίταν ἐγκρατής*. Αν και επιζητούσε επαινετικές κρίσεις για τις πράξεις του (καθὼς ἦταν *περὶ δόξαν ἐπτοημένος*), αποδεχόταν την κριτική που ασκούσαν οι άνθρωποι του περιβάλλοντός του στα σφάλματά του¹³². Επίσης, εξόρισε, εκτέλεσε και δήμευσε τις

¹²² Σχετικά με τον Ευσέβιο βλ. ενδεικτικά ODCC, "Eusebius", σ. 575.

¹²³ Σχετικά με τον Ιουλιανό βλ. εντελώς ενδεικτικά Büttner-Wobst Th., "Der Tod des Kaisers Julian", *Philologus* 51 (1892), σσ. 561-580· Müller-Seidel Ilse, "Die Usurpation Julians des Abtrünnigen im Lichte seiner Germanenpolitik", *Historische Zeitschrift* 180 (1955), σσ. 225-244· Bowersock G. W., *Julian the Apostate*, Cambridge-Massachusetts 1978· Bringmann K., *Kaiser Julian: Der letzte heidnische Herrscher*, Darmstadt 2004· Schäfer Ch. (ed.), *Kaiser Julian, Apostata und die philosophische Reaktion gegen das Christentum*, [Millennium Studien, 21], Berlin-New York 2008.

¹²⁴ Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει σχετικά: *λέγεται δὲ τῇ μητρὶ αὐτοῦ κουσση αὐτὸν ἐνύπνιον γενέσθαι καὶ δόξαι τὸν Ἀχιλλέα τεκεῖν. Ἡ δὲ διυπνισθεῖσα καὶ τὸ ὄναρ διηγουμένη τῷ ἀνδρὶ ἔτεκε τοῦτον μὴτ' ὠδίνων σχεδὸν ἐπ' αὐτῷ πειραθεῖσα καὶ τεκοῦσα πρὶν ἢ γνοίῃ ὥς μέλλει τίκτειν* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.10.2-4).

¹²⁵ Ἐτρεφε δε φόβο για τους χριστιανούς στρατιώτες του και ἕκαστον ἐκέλευε θρησκεύειν ὡς βούλοιο. Προκειμένου να τους πείσει ὅτι ἦταν ομόθησκός τους, ἀνήμερα τῶν Χριστουγέννων εἰσήλθε σε ἐκκλησία και προσκύνησε (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.11.4-6).

¹²⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.12.20.

¹²⁷ Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, ἴσως η ἀρνηση της χριστιανικῆς πίστεως εκ μέρους του να οφειλόταν στον πόθο του για τον θρόνο, ἐξαιτίας του οποίου απευθυνόταν σε μάντιες (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.12.17-19). Το δρὼν πρόσωπο-Ιουλιανός ἔδωσε ἀδεία στους Ἰουδαίους να ανοικοδομήσουν τον ναὸ τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ το ἔργο δεν αποπερατώθηκε, καθὼς φλόγες ἐκαίγαν τους οικοδόμους που ἐσκαβαν τα θεμέλια (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.12.24-25).

¹²⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.12.21.

¹²⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.12.27-29.

¹³⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.12.20 και XIII.12.31-44.

¹³¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.12.7-9, ὅπου παραδίδεται ἀπὸ τον αφηγητὴ ἓνα περιστατικὸ ἐκδίκησης ὑπὸ θέσης που ἀφορούσε σε υπεξαίρεση δημοσίου χρήματος.

¹³² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIII.13.26-27.

περιουσίες πολλών μελών της αυτοκρατορικής αυλής¹³³, επιθεωρούσε τα στρατεύματα και τὸ πολὺ τῆς βασιλικῆς θεραπείας ἀπεπέμψατο¹³⁴. το ίδιο συνέβη και με τους ευνούχους των ανακτόρων¹³⁵. Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ως προς τη συμπεριφορά του *δρώντος προσώπου*-Ιουλιανού έναντι των αυλικών και των βασιλικών ακολούθων *ὅτι ταῦτα δ' ἐποίει δόξαν θηρῶν ἐκ τοῦ δοκεῖν ἀπέριττος καὶ ὄντως φιλόσοφος*¹³⁶.

Στην εκστρατεία που οργάνωσε εναντίον των Περσών, αρχικά σημείωσε επιτυχίες, αλλά τελικά οι Βυζαντινοί υπέστησαν φοβερές απώλειες και ο *ἀλιτήριος* έχασε τη ζωή του στη Φρυγία (363)¹³⁷. Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, το δόρυ που τραυμάτισε θανάσιμα το *δρῶν πρόσωπο*-Ιουλιανό προήλθε *εἴθ' ὑπὸ πολέμιου εἴθ' ὑπὸ τινος τῶν αὐτοῦ εἴτ' ἐκ θειοτέρας δυνάμεως*. Λίγο πριν ξεψυχήσει (έχοντας ζήσει *ἀσεβῶς*), αγγίζοντας το αίμα που έτρεχε από την πληγή του, το *δρῶν πρόσωπο*-Ιουλιανός αναφώνησε *«κορέσθητι, Ναζωραῖε»*¹³⁸.

Αποτίμηση:

Βάσει των πράξεων του *δρώντος προσώπου*-Ιουλιανού προκύπτει ότι υπήρξε αφενός δίκαιος αυτοκράτωρ (συμπερίληψη της εκδίκησης υποθέσεων στα αυτοκρατορικά καθήκοντα/εκδίκηση υπόθεσης σχετικής με υπεξαίρεση δημοσίου χρήματος) και ικανός στρατιωτικός ηγέτης (νίκες έναντι των εχθρών στις Γαλατίες, σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Αλαμανούς, απελευθέρωση Βυζαντινών αιχμαλώτων, επιθεώρηση στρατευμάτων, οργάνωση εκστρατείας εναντίον των Περσών) και αφετέρου αλαζών (επιζήτηση επαίνων, αν και αποδεχόταν τις επικρίσεις, εξορία/εκτελέσεις/δήμευση της περιουσίας των μελών της αυτοκρατορικής αυλής, απομάκρυνση των ευνούχων των ανακτόρων, απομάκρυνση/περιορισμός των μελών της βασιλικής ακολουθίας) και εκδικητικός (δολοφονία του ευνούχου Ευσεβίου). Επιπλέον, διακατεχόταν από φιλαρχία, η οποία τον οδήγησε στη συναναστροφή με

¹³³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.12.6.

¹³⁴ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.12.11-14.

¹³⁵ Ο ευνούχος Ευσέβιος εκτελέστηκε από το *δρῶν πρόσωπο*-Ιουλιανό ως υπεύθυνος για τη δολοφονία του αδελφού του Γάλλου (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.12.26).

¹³⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.12.15. Σχετικά έλεγε *χρῆναι τὸν φιλόσοφον, εἰ οἶόν τε, μηδὲ ἀναπνέειν* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.13.28).

¹³⁷ Το *δρῶν πρόσωπο*-Ιουλιανός είχε δει σε ενύπνιο κάποιον νεαρό, ο οποίος του προφήτευσε ότι ο θάνατός του θα επερχόταν στη Φρυγία (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.13.29-30).

¹³⁸ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.13.1-22. Προτού ξεκινήσει για τον πόλεμο εναντίον των Περσών, είχε διανείμει χρήματα στους στρατιώτες, πράξη που καταδεικνύει ότι προσπαθούσε να εξασφαλίσει την εὐνοιά τους. Σχετικά βλ. Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.12.16.

μάντεις, πράξη που από κοινού με άλλες (απαγόρευση της διδασκαλίας κειμένων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας στους χριστιανούς υπηκόους του, αλαζονική και αγενής συμπεριφορά έναντι των τελευταίων, ανάδειξη πλήθους μαρτύρων) φανερώνουν ότι ήταν ασεβής, εφόσον ήταν ειδωλολάτρης. Εντούτοις, ορισμένες πράξεις του καθιστούν εμφανή την ιδιαίτερη μεταχείριση των χριστιανών στρατιωτών εκ μέρους του, η οποία πήγαζε από τον φόβο του για πιθανή ανατροπή του (διαταγή ελεύθερης άσκησης οιασδήποτε λατρείας, προσκύνηση σε χριστιανικό ναό, διανομή χρημάτων). Οι λόγοι του *δρώντος προσώπου*-Ιουλιανού αποδεικνύουν την ασέβεια (*μή...αὐτῶν*), αλλά και την εγκράτειά του (*χρῆναι...ἀναπνέειν*). Οι θετικές διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* για το *δρῶν πρόσωπο*-Ιουλιανό σχετίζονται με τη μόρφωση (γνώστης παντοδαπῆς σοφίας) και την εγκράτειά του (*περί...ἐγκρατῆς*). Από την άλλη, οι λίαν αρνητικοί χαρακτηρισμοί (*ἐπαρθείς, ὑπερφρονήσας, περὶ δόξαν ἐπτοημένος, ἀλάστωρ, ἀλιτήριος*) και τα επικριτικά σχόλια (*τοῖς...θεοῦ, ταῦτα...φιλόσοφος*) του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* συνδέονται με την ασέβεια, τη φιλαρχία και την αλαζονεία του *δρώντος προσώπου*-Ιουλιανού. Τέλος, όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, το δόρυ που προκάλεσε το θανατηφόρο τραύμα στο *δρῶν πρόσωπο*-Ιουλιανό, μπορεί να προήλθε και *ἐκ θειοτέρας δυνάμεως*, καθώς εκείνος είχε ζήσει *ἀσεβῶς*. Πιθανότατα, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* με αυτήν την αναφορά επιθυμεί να αποδείξει ότι το *δρῶν πρόσωπο*-Ιουλιανός τιμωρήθηκε για την ασέβειά του μέσω θείας παρέμβασης, συμπέρασμα στο οποίο φαίνεται ότι κατέληξε και το ίδιο το *δρῶν πρόσωπο*-Ιουλιανός, όπως προκύπτει από τον τελευταίο λόγο του (*«κορέσθητι, Ναζωραῖε»*).

ζ'. Ιοβιανός (363 – 364)

Η άνοδος του *δρώντος προσώπου*-Ιοβιανού¹³⁹ στον θρόνο είχε προφητευθεί στο *δρών πρόσωπο*-Ιουλιανό είτε από κάποιον μάντη είτε το συμπέρανε ο ίδιος, όταν το *δρών πρόσωπο*-Ιοβιανός του πάτησε την άκρη του πορφυρού βασιλικού μανδύα του¹⁴⁰.

Ως *εὐσεβής* *περὶ τὸ δόγμα*¹⁴¹ το *δρών πρόσωπο*-Ιοβιανός αρχικά είχε αρνηθεί την εκλογή, ισχυριζόμενος ότι δεν ανεχόταν να διοικεί στρατό, ο οποίος απαρτιζόταν από ειδωλολάτρες¹⁴², ενώ, όταν βρέθηκε στην Αντιόχεια, αποκατέστησε τους (ορθοδόξους) χριστιανούς ιερείς που είχαν καθαιρεθεί από το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίο Α' και από το *δρών πρόσωπο*-Ιουλιανό¹⁴³.

Έπειτα, συνήψε *ἑξ ἀνάγκης* συνθήκη ειρήνης με τους Πέρσες (363) με υποτιμητικούς, όπως τους παρουσιάζει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, όρους για τους Βυζαντινούς, καθώς παραχωρούνταν πολλά δικαιώματα και επαρχίες που τους ανήκαν *ἀνέκαθεν* και μετεγκαθίσταντο οι κάτοικοί τους σε άλλον τόπο, πράξη για την οποία το *δρών πρόσωπο*-Ιοβιανός έγινε αποδέκτης των ύβρεων των τελευταίων¹⁴⁴.

Ως προσωπικότητα το *δρών πρόσωπο*-Ιοβιανός ήταν *λιτὸς περὶ δίαίταν*¹⁴⁵, *ἀγαθοθελής*, πεπαιδευμένος και *τὴν τοῦ σώματος ἀναδρομὴν εὐμήκης*¹⁴⁶, αλλά *οἴνου ἥττητο καὶ ἀφροδισίων*, γι' αυτό και κατά τη μία εκδοχή σχετικά με τον θάνατό του αιτία υποδεικνύεται η οινοποσία (364)¹⁴⁷.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Ιοβιανού προκύπτει αφενός ότι υπήρξε *εὐσεβής* (αρχική άρνηση του αυτοκρατορικού αξιώματος, αποκατάσταση των ορθοδόξων ιερέων στην Αντιόχεια) και αποτελεσματικός στην απόθνηξη των

¹³⁹ Σχετικά με τον Ιοβιανό βλ. ενδεικτικά Drijvers J.W., "Ammianus, Jovian and the Syriac *Julian Romance*", *Journal of Late Antiquity* 4 (2011), σσ. 280-297' του ιδίου, "Jovian between History and Myth", στο: Burgerdijk D. W.P.-Ross A. J. (eds.), *Imagining Emperors in the Later Roman Empire*, [Cultural Interactions in the Mediterranean, 1], Leiden-Boston 2018, σσ. 234-256.

¹⁴⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.14.21-22.

¹⁴¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.14.19.

¹⁴² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.14.1-3.

¹⁴³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.14.9.

¹⁴⁴ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.14.4-7.

¹⁴⁵ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.14.11.

¹⁴⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.14.19-20.

¹⁴⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.14.12 και XIII.14.20.

εξωτερικών εχθρών (σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Πέρσες) και αφετέρου ότι έρρεπε στην οινοποσία, η οποία επέφερε και τον θάνατό του. Από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* φιλοτεχνείται η αφηγηματική εικόνα του *δρώντος προσώπου*-Ιοβιανού ως ευσεβούς (*εὐσεβὴς περὶ τὸ δόγμα*), λιτοδίαιτου (*λιτὸς περὶ δίαιταν*), καλοπροαίρετου (*ἀγαθοθελής*), πεπαιδευμένου και με άρτια σωματική διάπλαση αυτοκράτορος (*τήν...εὐμήκης*), ο οποίος όμως ήταν επιρρεπής στην οινοποσία και στις ερωτικές επαφές (*οἶνον...ἀφροδισίων*). Τέλος, παρόλο που ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* θεωρεί ανάρμοστους για τους Βυζαντινούς τους όρους, υπό τους οποίους το *δρών πρόσωπο*-Ιοβιανός συνήψε συνθήκη ειρήνης με τους Πέρσες, δεν τον κατακρίνει, ενώ με τη χρήση της φράσεως *ἐξ ανάγκης* φαίνεται να αιτιολογεί την πράξη του, σε αντίθεση με τους υπηκόους του που τον καθύβρισαν.

ζ'. Ουαλεντινιανός Α' (364 – 375)

Όταν απεβίωσε το *δρών πρόσωπο*-Ιοβιανός, στον θρόνο ανήλθε το *δρών πρόσωπο*-Ουαλεντινιανός Α'¹⁴⁸, ο οποίος προηγουμένως είχε εξορισθεί από το *δρών πρόσωπο*-Ιουλιανό, επειδή ήταν *εύσεβής τὰ πρὸς τὸν θεόν*¹⁴⁹.

Το *δρών πρόσωπο*-Ουαλεντινιανός Α' αναγόρευσε σε συναυτοκράτορα τον αδελφό του. Το *δρών πρόσωπο*-Ουάλης Α' ανέλαβε τη διοίκηση του ανατολικού τμήματος της αυτοκρατορίας, ενώ το *δρών πρόσωπο*-Ουαλεντινιανός Α' παρέμεινε στη Δύση, όπου διεξήγε πολλούς νικηφόρους πολέμους εναντίον των εξωτερικών εχθρών¹⁵⁰.

Επειδή το *δρών πρόσωπο*-Ουάλης Α' ήταν οπαδός του Αρείου και εξανάγκαζε τους υπηκόους του να ασπασθούν τις αιρετικές δοξασίες του, το *δρών πρόσωπο*-Ουαλεντινιανός Α' *διὰ γραμμάτων ἐπιπλήττει αὐτὸν καὶ ἀποστῆναι παραινεῖ τῆς αἱρέσεως*¹⁵¹. Ωστόσο, εκείνος εχθρεύθηκε ακόμα περισσότερο τους ορθοδόξους¹⁵¹.

Το *δρών πρόσωπο*-Ουαλεντινιανός Α' υπήρξε *τὴν ἰσχὺν γενναιότατος καὶ δικαιοτάτος* στις κρίσεις του, γι' αυτό τιμώρησε πολλούς άρχοντες που είχαν διαπράξει αδικήματα, *τὸν κρατοῦντα λέγων ἀπαιτεῖσθαι δικαιοσύνης πρὸ τῶν ἄλλων φροντίζειν*¹⁵².

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Ουαλεντινιανού Α' καθιστούν εμφανείς την ευσέβεια (επίπληξη του υποστηρικτή του αρειανισμού αδελφού του μέσω επιστολών), τη στρατηγική ικανότητα (νίκες επί των εξωτερικών εχθρών στη Δύση), αλλά και το αίσθημα δικαίου που τον διέκριναν (επιβολή ποινών σε αδικούντες άρχοντες, απονομή δικαιοσύνης υπέρ μίας υπηκόου του). Ο λόγος του επιβεβαιώνει ότι υπήρξε δίκαιος (*τόν...φροντίζειν*). Τέλος, από τους χαρακτηρισμούς που αποδίδει ο αφηγητής της

¹⁴⁸ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.14.14-18 και XIII.15.1-3. Σχετικά με τον Ουαλεντινιανό Α' βλ. ενδεικτικά Woods D., "A Note Concerning the Early Career of Valentinian I", *Ancient Society* 26 (1995), σσ. 273-288· Hughes I., *Imperial Brothers: Valentinian, Valens and the Disaster at Adrianople*, Barnsley 2013· Tamas Hajnalka, "Valentinian I, christianissimus imperator? Notes on a passage of the Passio Pollionis (BHL 6869)", *Vigiliae Christianae* 68 (2014), σσ. 82-97.

¹⁴⁹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.15.1-4.

¹⁵⁰ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.15.7.

¹⁵¹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.15.12-13.

¹⁵² Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.15.5-6. Για ένα παράδειγμα απονομής δικαιοσύνης εκ μέρους του *δρώντος προσώπου*-Ουαλεντινιανού Α' προς όφελος μίας υπηκόου του βλ. Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.15.14-19.

Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν στο δρών πρόσωπο-Ουαλεντινιανό Α΄ προκύπτει ότι εκείνος υπήρξε ευσεβής (εὐσεβής...θεόν), γενναίος (τὴν ἰσχὺν γενναιότατος) και δίκαιος (δικαιότατος).

η΄. Ουάλης Α΄ (364 – 378)

Ως υποστηρικτής της αιρετικής διδασκαλίας του Αρείου το δρών πρόσωπο-Ουάλης Α΄¹⁵³ έδωσε τους ορθοδόξους χριστιανούς, αντικατέστησε τους επισκόπους τους στη διοίκηση των εκκλησιών με ομοϊδεάτες του, επέτρεπε να τελούνται θυσίες από τους ειδωλολάτρες και *Ιουδαίους προσέκειτο*¹⁵⁴.

Εναντίον του στασίασε ο ανεψιός του δρώντος προσώπου-Ιουλιανού Προκόπιος¹⁵⁵, αλλά προδόθηκε από τους άνδρες του και έχασε τη ζωή του (365/66)¹⁵⁶.

Το δρών πρόσωπο-Ουάλης Α΄ χρησιμοποίησε υλικά από τα γκρεμισμένα τείχη της Χαλκηδόνας, για να κατασκευάσει αγωγό ύδρευσης στην Κωνσταντινούπολη, *ἔν’ ἀφθονία ὕδατος εἶη αὐτῇ καὶ πρὸς ἄλλην χρῆσιν καὶ πρὸς λουτρά*, στον οποίον έδωσε το όνομά του¹⁵⁷.

Μέσω *άλεκτορομαντείας* είχε αποκαλυφθεί στους Λιβάνιο¹⁵⁸ και Ιάμβλιχο¹⁵⁹ ότι το όνομα του διαδόχου του δρώντος προσώπου-Ουάλεντος Α΄ θα περιείχε τα γράμματα Θ,Ε,Ο και Δ, γι’ αυτό εκείνος έσπευσε να φονεύσει όσους έφεραν τα ονόματα Θεόδωρος, Θεοδόσιος και Θεόδοτος (372)¹⁶⁰. Άλλωστε, ως χαρακτήρας ήταν *δυσπαραίτητος τὰς ὀργὰς* και συνήθιζε να λέει ότι *«ὁ ταχὺ μεταθέμενος τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ δικαίου ἂν μετάθοιτο τάχιστα»*¹⁶¹.

¹⁵³ Σχετικά με τον Ουάλεντα Α΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Lenski N., *Failure of Empire: Valens and the Roman State in the Fourth Century A.D.*, Berkeley-Los Angeles-London 2002· Hughes I., *Imperial Brothers: Valentinian, Valens and the Disaster at Adrianople*, Barnsley 2013.

¹⁵⁴ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.16.1-15. Κατά τη διάρκεια εκστρατείας του δρώντος προσώπου-Ουάλεντος Α΄ εναντίον των Σκυθών, δέχθηκε παραίνεση από έναν ιερέα να αποκαταστήσει τους ορθοδόξους ιερείς στις εκκλησίες τους, προκειμένου να αναδειχθεί νικητής, αλλά ο *δυσσεβέστατος* τον φυλάκισε (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.16.17-18).

¹⁵⁵ Σχετικά με τον Προκόπιο βλ. ενδεικτικά Austin N.J.E., "A Usurpers' Claim to Legitimacy: Procopius in A.D. 365-366", *Rivista Storica dell'Antichità* 2 (1972), σσ. 187-194.

¹⁵⁶ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.16.29-30.

¹⁵⁷ Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Επιτομῆς Ιστοριῶν*, τα τείχη γκρεμίσθηκαν, επειδή οι κάτοικοι της πόλεως υποστήριζαν τον Προκόπιο (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.16.31 και XIII.16.33-34).

¹⁵⁸ Σχετικά με τον Λιβάνιο βλ. ενδεικτικά Cribiore Raffaella, *The School of Libanius in Late Antique Antioch*, Princeton-Oxford 2007· Van Hoof Lieve (ed.), *Libanius: A critical introduction*, Cambridge 2014.

¹⁵⁹ Ο Ιάμβλιχος που αναφέρεται εδώ από τον αφηγητή της *Επιτομῆς Ιστοριῶν* ως *ὁ Πρόκλου διδάσκαλος* δεν δύναται να ταυτισθεί με τον ομόνυμο νεοπλατωνικό φιλόσοφο, ο οποίος απεβίωσε το 325, ή με τον υιό του, ο οποίος απεβίωσε το 391, βλ. Καρπόζηλος, *Βυζαντινοί ιστορικοί*, σ. 475.

¹⁶⁰ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.16.37-44.

¹⁶¹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.16.45.

Το *δρών πρόσωπο*-Ουάλης Α΄ απεβίωσε κατά τη διάρκεια εκστρατείας εναντίον των Σκυθών που λεηλατούσαν τη Θράκη και τη Μακεδονία, στην οποία οι Βυζαντινοί ηττήθηκαν *αίσχρως* (378)¹⁶², ολοκληρώνοντας τη βασιλεία του, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Επιτομής Ιστοριών*, *άξίως τῆς οἰκείας δυσσεβείας*¹⁶³.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Ουάλεντος Α΄ προκύπτει ότι υπήρξε ασεβής (υποστηρικτής αρειανισμού, επιθυμία εξαναγκαστικής προσχώρησης των υπηκόων του στον αρειανισμό/διώξεις των ορθοδόξων υπηκόων της αυτοκρατορίας, καθαίρεση των ορθοδόξων ιερέων από τη διοίκηση των εκκλησιών/διορισμός ομοϊδεατών του, άδεια τέλεσης θυσιών από τους ειδωλολάτρες, συναναστροφή με Ιουδαίους, φυλάκιση ορθοδόξου ιερέα) και ότι τον διέκρινε φιλαρχία (δολοφονία των πιθανών διαδόχων του) και έλλειψη στρατηγικής ικανότητας (αίτημα στρατιωτικής συνδρομής από το *δρών πρόσωπο*-Γρατιανό, ήττα στην Αδριανούπολη από τους Γότθους). Ωστόσο, προέβη στη δημιουργία ενός έργου ευποιίας (αγωγός ύδρευσης στην Κωνσταντινούπολη). Οι λόγοι του *δρώντος προσώπου*-Ουάλεντος Α΄ φανερώνουν ότι ήταν οργίλος («ό...τάχιστα»). Τέλος, από τους χαρακτηρισμούς που αποδίδει ο αφηγητής της *Επιτομής Ιστοριών* στο *δρών πρόσωπο*-Ουάλεντα Α΄ καθίσταται εμφανής η ασέβεια (*δυσσεβέστατος, τῆς οἰκείας δυσσεβείας*) και η οξυθυμία του (*δυσπαραίτητος τὰς ὀργάς*).

¹⁶² Ζωναρᾶς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIII.16.16 και XIII.16.24-25.

¹⁶³ Ζωναρᾶς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIII.16.46. Ο αφηγητής της *Επιτομής Ιστοριών* αναφερόμενος σε ένα μέλος της ακολουθίας του *δρώντος προσώπου*-Ουάλεντος Α΄ με εξαιρετική μόρφωση που ερμήνευσε το ενύπνιο, το οποίο προμήνυε τον θάνατο του τελευταίου, σχολιάζει: *τοιούτοι γὰρ τοῖς βασιλεῦσι συμπαραωμάρτουν τε καὶ ὀκείωντο, ὡς εἶθε καὶ νῦν* (Ζωναρᾶς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIII.16.20-23).

Θ΄. Γρατιανός (375 – 383)

Το *δρών πρόσωπο*-Γρατιανός¹⁶⁴, ο οποίος είχε αναγορευθεί αυτοκράτωρ από τον πατέρα του, *έκάκισε και έκάκωσε* κάποιους στρατιώτες, διότι χωρίς τη συγκατάθεσή του και εν τη απουσία του ανακήρυξαν αυτοκράτορα (375) τον μικρότερο αδελφό του. Ωστόσο, το *δρών πρόσωπο*-Γρατιανός εν συνεχεία δεν αφαίρεσε το αξίωμα από εκείνον¹⁶⁵.

Το *δρών πρόσωπο*-Γρατιανός υπήρξε ευσεβής, γι' αυτό και, όταν το *δρών πρόσωπο*-Ουάλης Α΄ του ζήτησε να τον συνδράμει στρατιωτικά εναντίον των Σκυθών, απάντησε ότι «*οὐ δεῖ τῷ ἐχθρῷ τοῦ θεοῦ συμμαχεῖν*». Ακόμα, αποκατέστησε μέσω διατάγματος και όσους ορθοδόξους ιερείς είχαν εκδιωχθεί από τις εκκλησίες τους¹⁶⁶.

Επειδή οι Σκύθες εξακολουθούσαν να λεηλατούν τη Θράκη, το *δρών πρόσωπο*-Γρατιανός διόρισε στρατηγό τον *γενναιότατόν τε καὶ εὐσεβέστατον* Θεοδόσιο, ο οποίος τους αντιμετώπισε νικηφόρα, και γι' αυτό τον αναγόρευσε αυτοκράτορα της Ανατολής *ἅμα μὲν τῆς ἀριστείας αὐτὸν ἀμειβόμενος, ἅμα δὲ καὶ μηδένα κρίνας ἕτερον εἰς κοινωνίαν τῆς ἀρχῆς τούτου κρείττω ἐσόμενον* (379)¹⁶⁷.

Ο στρατηγός Ανδραγάθιος¹⁶⁸ δολοφόνησε *δόλῳ* το *δρών πρόσωπο*-Γρατιανό στις Γαλατίες (383)¹⁶⁹.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Γρατιανού φανερώνουν την ευσέβεια (διάταγμα αποκατάστασης ορθοδόξων ιερέων), την ορθή κρίση αναφορικά με την επιλογή συνεργατών (Θεοδόσιος), αλλά και τη μετριοπάθειά του ως προς την επιβολή ποινών (τιμωρία στρατιωτών για την αναγόρευση του αδελφού του, από τον οποίον

¹⁶⁴ Σχετικά με τον Γρατιανό βλ. ενδεικτικά Fortina M., *L'imperatore Graziano*, Turin 1953· Cameron Al., "Gratian's Repudiation of the Pontifical Robe", *The Journal of Roman Studies* 58 (1968), σσ. 96-102· McEvoy Meaghan A., *Child Emperor Rule in the Late Roman West, AD 367-455*, Oxford 2013, σσ. 48-70· Watts E. J., *The Final Pagan Generation*, [Transformation of the Classical Heritage, 53], Oakland 2015, σσ. 167-189.

¹⁶⁵ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.17.1-5.

¹⁶⁶ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.17.6-8.

¹⁶⁷ Τα εδάφη της Ανατολής είχαν περιέλθει στην εξουσία του *δρώντος προσώπου*-Γρατιανού ύστερα από τον θάνατο του *δρώντος προσώπου*-Ουάλεντος Α΄ (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.17.9-16).

¹⁶⁸ Σχετικά με τον Ανδραγάθιο βλ. ενδεικτικά PLRE, "Andragathius", vol. I, σσ. 62-63.

¹⁶⁹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIII.17.17.

όμως εν συνεχεία δεν αφαίρεσε το αυτοκρατορικό αξίωμα). Επίσης, η ευσέβειά του επιβεβαιώνεται και από τους λόγους του (απάντηση στο *δρών πρόσωπο*-Ουάλεντα Α΄/«οὐ...συμμαχεῖν»), αλλά και από την αναφορά του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* (*οὗτος ὁ βασιλεὺς τὸν πατέρα ἐζήλωσεν εἰς εὐσέβειαν*).

ι'. Ουαλεντινιανός Β' (375 – 392)

Το δρών πρόσωπο-Ουαλεντινιανός Β'¹⁷⁰ ζήτησε τη βοήθεια του δρώντος προσώπου-Θεοδοσίου Α', για να αντιμετωπίσει τον σφετεριστή Μάξιμο¹⁷¹ (387 – 388). Εκείνος, αν και απάντησε ότι «μη δεῖν θαυμάζειν εἰ ὁ δοῦλος ὑπερτερεῖ δεσπότην κατεξαναστὰς τοῦ τὸν οἰκεῖον ἀθετοῦντος δεσπότην καὶ κτίσμα καὶ δοῦλον καλοῦντος τὸν κτίστην καὶ τῷ πατρὶ ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον», εξεστράτευσε εναντίον του, τον συνέλαβε και τον εκτέλεσε. Το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Α' απάντησε κατ' αυτόν τον τρόπο, διότι το δρών πρόσωπο-Ουαλεντινιανός Β' ήταν οπαδός της αίρεσης του Αρείου¹⁷².

Εναντίον του δρώντος προσώπου-Ουαλεντινιανού Β' στασίασε και ο Ευγένιος¹⁷³, γεγονός που κατέστη αιτία να απαγχονισθεί (392)¹⁷⁴.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του δρώντος προσώπου-Ουαλεντινιανού Β' διαφαίνεται η έλλειψη στρατηγικής ικανότητας που τον διέκρινε (αίτημα στρατιωτικής συνδρομής από το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιο Α' για την αντιμετώπιση του Μαξίμου, αυτοκτονία εν όψει της στάσης του Ευγενίου). Από την απάντηση του δρώντος προσώπου-Θεοδοσίου Α' αναφορικά με την παροχή στρατιωτικής συνδρομής εκ μέρους του για την καταστολή της στάσης του Μαξίμου προκύπτει ότι το δρών πρόσωπο-Ουαλεντινιανός Β' ήταν ασεβής (υποστηρικτής αρειανισμού).

¹⁷⁰ Σχετικά με τον Ουαλεντινιανό Β' βλ. ενδεικτικά Croke B., "Arbogast and the Death of Valentinian II", *Historia* 25 (1976), σσ. 235-244· McEvoy Meaghan A., *Child Emperor Rule in the Late Roman West, AD 367-455*, Oxford 2013, σσ. 48-70· Watts E. J., *The Final Pagan Generation*, [Transformation of the Classical Heritage, 53], Oakland 2015, σσ. 167-189· ODLA, "Valentinian II", vol. II, σ. 1547.

¹⁷¹ Σχετικά με τον Μάξιμο βλ. ενδεικτικά Baldus H., "Theodosius der Grosse und die Revolte des Magnus Maximus - das Zeugnis der Münzen", *Chiron* 14 (1984), σσ. 175-192· Raschle C. R., "Ambrosius' Predigt Gegen Magnus Maximus. Eine historische Interpretation der "explanatio in psalmum" 61 (62)", *Historia* 54 (2005), σσ. 49-67.

¹⁷² Το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Α' εκτέλεσε και τον Ανδραγάθιο (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIII.18.2-5).

¹⁷³ Σχετικά με τον Ευγένιο βλ. ενδεικτικά Szidat J., "Die Usurpation des Eugenius", *Historia* 28 (1979), σσ. 487-508· ODB, "EUGENIOS", vol. II, σ. 743.

¹⁷⁴ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIII.18.6-7.

ια΄. Θεοδόσιος Α΄ (379 – 395)

Ύστερα από τον απαγχονισμό του δρώντος προσώπου-Ουαλεντινιανού Β΄ το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Α΄¹⁷⁵ νίκησε και εκτέλεσε τον στασιαστή Ευγένιο (394)¹⁷⁶. Προηγουμένως (390), περνώντας από τη Θεσσαλονίκη έγινε αποδέκτης του χλευασμού των κατοίκων, οι οποίοι εξεγέρθηκαν δι' αἰτίας τινάς· παρόλο που αρχικά επέδειξε ανεκτικότητα, έγινε εντέλει υπαίτιος του θανάτου ἄχρι τῶν πεντεκαίδεκα χιλιάδων υπηκόων του θέλοντας με αυτόν τον τρόπο να ικανοποιήσει τον θυμό του για τις ύβρεις που δέχθηκε. Όταν το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Α΄ έφθασε στο Μιλάνο, ο επίσκοπος Αμβρόσιος¹⁷⁷ (374 – 397) τον επέπληξε για τη συμπεριφορά του έναντι των Θεσσαλονικέων και του απαγόρευσε την είσοδο στην εκκλησία, έως ότου νομοθετήσει τὰς ψήφους τὰς φονικὰς μὴ πρότερον ἐκβιβάζεσθαι, πρὶν ἂν παρέλθοιεν μετὰ τὴν ψήφον ἡμέραι τριάκοντα, βασιζοντας την παραίνεσή του στον ὀξύρροπον εἰς θυμὸν χαρακτήρα του¹⁷⁸. Σε άλλη περίπτωση, την οργή του δρώντος προσώπου-Θεοδοσίου Α΄ εναντίον των κατοίκων της Αντιοχείας, οι οποίοι εξεγέρθηκαν εξαιτίας νέων φόρων που τους επιβλήθηκαν (387), μετρίασε ο πατριάρχης Φλαβιανός Α΄ (381 – 404)¹⁷⁹.

Κατ' εντολήν του δρώντος προσώπου-Θεοδοσίου Α΄ συνήλθε η Β΄ Οικουμενική Σύνοδος¹⁸⁰ στην Κωνσταντινούπολη (381) με ἑκατὸν καὶ πενήκοντα επισκόπους, οι οποίοι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ θεὸν ἐδογμάτισαν καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ ὁμοούσιόν τε καὶ ὁμοδύναμον, ἀφόρισαν τον πρώην πατριάρχη Μακεδόσιο Α΄ και τους ομοϊδέατες του και προσέθεσαν τα σχετικά με το Ἅγιο Πνεῦμα ἄρθρα στο Σύμβολο της Πίστεως επικυρώνοντας παράλληλα τα δόγματα της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου (325)¹⁸¹· τότε καὶ ὁ θρόνος τῆς νέας Ρώμης δευτέραν τάξιν ἔλαχε, μετὰ τὴν πρεσβυτέραν Ρώμην

¹⁷⁵ Σχετικά με τον Θεοδόσιο Α΄ βλ. ενδεικτικά Ensslin W., "War Kaiser Theodosius I. zweimal in Rom?", *Hermes* 81 (1954), σσ. 500-507· Lippold A., *Theodosius der Grosse und seine Zeit*, München² 1980· Gluschanin E. P., "Die Politik Theodosius' I. und die Hintergründe des sogenannten Antigermanismus im oströmischen Reich", *Historia* 38 (1989), σσ. 224-249.

¹⁷⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.18.8 και XIII.18.16.

¹⁷⁷ Εντελώς ενδεικτικά για τον Αμβρόσιο βλ. McLynn N. B., *Ambrose of Milan: Church and Court in a Christian Capital*, Berkeley 1994.

¹⁷⁸ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.18.9-15. Ο Αμβρόσιος επέπληξε ξανά το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιο Α΄ για τη στάση του κατόπιν επεισοδίου που έλαβε χώρα στην Κωνσταντινούπολη ανάμεσα στους χριστιανούς και στους Ιουδαίους κατοίκους (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.18.19-29).

¹⁷⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.18.30-31. Σχετικά με τον Φλαβιανό βλ. ενδεικτικά ΘΗΕ, «Φλαβιανός», τ. 11, στ. 1170.

¹⁸⁰ Σχετικά με τη Β΄ Οικουμενική Σύνοδο βλ. ενδεικτικά Dvornik, *Ecumenical Councils*, σσ. 17-21· Ritter A. M., *Das Konzil von Konstantinopel und sein Symbol*, Göttingen 1965.

¹⁸¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.19.1-5.

ταχθείς, τῶν ἑτέρων δὲ προκριθείς¹⁸². Επιπλέον, το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Α΄ απαγόρευσε μέσω διατάγματος τις δημόσιες συγκεντρώσεις των οπαδών του Αρείου στο Ικόνιο, κατόπιν παρεμβάσεως του επισκόπου Αμφιλοχίου (373 – 395)¹⁸³.

Τη διαπαιδαγώγηση των υιών του ανέθεσε το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Α΄ στον διάκονο Αρσένιο¹⁸⁴ από τη Ρώμη μὴ ὡς βασιλεῦσιν αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς ἰδιώταις καὶ τοῖς τυχοῦσι προσφέρεσθαι ἐντειλάμενος, καὶ μαστιρίζειν, εἰ ἀμελοῦντας ὁρώῃ ἢ παρεξιώντας τι τοῦ καθήκοντος¹⁸⁵.

Αποτίμηση:

Το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Α΄ υπήρξε αφενός ευσεβής (σύγκληση της Β΄ Οικουμενικής Συνόδου, ικανοποίηση της επιθυμίας του επισκόπου Αμφιλοχίου/έκδοση του διατάγματος απαγόρευσης των συγκεντρώσεων των οπαδών του Αρείου) και αποτελεσματικός στρατηγός (νίκες έναντι των στασιαστών Μαξίμου και Ευγενίου, νίκες έναντι των Σκυθών, δολοφονία του Ανδραγαθίου) και αφετέρου οξύθυμος (δολοφονία δεκαπέντε χιλιάδων Θεσσαλονικέων, οργή έναντι των Αντιοχέων και των χριστιανών κατοίκων της Κωνσταντινουπόλεως) και αυστηρός (εντολή σχετικά με τον τρόπο διαπαιδαγώγησης των υιών του), όπως προκύπτει από τις πράξεις του. Επιπλέον, οι λόγοι του επιβεβαιώνουν την ευσέβειά του (απάντηση στο δρών πρόσωπο-Ουαλεντινιανό Β΄/«μή...ὁμότιμον»). Από τις επιπλήξεις που δέχθηκε το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Α΄ από τον επίσκοπο Αμβρόσιο και από τον πατριάρχη Φλαβιανό Α΄ προκύπτει ότι υπήρξε οξύθυμος. Τέλος, από τους χαρακτηρισμούς που του αποδίδει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτουν τόσο η ευσέβεια (*εὐσεβέστατος*) και η γενναιότητά του (*γενναιότατος*) όσο και η οξύθυμία του (*ὀξύρροπος εἰς θυμόν*).

¹⁸² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.19.9.

¹⁸³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.19.10-14. Σχετικά με τον Αμφιλόχιο βλ. ενδεικτικά ODCC, "Amphilochius, St.", σ. 53.

¹⁸⁴ Σχετικά με τον Αρσένιο βλ. ενδεικτικά ODB, "ARSENIO THE GREAT", vol. I, σσ. 187-188.

¹⁸⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.19.16-21. Πράγματι, ο Αρσένιος τιμώρησε μία φορά το δρών πρόσωπο-Αρκάδιο και εκείνος σχεδίαζε να τον δολοφονήσει. Αργότερα, όμως, ικέτευε τον πρώην δάσκαλό του να τον συγχωρήσει και να προσεύχεται για λογαριασμό του ιδίου και του αδελφού του. Σχετικά βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.19.22-25 και XIII.20.1-5.

ιβ'. Αρκάδιος (395 – 408)

Το δρών πρόσωπο-Αρκάδιος¹⁸⁶ υπήρξε νωθής και πέρα τοῦ δέοντος μαλθακὸς στις κρίσεις του, γι' αυτό ὑπὸ τῆς γαμετῆς κατήρχετο Εὐδοξίας (γύναιον ἰταμὸν καὶ χρημάτων ἡττώμενον ἔρωτος, κάντεῦθεν καὶ ἀδικώτατον). Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, η θεία δίκη τιμώρησε την άδικη αυτοκράτειρα βιαίῳ μόρῳ (404), όταν στράφηκε εναντίον του πατριάρχη Ιωάννη Α' Χρυσοστόμου¹⁸⁷ (398 – 404) πείθοντας το δρών πρόσωπο-Αρκάδιο να τον εξορίσει¹⁸⁸.

Αποτίμηση:

Η πράξη του δρώντος προσώπου-Αρκαδίου (εξορία του πατριάρχη Ιωάννη Α' Χρυσοστόμου), στην οποία προέβη κατόπιν υποδείξεως της συζύγου του Ευδοξίας, καθιστά εμφανή τη μαλθακότητά του. Επίσης, οι χαρακτηρισμοί που αποδίδει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* στο δρών πρόσωπο-Αρκάδιο καταδεικνύουν τη νωθρότητα (νωθής) και τη μαλθακότητά του (μαλθακός). Τέλος, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επικρίνει την επιρροή που ασκούσε η Ευδοξία στο δρών πρόσωπο-Αρκάδιο, η οποία είχε ως αποτέλεσμα εκείνος να μετατραπεί σε υποχείριό της (ὑπό...Εὐδοξίας).

¹⁸⁶ Σχετικά με τον Αρκάδιο βλ. ενδεικτικά Liebeschuetz J.H.W.G., *Barbarians and Bishops: Army, Church, and State in the Age of Arcadius and Chrysostom*, Oxford 1990· Cameron A.L.-Long Jacqueline, *Barbarians and Politics at the Court of Arcadius*, Berkeley-Los Angeles-Oxford 1993· Buck D. F., "The Reign of Arcadius in Eunapius' *Histories*", *Byz* 68 (1998), σσ. 15-46.

¹⁸⁷ Για τη σχέση της Ευδοξίας με τον Ιωάννη Α' Χρυσόστομο βλ. εντελώς ενδεικτικά Van Ommeslaeghe F., "Jean Chrysostome en conflit avec l'impératrice Eudoxie", *AB* 97 (1979), σσ. 131-159.

¹⁸⁸ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.20.7-22.

ιγ'. Ονώριος (393 – 423)

Το *δρών πρόσωπο*-Ονώριος¹⁸⁹, στον οποίον ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* αποδίδει τον χαρακτηρισμό *άβέλτερος*, κυβέρνησε *δυσκλεῶς* το δυτικό τμήμα της αυτοκρατορίας, μετέφερε την αυλή του στη Ραβέννα, ενώ η Ρώμη κατελήφθη (410) από τον αρχηγό των Βησιγόθων Αλάριχο (395 – 410)¹⁹⁰.

Αποτίμηση:

Η πράξη του *δρώντος προσώπου*-Ονωρίου (μετεγκατάσταση του ιδίου/μεταφορά της αυλής του στη Ραβέννα) είχε ως αποτέλεσμα την κατάκτηση της Ρώμης από τους Βησιγόθους και καθιστά πρόδηλο το γεγονός ότι εκείνος αδιαφόρησε για την εκτέλεση του καθήκοντός του ως αυτοκράτωρ να υπερασπιστεί τα εδάφη που διοικούσε έναντι των εξωτερικών εχθρών. Από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* προκύπτει ότι το *δρών πρόσωπο*-Ονώριος υπήρξε ανόητος (*άβέλτερος*) και η βασιλεία του άδοξη (*δυσκλεῶς*).

¹⁸⁹ Εντελώς ενδεικτικά για τον Ονώριο βλ. Martelli F., "Onorio, Ravenna e la presa di Roma del 410", *Rivista Storica dell'Antichità* 11 (1981), σσ. 215-219· Doyle C., *Honorius: The Fight for the Roman West AD 395-423*, London-New York 2019.

¹⁹⁰ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIII.21.1-7 και XIII.21.11-17. Σχετικά με τον Αλάριχο βλ. ενδεικτικά Bayless W. N., "The Visigothic Invasion of Italy in 401", *The Classical Journal* 72 (1976), σσ. 65-67· Πατούρα Σοφία, «Οι περιπλανήσεις του Αλάριχου στη Βαλκανική (395-401) και η απαρχή του ανταγωνισμού Ανατολής-Δύσης», *Σύμμεικτα* 13 (1999), σσ. 23-47.

ιδ΄. Θεοδόσιος Β΄ (408 – 450)

Προτού αποβιώσει το δρών πρόσωπο-Αρκάδιος, είχε ορίσει στη διαθήκη του τον βασιλέα των Περσών Ισδιγέρδη Α΄¹⁹¹ (399 – 420/21) *ἐπίτροπον*¹⁹² τοῦ οἰκείου υἱοῦ, γεγονός που απέτρεπε τις εξεγέρσεις εναντίον του νεαρού δρώντος προσώπου-Θεοδοσίου Β΄¹⁹³. Ο Ισδιγέρδης Α΄ έστειλε τον ευνούχο Αντίοχο¹⁹⁴ ως φύλακα και κηδεμόνα του δρώντος προσώπου-Θεοδοσίου Β΄¹⁹⁵. Εντούτοις, επειδή ο Αντίοχος πάντα συνεκύκα δυναστεύων, οὐ παραδυναστεύων¹⁹⁶, το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Β΄ του αφαίρεσε το αξίωμα του *πραιποσίτου*¹⁹⁷ μαζί με όλα του τα υπάρχοντα και τον απομάκρυνε από τα ανάκτορα¹⁹⁸.

Επί της βασιλείας του δρώντος προσώπου-Θεοδοσίου Β΄ συνήλθε η Γ΄ Οικουμενική Σύνοδος¹⁹⁹ στην Έφεσο (431) με τη συμμετοχή διακοσίων επισκόπων, στην οποία τὰ τοῦ Νεστορίου κατεζητάσθησαν δόγματα καὶ ἀπεβλήθησαν ὡς κακόδοξα, η Παναγία αποφασίσθηκε να προσφωνείται «Θεοτόκος», καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς σαρκωθείς ἀνάνδρως υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ θεός, ενώ ο Νεστόριος²⁰⁰ αφορίσθηκε. Ὑστερα ἀπὸ ἐνδελεχέστερο ἔλεγχον ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ο Νεστόριος εξορίσθηκε στην Ανατολή²⁰¹. Όταν στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως ανήλθε ο Πρόκλος²⁰² (434/37 – 446), ζήτησε ἀπὸ το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιο Β΄ να γίνει

¹⁹¹ Σχετικά με τον Ισδιγέρδη Α΄ βλ. ενδεικτικά ODLA, "Yazdegerd I", vol. II, σ. 1601.

¹⁹² Σχετικά με τον θεσμό της αντιβασιλείας βλ. την κλασική μελέτη Χριστοφιλοπούλου Αικατερίνη, «Ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὸ Βυζάντιον», *Σύμμεικτα* 2 (1970), σσ. 1-144.

¹⁹³ Σχετικά με τον Θεοδόσιο Β΄ βλ. ενδεικτικά Lubhéid C., "Theodosius II and Heresy", *Journal of Ecclesiastical History* 16 (1965), σσ. 13-38· Millar F., *A Greek Roman Empire: Power and Belief under Theodosius II (408-450)*, Berkeley-Los Angeles-London 2006· Kelly C. (ed.), *Theodosius II: Rethinking the Roman Empire in Late Antiquity*, Cambridge 2013· Frenkel Luise Marion, "Peace and Harmony at Church Councils and in the Roman Empire under Theodosius II", *Annuaire Historiae Conciliorum* 48 (2018), σσ. 70-86.

¹⁹⁴ Για τον Αντίοχο βλ. ενδεικτικά Greatrex G.-Bardill J., "Antiochus the "Praepositus": A Persian Eunuch at the Court of Theodosius II", *DOP* 50 (1996), σσ. 171-197.

¹⁹⁵ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.22.1-4.

¹⁹⁶ Για το αξίωμα του παραδυναστεύοντος βλ. Χρήστου Ειρήνη, *Αυτοκρατορική εξουσία και πολιτική πρακτική. Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος στη βυζαντινή διοίκηση (τέλη 8ου – αρχές 11ου αιώνα)*, Αθήνα 2008.

¹⁹⁷ Για το αξίωμα του *πραιποσίτου* βλ. Oikonomidès, *Listes*, σ. 300.

¹⁹⁸ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.22.14-16.

¹⁹⁹ Σχετικά με την Γ΄ Οικουμενική Σύνοδο βλ. ενδεικτικά Dvornik, *Ecumenical Councils*, σσ. 21-24· Scipioni L. I., *Nestorio e il concilio di Efeso: Storia dogma critica*, Milan 1974.

²⁰⁰ Σχετικά με τον Νεστόριο βλ. ενδεικτικά Jugie M., *Nestorius et la controverse nestorienne*, Paris 1912· Anastos M. V., "Nestorius was orthodox", *DOP* 16 (1962), σσ. 117-140· Bevan G. A., *The new Judas: The case of Nestorius in ecclesiastical politics, 428-451 CE*, Leuven-Paris-Bristol 2016.

²⁰¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.22.25-44.

²⁰² Σχετικά με τον Πρόκλο βλ. ενδεικτικά ODB, "PROKLOS", vol. III, σ. 1729.

μετακομιδή των λειψάνων του Ιωάννη Α΄ Χρυσοστόμου από τον Πιτυούντα· τα λείψανα τοποθετήθηκαν μεθ' ὑπερβαλλούσης τιμῆς στον ναό των Αγίων Αποστόλων²⁰³.

Την ίδια περίοδο, άρχισε και ο Ευτυχής²⁰⁴ να διαδίδει τις αιρετικές ιδέες του. Επειδή ο πατριάρχης Φλαβιανός²⁰⁵ (446 – 449) τον αφόρισε (448), εκείνος προσεταιρίσθηκε τον ευνούχο Χρυσάφιο²⁰⁶, ομοϊδεάτη του και πλεῖστα δυναμένῳ παρὰ τῷ βασιλεῖ, ώστε να πείσει το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιο Β΄ να επιτρέψει στον (ομοϊδεάτη του Ευτυχούς) πατριάρχη Αλεξανδρείας Διόσκορο²⁰⁷ (444 – 451/54) να ασκήσει έλεγχο στη θεωρία του στο πλαίσιο Συνόδου (449). Ο Διόσκορος εξανάγκασε τους επισκόπους που συγκεντρώθηκαν στην Έφεσο να αποδεχθούν τις ιδέες του Ευτυχούς, ενώ επέφερε θανατηφόρο κτύπημα στον πατριάρχη Φλαβιανό. Όταν το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Β΄ πληροφορήθηκε τα γεγονότα, εξοργίσθηκε με τον Χρυσάφιο. Ωστόσο, κατόπιν υποδείξεως του Διοσκόρου ο ευνούχος επηρέασε εκ νέου το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιο Β΄ (εὐάγωγον ὄντα), ο οποίος τοποθέτησε στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως τον Ανατόλιο²⁰⁸ (449 – 458)²⁰⁹.

Επιπλέον, ο Χρυσάφιος τῆς εὐκολίας τοῦ κρατοῦντος κατατρυφῶν (από κοινού με την Ευδοκία²¹⁰) τον έπεισε να παύσει την Πουλχερία²¹¹ από τα διοικητικά της καθήκοντα. Όταν το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Β΄ συνειδητοποίησε ότι ο Χρυσάφιος ήταν υπαίτιος πολλών δεινών, ανακάλεσε την αδελφή του, την αποκατέστησε στην

²⁰³ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIII.22.46-48.

²⁰⁴ Σχετικά με τον Ευτυχῆ βλ. ενδεικτικά May G., "Das Lehrverfahren gegen Eutyches im November des Jahres 448. Zur Vorgeschichte des Konzils von Chalkedon", *Annuaire Historiae Conciliorum* 21 (1989), σσ. 1-61· Bevan G. A.-Gray P. T.R., "The trial of Eutyches: A new interpretation", *BZ* 101 (2009), σσ. 617-657.

²⁰⁵ Σχετικά με τον Φλαβιανό βλ. ενδεικτικά Chadwick H., "The exile and death of Flavian of Constantinople: A prologue to the Council of Chalcedon", *The Journal of Theological Studies* 6 (1955), σσ. 17-34· ODB, "FLAVIAN", vol. II, σσ. 789-790· ODCC, "Flavian, St.", σ. 617.

²⁰⁶ Σχετικά με τον Χρυσάφιο βλ. ενδεικτικά PLRE, "Chrysaphius", vol. II, σσ. 295-297· ODLA, "Chrysaphius", vol. I, σ. 341.

²⁰⁷ Σχετικά με τον Διόσκορο βλ. ενδεικτικά ODCC, "Dioscorus", σ. 486· Davis S. J., *The Early Coptic Papacy: The Egyptian Church and Its Leadership in Late Antiquity*, [The Popes of Egypt, 1], Cairo-New York 2004, σσ. 85-88.

²⁰⁸ Σχετικά με τον Ανατόλιο βλ. ενδεικτικά ODCC, "Anatolius", σ. 59· Omarchevsky A., "Saint Anatolius, Patriarch of Constantinople", *Études balkaniques* 35 (1999), σσ. 34-43.

²⁰⁹ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIII.23.1-14.

²¹⁰ Σχετικά με την Ευδοκία βλ. ενδεικτικά Cameron Al., "The Empress and the Poet: Paganism and Politics at the Court of Theodosius II", *Yale Classical Studies* 27 (1982), σσ. 217-290· Holum K. G., *Theodosian Emperresses: Women and Imperial Dominion in Late Antiquity*, Berkeley-Los Angeles 1989, σσ. 112-146.

²¹¹ Σχετικά με την Πουλχερία βλ. ενδεικτικά Holum K. G., *Theodosian Emperresses: Women and Imperial Dominion in Late Antiquity*, Berkeley-Los Angeles 1989, σσ. 79-111· Chew Kathryn, "Virgins and Eunuchs: Pulcheria, Politics and the Death of Emperor Theodosius II", *Historia* 55 (2006), σσ. 207-227.

άσκηση της εξουσίας, ενώ δήμευσε την περιουσία και εξόρισε τον ευνούχο έχοντας εξοργισθεί -δικαίως, κατά τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*- μαζί του²¹².

Η Πουλχερία φρόντισε για τη μόρφωση του *δρώντος προσώπου*-Θεοδοσίου Β'²¹³, ενώ συνήθιζε να διορθώνει ή να καλύπτει τα ελαττώματά του²¹⁴. Το *δρών πρόσωπο*-Θεοδόσιος Β' υπήρξε γνώστης, μεταξύ άλλων, των θετικών επιστημών, *ίππεύειν καὶ τοξεύειν εἰς ἄκρον ἤσκητο*, ήταν επιδέξιος ζωγράφος και γλύπτης και διαχειριζόταν *μαλθακῶς* τις υποθέσεις της αυτοκρατορίας, διότι ήταν *ἐπιεικής*, με αποτέλεσμα οι ευνούχοι του περιβάλλοντός του να πράττουν *πολλὰ τῶν οὐ δεόντων*²¹⁵.

Ένα *ὑπερφυῆς εἰς ὄγκον* μήλο έγινε αιτία το *δρών πρόσωπο*-Θεοδόσιος Β' να μισήσει τη σύζυγό του Ευδοκία και να την αποπέμψει από τα ανάκτορα, ενώ τον Παυλίνο²¹⁶, με τον οποίον υποψιαζόταν ότι εκείνη διατηρούσε κρυφά ερωτική σχέση, να τον εκτελέσει²¹⁷.

Τέλος, το *δρών πρόσωπο*-Θεοδόσιος Β' επεξέτεινε τα χερσαία τείχη της Κωνσταντινουπόλεως *ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης*²¹⁸.

Αποτίμηση:

Όπως προκύπτει από τις αναφορές του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, το *δρών πρόσωπο*-Θεοδόσιος Β' διέθετε πλούσια μόρφωση (επιστήμες, τέχνες, *ίππεύειν, τοξεύειν*), αλλά ήταν επιεικής και μαλθακός (*ἐπιεικής, εὐάγωγος, εὐκολία, μαλθακῶς*), με αποτέλεσμα να χειραγωγείται από τους ανθρώπους του περιβάλλοντός του (*πολλὰ τῶν οὐ δεόντων*). Οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Θεοδοσίου Β' (άδεια σύγκλησης της Συνόδου υπό τον Διόσκορο στην Έφεσο, διορισμός του Ανατολίου στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως, απομάκρυνση της Πουλχερίας από τα

²¹² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.23.15-18.

²¹³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.22.1. Η Πουλχερία φρόντισε να νυμφεύσει το *δρών πρόσωπο*-Θεοδόσιο Β' με την Ευδοκία, κοπέλα όμορφη, αγνή και με ευρύτατη μόρφωση, την οποία βάπτισε χριστιανή (421) (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.22.5-13 και XIII.22.38-39). Το *δρών πρόσωπο*-Θεοδόσιος Β' διόρισε τον αδελφό της Ευδοκίας Γενέσιο *ἐπαρχο* Ιλλυρικού και στον άλλο της αδελφό, Βαλέριο, απένειμε τον τίτλο του *μαγίστρου* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.22.17-19).

²¹⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.23.19-26, όπου παραδίδεται ο τρόπος, με τον οποίον η Πουλχερία επεχείρησε να αποδείξει στο *δρών πρόσωπο*-Θεοδόσιο Β' ότι υπογράφει έγγραφα χωρίς να ελέγχει το περιεχόμενό τους κινδυνεύοντας να εξαπατηθεί.

²¹⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.23.42-44.

²¹⁶ Σχετικά με τον Παυλίνο βλ. ενδεικτικά PLRE, "Paulinus", vol. II, σσ. 846-847.

²¹⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.23.27-37.

²¹⁸ Το έργο ανατέθηκε στον *ἐπαρχο* Κύρο, ο οποίος το αποπεράτωσε ταχύτατα, γι' αυτό οι κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως αναφώνησαν προς τιμήν του «*Κωνσταντῖνος ἔκτισε, Κύρος ἀνενέωσε*», με αποτέλεσμα το *δρών πρόσωπο*-Θεοδόσιος Β' να τον φθονήσει. Σχετικά βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.22.49-52.

ανάκτορα κατόπιν υποδείξεως του Χρυσαφίου, τέχνασμα Πουλχερίας/υπογραφή εγγράφου «πώλησης» της Ευδοκίας σε εκείνη) επιβεβαιώνουν ότι ήταν εύκολο να χειραγωγηθεί. Ωστόσο, παρά τον μαλθακό χαρακτήρα του, επέβαλλε κάθε φορά την κατάλληλη τιμωρία σε όποιον θεωρούσε ότι τον εξαπατά ή προσπαθεί να τον υποσκελίσει (αφαίρεση του αξιώματος του *πραιποσίτου* και της περιουσίας/αποπομπή του Αντιόχου από τα ανάκτορα, δήμευση της περιουσίας και εξορία του Χρυσαφίου, αποπομπή της Ευδοκίας από τα ανάκτορα, δολοφονία του Παυλίνου) αποκαθιστώντας με αυτόν τον τρόπο την τάξη (επαναφορά της Πουλχερίας στην εξουσία). Επιπλέον, από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Θεοδοσίου Β΄ προκύπτει ότι υπήρξε ευσεβής (σύγκληση της Γ΄ Οικουμενικής Συνόδου, εξορία του Νεστορίου, ικανοποίηση του αιτήματος του πατριάρχη Πρόκλου για μετακομιδή των λειψάνων του Ιωάννη Α΄ Χρυσοστόμου στην Κωνσταντινούπολη) και ότι μερίμνησε για την ενίσχυση της οχύρωσης της Κωνσταντινουπόλεως (χερσαία τείχη).

ιε΄. Ουαλεντινιανός Γ΄ (425 – 455)

Το δρών πρόσωπο-Ουαλεντινιανός Γ΄²¹⁹, *έκδεδιητημένως βιώσκων καὶ άσελγώς*, απατούσε τη σύζυγό του και ασχολείτο με μαντείες και μαγικά. *Οὕτω δέ βιώσκων οὐκ εύαγώς* απεβίωσε *έλεεινώς*, καθώς σφαγιάστηκε από τον πατρίκιο²²⁰ Μάξιμο²²¹. Στη συνέχεια, η Ρώμη κατελήφθη οριστικά (455) από τον αρχηγό των Βανδάλων Γιζέριχο (428 – 477)²²².

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του δρώντος προσώπου-Ουαλεντινιανού Γ΄ προκύπτει ότι ήταν ασεβής (συναναστροφή με μάντεις/μάγους) και μοιχός. Ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* είναι ιδιαιτέρως επικριτικός έναντι του δρώντος προσώπου-Ουαλεντινιανού Γ΄, γεγονός που φανερώνεται από τα επιρρήματα που χρησιμοποιεί, για να χαρακτηρίσει τόσο τον τρόπο ζωής του όσο και τη δολοφονία του (*έκδεδιητημένως, άσελγώς, οὐκ εύαγώς, έλεεινώς*).

²¹⁹ Σχετικά με τον Ουαλεντινιανό Γ΄ βλ. ενδεικτικά Barnes T. D., "'Patricii' under Valentinian III", *Phoenix* 29 (1975), σσ. 155-170· Humphries M., "Valentinian III and the City of Rome (425–55): Patronage, Politics, Power", στο: Grig Lucy-Kelly G. (eds.), *Two Romes: Rome and Constantinople in Late Antiquity*, New York 2012, σσ. 161-182· ODLA, "Valentinian III", vol. II, σσ. 1547-1548.

²²⁰ Για το αξίωμα του πατρικίου βλ. Oikonomidès, *Listes*, σσ. 294-295.

²²¹ Σχετικά με τον Μάξιμο βλ. ενδεικτικά ODB, "PETRONIUS MAXIMUS", vol. III, σ. 1645.

²²² Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIII.25.19-25. Σχετικά με τον Γιζέριχο βλ. ενδεικτικά Heather P., "Christianity and the Vandals in the reign of Geiseric", *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 50 (2007), σσ. 137-146· ODLA, "Geiseric", vol. I, σσ. 648-649.

ις'. Μαρκιανός (450 – 457)

Μετά τον θάνατο του δρώντος προσώπου-Θεοδοσίου Β' η Πουλχερία κάλεσε το δρών πρόσωπο-Μαρκιανό²²³, *ἄνδρα γηραιὸν ἤδη*, ο οποίος δεν καταγόταν από λαμπρό γένος, *χρηστὸν δὲ τοὺς τρόπους καὶ σώφρονα*, και του είπε «*σὲ παρὰ πάντας εἰς βασιλέα προκέκρικα, εἴ μοι δώῃς πληροφορίαν τηρῆσαί μου τὴν παρθενίαν ἀνέπαφον, ἣν τῷ θεῷ ἀνατέθεικα*». Το δρών πρόσωπο-Μαρκιανός δέχθηκε και αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ²²⁴. Ὁ θεός, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, *πρὸ μακροῦ τὴν βασιλείαν αὐτῷ προεσήμαινεν* μέσω αετῶν που έκαναν σκιά στο δρών πρόσωπο-Μαρκιανό στη Λυκία, ενόσω κοιμόταν, και, όταν αιχμαλωτίσθηκε από τους Βανδάλους²²⁵.

Η Δ' Οικουμενική Σύνοδος²²⁶ συνήλθε στη Χαλκηδόνα (451) παρουσία του εὐσεβοῦς δρώντος προσώπου-Μαρκιανού. Οι ἑξακόσιοι καὶ τριάκοντα ἐπίσκοποι καθαίρεσαν τον Διόσκορο, ο οποίος αναθεματίσθηκε, όπως και ο Ευτυχής, ο Νεστόριος και όσοι είχαν μονοφυσιτικές αντιλήψεις, επικυρώθηκαν τα δόγματα των τριῶν προηγούμενων Συνόδων και θεσπίσθηκε δόγμα, σύμφωνα με το οποίο *τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τέλειον ἐν θεότητι καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι καὶ θεὸν ἀληθῶς καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἡμῖν ὁμοούσιον κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὅμοιον κατὰ πάντα, χωρὶς ἁμαρτίας, ἓνα τὸν αὐτὸν ἐν δύο φύσεσιν, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, σωζομένων τῶν ιδιωμάτων φύσεως ἐκατέρας καὶ εἰς ἓν πρόσωπον συντρεχόντων καὶ μίαν ὑπόστασιν*²²⁷.

²²³ Σχετικά με τον Μαρκιανό βλ. ενδεικτικά Thompson E. A., "The Foreign Policies of Theodosius II and Marcian", *Hermathena* 76 (1950), σσ. 58-75' Croke B., "The Date and Circumstances of Marcian's Decease, A.D. 457", *Byz* 48 (1978), σσ. 5-9' Kohlfelder R. L., "Marcian's Gamble: A Reassessment of Eastern Imperial Policy toward Attila AD 450-453", *American Journal of Ancient History* 9 (1984), σσ. 54-69.

²²⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.24.1-4.

²²⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.24.5-19.

²²⁶ Σχετικά με την Δ' Οικουμενική Σύνοδο βλ. ενδεικτικά Sellers R. V., *The Council of Chalcedon: A Historical and Doctrinal Survey*, London 1953' Price R.-Gaddis M., *The Acts of the Council of Chalcedon*, vol. I-III, [Translated Texts for Historians, 45], Liverpool 2005.

²²⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.24.21-XIII.25.16.

Το δρών πρόσωπο-Μαρκιανός υπήρξε *ἐπιεικής τὴν γνώμην, πρὸς τοὺς ὑπηκόους χρηστός*²²⁸ και υποστήριξε *μὴ δεῖν ὄπλα βασιλέα κινεῖν, ἕως εἰρηνεύειν*²²⁹.

Η μία εκ των δύο εκδοχών αναφορικά με τον θάνατο του δρώντος προσώπου-Μαρκιανού που παραδίδονται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* υποδεικνύει τον πατρίκιο Ἀσπαρα²³⁰ ως υπεύθυνο χορήγησης δηλητηρίου σε εκείνον (457)²³¹.

Αποτίμηση:

Οι χαρακτηρισμοί που αποδίδει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* στο δρών πρόσωπο-Μαρκιανό φιλοτεχνούν την αφηγηματική του εικόνα ως ευσεβούς (*εὐσεβής*), επιεικούς (*ἐπιεικής...γνώμην*), καλοπροαίρετου (*χρηστόν...τρόπους, πρὸς...χρηστός*) και σώφρονος αυτοκράτορος (*σώφρων*). Η πράξη του δρώντος προσώπου-Μαρκιανού (σύγκληση της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου) επιβεβαιώνει την ευσέβειά του, ενώ από τον λόγο του προκύπτει ότι δεν ήταν πολεμοχαρής (*μὴ...εἰρηνεύειν*).

²²⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.24.19.

²²⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.25.32.

²³⁰ Σχετικά με τον Ἀσπαρα βλ. ενδεικτικά ODB, "ASPAR", vol. I, σσ. 210-211.

²³¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.25.31.

IV. ΒΙΒΛΙΟ XIV (457 – 717)

ιζ'. Λέων Α' (457 – 474)

Όταν το δρών πρόσωπο-Λέων Α'²³² ανήλθε στον θρόνο, εκτέλεσε τον Άσπαρα²³³ και τον υιό του Αρδαβούριο²³⁴ ως υπόπτους συνωμοσίας εναντίον του (471). Η αναγόρευση σε *καίσαρα* του Πατρικίου²³⁵ (469/70), δεύτερου υιού του Άσπαρος, προκάλεσε την αντίδραση της Συγκλήτου και την εξέγερση του λαού της Κωνσταντινουπόλεως, καθώς, αν αναλάμβανε την εξουσία άτομο από το περιβάλλον του Άσπαρος, υπήρχε φόβος οι οπαδοί του Αρείου να προκαλέσουν *πλείονα κακὰ τῶν προτέρων εἰς τοὺς ὀρθοδόξους* (ο Άσπαρ ήταν οπαδός του Αρείου). Εντέλει, το δρών πρόσωπο-Λέων Α' κατάφερε να εξομαλύνει την κατάσταση²³⁶. Επίσης, αφαίρεσε το αξίωμα του *κοιαιστωρος*²³⁷ από τον λόγιο Ισοκάσιο²³⁸, επειδή ο τελευταίος κατηγορήθηκε *ἐπ' ἄλλοις τέ τισι καὶ ἐπὶ ἐλληνισμῶ* τελικά, ο Ισοκάσιος βαπτίσθηκε χριστιανός χαροποιώντας το δρών πρόσωπο-Λέοντα Α'²³⁹.

Ο ναός της Αγίας Σορού στις Βλαχέρνες ανεγέρθηκε από το δρών πρόσωπο-Λέοντα Α'. Ο ναός έλαβε αυτό το όνομα, διότι εκεί τοποθετήθηκε *ἡ τιμία τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ἐσθῆς*, η οποία μεταφέρθηκε από την Παλαιστίνη (473)²⁴⁰.

²³² Σχετικά με τον Λέοντα Α' βλ. ενδεικτικά Croke B., "Leo I and the Palace Guard", *Byz* 75 (2005), σσ. 117-151· Siebigs G., *Kaiser Leo I. Das oströmische Reich in den ersten drei Jahren seiner Regierung, 457-460*, vol. I-II, Berlin-New York 2010· Stewart M. E., "The First Byzantine Emperor? Leo I, Aspar and Challenges of Power and Romanitas in Fifth-century Byzantium", *Porphyra* 22 (2014), σσ. 4-17.

²³³ Ο Άσπαρ είχε συμβάλει στην ενθρόνιση του δρώντος προσώπου-Λέοντος Α', γι' αυτό του ζήτησε να στέψει έναν εκ των υιών του *καίσαρα*. Σχετικά βλ. Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIII.25.34-35. Παρόλο που είχε υποσχεθεί στον Άσπαρα να ικανοποιήσει το αίτημά του, το δρών πρόσωπο-Λέων Α' το ανέβαλλε, αλλά τελικά ενέδωσε στις πιέσεις του πατρικίου (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.1.1-3).

²³⁴ Σχετικά με τον Αρδαβούριο βλ. ενδεικτικά ODB, "ARDABOURIOS", vol. I, σ. 162.

²³⁵ Σχετικά με τον Πατρίκιο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Patricius, Julius", vol. II, σ. 1145.

²³⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.1.4-8 και XIV.1.29-30.

²³⁷ Για το αξίωμα του *κοιαιστωρος* βλ. Oikonomidès, *Listes*, σσ. 321-322.

²³⁸ Σχετικά με τον Ισοκάσιο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Isocasius", vol. I, σ. 795.

²³⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.1.9-11.

²⁴⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.1.31.

Από το *δρών πρόσωπο-Λέοντα Α΄* οργανώθηκε εκστρατεία εναντίον του Γιζερίχου στην Αφρική (468) με επικεφαλής το *δρών πρόσωπο-Βασιλίσκο*, ο οποίος υποδεικνύεται ως υπεύθυνος για την ήττα των Βυζαντινών²⁴¹.

Μεταξύ άλλων, το *δρών πρόσωπο-Λέων Α΄* διακρινόταν για τὸ φιλοίκτιστον του χαρακτήρα του, ενώ συνήθιζε να λέει «ὥσπερ ὁ ἥλιος οἷς ἐπιλάμπει, τῆς θερμῆς αὐτοῦ μεταδίδωσιν, οὕτω δεῖ καὶ τὸν βασιλέα, οἷς ἂν ἐπιβλέψῃ, οἴκτου αὐτοῦς ἀξιοῦν»²⁴².

Το *δρών πρόσωπο-Λέων Α΄* θεώρησε το *δρών πρόσωπο-Ζήνωνα*, σύζυγο της κόρης του Αριάδνης²⁴³, μὴ προσήκοντα για τον θρόνο, ὅτι μήτε τὴν γνώμην εἶχε βασιλικὴν μήτε μὴν εἶδος ἄξιον τυραννίδος, ἀλλὰ καὶ τὴν ὄψιν ἦν εἰδεχθέστατος καὶ τὴν ψυχὴν εἶχε τῆς ὥσεως χειρόνα, γι' αὐτὸ ἔστεψε αυτοκράτορα τον εγγονό του Λέοντα (Λέων Β΄) (473)²⁴⁴.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου-Λέοντος Α΄* φιλοτεχνείται η εικόνα ενός αυτοκράτορος με ορθή κρίση (*δρών πρόσωπο-Ζήνων/στέψη* του Λέοντος Β΄), αποφασιστικότητα (δολοφονία του Ἀσπαρος και του Αρδαβουρίου) και ευσέβεια (αφαίρεση του αξιώματος του *κοιαιίστωρος* από τον κατηγορηθέντα ως ειδωλολάτρη Ισοκάσιο, ανέγερση του ναού της Αγίας Σορού), ο οποίος δρούσε πάντοτε με γνώμονα το κοινό συμφέρον (ανεύρεση λύσης για την αιτία που προκάλεσε την εξέγερση της Συγκλήτου και του λαού στην Κωνσταντινούπολη, οργάνωση εκστρατείας εναντίον του Γιζερίχου). Όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, το *δρών πρόσωπο-Λέων Α΄* ήταν συμπνετικός (*φιλοίκτιστος*), ιδιότητα που φανερώνεται και από τον λόγο του ιδίου του *δρώντος προσώπου-Λέοντος Α΄* («ὥσπερ...ἀξιοῦν»).

²⁴¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.1.23-26.

²⁴² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.1.35.

²⁴³ Σχετικά με την Αριάδνη βλ. ενδεικτικά ODLA, "Ariadne", vol. I, σ. 125.

²⁴⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.1.27-28. Σχετικά με τον Λέοντα Β΄ βλ. ενδεικτικά Croke B., "The Imperial Reigns of Leo II", BZ 96 (2003), σσ. 559-575· ODLA, "Leo II", vol. II, σ. 894.

η'. Ζήνων (474 – 475)

Προτού αποβιώσει ο νεαρός Λέων Β' (474), έστεψε αυτοκράτορα το *δρών πρόσωπο-Ζήνων*²⁴⁵, ο οποίος καταγόταν, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών*, *έξ έθνους αίσχίστου* (Ισαυροι). Το *δρών πρόσωπο-Ζήνων* δεν κυβέρνησε *ώς βασιλεύς*, αλλά *ώς άντικρυς τύραννος*²⁴⁶.

Το *δρών πρόσωπο-Βασιλίσκος* στασίασε εναντίον του *δρώντος προσώπου-Ζήωνος* (475), ο οποίος ως *δειλός* και *άνανδρος* κατέφυγε με την οικογένειά του στην πατρίδα του Ισαυρία²⁴⁷.

Αποτίμηση:

Από τις λίαν αρνητικές αναφορές του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* για το *δρών πρόσωπο-Ζήωνα* προκύπτει ότι εκείνος άσκησε την εξουσία ως τύραννος (*ούχ...τύραννος*), ότι υπήρξε *δειλός* (*δειλός*) και *άνανδρος* (*άνανδρος*) και ότι καταγόταν από ταπεινό έθνος (*έξ έθνους αίσχίστου*). Η πράξη του ίδιου του *δρώντος προσώπου-Ζήωνος* (απόδραση στην Ισαυρία ενόψει της στάσης του *δρώντος προσώπου-Βασιλίσκου*) φαίνεται να επιβεβαιώνει τη δειλία που του καταλογίζει ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών*. Τέλος, το *δρών πρόσωπο-Ζήνων* κρίθηκε ανάξιος για το αυτοκρατορικό αξίωμα από το *δρών πρόσωπο-Λέοντα Α'*, εφόσον είχε αποκρουστική εξωτερική εμφάνιση και αισχρό χαρακτήρα (*μήτε...χείρωνα*).

²⁴⁵ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.2.1. Σχετικά με τον Ζήωνα βλ. ενδεικτικά Καραμαλούδη Άννα Β., «Οι μεταβολές στην πολιτική του Ζήωνος μετά την πτώση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους και οι Οστρογότθοι ηγεμόνες (476-481)», *Σύμμεικτα* 6 (1985), σσ. 73-90· Laniado A., "Some problems in the sources for the reign of the emperor Zeno", *BMGS* 15 (1991), σσ. 147-173· Kosinski R., *The Emperor Zeno: Religion and Politics*, Cracow 2010.

²⁴⁶ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.2.2. Ωστόσο, δεν επαναλαμβάνεται ο ίδιος χαρακτηρισμός, όταν ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* αναφέρεται στην καταγωγή του *δρώντος προσώπου-Λέοντος Γ'*. Αυτή η διαφοροποίηση πιθανότατα οφείλεται στο γεγονός ότι ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* εντοπίζει στη βασιλεία του *δρώντος προσώπου-Λέοντος Γ'* και θετικές πτυχές (π.χ. απώθηση εξωτερικών και εσωτερικών εχθρών) και όχι αποκλειστικά αρνητικές όπως στην περίπτωση της βασιλείας του *δρώντος προσώπου-Ζήωνος*. Σχετικά βλ. Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.1.1.

²⁴⁷ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.2.4-5.

ιθ'. Βασιλίσκος (475 – 476)

Ύστερα από την απόδραση του *δρώντος προσώπου*-Ζήνωνος στην Ισαυρία, το *δρών πρόσωπο*-Βασιλίσκος²⁴⁸, ο οποίος ως χαρακτήρας ήταν *οὐδὲν βελτίων τοῦ Ζήνωνος*, αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ²⁴⁹.

Το *δρών πρόσωπο*-Βασιλίσκος υπήρξε *περὶ τὸ σέβας οὐκ ὀρθῶς διακείμενος*, εφόσον είχε ασπασθεί την αίρεση του Ευτυχούς και του Διοσκόρου (*παρὰ τῆς γαμετῆς εἰς ταύτην προβιβασθείς*). Επίσης, ακύρωσε με διάταγμα τις αποφάσεις της Δ' Οικουμενικής Συνόδου (451) και *σφόδρα τὰς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας ἐκάκωσε*, με αποτέλεσμα η Σύγκλητος και ο λαός της Κωνσταντινουπόλεως να τον μισήσουν και να ανακηρύξουν τη Σύνοδο της Χαλκηδόνας *ἀγίαν*²⁵⁰.

Η ασυνέπεια του *δρώντος προσώπου*-Βασιλίσκου ως προς την πραγματοποίηση των υποσχέσεων που έδωσε στους επικεφαλής της εκστρατείας εναντίον του *δρώντος προσώπου*-Ζήνωνος Ίλλο²⁵¹ και Τροκούνδο²⁵² είχε ως συνέπεια οι δύο αυτοί στρατηγοί να προσχωρήσουν στην παράταξη του τελευταίου και από φίλοι του *δρώντος προσώπου*-Βασιλίσκου να μετατραπούν σε εχθρούς του. Το ίδιο συνέβη και με τον ανεψιό του Αρμάτιο²⁵³ που είχε προηγουμένως σταλεί εναντίον του *δρώντος προσώπου*-Ζήνωνος. Με αυτόν τον τρόπο το *δρών πρόσωπο*-Ζήνων κατάφερε να αποκατασταθεί στον θρόνο. Από την άλλη, το *δρών πρόσωπο*-Βασιλίσκος και οι οικείοι του είτε απεβίωσαν από ασитία φρουρούμενοι σε κάποιον πύργο είτε δολοφονήθηκαν καθ' οδόν προς αυτόν, μολονότι τους είχαν δοθεί πρωτύτερα εγγυήσεις για τη ζωή τους (476)²⁵⁴.

²⁴⁸ Σχετικά με τον Βασιλίσκο βλ. εντελώς ενδεικτικά ODB, "BASILISKOS", vol. I, σ. 267· Redies M., "Die Usurpation des Basiliskos (475-476) im Kontext der aufsteigenden monophysitischen Kirche", *Antiquité Tardive* 5 (1997), σσ. 211-221· ODLA, "Basiliscus", vol. I, σσ. 216-217.

²⁴⁹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIV.2.6-7.

²⁵⁰ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIV.2.7-11.

²⁵¹ Σχετικά με τον Ίλλο βλ. ενδεικτικά Elton H., "Illus and the Imperial Aristocracy under Zeno", *Byz* 70 (2000), σσ. 393-407.

²⁵² Σχετικά με τον Τροκούνδο βλ. ενδεικτικά PLRE, "Fl. Appalius Illus Trocundes", vol. II, σσ. 1127-1128.

²⁵³ Σχετικά με τον Αρμάτιο βλ. ενδεικτικά PLRE, "Armatus", vol. II, σσ. 148-149.

²⁵⁴ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIV.2.12-19.

Αποτίμηση:

Ο αφηγητής της *Έπιτομῆς Ἱστοριῶν* χαρακτηρίζει το δρών πρόσωπο-Βασιλίσκο ασεβή (*περί...διακείμενος*) και ταυτίζει τον χαρακτήρα του με εκείνον του δρώντος προσώπου-Ζήνωνος (*τούς...Ζήνωνος*). Επιπροσθέτως, οι πράξεις του δρώντος προσώπου-Βασιλίσκου φιλοτεχνούν την αφηγηματική του εικόνα ως ασεβούς (υποστηρικτής μονοφυσιτισμού, πρόκληση εντονότατου πλήγματος στους ορθοδόξους μέσω της έκδοσης του διατάγματος κατάργησης των αποφάσεων της Δ΄ Οικουμενικής Συνόδου) και αναξιόπιστου αυτοκράτορος (αθέτηση υποσχέσεων προς τους στρατηγούς Ἴλλο και Τροκούνδο).

κ'. Ζήνων (476 – 491)

Όταν το δρών πρόσωπο-Ζήνων επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη καταλαμβάνοντας για δεύτερη φορά τον θρόνο, εξόρισε τη Βερίνα²⁵⁵, μητέρα της συζύγου του, και δολοφόνησε τον Αρμάτιο σκεπτόμενος ότι «ὥσπερ εἰς τὸν Βασιλίσκον οὐκ ἐφύλαξε πίστιν, οὐδ' εἰς ἐμὲ πάντως φυλάξει αὐτήν». Επίσης, δολοφόνησε και άλλους επιφανείς άνδρες, όπως τον μάγιστρο²⁵⁶ Ίλλο και τον πατρίκιο Πελάγιο²⁵⁷.

Το δρών πρόσωπο-Ζήνων, στον οποίον ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αποδίδει τον χαρακτηρισμό *ἔχθιστος, εἰς αἰρέσεις ἀπέκλινε*²⁵⁸ και διήγε διεφθαρμένην *ζωήν· οὕτω βιούς βιαίως ἀπερράγη τοῦ ζῆν* (491)²⁵⁹.

Αποτίμηση:

Μέσω των πράξεων του δρώντος προσώπου-Ζήνωνος καθίσταται εμφανής ο βίαιος χαρακτήρας (επιβολή εξορίας στη Βερίνα, δολοφονία των Αρματίου/μαγίστρου Ίλλου/πατρικίου Πελαγίου κ.ά.) και η ασέβειά του (υποστηρικτής μονοφυσιτισμού, συναναστροφή με ομοϊδεάτες του). Η ασέβεια του δρώντος προσώπου-Ζήνωνος επικρίθηκε γραπτώς από τον πάπα Φήλικα Γ'. Ακόμα, από τον λόγο του δρώντος προσώπου-Ζήνωνος προκύπτει ότι ήταν καχύποπτος («ὥσπερ...αὐτήν»). Τέλος, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* χαρακτηρίζει το δρών πρόσωπο-Ζήωνα μισητό (*ἔχθιστος*) και τον βίο του διεφθαρμένο και βίαιο (*διεφθαρμένην ζωήν, βιούς βιαίως*).

²⁵⁵ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.2.20. Σχετικά με τη Βερίνα βλ. ενδεικτικά Twardowska Kamilla, "Empress Verina and the Events of 475-476", *BSI* 72 (2014), σσ. 9-22.

²⁵⁶ Για το αξίωμα του *μαγίστρου* βλ. Oikonomidès, *Listes*, σ. 294.

²⁵⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.2.25-31. Σχετικά με τον Πελάγιο βλ. ενδεικτικά *PLRE*, "Pelagius", vol. II, σσ. 857-858.

²⁵⁸ Το δρών πρόσωπο-Ζήνων διατηρούσε επαφές με τον πατριάρχη Αλεξανδρείας Πέτρο Γ' Μογγό (477 – 490), οπαδό των αιρεσιάρχων Ευτυχούς και Διοσκόρου, με αποτέλεσμα να δεχθεί γραπτή επίπληξη από τον πάπα Φήλικα Γ' (483 – 492) (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.3.7).

²⁵⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.2.31-35.

κα΄. Αναστάσιος Α΄ (491 – 518)

Όταν το δρών πρόσωπο-Αναστάσιος Α΄²⁶⁰ επιλέχθηκε για τον θρόνο από την Αριάδνη²⁶¹, ο πατριάρχης Ευφήμεος²⁶² (490 – 496), προκειμένου να τελέσει τη στέψη του, ζήτησε και έλαβε γραπτώς ομολογία πίστεως και την υπόσχεση ότι θα σεβόταν τα δόγματα της Εκκλησίας²⁶³. Αργότερα, όμως, το δρών πρόσωπο-Αναστάσιος Α΄ αποκλίνας γάρ εις τήν τών Συγχυτικῶν αἵρεσιν προξένησε πολλά δεινά στους ορθοδόξους και υπήρξε άδυσώπητος έναντι των πνευματικῶν ηγετῶν τους, ενώ απέσπασε μετὰ δόλου ή βία την έγγραφη ομολογία πίστεως που είχε παραδώσει στον πατριάρχη Ευφήμιο, τον οποίον και εξόρισε²⁶⁴. Η θρησκευτική πολιτική του δρώντος προσώπου-Αναστασίου Α΄ προκάλεσε τη σφοδρή εξέγερση των κατοίκων της Κωνσταντινουπόλεως, κατά την οποία προκλήθηκαν πολλές καταστροφές και διαπράχθηκαν πολλά εγκλήματα²⁶⁵.

Το δρών πρόσωπο-Αναστάσιος Α΄, για τον οποίον ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριῶν* αναφέρει ότι ήταν φιλότιμος καὶ τήν τών πολιτικῶν πραγμάτων διοίκησιν καλῶς μετερχόμενος, κατήγγησε το χρυσάργυρον²⁶⁶ (498) και με διάταγμα απήλλαξε κάποιους από τους υπηκόους του από χρέη προς το κράτος. Απένειμε δε τα έως τότε εξαγοράσιμα αξιώματα άνευ αντιτίμου²⁶⁷.

Όσον αφορά στους εξωτερικούς εχθρούς και στις εσωτερικές αποστασίες/απειλές, το δρών πρόσωπο-Αναστάσιος Α΄ συνήψε συνθήκη ειρήνης με τους Άραβες που λεηλατούσαν την Ανατολή²⁶⁸, συνέλαβε και περιόρισε στην Αλεξάνδρεια τον

²⁶⁰ Σχετικά με τον Αναστάσιο Α΄ βλ. ενδεικτικά Capizzi C., *L'imperatore Anastasio (491-518)*, Roma 1969' Haarer Francis K., *Anastasius I: Politics and Empire in the Late Roman World*, Cambridge 2006' Meier M., *Anastasios I. Die Entstehung des Byzantinischen Reiches*, Stuttgart 2009' Croke B., "Poetry and Propaganda: Anastasius I as Pompey", *GRBS* 48 (2010), σσ. 447-466.

²⁶¹ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.3.1.

²⁶² Σχετικά με τον Ευφήμιο βλ. ενδεικτικά *ΘΗΕ*, «Ευφήμιος», τ. 5, στ. 1114.

²⁶³ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.3.3 και XIV.3.8.

²⁶⁴ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.3.17-18.

²⁶⁵ Ο λαός κατά τη διάρκεια αυτών των γεγονότων επευφημούσε αυτοκράτορα τον Βιταλιανό (Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.3.31-37).

²⁶⁶ Σχετικά βλ. Karayannopoulos J., *Das Finanzwesen des frühbyzantinischen Staates*, München 1958, σσ. 129-137.

²⁶⁷ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.3.9-16.

²⁶⁸ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.3.27. Επί της βασιλείας του δρώντος προσώπου-Αναστασίου Α΄ βαπτίσθηκε χριστιανός ο αρχηγός των Αράβων Αλαμούνδαρος (Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.4.1). Επιπλέον, οι Βυζαντινοί ηττήθηκαν, όταν συγκρούστηκαν με τους Βουλγάρους που επέδραμαν στην Ιλλυρία και στη Θράκη. Σχετικά βλ. Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.3.26 και XIV.4.8-10.

Λογγίνο²⁶⁹, αδελφό του *δρώντος προσώπου*-Ζήνωνος, που είχε επιχειρήσει να στασιάσει, απομάκρυνε από την Κωνσταντινούπολη όλους όσοι κατάγονταν από την Ισαυρία, τους οποίους προσεταιρίστηκε ο μάγιστρος Λογγίνος²⁷⁰ επιχειρώντας και εκείνος ανεπιτυχή στάση²⁷¹. Να στασιάσει αποπειράθηκε και ο Βιταλιανός²⁷² με συνεργούς Μυσούς και Σκύθες, αλλά ηττήθηκε κατά την προσπάθειά του να πολιορκήσει την Κωνσταντινούπολη από θαλάσσης²⁷³. Ένα ενύπνιο απέτρεψε το *δρών* πρόσωπο-Αναστάσιο Α΄ από το να εκτελέσει το *δρών* πρόσωπο-Ιουστίνου και το *δρών* πρόσωπο-Ιουστινιανό, οι οποίοι είχαν ήδη συλληφθεί ως ύποπτοι συνωμοσίας εναντίον του. Στο ενύπνιο αυτό ένας άνδρας του είπε «*Ιουστίνω καὶ Ἰουστινιανῷ μηδὲν ἐργάσῃ κακόν· μέλλει γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ὑπουργῆσαι τῷ θεῷ ἐν καιροῖς ἰδίους*»²⁷⁴. Προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι επιδρομές των Βουλγάρων και των Σκυθών στην Ιλλυρία και στη Θράκη²⁷⁵, το *δρών* πρόσωπο-Αναστάσιος Α΄ ανήγειρε το *Μακρὸν τεῖχος* που εκτεινόταν ἀπὸ τῆς μεγάλης θαλάσσης ἄχρι τῆς Σηλυβρίας²⁷⁶.

Το *δρών* πρόσωπο-Αναστάσιος Α΄ έκτισε και το *Θολωτὸν* στην προσπάθειά του να αποφύγει την επαλήθευση χρησμού, ο οποίος προμήνυε τον θάνατό του από κεραυνό. Εντούτοις, απεβίωσε κατά τον τρόπο που είχε προσημάνει ο χρησμός (518)²⁷⁷.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Αναστασίου Α΄ φιλοτεχνούν την αφηγηματική εικόνα του ως ασεβούς αυτοκράτορος (επιπορκία, σκληρή συμπεριφορά έναντι των ορθοδόξων ιερέων, βίαιη απόσπαση της έγγραφης ομολογίας πίστεως από τον πατριάρχη Ευφήμειο/εξορία του τελευταίου), ο οποίος ωστόσο έλαβε ευεργετικά για τους υπηκόους του οικονομικά μέτρα (κατάργηση του *χρυσσαργύρου*, απαλλαγή των

²⁶⁹ Σχετικά με τον Λογγίνο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Longinus", vol. II, σ. 923.

²⁷⁰ Σχετικά με τον Λογγίνο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Longinus of Cardala", vol. II, σ. 923.

²⁷¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.3.20-22.

²⁷² Σχετικά με τον Βιταλιανό βλ. ενδεικτικά ODLA, "Vitalian", vol. II, σ. 1572.

²⁷³ Ζωναράς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.3.28-29. Ο Βιταλιανός έγινε μετέπειτα στενός συνεργάτης του *δρώντος προσώπου*-Ιουστίνου Α΄ (Ζωναράς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.5.9). Αργότερα, όμως δολοφονήθηκε είτε από τον λαό είτε κατ' εντολήν του *δρώντος προσώπου*-Ιουστίνου Α΄ και του *δρώντος προσώπου*-Ιουστινιανού, επειδή ήθελε καὶ αὐτοῦ τοῦ κρατοῦντος κατάρχειν (Ζωναράς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.5.14-15).

²⁷⁴ Ζωναράς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.4.20-21.

²⁷⁵ Ζωναράς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.3.26. Οι Βυζαντινοί ηττήθηκαν, όταν επεχείρησαν να τους αντιμετωπίσουν (Ζωναράς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.4.8-10).

²⁷⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.4.27. Σχετικά με τα Μακρά Τείχη βλ. ενδεικτικά Croke B., "The Date of the 'Anastasian Long Wall' in Thrace", *GRBS* 20 (1982), σσ. 59-78.

²⁷⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.4.22-25.

υπηκόων του από χρέη προς το κράτος μέσω διατάγματος, εξασφάλιση των δημοσίων αξιωμάτων άνευ καταβολής χρηματικού αντιτίμου), απώθησε τους εξωτερικούς και τους εσωτερικούς εχθρούς (σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Άραβες, απομάκρυνση των Ισαύρων από την Κωνσταντινούπολη, καταστολή των στάσεων του Λογγίνου, του *μαγίστρου* Λογγίνου και του Βιταλιανού, σύλληψη του *δρώντος προσώπου*-Ιουστίνου και του *δρώντος προσώπου*-Ιουστινιανού ως υπόπτων συνωμοσίας) και μερίμνησε για την ενίσχυση της οχύρωσης της Κωνσταντινουπόλεως (ανέγερση των Μακρών Τειχών). Μέσω των διαπιστώσεων και των χαρακτηρισμών του, ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* αφενός καθιστά εμφανή την ασέβεια του *δρώντος προσώπου*-Αναστασίου Α΄ (*άδυσώπητος, αποκλίνας...αἵρεσιν*) και αφετέρου επαινεί την οικονομική του πολιτική (*φιλότιμος...μετερχόμενος*).

κβ'. Ιουστίνος Α' (518 – 527)

Το δρών πρόσωπο-Αναστάσιο Α' διαδέχθηκε το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Α'²⁷⁸, ο οποίος προερχόταν από άσημους και αφανείς γονείς²⁷⁹. Το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Α', τον οποίον ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* χαρακτηρίζει *ὀρθοδοξότατον*, επέβαλε μέσω διατάγματος τον σεβασμό στις αποφάσεις της Δ' Οικουμενικής Συνόδου (451)²⁸⁰, ενώ διέταξε την απομάκρυνση και την εκτέλεση του πατριάρχη Αντιοχείας Σεβήρου²⁸¹ (512 – 518), ο οποίος εισηγήθηκε μαζί με άλλους *τὸν περὶ φθαρτοῦ καὶ ἀφθάρτου λόγον*, αλλά εκείνος δραπέτευσε στην Αλεξάνδρεια αποφεύγοντας την εξορία²⁸². Επιπλέον, το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Α' ανακάλεσε όλους όσους είχαν καταδικασθεί αδικώς σε εξορία από το δρών πρόσωπο-Αναστάσιο Α'²⁸³.

Το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Α' συνήψε συνθήκη ειρήνης με τον βασιλέα των Περσών Καβάδη Α'²⁸⁴ (488 – 496/498 – 531). Την ίδια περίοδο, αποστάτησαν από τους Πέρσες οι Λαζοί και προσχώρησαν στους Βυζαντινούς, ο αρχηγός τους βαπτίσθηκε χριστιανός, *υἱὸς τε τοῦ βασιλέως ὀνομασθεὶς καὶ βασιλεὺς Λαζῶν ἀναγορευθεὶς*, με αποτέλεσμα οι Πέρσες να κατηγορήσουν το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Α' ότι προσπαθοῦσε να σφετερισθεῖ τους υπηκόους τους και να ξεσπάσει εκ νέου πόλεμος ανάμεσα σε εκείνους και στους Βυζαντινούς²⁸⁵.

²⁷⁸ Σχετικά με τον Ιουστίνος Α' βλ. εντελώς ενδεικτικά Vasiliev A. A., *Justin the First. An Introduction to the Epoch of Justinian the Great*, [DOS, 1], Cambridge-Massachusetts 1950· Kaldellis A., "Leo I, ethnic politics and the beginning of Justin I's career", *ZRVI* 55 (2018), σσ. 9-17· ODLA, "Justin I", vol. II, σ. 845.

²⁷⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.5.1. Το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Α' ανήλθε στον θρόνο εξαγοράζοντας την υποστήριξη του στρατού με τα χρήματα που του είχε δώσει ο *πραιπόσιτος* Αμάντιος, προκειμένου να αναγορευθεῖ ο Θεοκριτιανός αυτοκράτωρ. Ο Αμάντιος έκτοτε επιβουλευόταν το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Α', ο οποίος τον εκτέλεσε μαζί με τους συνεργάτες του (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.5.2-4).

²⁸⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.5.7.

²⁸¹ Σχετικά με τον Σεβήρο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Severus, Patriarch of Antioch", vol. II, σ. 1366.

²⁸² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.5.10-11.

²⁸³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.5.12.

²⁸⁴ Ο Καβάδης Α' ὀρισε *ἐπίτροπο* του υιού του Χοσρόη το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Α', αλλά εκείνος αρνήθηκε (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.5.18-23). Σχετικά με τον Καβάδη Α' βλ. ενδεικτικά ODLA, "QOBAD I", vol. II, σ. 1256.

²⁸⁵ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.5.24-25.

Λίγο πριν αποβιώσει το *δρών πρόσωπο*-Ιουστίνος Α΄ (εὐσεβῶς βασιλεύσας), υπέκυψε στις πιέσεις των αρχόντων και αναγόρευσε αυτοκράτορα το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανό (527)²⁸⁶.

Αποτίμηση:

Την αφηγηματική εικόνα ενός ιδιαιτέρως ευσεβούς αυτοκράτορος φιλοτεχνούν τόσο οι αναφορές του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* για το *δρών πρόσωπο*-Ιουστίνου Α΄ (ὀρθοδοξότατος, εὐσεβῶς βασιλεύσας) όσο και οι πράξεις του ιδίου (ακύρωση του διατάγματος του *δρώντος προσώπου*-Βασιλίσκου σχετικά με την Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο, διαταγή αποπομπής/εκτέλεσης του Σεβήρου). Επίσης, από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Ιουστίνου Α΄ προκύπτει ότι υπήρξε δίκαιος (αποκατάσταση των αδίκως εξορισθέντων από το *δρών πρόσωπο*-Αναστάσιο Α΄) και ικανός ως προς τον χειρισμό των εξωτερικών και των εσωτερικών υποθέσεων/απειλών (σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Πέρσες, συμμαχία με τους Λαζούς, εκτέλεση του Αμαντίου και των συνεργατών του).

²⁸⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.5.35-XIV.6.1.

κγ'. Ιουστινιανός Α' (527 – 565)

Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, μόλις ανήλθε στον θρόνο το δρών πρόσωπο-Ιουστινιανός Α'²⁸⁷ οὐκ εἰς μοναρχίαν ἢ βασιλεία κατέστη, ἀλλ' εἰς διπλοῦν τὸ κράτος μεμέριστο, καθώς η σύζυγός του Θεοδώρα²⁸⁸ ασκούσε εξίσου με εκείνον την εξουσία, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον²⁸⁹.

Στην αρχή της βασιλείας του δρώντος προσώπου-Ιουστινιανού Α' επικρατούσε ηρεμία στην Ανατολή, διότι είχε συνάψει συνθήκη ειρήνης με τους Πέρσες²⁹⁰. Αργότερα, έστειλε τον πατρίκιο Βελισάριο²⁹¹ στη Λιβύη με απεριόριστες εξουσίες, για να πολεμήσει κατά του Γελιμέρου²⁹² (530). Ο Βελισάριος κυρίευσε τη Λιβύη, τη Σικελία και τη Σαρδηνία, συνέλαβε τον Γελίμερο και τον οδήγησε στο δρών πρόσωπο-Ιουστινιανό Α' (533/34)²⁹³. Κατόπιν, στάλθηκε στην Ιταλία με στόχο την ανακατάληψή της²⁹⁴ φέροντας εις πέρας την αποστολή του (544)²⁹⁵. Όταν κάποιοι διέβαλαν τον Βελισάριο ως επίδοξο σφετεριστή της εξουσίας, το δρών πρόσωπο-Ιουστινιανός Α' τον ανακάλεσε και τον έστειλε στην Ανατολή να πολεμήσει εναντίον των Περσών (548)²⁹⁶. Ο Βελισάριος κατηγορήθηκε εκ νέου ως μέλος κύκλου που οργάνωνε συνωμοσία εναντίον του δρώντος προσώπου-Ιουστινιανού Α', ο οποίος του

²⁸⁷ Σχετικά με τον Ιουστινιανό Α' βλ. εντελώς ενδεικτικά Prinzing G., "Das Bild Justinians I in der Überlieferung der Byzantiner vom 7. bis 15. Jahrhundert", *Fontes Minores* 7 (1986), σσ. 1-99· Evans J. A.S., *The Age of Justinian: The Circumstances of Imperial Power*, London-New York 1996· Meier M., *Justinian. Herrschaft, Reich und Religion*, München 2004· Παϊδας Κ. Δ.Σ., «Η αυτοκρατορική ιδεολογία στην υπηρεσία της αντι-αυτοκρατορικής προπαγάνδας: Προκοπίου, *Απόκρυφη Ἱστορία*», *Βυζαντινά* 25 (2005), σσ. 233-277· Maraval P., *Justinien: Le rêve d'un empire chrétien universel*, Paris 2016.

²⁸⁸ Σχετικά με τη Θεοδώρα βλ. ενδεικτικά Foss C., "The Empress Theodora", *Byz* 72 (2002), σσ. 141-176· Evans J. A.S., *Η αυτοκράτειρα Θεοδώρα. Σύντροφος του Ιουστινιανού* (μτφ. Καλλία Αναστασία), Αθήνα 2011· Girod Virginie, *Théodora: Prostituée et impératrice de Byzance*, Paris 2018.

²⁸⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.6.1.

²⁹⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.6.11.

²⁹¹ Σχετικά με τον Βελισάριο βλ. ενδεικτικά Hughes I., *Belisarius: The Last Roman General*, Barnsley 2009· Magnani A., *Flavio Belisario: Il generale di Giustiniano*, [I Condottieri, 3], Perugia 2017.

²⁹² Σχετικά με τον Γελίμερο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Gelimer", vol. I, σ. 650.

²⁹³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.7.14-45.

²⁹⁴ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.8.1. Το δρών πρόσωπο-Ιουστινιανός Α' επικύρωσε την παραχώρηση τμήματος των Γαλατιών από τους Γότθους στους Φράγκους, με σκοπό ο Βελισάριος να μην δεχθεί επίθεση και από εκείνους στην προσπάθειά του να επανακτήσει την Ιταλία (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.4.3-7 και XV.13.15).

²⁹⁵ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.8.17-19 και XIV.9.1.

²⁹⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.9.3-4.

αφαίρεσε τους σωματοφύλακες, *ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἀφῆκε τηρούμενον*, ενώ, μόλις απεβίωσε, η περιουσία του διήλθε στο βασιλικό θησαυροφυλάκιο²⁹⁷.

Τα γεγονότα της Στάσης του Νίκα²⁹⁸ (532), τα οποία χαρακτηρίζονται *ἐμφύλιοι πόλεμοι*, και οι συνέπειές τους ερμηνεύονται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ως αντίδραση των δήμων και έκφραση του μίσους του λαού για τα δεινά που υπέφεραν από τον τρόπο που ασκούσαν την εξουσία το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ και η Θεοδώρα²⁹⁹.

Ύστερα από τη λήξη της Στάσης του Νίκα, το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ ανήγειρε στη θέση του παλαιού ναού της Αγίας Σοφίας, ο οποίος καταστράφηκε από πυρκαγιά, μία νέα εκκλησία *πολλῷ μείζω καὶ περιφανεστέραν*³⁰⁰. Το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ οικοδόμησε, μεταξύ άλλων, τον ναό της Ζωοδόχου Πηγῆς και τον ναό των Αγίων Σεργίου και Βάκχου³⁰¹.

Αναφορικά με τη σχέση του *δρώντος προσώπου*-Ιουστινιανού Α΄ με το χρήμα, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι εκείνος υπήρξε *ἀφειδῆς πρὸς χρημάτων ἐξάντλησιν καὶ πρὸς συλλογὴν αὐτῶν ἀφειδέστερος*, καθώς άλλα δαπανήθηκαν για την ικανοποίηση των προσωπικών του επιθυμιών και για οικοδομήματα, ενώ άλλα για τη διεξαγωγή πολέμων. Η συνεχής αναζήτηση πόρων είχε οδηγήσει το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανό Α΄ στην εξασφάλισή τους *ἐκ τρόπων οὐκ εὐαγῶν* (αύξηση ετησίων φόρων, επιβολή νέων και στέρηση περιουσίας από υπηκόους που κατηγορούνταν, μεταξύ άλλων, για τις αποκλίνουσες θρησκευτικές πεποιθήσεις τους, τον ακόλαστο βίο τους κ.ά.) τα ίδια ίσχυαν και για τη Θεοδώρα³⁰². Προκειμένου να καταφέρει το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ να καλύψει τις δαπάνες για την οικοδομική του δραστηριότητα, κατήργησε από κάποιες πόλεις τις καθιερωμένες *σιτήσεις* των διδασκάλων των επιστημών, με αποτέλεσμα να επικρατήσει *ἀγροικία* σε αυτές τις

²⁹⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.9.21.

²⁹⁸ Σχετικά με τη Στάση του Νίκα βλ. εντελῶς ενδεικτικά Evans J. A.S., "The Nika Rebellion and the Empress Theodora", *Byz* 54 (1984), σσ. 380-382· Μισίου Διονυσία, «Ἡ πολιτική στὴν καθημερινή ζωὴ τοῦ Βυζαντίου (Οἱ «βένετοι στασιῶτες» στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ)», στο: Αγγελίδη Χριστίνα Γ. (επιμ.), *Ἡ καθημερινὴ ζωὴ στὸ Βυζάντιο. Τομὲς καὶ συνέχειες στὴν ἑλληνιστικὴ καὶ ρωμαϊκὴ παράδοση*, Αθήνα 1989, σσ. 43-73.

²⁹⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.6.11-29.

³⁰⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.6.30. Όταν κατέρρευσε το ανατολικό ημιθόλιο του ναού λόγω σεισμού, το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ διέταξε να ανοικοδομηθεῖ ο τρούλος εικοσιπέντε πόδια ψηλότερος. Τότε, τελέσθηκαν και τα δεύτερα εγκαίνια του ναού (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.9.6-8).

³⁰¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.6.31 και XIV.7.4. Η Θεοδώρα ανακαίνισε τον ναό των Αγίων Αποστόλων (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.7.6-7).

³⁰² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.6.2-9.

περιοχές³⁰³. Δεν δίστασε, μάλιστα, να καταστρέψει έργα τέχνης φτιαγμένα από πολύτιμα υλικά -ακόμα και τον μολύβδινο υδραγωγό της Κωνσταντινουπόλεως-, για να χρησιμοποιήσει τα υλικά στην ανέγερση των κτισμάτων του³⁰⁴.

Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αντλεί από την ιστορική αφήγηση του Προκοπίου³⁰⁵ την πληροφορία ότι επί της βασιλείας του *δρώντος προσώπου*-Ιουστινιανού Α΄ οι Βυζαντινοί ξεκίνησαν για πρώτη φορά να παράγουν μετάξι με αυγά μεταξοσκώληκα που τους προμήθευσαν Ινδοί μοναχοί, στους οποίους εκείνος προσέφερε *δωρεαῖς τε πρὸς τὸ παρὸν καὶ πρὸς τὸ μέλλον λαμπραῖς ὑποσχέσεσι πρὸς τὸ ἔργον*³⁰⁶.

Αν και ως χαρακτήρας το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ ήταν *ῥᾶστος πρὸς ἔντευξιν*, υπήρξε επιρρεπής σε διαβολές και *ὄξυς πρὸς ἄμυναν*³⁰⁷. τιμώρησε δε πολλούς άνδρες *τὴν αἰδῶ τούτων ἐκτέμνων* κατηγορώντας τους για ομοφυλοφιλία³⁰⁸.

Το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ κατηγορήθηκε από τον πάπα Αγαπητό Α΄³⁰⁹ (535 – 536) ως οπαδός της αίρεσης του Σεβήρου³¹⁰ και ως υπεύθυνος για την αντικανονική ενθρόνιση του Ανθίμου Α΄³¹¹ (535 – 536) στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως -σε αυτήν την πράξη είχε προβεί υποκινημένος από τη σύζυγό του-. Αφού έφθασε στο σημείο να απειλήσει τον πάπα, το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ *ῥδέσθη* και διέταξε την έρευνα του ζητήματος. Εντέλει, ο Άνθιμος Α΄ καθαιρέθηκε *τοῦ βασιλέως αἰδεσθέντος τὸν ἱερώτατον πάπαν καὶ τὴν ἀλήθειαν*³¹². Τοῦ βασιλέως

³⁰³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.6.31-32.

³⁰⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.6.33-36.

³⁰⁵ Haury J. (ed.), *Procopii Caesariensis: Opera omnia*, vol. II, [Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana], Lipsiae 1905, σσ. 576-577. Σχετικά με τον Προκόπιο βλ. ενδεικτικά Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία*, σσ. 78-90· Cameron Averil, *Procopius and the Sixth Century*, London-New York 1996· Καρπόζηλος Α., *Βυζαντινοὶ ιστορικοὶ καὶ χρονογράφοι*, τ. Α΄, Αθήνα 1997, σσ. 369-387.

³⁰⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.9.16-20.

³⁰⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.6.2.

³⁰⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.7.2-3. Στη συνέχεια παραδίδεται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* η πληροφορία ότι το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ απαγόρευσε στους αρχηγούς των Αβασγών να ευνουχίζουν τα νεαρά αγόρια (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.1.10-12).

³⁰⁹ Σχετικά με τον Αγαπητό Α΄ βλ. ενδεικτικά Enns W., "Papst Agapet I. und Kaiser Justinian I.", *Historisches Jahrbuch* 77 (1957), σσ. 459-466.

³¹⁰ Το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ ασκούσε πίεση σε όλους να ασπασθούν την αίρεση των *Αφθαρτοδοκητῶν* και εξόρισε τον πατριάρχη Ευτύχιο (552 – 565/577 – 582), επειδή αντιστεκόταν στο πρόσταγμά του (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.9.22-23).

³¹¹ Σχετικά με τον Άνθιμο Α΄ βλ. ενδεικτικά ΘΗΕ, «Άνθιμος», τ. 2, στ. 764.

³¹² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.8.2-8.

Ιουστινιανοῦ παρόντος συνήλθε η Ε΄ Οικουμενική Σύνοδος³¹³ στην Κωνσταντινούπολη (553), κατά την οποία αναθεματίσθηκαν από τους εκατόν εξήντα πέντε επισκόπους οι αιρετικές ιδέες του Ωριγένη³¹⁴, του Διδύμου³¹⁵, του Ευαγρίου³¹⁶ και του Θεοδώρου Μοψουεστίας³¹⁷. Επιπλέον, το δρών πρόσωπο-Ιουστινιανός Α΄ εκχριστιάνισε τους Αβασγούς στέλνοντας *παρ' αὐτοῖς ἱεροὺς ἄνδρας*, ενώ ανήγειρε και ναό αφιερωμένο στη Θεοτόκο στην περιοχή τους³¹⁸.

Αποτίμηση:

Η αφηγηματική εικόνα του δρώντος προσώπου-Ιουστινιανού Α΄ διαμορφώνεται βάσει του τρόπου άσκησης εξωτερικής, οικονομικής και θρησκευτικής πολιτικής εκ μέρους του. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, οι πράξεις του δρώντος προσώπου-Ιουστινιανού Α΄ (σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Πέρσες, οργάνωση νικηφόρων εκστρατειών με επικεφαλής τον Βελισάριο) είχαν ως αποτέλεσμα την επέκταση των συνόρων της αυτοκρατορίας (Ιταλία, Σικελία, Σαρδηνία, Β. Αφρική). Όσον αφορά στην οικονομική πολιτική, οι πράξεις του αναφορικά με την εξασφάλιση πόρων (καταστροφή έργων τέχνης, αύξηση φόρων/επιβολή νέων, στέρηση περιουσιών, κατάργηση *σιτήσεων*) για τη διεξαγωγή των επεκτατικών και των αμυντικών πολέμων (Β. Αφρική, Ιταλία, Πέρσες), αλλά και για την ανέγερση οικοδομημάτων (ναοί Αγίας Σοφίας, Ζωοδόχου Πηγής, Αγίων Σεργίου και Βάκχου) πέραν της έναρξης της επικερδούς παραγωγής μεταξιού, η οποία υποβοηθήθηκε οικονομικά από το δρών πρόσωπο-Ιουστινιανό Α΄, επικρίνονται από τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* (*ἐκ...εὐαγῶν, ἀφειδής...ἀφειδέστερος*). Αναφορικά με την άσκηση θρησκευτικής πολιτικής, βάσει των πράξεων του το δρών πρόσωπο-Ιουστινιανός Α΄ δεν δύναται να χαρακτηριστεί ευσεβής (οπαδός μονοφυσιτισμού/άσκηση πιέσεων προς όλους για την αποδοχή της αίρεσης, απειλητική στάση έναντι του πάπα Αγαπητού Α΄, αντικανονική τοπθέτηση του Ανθίμου Α΄ στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως, εξορία του πατριάρχη Ευτυχίου). Για την υποστήριξη της αίρεσης του μονοφυσιτισμού

³¹³ Σχετικά με την Ε΄ Οικουμενική Σύνοδο βλ. ενδεικτικά Chrysos E., *Die Bischofslisten des V. Ökumenischen Konzils (553)*, Bonn 1966· Beck H.-G., *Geschichte der orthodoxen Kirche im byzantinischen Reich*, [Die Kirche in ihrer Geschichte, 1], Göttingen 1980, σσ. 7-51.

³¹⁴ Σχετικά με τον Ωριγένη βλ. ενδεικτικά Heine R. E., *Origen: Scholarship in the Service of the Church*, New York 2010· ODLA, "Origen", vol. II, σ. 1107.

³¹⁵ Σχετικά με τον Δίδυμο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Didymus the Blind", vol. I, σ. 482.

³¹⁶ Σχετικά με τον Ευάγριο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Evagrius Ponticus", vol. I, σσ. 571-572.

³¹⁷ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.8.13-16. Σχετικά με τον Θεόδωρο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Theodore of Mopsuestia", vol. II, σσ. 1477-1478.

³¹⁸ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.1.14-16.

κατηγορήθηκε και από τον πάπα Αγαπητό Α΄. Εντούτοις, συνεκάλεσε την Ε΄ Οικουμενική Σύνοδο και μερίμνησε για τον εκχριστιανισμό των Αβασγών. Επιπλέον, ο τρόπος που σκιαγραφείται ο χαρακτήρας του *δρώντος προσώπου*-Ιουστινιανού Α΄ από τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* (επιρρεπής σε διαβολές, *όζυς πρὸς ἄμυναν*) επιβεβαιώνεται και από τις πράξεις του ιδίου (αφαίρεση σωματοφυλακής/κατ' οίκον περιορισμός του Βελισαρίου, ευνουχισμοί). Ωστόσο, ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* αναφέρει ότι το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Α΄ ήταν προσιτός (*ῥᾶστος πρὸς ἔντευξιν*). Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα την εκδήλωση της έντονης αντίδρασης (μίσους) των υπηκόων εναντίον τόσο του ιδίου του *δρώντος προσώπου*-Ιουστινιανού Α΄ όσο και της Θεοδώρας (Στάση του Νίκα). Καταληκτικά, ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* αναφέρει ότι δεν εντοπίζει τα χαρακτηριστικά του μοναρχικού πολιτεύματος στη βασιλεία του *δρώντος προσώπου*-Ιουστινιανού Α΄ (*οὐκ...μεμέριστο*), καθώς ο ρόλος της Θεοδώρας ήταν εξίσου (ή και περισσότερο) καθοριστικός με εκείνου στην άσκηση της εξουσίας.

κδ΄. Ιουστίνος Β΄ (565 – 578)

Το δρών πρόσωπο-Ιουστινιανό Α΄ διαδέχθηκε το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Β΄³¹⁹, ο οποίος ήταν *τὴν φύσιν εἰς ἅπαντα περιδέξιος, εὐσεβὴς και ως χαρακτηῖρας μεγαλόψυχος*³²⁰.

Το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Β΄, μεταξύ άλλων, εξωράισε και ανήγειρε ναούς, ανακαίνισε τον αγωγό ύδρευσης του δρώντος προσώπου-Ουάλεντος Α΄, κατασκεύασε λιμένα και οικοδόμησε ανάκτορα, στα οποία έδωσε το όνομα της συζύγου του Σοφίας³²¹.

Νοσεροῦ δὲ τυχὼν σώματος το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Β΄ δεν είχε συνεχώς τη δυνατότητα να εποπτεύει τη διαδικασία απονομῆς του δικαίου, με αποτέλεσμα να διαπράττονται επανειλημμένως αδικίες εις βάρος των υπηκόων του. Στον προβληματισμό του αναφορικά με το ζήτημα αυτό έδωσε τέλος ένας άνδρας που υποσχέθηκε να εξαλείψει την αδικία, αν διοριζόταν *ἐπαρχος*³²², και, πράγματι, τήρησε την υπόσχεσή του³²³.

Το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Β΄, θεωρώντας *ἐπονείδιστον εἶναι τὸ φορολογεῖσθαι παρὰ Περσῶν Ῥωμαίους*, ανέστειλε την πληρωμή του ετησίου φόρου, με αποτέλεσμα να λυθεί η μεταξύ τους συνθήκη ειρήνης και να ξεσπάσει πόλεμος, κατά τον οποίον αναδείχθηκαν νικητές οι Βυζαντινοί. Αργότερα, οι Πέρσες επέδραμαν και λαφυραγωγούσαν ανενόχλητοι τη βυζαντινή επικράτεια με αποτέλεσμα το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Β΄ να αναγκασθεί να συνάψει εκ νέου συνθήκη ειρήνης μαζί τους. Εξαιτίας των σχετικών με τους Πέρσες γεγονότων το δρών πρόσωπο-Ιουστίνος Β΄ *νόσῳ φρενίτιδι περιπέπτωκεν*³²⁴.

³¹⁹ Σχετικά με τον Ιουστίνo Β΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Groh K., *Geschichte des oströmische Kaisers Justin II.: Nebst den Quellen*, Leipzig 1889 (ανατύπωση: Aalen 1985)· Cameron Averil, "The Early Religious Policies of Justin II", *Studies in Church History* 13 (1976), σσ. 51-67· Kroll J.-Bachrach B., "Justin's Madness: Weak-Mindedness or Organic Psychosis?", *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences* 48 (1993), σσ. 40-67· Stichel D.-Stichel R. H.W., "Kaiser Justin II. (565–578) als Konsul auf Folles der Münzstätte Kyzikos", *BZ* 108 (2015), σσ. 827-844.

³²⁰ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.10.1.

³²¹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.10.2-5. Η Σοφία εξόφλησε από δικούς της πόρους τα χρέη κάποιων υπηκόων (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.10.7). Σχετικά με τη Σοφία βλ. ενδεικτικά Cameron Averil, "The Empress Sophia", *Byz* 45 (1975), σσ. 5-21.

³²² Για το αξίωμα του *ἐπάρχου* βλ. Oikonomidès, *Listes*, σσ. 319-321.

³²³ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.10.8-21.

³²⁴ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.10.22-29.

Αποτίμηση:

Οι αρετές που αποδίδονται στο *δρών πρόσωπο*-Ιουστίνo B' από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* είναι η εκ φύσεως καθολική επιδεξιότητα (*τήν...περιδέξιος*), η μεγαλοψυχία και η ευσέβεια (*εὐσεβής*). Από τις πράξεις του ιδίου του *δρώντος προσώπου*-Ιουστίνου B' προκύπτει ότι διέθετε διπλωματική ικανότητα, καθώς μερίμνησε για την απαλλαγή των υπηκόων του από την περσική απειλή (διεξαγωγή νικηφόρας μάχης/σύναψη συνθήκης ειρήνης), ότι προέβη στην κατασκευή αρκετών έργων ευποιίας (ανέγερση/εξωραϊσμός ναών, ανακαίνιση του αγωγού ύδρευσης, κατασκευή λιμένος) και ότι ήταν δίκαιος (διορισμός του κατάλληλου ανδρός *ἐπάρχου* για την περιστολή των αδικιών εις βάρος των υπηκόων του), μολονότι δεν εκτελούσε ο ίδιος τα δικαστικά του καθήκοντα λόγω φιλάσθενου σώματος (*νοσεροῦ...σώματος*), όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*. Τα παραπάνω διαφαίνονται και στον λόγο που απηύθυνε στο *δρών πρόσωπο*-Τιβέριο A', όταν τον όρισε διάδοχό του (*τά...τιμᾶν*).

κε΄. Τιβέριος Α΄ (578 – 582)

Το *δρών πρόσωπο*-Τιβέριος Α΄³²⁵ υιοθετήθηκε και αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ από το *δρών πρόσωπο*-Ιουστίνo Β΄, ο οποίος τον συμβούλευσε³²⁶ τὰ πρὸς θεὸν εὐσεβεῖν, τοὺς ὑπηκόους εὐεργετεῖν, τοὺς ἀδικουμένους ἐκδικεῖν, τοῖς στρατιώταις μὴ ἐνδιδόναι πλεονεκτεῖν, μὴ μέγα ἐπὶ τῇ ἀλουργίδι φρονεῖν, τοῖς εὐποροῦσιν ἀπολαύειν τῶν οἰκείων ἀνεπιφθόνως παραχωρεῖν, τοῖς μὴ ἔχουσιν ὡς δύναμις ἐπαρκεῖν, τὴν βασιλίδα καὶ πρόην κυρίαν αὐτοῦ προσηκόντως τιμᾶν³²⁷.

Το *δρών πρόσωπο*-Τιβέριος Α΄ απέστειλε πρέσβεις στους Πέρσες επιθυμώντας να ανανεώσει τη μεταξύ τους συνθήκη ειρήνης. Επειδὴ εκείνοι αρνήθηκαν, οργάνωσε εκστρατεία εναντίον τους με επικεφαλὴς τον Ιουστινιανό³²⁸, ο οποίος κατάφερε να επιτύχει την υπογραφή τριετοῦς συνθήκης ειρήνης χωρίς να συγκρουσθεῖ με τους αντιπάλους. Κατὰ την εκπνοή της συνθήκης οι Πέρσες επιτέθηκαν στην Αρμενία, συγκρούσθηκαν με τους Βυζαντινούς και ηττήθηκαν³²⁹. Ἐπειτα, το *δρών πρόσωπο*-Τιβέριος Α΄ επέτρεψε σε ὅλους τους Πέρσες αιχμαλώτους, οι οποίοι βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη, να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, οὗς ἀνελπίστως οἱ προσήκοντες θεασάμενοι ὑπερεθαύμασαν καὶ δι' ἐπαίνων τὸν βασιλέα πεποιήντο³³⁰. Επιπλέον, το *δρών πρόσωπο*-Τιβέριος Α΄ συγκρότησε στράτευμα δώδεκα χιλιάδων νέων καὶ σφριγόντων ἀνδρῶν, στο οποίο ἔδωσε το ὄνομά του, καὶ ἔθεσε επικεφαλὴς τους το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιο με σκοπὸ να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες. Πράγματι, ἀναδείχθηκαν νικητές καὶ κυρίευσαν πολλές πόλεις των ἐχθρῶν³³¹.

³²⁵ Σχετικὰ με τὸν Τιβέριο Α΄ βλ. ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ Goffart W., "Byzantine Policy in the West under Tiberius II and Maurice", *Traditio* 13 (1957), σσ. 73-105· ODLA, "Tiberius II", vol. II, σσ. 1501-1502.

³²⁶ Ο λόγος που ἀπηύθυνε τὸ *δρών πρόσωπο*-Ιουστίνος Β΄ στο *δρών πρόσωπο*-Τιβέριο Α΄ ουσιαστικὰ ἀποτελεῖ ἓνα σύντομο *κάτοπτρο* *ηγεμόνος* ἐνθετο στὴν ιστορικὴ ἀφήγηση τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*. Σχετικὰ βλ. Prinzing G., "Beobachtungen zu "integrierten" Fürstenspiegeln der Byzantiner", *JÖB* 38 (1988), σσ. 1-31.

³²⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.10.30-XIV.11.1. Πράγματι, τὸ *δρών πρόσωπο*-Τιβέριος Α΄ τίμησε τὴ βασίλισσα Σοφία ὡς οἰκεία μητρί (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.11.3).

³²⁸ Σχετικὰ με τὸν Ιουστινιανό βλ. ἐνδεικτικὰ ODLA, "Justinianus", vol. II, σ. 849.

³²⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.11.4-13.

³³⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.11.16-17.

³³¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.11.20-21.

Η οικοδομική δραστηριότητα του *δρώντος προσώπου*-Τιβερίου Α΄ περιελάμβανε την ανοικοδόμηση του Λουτρού στις Βλαχέρνες, την ανέγερση πολλών ναών, ξενώνων και γηροκομείων, αλλά και την ανανέωση του διακόσμου του *Χρυσοστρικλίνου*³³².

Προτού αποβιώσει (*νόσῳ φθινάδι περιπεσών*), αναγόρευσε αυτοκράτορα το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιο (582)³³³.

Αποτίμηση:

Μέσω των πράξεων του *δρώντος προσώπου*-Τιβερίου Α΄ φιλοτεχνείται η αφηγηματική εικόνα του ως εναργούς στα στρατιωτικά ζητήματα (νίκες έναντι των Περσών, στρατολόγηση ανδρών), οξυδερκούς αναφορικά με την επιλογή συνεργατών (Ιουστινιανός, *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος) και φιλόανθρωπου αυτοκράτορος (απελευθέρωση των αιχμαλώτων Περσών), ο οποίος μερίμνησε για την κατασκευή πολλών έργων ευποιίας (ανοικοδόμηση του Λουτρού, ανέγερση ξενώνων, ναών, γηροκομείων).

³³² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.11.14.

³³³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.11.24-26.

κς΄. Μαυρίκιος (582 – 602)

Το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος³³⁴, *εἰρηνένειν ἐθέλων*, αποδέχθηκε την αύξηση του ετησίου φόρου που κατέβαλλαν οι Βυζαντινοί στους Αβάρους, κατόπιν απαιτήσεως του *χαγάνου*³³⁵. Όταν όμως εκείνος απαίτησε εκ νέου αύξηση και ως *ἄπληστος* και *ἄπιστος* παρακινούσε σλαβικά φύλα να εισβάλουν στη βυζαντινή επικράτεια, το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος οργάνωσε αντεπίθεση και απώθησε τους εχθρούς³³⁶. Επιπλέον, κατάφερε να ξεγελάσει με τέχνασμα τους Αβάρους που έκαναν επιδρομές στη Θράκη οδηγώντας τον *χαγάνο* σε συνθηκολόγηση³³⁷.

Σε νέα επίθεση των Αβάρων αντιπαρέταξε τον στρατηγό Κομεντίολο³³⁸, τον οποίον διέταξε *προδοῦναι τοῖς ἐναντίοις τὸ στρατιωτικὸν διὰ τινὰς στάσεις καὶ ἀταξίας τούτοις μνησικακῶν*³³⁹. Με αυτόν τον τρόπο οι Άβαροι έφθασαν ως τα Μακρά Τείχη, αλλά λόγω λοιμού επέστρεψαν στα μέρη τους. Ο *χαγάνος* τότε πρότεινε στο *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιο να εξαγοράσει τους Βυζαντινούς αιχμαλώτους, πρόταση την οποία εκείνος απέρριψε *τὸ μὲν τι ἐκ φειδωλίας (ἥττητο γὰρ χρημάτων), τὸ δέ τι τοῖς στρατιώταις μνησικακῶν*, με αποτέλεσμα ο *χαγάνος* να τους σφάζει όλους και το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος να γίνει αποδέκτης του μίσους και των ύβρεων των υπηκόων του³⁴⁰. Καθώς το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος αναλογιζόταν την αδικία που είχε διαπράξει εις βάρος των αιχμαλώτων, *ικέτευε τὸν θεὸν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ τὴν ὑπὲρ τούτου δίκην ἐκτίσαι* και παρακαλούσε να προσεύχονται όλοι για αυτό³⁴¹.

Εναντίον των Περσών στάλθηκε από το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιο ο σύζυγος της κόρης του Φιλιππικός³⁴², ο οποίος αναδείχθηκε νικητής σε αλληπάλληλες συγκρούσεις

³³⁴ Σχετικά με τον Μαυρίκιο βλ. ενδεικτικά Higgins J. M., "Note on the Emperor Maurice's Military Administration", *AB* 67 (1949), σσ. 444-446· Charanis P., "A Note on the Ethnic Origin of the Emperor Maurice", *Byz* 35 (1965), σσ. 412-417· Shlosser Franziska E., *The Reign of the Emperor Maurikios (582–602). A Reassessment*, [Historical Monographs, 14], Athens 1994· Bakyla J., "Testament des Kaisers Maurikios", *BSI* 68 (2010), σσ. 86-100.

³³⁵ Σχετικά βλ. ODLA, "khagan", vol. II, σ. 857.

³³⁶ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.12.4-12.

³³⁷ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.12.51-55.

³³⁸ Σχετικά με τον Κομεντίολο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Comentiolus", vol. I, σ. 374.

³³⁹ Μολονότι οι στρατιώτες κατηγορήσαν τον Κομεντίολο για προδοσία, το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος δεν ερεύνησε το ζήτημα (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.13.21-23).

³⁴⁰ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.13.7-20. Το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος τιμώρησε ορισμένους υπηκόους του, οι οποίοι κατά τη διάρκεια λιτανείας ξεσηκώθηκαν εναντίον του και τον λιθοβόλησαν (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.13.24).

³⁴¹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.13.27.

³⁴² Σχετικά με τον Φιλιππικό βλ. ενδεικτικά ODLA, "Philippicus", vol. II, σ. 1184.

με τους εχθρούς (586/87)³⁴³. Όταν, μετέπειτα, ο βασιλιάς των Περσών Χοσρόης Α' ³⁴⁴ (531 – 579) κατέφυγε σε βυζαντινό έδαφος, προκειμένου να αποφύγει τους υπηκόους του που είχαν εξεγερθεί εναντίον του εξαιτίας της βίαιης συμπεριφοράς του, το δρών πρόσωπο-Μαυρίκιος διέταξε να γίνει δεκτός βασιλικάς θεραπείαις και δεξιώσεις και έστειλε στρατό, για να τον βοηθήσει να αποκατασταθεί στον θρόνο του³⁴⁵. Έπειτα, οι δύο πλευρές υπέγραψαν συνθήκη ειρήνης³⁴⁶.

Ύστερα από ένα ενύπνιο, το δρών πρόσωπο-Μαυρίκιος απήλλαξε τον Φιλιππικό από τις υποψίες που έτρεφε εναντίον του, καθώς φημολογούνταν ότι το όνομα του διαδόχου του θα ξεκινούσε από το γράμμα Φ. Αφού ζήτησε από τον Φιλιππικό να τον συγχωρήσει, τον ρώτησε, αν γνώριζε κάποιον Φωκά, διότι στο ενύπνιο του είχε αποκαλυφθεί ότι εκείνος θα τον τιμωρούσε για τη συμπεριφορά του έναντι των αιχμαλώτων³⁴⁷.

Ο ναός των Αγίων Σαράντα Μαρτύρων που είχε θεμελιωθεί από το δρών πρόσωπο-Τιβέριο Α' αποπερατώθηκε από το δρών πρόσωπο-Μαυρίκιο³⁴⁸. Αργότερα, το δρών πρόσωπο-Μαυρίκιος αφιέρωσε στον Θεό στέμμα λίθοις υπερίτοιμοις και μαργάροις υπερφύεσι κεκοσμημένον που του δώρισαν η βασίλισσα Σοφία και η σύζυγός του Κωνσταντίνα³⁴⁹.

Δια φιλαργυρίαν το δρών πρόσωπο-Μαυρίκιος έδωσε εντολή στον αδελφό του Πέτρο³⁵⁰ να διασχίζει με το στράτευμά του τον Δούναβη, για να προμηθεύεται από εκείνες τις περιοχές τα απαραίτητα εφόδια, εξοικονομώντας κατ' αυτόν τον τρόπο το στρατιωτικόν σιτηρέσιον, με αποτέλεσμα οι στρατιώτες να εξεγερθούν και να αναγορεύσουν αυτοκράτορα το δρών πρόσωπο-Φωκά. Επειδή και στην

³⁴³ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.12.13-15 και XIV.12.18-23.

³⁴⁴ Σχετικά με τον Χοσρόη Α' βλ. ενδεικτικά ODB, "CHOSROES I", vol. I, σ. 432.

³⁴⁵ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.12.29-37.

³⁴⁶ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.12.49.

³⁴⁷ Ουσιαστικά, το ενύπνιο προμήνυε τη διαδοχή του δρώντος προσώπου-Μαυρικίου από το δρών πρόσωπο-Φωκά, τον οποίον ο Φιλιππικός χαρακτήρισε θρασύν και δειλόν (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.13.28-38).

³⁴⁸ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.12.48.

³⁴⁹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.13.5-6. Το δρών πρόσωπο-Λέων Δ' έρασθείς το εν λόγω στέμμα το φόρεσε, προσεβλήθη από δυνατό πυρετό και απεβίωσε (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.9.10-11). Αργότερα, το δρών πρόσωπο-Ειρήνη επέστρεψε το στέμμα στον ναό της Αγίας Σοφίας κόσμω πλείονι τοῦτο ἐπικοσμήσασα (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.10.5). Σχετικά με την Κωνσταντίνα βλ. ενδεικτικά ODLA, "Constantina", vol. I, σ. 382.

³⁵⁰ Σχετικά με τον Πέτρο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Peter", vol. II, σ. 1178.

Κωνσταντινούπολη στασίασαν οι κάτοικοι, το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος απέδρασε από τα ανάκτορα με πλοίο εγκαταλείποντας την εξουσία³⁵¹.

Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επαινεί τη γενναιότητα που επέδειξε το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος την ώρα που τα μέλη της οικογενείας του εκτελούνταν μπροστά στα μάτια του από το *δρών πρόσωπο*-Φωκά φωνάζοντας «*δίκαιος εἶ, κύριε, καὶ εὐθεῖς αἱ κρίσεις σου*». Αν και η τροφός του μικρότερου υιού του τον είχε φυγαδεύσει αντικαθιστώντας τον με τον δικό της, προκειμένου να αποφευχθεί η εκτέλεσή του, το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος ζήτησε να τον φέρουν *γενναίως φέρων τὴν συμφορὰν*. Κατόπιν, αποδέχθηκε το τέλος του *μεγαλοψύχως* (602)³⁵².

Αποτίμηση:

Μέσω των πράξεων του *δρώντος προσώπου*-Μαυρικίου προκύπτει ότι υπήρξε αφενός γενναίος (διαταγή προσαγωγής για εκτέλεση και του τελευταίου υιού του), αποτελεσματικός στην αντιμετώπιση των εξωτερικών εχθρών (σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Πέρσες και τους Αβάρους) και ευσεβής (μετάνοια για τη στάση του έναντι των αιχμαλώτων, αποπεράτωση του ναού των Αγίων Σαράντα Μαρτύρων, αφιέρωση στέμματος στον Θεό) και αφετέρου καχύποτος (Φιλιππικός), μνησίκακος και φιλοχρήματος (διαταγή προδοσίας του στρατεύματος στους Αβάρους, άρνηση εξαγοράς των αιχμαλώτων, προσπάθεια εξοικονόμησης του στρατιωτικού σιτηρεσίου). Ο λόγος του *δρώντος προσώπου*-Μαυρικίου καθιστά εμφανή την ευσέβειά του («*δίκαιος...σου*»). Οι αναφορές του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επιβεβαιώνουν ότι το *δρών πρόσωπο*-Μαυρίκιος ήταν γενναίος (*γενναίως...συμφορὰν, μεγαλοψύχως*), φιλοχρήματος (*ἐκ φειδωλίας, ἥττητο χρημάτων, διὰ φιλαργυρίαν*) και μνησίκακος (*προδοῦναι...μνησικακῶν*).

³⁵¹ Ο λαός της Κωνσταντινουπόλεως εξαγριώθηκε περισσότερο εξαιτίας της απόδρασης του *δρώντος προσώπου*-Μαυρικίου (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.13.40-45).

³⁵² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.14.4-12.

κζ΄. Φωκάς (602 – 610)

Το δρών πρόσωπο-Φωκάς³⁵³ χαρακτηρίζεται τύραννος και ἀλάστωρ από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, μεταξύ άλλων, και εξαιτίας της εκτέλεσης του προκατόχου του δρώντος προσώπου-Μαυρικού και ολόκληρης της οικογενείας του³⁵⁴, αλλά και πολλών άλλων υπηκόων του³⁵⁵. Θύμα του έπεσε και ο αποστάτης Ναρσής³⁵⁶, ο οποίος, αν και έλαβε *πίστεις ἐνόρκους* για τη ζωή του, κήκε ζωντανός, εφόσον το δρών πρόσωπο-Φωκάς δεν σεβάστηκε καθόλου τους όρκους που είχαν δοθεί στον Ναρσή³⁵⁷.

Επί της βασιλείας του δρώντος προσώπου-Φωκά πολλά δεινά ταλαιπώρησαν τους υπηκόους της αυτοκρατορίας, όπως επιδρομές, λεηλασίες, προσαρτήσεις εδαφών από εξωτερικούς εχθρούς (Πέρσες και Αβάρους) και βαρύτατοι χειμώνες που επέφεραν *ἀφορία καρπῶν καὶ ζώων φθορά*³⁵⁸.

Το δρών πρόσωπο-Φωκάς μισήθηκε από τον λαό, όχι μόνο για τον τυραννικό τρόπο διακυβέρνησης, αλλά και επειδή ήταν γυναικομανής, μέθυσος, ὠμὸς και αἰμοχαρής³⁵⁹.

Ο σύζυγος της κόρης του Πρίσκο³⁶⁰ *τὴν κατὰ πάντων τοῦ Φωκά τυραννίδα μισῶν, ἐζήτει καταλῦσαι τὸν τύραννον*³⁶¹. Γι' αυτό από κοινού με κάποια μέλη της Συγκλήτου ζήτησαν από τον ἑξαρχο³⁶² της Αιγύπτου και της Λιβύης Ηράκλειο³⁶³ να επέμβει (608). Το δρών πρόσωπο-Ηράκλειος, υιός του ἑξάρχου, έφθασε στην Κωνσταντινούπολη και επικράτησε των ανδρῶν του δρώντος προσώπου-Φωκά. Έπειτα, το δρών πρόσωπο-Φωκάς οδηγήθηκε δέσμιος στο δρών πρόσωπο-Ηράκλειο, ο οποίος διέταξε τον αποκεφαλισμό του και την εκτέλεση των στενών συνεργατῶν του (610) *τῷ μὲν οὖν*

³⁵³ Σχετικά με τον Φωκά βλ. εντελώς ενδεικτικά Veh O., *Zur Geschichte des Kaisers Phokas (602-610)*, Fürth 1954: ODLA, "Phocas", vol. II, σ. 1189.

³⁵⁴ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.14.4-12. Τύραννος χαρακτηρίζεται και σε άλλα σημεία της αφήγησης (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.14.36, XIV.14.40 και XIV.14.44).

³⁵⁵ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.14.21-23, XIV.14.29, XIV.14.31-32 και XIV.14.34-35.

³⁵⁶ Σχετικά με τον Ναρσή βλ. ενδεικτικά ODLA, "Narses", vol. II, σ. 1060.

³⁵⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.14.16-19.

³⁵⁸ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.14.24-28.

³⁵⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.14.37.

³⁶⁰ Σχετικά με τον Πρίσκο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Priscus", vol. II, σ. 1232.

³⁶¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.14.36.

³⁶² Σχετικά βλ. ODLA, "Exarch", vol. II, σ. 573.

³⁶³ Σχετικά με τον Ηράκλειο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Heraclius the Elder", vol. I, σ. 711.

*κακίστῳ Φωκᾷ τοιοῦτον τέλος τῆς τυραννίδος ἐγένετο, ἔτη κατορησαμένῳ τῆς βασιλείας ὀκτώ*³⁶⁴.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις (δολοφονία του *δρώντος προσώπου*-Μαυρικού, της οικογενείας του, του αποστάτη Ναρσή κ.ά.) και οι παραλείψεις (ανεμπόδιστες επιδρομές, λεηλασίες και προσαρτήσεις εδαφών της αυτοκρατορίας από τους Πέρσες και τους Αβάρους) του *δρώντος προσώπου*-Φωκά καθιστούν εμφανείς τη βιαιότητα που τον διέκρινε και την αδιαφορία του για την εκτέλεση των αυτοκρατορικών καθηκόντων του. Από τους εξαιρετικά αρνητικούς χαρακτηρισμούς που αποδίδει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* στο *δρών πρόσωπο*-Φωκά προκύπτει ότι εκείνος άσκησε την εξουσία ως τύραννος και όχι βασιλεύς (*τύραννος*), ότι υπήρξε αλαζών (*άλάστωρ*), βίαιος (*ώμός, αίμοχαρής*) και ότι έρρεπε στην οίνοποσία και στις ερωτικές συναναστροφές (*γυναικομανής, μέθυσος*). Τέλος, ο Φίλιππικός τον είχε χαρακτηρίσει θρασύ (*θρασύν*) και δειλό (*δειλόν*).

³⁶⁴ Μαζί με το *δρών πρόσωπο*-Ηράκλειο ξεκίνησε από ξηράς και ο υίός του *πατρικίου* Γρηγορά Νικήτας. Οι δύο άνδρες είχαν συμφωνήσει, όποιος έφθανε πρώτος και καταλάμβανε την Κωνσταντινούπολη, να γίνει αυτοκράτωρ (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.14.38-52). Ὑστερα από την ανάρρησή του, το *δρών πρόσωπο*-Ηράκλειος υποδέχθηκε τον Νικήτα στην Κωνσταντινούπολη *άδελφόν αὐτὸν ὀνομάζων* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.15.28).

κη΄. Ηράκλειος (610 – 641)

Αμέσως μετά την άνοδό του στον θρόνο το *δρών πρόσωπο*-Ηράκλειος³⁶⁵ κλήθηκε να αντιμετωπίσει τους Πέρσες στην Ανατολή και τους Αβάρους και τους Σκύθες στον Βορρά. Διαπιστώνοντας τον πολύ μικρό αριθμό του αξιόμαχου στρατεύματος εξαιτίας των αλλεπάλληλων πολεμικών συγκρούσεων στρατολόγησε νέους άνδρες³⁶⁶, τους εξάσκησε στην πολεμική τέχνη, δημιούργησε συμμαχίες και, προκειμένου να κόψει νόμισμα, δανείσθηκε χρυσό και ασήμι, μεταξύ άλλων, και από τον ναό της Αγίας Σοφίας³⁶⁷. Αρχικά, είχε αποστείλει δύο πρεσβείες στον Χοσρόη Β΄³⁶⁸ (590 – 627/28) *κόρον λαβεῖν ποτε τῆς τῶν ἀνθρώπων φθορᾶς ἀξίων καὶ σπείσασθαι ἐπὶ συνθήκαις ἐτησίων δασμῶν*, πρόταση που εκείνος απέρριψε λέγοντας ότι *μὴ ἂν ποτε φείσασθαι τῶν χριστιανῶν, εἰ μὴ τὸν ἐσταυρωμένον ἀρνήσαιντο καὶ σεβασθῶσι τὸν ἥλιον*, με αποτέλεσμα το *δρών πρόσωπο*-Ηράκλειος να οργανώσει εκστρατεία εναντίον του, αφού προηγουμένως συνήψε συνθήκη ειρήνης με τον *χαγάνο* των Αβάρων (619)³⁶⁹. Στο μεταξύ, οι Πέρσες είχαν καταλάβει την Ιερουσαλήμ και είχαν μεταφέρει στη χώρα τους τον Τίμο Σταυρό (614)³⁷⁰. Εντέλει, το *δρών πρόσωπο*-Ηράκλειος κατάφερε ύστερα από εξαιρετή πόλεμο να υπερισχύσει, να συνάψει συνθήκη ειρήνης με τον υιό και διάδοχο του Χοσρόη Β΄, και να επαναφέρει τον Τίμιο Σταυρό στα Ιεροσόλυμα. Όταν επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη (628), έγινε δεκτός *μετ' εὐφημίας καὶ κρότων καὶ λαμπρότητος* από τη Σύγκλητο και τον λαό³⁷¹.

Την επίθεση κατά της Κωνσταντινουπόλεως από τους Αβάρους, οι οποίοι παραβίασαν τη συνθήκη ειρήνης που είχαν συνάψει με το *δρών πρόσωπο*-Ηράκλειο, κατέστειλαν νικηφόρα ο πατριάρχης Σέργιος Α΄³⁷² (610 – 638) και ο *πατρίκιος*

³⁶⁵ Σχετικά με τον Ηράκλειο βλ. ενδεικτικά Gerland E., "Die persischen Feldzüge des Kaisers Herakleios", *BZ* 3 (1894), σσ. 231-273· Ensslin W., "Der Kaiser Herakleios und die Themenverfassung", *BZ* 46 (1953), σσ. 362-368· Reinink G. J.-Stolte B. H. (eds.), *The Reign of Heraclius (610-641): Crisis and Confrontation*, [Groningen Studies in Cultural Change, 2], Leuven-Paris-Dudley 2002· Kaegi W. E., *Heraclius: Emperor of Byzantium*, Cambridge 2003.

³⁶⁶ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIV.15.2-6.

³⁶⁷ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIV.15.38-39.

³⁶⁸ Σχετικά με τον Χοσρόη Β΄ βλ. ενδεικτικά ODB, "CHOSROES II", vol. I, σ. 432.

³⁶⁹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIV.15.12-21. Το *δρών πρόσωπο*-Ηράκλειος λίγο πριν την έναρξη των εχθροπραξιών με τους Πέρσες διέταξε τον στρατηγό Καππαδοκίας Κρίσπο να γίνει κληρικός, καθώς του είχε φερθεί προσβλητικά (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIV.15.22-25 και XIV.15.29-33).

³⁷⁰ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIV.15.35-37.

³⁷¹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XIV.15.40 και XIV.16.4-22.

³⁷² Σχετικά με τον Σέργιο Α΄ βλ. ενδεικτικά ODB, "SERGIOS I", vol. III, σ. 1878.

Βώνος³⁷³, τους οποίους το *δρών πρόσωπο*-Ηράκλειος είχε ορίσει *τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικητάς*, για όσο διάστημα εκείνος θα απουσίαζε στο περσικό μέτωπο (626)³⁷⁴. Ακόμα, Άραβες έκαναν επιδρομές και λεηλατούσαν τη Συρία, ενώ κατέλαβαν και πολλές επαρχίες των Βυζαντινών³⁷⁵.

Το *δρών πρόσωπο*-Ηράκλειος παρασυρόμενος από τον πατριάρχη Σέργιο Α΄ και τον επίσκοπο Φάσιδος Κύρο³⁷⁶ (~626 – 630) ασπάσθηκε την αίρεση του μονοθελητισμού και εξέδωσε διάταγμα που όριζε *μήτε ένιαίαν ένέργειαν μήτε διττήν έν Χριστῷ*. Το διάταγμα κρίθηκε *καταγέλαστον* τόσο από τους ορθοδόξους, όσο και από τους οπαδούς της αίρεσης του Σεβήρου³⁷⁷.

Το γεγονός ότι το *δρών πρόσωπο*-Ηράκλειος ασθένησε από υδρωπικία αποδόθηκε, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριῶν*, στον γάμο του με την ανεψιά του Μαρτίνα³⁷⁸, από την οποία απέκτησε δύο υιούς³⁷⁹.

Αποτίμηση:

Βάσει των πράξεων του *δρώντος προσώπου*-Ηρακλείου φιλοτεχνείται η αφηγηματική εικόνα ενός αυτοκράτορος με υψηλή στρατηγική ικανότητα (ανατροπή του *δρώντος προσώπου*-Φωκά, στρατολόγηση ανδρών, σύναψη συμμαχιών, εξάσκηση στρατεύματος, νίκη επί των Περσών, σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Αβάρους, ανάκτηση εδαφών), ο οποίος παρασύρθηκε και παρεξέκλινε από το ορθό δόγμα (υποστηρικτής μονοθελητισμού, έκδοση σχετικού διατάγματος), παρότι επανέκτησε τον Τίμιο Σταυρό από τους Πέρσες και τον επέστρεψε στην Ιερουσαλήμ. Το γεγονός ότι νυμφεύθηκε την ανεψιά του Μαρτίνα φαίνεται ότι δεν ήταν αποδεκτό, καθώς οι σύγχρονοί του απέδωσαν την ασθένειά του (υδρωπικία) σε αυτό, όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριῶν*.

³⁷³ Σχετικά με τον Βώνο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Bonus", vol. I, σ. 256.

³⁷⁴ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.16.1-3.

³⁷⁵ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.17.22-23.

³⁷⁶ Σχετικά με τον Κύρο βλ. ενδεικτικά PLRE, "Cyrus 17", vol. III, σσ. 377-378.

³⁷⁷ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.17.1-10.

³⁷⁸ Σχετικά με την Μαρτίνα βλ. ενδεικτικά Garland, *Byzantine Empresses*, σσ. 61-72.

³⁷⁹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.15.11, XIV.15.34 και XIV.17.24-27.

κθ΄. Κωνσταντίνος Γ΄ (641)

Το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Γ΄³⁸⁰, υιός του *δρώντος προσώπου*-Ηρακλείου από την πρώτη του σύζυγο Ευδοκία³⁸¹, *τὴν βασιλείαν πατρόθεν διαδεξάμενος, οὐ μέντοι καὶ τὸ κακόδοξον*, υποστήριζε το ορθό δόγμα³⁸².

Η βασιλεία του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Γ΄ υπήρξε εξαιρετικά βραχύβια, καθώς δηλητηριάστηκε από τη δεύτερη σύζυγο του πατρός του Μαρτίνα και απεβίωσε (641)³⁸³.

Αποτίμηση:

Η μοναδική πληροφορία που παραδίδει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* σχετικά με το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Γ΄ είναι ότι εκείνος υπήρξε ευσεβής (οπαδός του ορθού δόγματος) σε αντιδιαστολή με τον πατέρα του. Επομένως, δεν είναι εφικτή η δημιουργία σαφέστερης αφηγηματικής εικόνας για το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Γ΄ και ο *αποδέκτης της αφήγησης* της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αρκείται σε δύο στοιχεία, αυτό της ευσέβειας που τον διέκρινε και εκείνο της αδικίας που υπέστη.

³⁸⁰ Σχετικά με τον Κωνσταντίνο Γ΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά *PLRE*, "Heraclius Constantinus 38", vol. III, σσ. 349-351· Treadgold W., "A Note on Byzantium's Year of the Four Emperors (641)", *BZ* 83 (1990), σσ. 431-433· *ODLA*, "Constantine III", vol. I, σσ. 387-388.

³⁸¹ Σχετικά με την Ευδοκία βλ. ενδεικτικά *ODLA*, "Eudocia", vol. I, σ. 559.

³⁸² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.18.4.

³⁸³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.18.2.

λ'. Ηρακλωνάς (641)

Ύστερα από τη δολοφονία του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Γ' την εξουσία ανέλαβε η Μαρτίνα από κοινού με τον υιό της *δρών πρόσωπο*-Ηρακλωνά³⁸⁴. Ωστόσο, τα μέλη της Συγκλήτου εξεγέρθηκαν εναντίον τους, τους ακρωτηρίασαν και τελικά τους εξόρισαν (641)³⁸⁵.

Αποτίμηση:

Η εξαιρετικά σύντομη αναφορά του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* στο *δρών πρόσωπο*-Ηρακλωνά αφορά αποκλειστικά στον τρόπο, με τον οποίον απομακρύνθηκε -από κοινού με τη μητέρα του- από την εξουσία, συνεπώς, δεν καθίσταται δυνατός ο σχηματισμός πληρέστερης αφηγηματικής εικόνας για τον νεαρό αυτοκράτορα. Πιθανότατα, η αντίδραση των υπηκόων εναντίον τους οφειλόταν στην εμπλοκή της Μαρτίνας στη δολοφονία του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Γ'.

³⁸⁴ Σχετικά με τον Ηρακλωνά βλ. εντελώς ενδεικτικά *PLRE*, "Heraclonas", vol. III, σσ. 587-588· Treadgold W., "A Note on Byzantium's Year of the Four Emperors (641)", *BZ* 83 (1990), σσ. 431-433· *ODLA*, "Heraclonas", vol. I, σ. 711.

³⁸⁵ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.18.6-8.

λα΄. Κώνστας Β΄ (641 – 668)

Την απομάκρυνση της Μαρτίνας και του *δρώντος προσώπου*-Ηρακλωνα ακολουθούσε η ενθρόνιση του *δρώντος προσώπου*-Κώνσταντος Β΄³⁸⁶, υιού του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Γ΄, ο οποίος υποστήριζε τον μονοθελητισμό, *τάλλα μὲν οὐκ ἀχρεῖος γέγονε*³⁸⁷. Το *δρών πρόσωπο*-Κώνστας Β΄ τιμώρησε πολλούς ορθοδόξους, διότι δεν θέλησαν να ασπασθούν την αίρεση του μονοθελητισμού. Μεταξύ αυτών ήταν ο Μάξιμος ο Ομολογητής³⁸⁸ και ο πάπας Μαρτίνος Α΄³⁸⁹ (649 – 655), ο οποίος καταδικάστηκε σε εξορία³⁹⁰.

Επειδή οι Άραβες είχαν καταλάβει πολλές βυζαντινές επαρχίες και νησιά, το *δρών πρόσωπο*-Κώνστας Β΄ προετοίμασε στόλο και κινήθηκε εναντίον τους. Ως *ἡττης δηλωτικὸν* ερμηνεύθηκε το ενύπνιο του *δρώντος προσώπου*-Κώνσταντος Β΄, στο οποίο είδε ότι βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη (*ἄλλω θὲς τὴν νίκην*)· πράγματι, ο βυζαντινός στόλος ηττήθηκε χάνοντας πλήθος ανδρών. Αν και μετά την ήττα τους οι Άραβες εξακολούθησαν να κάνουν επιδρομές και να κατακτούν βυζαντινά εδάφη, στη συνέχεια, πιεζόμενοι από εσωτερικές διαμάχες συνήψαν διετή συνθήκη ειρήνης με το *δρών πρόσωπο*-Κώνσταντα Β΄, η οποία όριζε ότι οι Βυζαντινοί θα τους κατέβαλλαν φόρο³⁹¹.

Οι κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως μίσησαν το *δρών πρόσωπο*-Κώνσταντα Β΄, διότι υπήρξε αδελφοκτόνος (δολοφόνησε τον αδελφό του Θεοδόσιο³⁹²), αλλά και εξαιτίας της συμπεριφοράς του έναντι του πάπα Μαρτίνου Α΄ και του Μαξίμου, με

³⁸⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.19.1. Σχετικά με τον Κώνσταντα Β΄ βλ. ενδεικτικά Llewellyn P., "Constans II and the Roman Church: A possible Instance of Imperial Pressure", *Byz* 46 (1976), σσ. 120-126· Cosentino S., "Constans II and the Byzantine navy", *BZ* 100 (2007), σσ. 577-603· του ιδίου, "Constans II, Ravenna's Autocephaly and the Panel of the Privileges in St. Apollinare in Classe: A Reappraisal", στο: Κόλιας Τ. Γ.-Πιτσάκης Κ. Γ. (επιμ.), *Aureus: Τόμος αφιερωμένος στον καθηγητή Ευάγγελο Κ. Χρυσό*, Αθήνα 2014, σσ. 153-169.

³⁸⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.19.3-4.

³⁸⁸ Σχετικά με τον Μάξιμο βλ. εντελώς ενδεικτικά Hovorun C., "Maximus the Confessor – the Father of the Eastern and Western Churches", *International Journal of Orthodox Theology* 6 (2015), σσ. 54-62· Blowers P. M., *Maximus the Confessor: Jesus Christ and the Transfiguration of the World*, Oxford 2016.

³⁸⁹ Σχετικά με τον Μαρτίνο Α΄ βλ. ενδεικτικά ODLA, "Martin I", vol. II, σσ. 972-973.

³⁹⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.19.5-7.

³⁹¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.19.8-19.

³⁹² Σχετικά με τον Θεοδόσιο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Theodosius", vol. II, σ. 1483.

αποτέλεσμα εκείνος να εγκαταλείψει εξ ανάγκης την Κωνσταντινούπολη και να εγκατασταθεί στις Συρακούσες, όπου και δολοφονήθηκε *παρά τῶν περὶ αὐτόν* (668)³⁹³.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Κώνσταντος Β΄ προκύπτει ότι υπήρξε ασεβής (υποστηρικτής μονοθελητισμού, τιμωρία των ορθοδόξων υπηκόων του που δεν ασπάσθηκαν την αίρεση του μονοθελητισμού/Μάξιμος ο Ομολογητής, πάπας Μαρτίνος Α΄) και ότι διακατεχόταν από φιλαρχία, εφόσον δολοφόνησε τον αδελφό του Θεοδόσιο, προκειμένου να μην μοιρασθεί μαζί του την εξουσία. Για αυτούς τους λόγους οι υπήκοοί του τον μίσησαν, και ο ίδιος αναγκάστηκε να μετοικήσει στις Συρακούσες. Στον στρατιωτικό τομέα, το *δρών πρόσωπο*-Κώνστας Β΄ έδειξε εγρήγορση (οργάνωση εκστρατείας εναντίον των Αράβων/σύναψη συνθήκης ειρήνης). Πιθανότατα, με αυτήν την πτυχή της βασιλείας του *δρώντος προσώπου*-Κώνσταντος Β΄ σχετίζεται η αναφορά του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριῶν* ότι *τᾶλλα μὲν οὐκ ἀχρεῖος γέγονε*.

³⁹³ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XIV.19.28-34.

λβ'. Κωνσταντίνος Δ' (668 – 685)

Επειδή μετά από τον θάνατο του δρώντος προσώπου-Κώνσταντος Β' αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ από τον στρατό ο Μιζίζιος³⁹⁴, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Δ'³⁹⁵ τον συνέλαβε και τον εκτέλεσε (669), όπως έπραξε και με τους δολοφόνους του πατρός του, ενώ ευνούχισε και τον Γερμανό³⁹⁶ (μετέπειτα πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως)³⁹⁷. Όταν οι στρατιώτες του θέματος Ανατολικών αιτήθηκαν να στεφθούν αυτοκράτορες και οι άλλοι δύο αδελφοί του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Δ' με το επιχείρημα ότι «ὥσπερ εἰς τριάδα πιστεύομεν, οὕτως καὶ παρὰ τῶν τριῶν ἡμᾶς χρῶν βασιλεύεσθαι», εκείνος τους διαβεβαίωσε ότι θα ικανοποιούσε το αίτημά τους. Εντούτοις, δεν τήρησε τον λόγο του, αλλά ἀνείλεν ὡς στασιώδεις τους στρατιώτες και ακρωτηρίασε τις μύτες των αδελφών του (681)³⁹⁸.

Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Δ', ὁρθόδοξος ὢν, διέταξε τη σύγκληση της 5' Οικουμενικής Συνόδου³⁹⁹ στην Κωνσταντινούπολη (680 – 681), προκειμένου να επέλθει ένωση των Εκκλησιών μετά το σχίσμα που προκλήθηκε επί της βασιλείας του δρώντος προσώπου-Ηρακλείου λόγω της αίρεσης των μονοθελητών. Παρουσία του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Δ' η Σύνοδος ἐκύρωσε δύο θελήσεις καὶ δύο ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ καὶ λέγεσθαι καὶ πιστεύεσθαι, ενώ οι οπαδοί της αίρεσης του μονοθελητισμού αναθεματίστηκαν⁴⁰⁰.

Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Δ' αντιμετώπιζε επί επτά έτη τους Άραβες που πολιορκούσαν την Κωνσταντινούπολη από θαλάσσης, έως ότου αποσύρθηκαν μετ' αἰσχύνης καὶ λύπης πολλῆς. Επειδή ο στρατός των εχθρών αναμετρήθηκε και στην ξηρά

³⁹⁴ Σχετικά με τον Μιζίζιο βλ. ενδεικτικά ODLA, "Mezezius", vol. II, σ. 1016.

³⁹⁵ Σχετικά με τον Κωνσταντίνο Δ' βλ. ενδεικτικά Turner D., "The Trouble with the Trinity: The context of a slogan during the reign of Constantine IV (668–85)", *BMGS* 27 (2003), σσ. 68-119· Λεοντίνη Μαρία, *Κωνσταντίνος Δ' (668-685): Ο τελευταίος πρωτοβυζαντινός αυτοκράτορας*, Αθήνα 2006· ODLA, "Constantine IV Pogonates", vol. I, σ. 388.

³⁹⁶ Σχετικά με τον Γερμανό Α' βλ. ενδεικτικά Lamza L., *Patriarch Germanos I. von Konstantinopel (715-730). Versuch einer endgültigen chronologischen Fixierung des Lebens und Wirkens des Patriarchen*, [Das Östliche Christentum, 27], Würzburg 1975· ODB, "GERMANOS I", vol. II, σσ. 846-847.

³⁹⁷ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.20.1-3.

³⁹⁸ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.20.5-8.

³⁹⁹ Σχετικά με την 5' Οικουμενική Σύνοδο βλ. ενδεικτικά Riedinger R., *Die Prasenz- und Subskriptionslisten des VI. oekumenischen Konzils (680/81) und der Papyrus Vindob. G. 3.*, München 1979· Κοντοστεργίου Δέσποινα, *Η 5τ' Οικουμενική Σύνοδος και η θεολογία της*, Θεσσαλονίκη 1992.

⁴⁰⁰ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XIV.21.5-9.

με τον βυζαντινό στρατό και ηττήθηκε, ο αρχηγός τους Μαβίας⁴⁰¹ (661 – 680) αποφάσισε να συνάψει συνθήκη ειρήνης με το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Δ΄ *ἐπὶ τριάκοντα ἔνιαυτούς*. Με το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Δ΄ συνήψαν συνθήκη ειρήνης και οι εχθροί της αυτοκρατορίας στη Δύση⁴⁰². Επιπλέον, το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Δ΄ εξεστράτευσε και εναντίον των Βουλγάρων, οι οποίοι λυμαίνονταν τις επαρχίες πέρα από τον ποταμό Ίστρο, αλλά ασθένησε και εγκατέλειψε το στρατόπεδο, με αποτέλεσμα να διαδοθεί φήμη ότι έφυγε κρυφά *φόβῳ τῶν πολεμίων* και οι στρατιώτες του να τραπούν *αἰσχυρῶς* σε φυγή. Προκειμένου να καταστείλει τις επιδρομές των Βουλγάρων, αναγκάστηκε να συνθηκολογήσει υπό τον όρο να τους καταβάλλει ετήσιο φόρο *εἰς αἰσχύνην τῆς τῶν Ρωμαίων ἀρχῆς*. Έως τον θάνατό του (685) επικρατούσε ειρήνη σε ολόκληρη την αυτοκρατορία⁴⁰³.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Δ΄ φιλοτεχνούν την αφηγηματική εικόνα του ως ευσεβούς αυτοκράτορος (σύγκληση της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου/αποκατάσταση του ορθού δόγματος), ο οποίος υπήρξε δραστήριος και αποτελεσματικός στον στρατιωτικό τομέα (επταετής άμυνα έναντι των Αράβων/σύναψη συνθήκης ειρήνης, σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους εχθρούς στη Δύση, οργάνωση εκστρατείας εναντίον των Βουλγάρων/σύναψη συνθήκης ειρήνης). Στον αντίποδα, το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Δ΄ ήταν υπεύθυνος για πολλούς φόνους (Μιζίζιος, δολοφόνοι του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντος Β΄, στρατιώτες κ.ά.), αλλά και για τον ακρωτηριασμό των αδελφών του και για τον ευνουχισμό του μετέπειτα πατριάρχη Γερμανού. Από τις αναφορές του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επιβεβαιώνεται η ευσέβεια του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Δ΄ (*ὀρθόδοξος*). Τέλος, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* θεωρεί επαίσχυντο το γεγονός ότι οι Βυζαντινοί θα κατέβαλλαν φόρο στους Βουλγάρους επικρίνοντας ουσιαστικά το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Δ΄ για την αποδοχή του εν λόγω όρου εκ μέρους του κατά τη σύναψη της συνθήκης ειρήνης (*εἰς...ἀρχῆς*).

⁴⁰¹ Σχετικά με τον Μαβία βλ. ενδεικτικά ODLA, "Mu'awiya I", vol. II, σσ. 1041-1042.

⁴⁰² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.20.9-25.

⁴⁰³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.21.10-22.

λγ'. Ιουστινιανός Β' (685 – 695)

Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνο Δ' διαδέχθηκε ο υιός του. Το δρών πρόσωπο-Ιουστινιανός Β'⁴⁰⁴ ανανέωσε την ειρήνη με τους Άραβες κατόπιν αιτήματος του αρχηγού τους Αβιμέλεχ⁴⁰⁵ (684 – 691/92). Εν συνεχεία, υπέταξε την Ιβηρία, την Αλβανία και πολλά σλαβικά έθνη στη Δύση και τερμάτισε τη συνθήκη ειρήνης με τους Βουλγάρους *μη άνεχόμενος δασμούς παρέχειν αὐτοῖς*⁴⁰⁶. Επίσης, συγκρότησε νέο στρατιωτικό σώμα από *γενναίους τε καὶ νεάζοντας εἰς χιλιάδας τριάκοντα* υποταγμένους Σλάβους, το οποίο ονόμασε *λαδὸν περιούσιον*. Γεγηθῶς και πεποιθῶς από την ύπαρξη αυτού του σώματος, έλυσε με κάποιο πρόσχημα τη συνθήκη ειρήνης με τους Άραβες και εξεστράτευσε εναντίον τους, αλλά ο *περιούσιος λαὸς* αυτομόλησε στους εχθρούς, με αποτέλεσμα οι Βυζαντινοί να ηττηθούν. Το δρών πρόσωπο-Ιουστινιανός Β' *τοὺς περιλειφθέντας ἐκ τοῦ περιουσίου λαοῦ τῶν Σθλαβικῶν ἀναιρεθῆναι προσέταξε*⁴⁰⁷.

Τα δεινά (φορολογία, ανεξέλεγκτη επιβολή ποινών κ.ά.) που προκάλεσαν στους υπηκόους του οι συνεργάτες του *σακελλάριος*⁴⁰⁸ Στέφανος⁴⁰⁹ και γενικός λογοθέτης⁴¹⁰ Θεοδόσιος⁴¹¹ κατέστησαν το δρών πρόσωπο-Ιουστινιανό Β' *μισητὸν ἅπασιν*⁴¹², ενώ, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, ο ίδιος *πολλοὺς τὴν Ρωμαίων ἡγεμονίαν κακοῖς περιέβαλεν*, διότι διοικούσε αυθαίρετα⁴¹³.

⁴⁰⁴ Σχετικά με τον Ιουστινιανό Β' βλ. ενδεικτικά Vasiliev A. A., "An Edict of Emperor Justinian II, September, 688", *Speculum* 18 (1943), σσ. 1-13· Head C., "Towards a reinterpretation of the second reign of Justinian II: 705-711", *Byz* 40 (1970), σσ. 14-32· Brown Th., "Justinian II and Ravenna", *BSI* 56 (1995), σσ. 29-36.

⁴⁰⁵ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.22.4-6. Σχετικά με τον Αβιμέλεχ βλ. ενδεικτικά ODLA, "Abd Allah", vol. I, σ. 3.

⁴⁰⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.22.7-9.

⁴⁰⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.22.9-18. Στους Άραβες παρέδωσε την Αρμενία ο διοικητής της Σαββάτιος (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.22.21-23). Σχετικά με τον «περιούσιο λαό» βλ. ενδεικτικά Αναγνωστάκης Η., «Περιούσιος λαός», στο: Κουντούρα-Γαλάκη Ελεονώρα (επιμ.), *Οι Σκοτεινοί Αἰῶνες του Βυζαντίου (7ος-9ος αι.)*, Αθήνα 2001, σσ. 325-345.

⁴⁰⁸ Για το αξίωμα του *σακελλάριου* βλ. ODLA, "Sacellarius", vol. II, σ. 1317.

⁴⁰⁹ Σχετικά με τον Στέφανο βλ. ενδεικτικά ODB, "STEPHEN THE PERSIAN", vol. III, σ. 1955.

⁴¹⁰ Για το αξίωμα του *γενικού λογοθέτη* βλ. Oikonomidès, *Listes*, σσ. 313-314.

⁴¹¹ Σχετικά με τον Θεοδόσιο ή Θεόδοτο βλ. ενδεικτικά PBE I, "Theodotos 3", <http://www.pbe.kcl.ac.uk/person/p7814>.

⁴¹² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.22.24-28. Ὑστερα από την απομάκρυνση του *δρώντος προσώπου*-Ιουστινιανού Β', ο Στέφανος και ο Θεοδόσιος κήκαν ζωντανοί από τον λαό (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.22.35).

⁴¹³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.22.2.

Το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Β΄ επέβαλε διετή ποινή φυλάκισης στο *δρών πρόσωπο*-Λεόντιο, καθώς πίστευε ότι αποσκοπούσε στο να καταλάβει τον θρόνο⁴¹⁴, αλλά στη συνέχεια τον απελευθέρωσε και τον διόρισε στρατηγό Ελλάδος⁴¹⁵. Πράγματι, μετέπειτα το *δρών πρόσωπο*-Λεόντιος αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ από τον λαό, ενώ το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Β΄ υπέστη ρινότμηση και εξορίστηκε στη Χερσώνα (695)⁴¹⁶.

Αποτίμηση:

Μέσω των πράξεων του *δρώντος προσώπου*-Ιουστινιανού Β΄ καθίσταται εμφανής η ενάργεια και ταυτοχρόνως η κυκλοθυμία του στον στρατιωτικό τομέα (υποταγή της Ιβηρίας, της Αλβανίας και πολλών σλαβικών εθνών, ανανέωση της συνθήκης ειρήνης με τους Άραβες/λύση της συνθήκης και οργάνωση εκστρατείας εναντίον τους, λύση της συνθήκης ειρήνης με τους Βουλγάρους, συγκρότηση του εκστρατευτικού σώματος *περιούσιου λαού*/διαταγή δολοφονίας των ανδρών που το αποτελούσαν, φυλάκιση του *δρώντος προσώπου*-Λεοντίου/αποφυλάκιση και διορισμός του ως στρατηγού Ελλάδος). Επίσης, οι παραλείψεις του φιλοτεχνούν την αφηγηματική εικόνα του ως αδιάφορου αυτοκράτορος (ανεμπόδιστη επιβολή φόρων και ποινών στους υπηκόους του από τους συνεργάτες του). Από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτει ότι το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Β΄ άσκησε με αυθαιρεσία την εξουσία προκαλώντας πολλά δεινά στους υπηκόους του (*πολλοῖς...περιέβαλεν*).

⁴¹⁴ Κάποιος μοναχός που ασχολείτο με την αστρολογία είχε προβλέψει στο *δρών πρόσωπο*-Λεόντιο ότι θα αναγορευθεί βασιλεύς (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.22.30-31).

⁴¹⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.22.29.

⁴¹⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.22.32-34.

λδ΄. Λεόντιος (695 – 698)

Προκειμένου να αντιμετωπίσει τους Άραβες που υπέταξαν την Αφρική, το *δρών πρόσωπο-Λεόντιος*⁴¹⁷ απέστειλε με στόλο τον *πατρίκιο* Ιωάννη⁴¹⁸, ο οποίος την απελευθέρωσε απωθώντας τους εχθρούς. Σε νέα επίθεση των Αράβων, ο βυζαντινός στόλος αποστάτησε, επευφήμησε αυτοκράτορα το *δρών πρόσωπο-Αψίμαρο*, ο οποίος μετονομάστηκε Τιβέριος, και αποδοκίμασε το *δρών πρόσωπο-Λεόντιο*. Παρόλο που το *δρών πρόσωπο-Λεόντιος* οργάνωσε την άμυνα της Κωνσταντινουπόλεως με στόχο να αποτρέψει την είσοδο του *δρώντος προσώπου-Τιβερίου Β΄*, προδόθηκε από τους αξιωματούχους των επαρχιών που φρουρούσαν το τείχος στις Βλαχέρνες. Ύστερα από την είσοδό του στην Κωνσταντινούπολη, το *δρών πρόσωπο-Τιβέριος Β΄* ακρωτηρίασε τη μύτη του *δρώντος προσώπου-Λεοντίου* και *ὑπὸ φυλακὴν ἐποίησατο*, ενώ μαστίγωσε, δήμευσε την περιουσία και εξόρισε τους άρχοντες που τον υποστήριζαν (698)⁴¹⁹.

Αποτίμηση:

Το *δρών πρόσωπο-Λεόντιος*, όπως προκύπτει από τις πράξεις του, διέθετε στρατηγική ικανότητα (οργάνωση εκστρατείας εναντίον των Αράβων στην Αφρική, οργάνωση της άμυνας της Κωνσταντινουπόλεως ενόψει της επικείμενης εισόδου του *δρώντος προσώπου-Τιβερίου Β΄*). Ωστόσο, καθίσταται εμφανές από την εξέλιξη των γεγονότων ότι δεν διέθετε την υποστήριξη των στρατιωτών -για λόγους που δεν αναφέρονται στην αφήγηση της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*-, με αποτέλεσμα να ανατραπεί (αποδοκιμασία/αναγόρευση του *δρώντος προσώπου-Τιβερίου Β΄*, προδοσία από τους αξιωματούχους των επαρχιών).

⁴¹⁷ Σχετικά με τον Λεόντιο βλ. εντελώς ενδεικτικά Stratos A. N., *Byzantium in the Seventh Century*, vol. V, Amsterdam 1980, σσ. 75-86· ODLA, "Leontius", vol. II, σ. 895.

⁴¹⁸ Σχετικά με τον Ιωάννη βλ. ενδεικτικά ODB, "JOHN PATRIKIOS", vol. II, σ. 1067.

⁴¹⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.23.

λε΄. Τιβέριος Β΄ (698 – 705)

Το *δρών πρόσωπο*-Τιβέριος Β΄⁴²⁰ νίκησε και απώθησε τους Άραβες στην Ανατολή με επικεφαλής των δυνάμεών του τον αδελφό του. Εντούτοις, απώλεσε την Αρμενία, η οποία υποτάχθηκε στους Άραβες⁴²¹, ενώ εξόρισε το *δρών πρόσωπο*-Φιλιππικό, ο οποίος (σύμφωνα με ενύπνιο) εποφθαλμιούσε τον θρόνο⁴²².

Επιπλέον, το *δρών πρόσωπο*-Τιβέριος Β΄ απευθύνθηκε στον *χαγάνο* των Χαζάρων υποσχόμενος πολλά χρήματα, για να δολοφονήσει το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανό Β΄, ο οποίος είχε μεταβεί από τη Χερσώνα, όπου είχε εξορισθεί, στη χώρα του. Ο *χαγάνος*, μολονότι αρχικά είχε υποδεχθεί το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανό Β΄ με τιμές και τον νύμφευσε με την αδελφή του, αποδέχθηκε το αίτημα του *δρώντος προσώπου*-Τιβερίου Β΄. Το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Β΄ ενημερώθηκε από τη σύζυγό του για την επιβουλή, απαγχόνισε τους επίδοξους δολοφόνους του και κατέφυγε στους Βουλγάρους, με τη συνεργασία των οποίων εισήλθε στην Κωνσταντινούπολη και συνέλαβε το *δρών πρόσωπο*-Τιβέριο Β΄ (705)⁴²³.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Τιβερίου Β΄ φιλοτεχνείται η αφηγηματική εικόνα του ως αυτοκράτορας, ο οποίος μετέλθε όλων των μέσων που διέθετε, προκειμένου να εδραιωθεί στην εξουσία (φυλάκιση και ακρωτηριασμός του *δρώντος προσώπου*-Λεοντίου, μαστίγωση, δήμευση της περιουσίας και εξορία των συνεργατών του τελευταίου, εξορία του *δρώντος προσώπου*-Φιλιππικού, δωροδοκία του *χαγάνου* με σκοπό τη δολοφονία του *δρώντος προσώπου*-Ιουστινιανού Β΄), αλλά απέτυχε. Επίσης, διαφαίνεται η επιθυμία του να προστατεύσει τα εδάφη της αυτοκρατορίας από τις εξωτερικές απειλές (οργάνωση νικηφόρας εκστρατείας εναντίον των Αράβων στην Ανατολή).

⁴²⁰ Σχετικά με τον Τιβέριο Β΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Stratos A. N., *Byzantium in the Seventh Century*, vol. V, Amsterdam 1980, σσ. 87-102' ODB, "TIBERIOS II", vol. III, σ. 2084' ODLA, "Tiberius III", vol. II, σ. 1502.

⁴²¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.24.1-6.

⁴²² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.24.7.

⁴²³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.24.8-19.

λς'. Ιουστινιανός Β' (705 - 711)

Αφού το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Β' αποκαταστάθηκε στον θρόνο, συνήψε συνθήκη ειρήνης με τους Βουλγάρους και αποκεφάλισε το *δρών πρόσωπο*-Τιβέριο Β', το *δρών πρόσωπο*-Λεόντιο και άλλους. Επίσης, τύφλωσε⁴²⁴ και εξόρισε τον πατριάρχη Καλλίνικο Α'⁴²⁵ (693 – 705) και εκτέλεσε πολλούς άλλους στρατιώτες και υπηκόους του⁴²⁶.

Στη συνέχεια, κατέλυσε τη συνθήκη ειρήνης που είχε συνάψει με τους Βουλγάρους, εξεστράτευσε ανεπιτυχώς εναντίον τους και επέστρεψε *σὺν αἰσχύνῃ πολλῇ* στην Κωνσταντινούπολη⁴²⁷. Επιθυμώντας να τιμωρήσει τους Αβασγούς, οι οποίοι αποστάτησαν από τους Βυζαντινούς, απέστειλε τον *σπαθάριο*⁴²⁸ Λέοντα (μετέπειτα *δρών πρόσωπο*-Λέοντα Γ') στους Αλανούς, προκειμένου να τους στρέψει εναντίον των γειτόνων τους Αβασγών με αντάλλαγμα πολλά χρήματα⁴²⁹.

Το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Β' έδωσε, επίσης, εντολή να εκτελεσθούν οι κάτοικοι της Χερσώνας, διότι έτρεφε μίσος εναντίον τους. Όσοι επιβίωσαν, στασίασαν και αναγόρευσαν το *δρών πρόσωπο*-Φιλιππικό αυτοκράτορα, ενώ το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανός Β' συνελήφθη και αποκεφαλίστηκε (711)⁴³⁰.

Αποτίμηση:

Η αφηγηματική εικόνα που προκύπτει για το *δρών πρόσωπο*-Ιουστινιανό Β' μέσω των πράξεών του είναι αυτή ενός βίαιου, κυκλοθυμικού και εκδικητικού αυτοκράτορος (αποκεφαλισμός του *δρώντος προσώπου*-Λεοντίου, του *δρώντος προσώπου*-Τιβερίου Β', των επίδοξων δολοφόνων του/εκτελέσεις στρατιωτών και υπηκόων του, τύφλωση και εξορία του πατριάρχη Καλλινίκου Α', επιθυμία τιμωρίας των αποστατών Αβασγών και των κατοίκων της Χερσώνας, σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Βουλγάρους/λύση της συνθήκης ειρήνης και οργάνωση εκστρατείας εναντίον τους).

⁴²⁴ Γενικά για την ποινή της τύφλωσης βλ. Λαμπσίδης Ο., *Ἡ ποινή τῆς τυφλώσεως παρὰ Βυζαντινοῖς*, Αθήνα 1949.

⁴²⁵ Σχετικά με τον Καλλίνικο Α' βλ. ενδεικτικά ΘΗΕ, «Καλλίνικος», τ. 5, στ. 243.

⁴²⁶ Στη θέση του Καλλινίκου Α' τοποθέτησε τον Κύρο, ο οποίος είχε προβλέψει την αποκατάστασή του στον θρόνο (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, 14.25.1-6).

⁴²⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.25.8-11.

⁴²⁸ Για το αξίωμα του *σπαθαρίου* βλ. Oikonomidès, *Listes*, σσ. 297-298.

⁴²⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.1.3-4 και XV.1.17-19.

⁴³⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.25.12-26.

λζ'. Φιλιππικός (711 – 713)

Το δρών πρόσωπο-Φιλιππικός⁴³¹ κατά της ἔκτης οἰκουμενικῆς συνόδου ὥπλιστο συγκαλώντας νέα Σύνοδο, ἡ οποία ἀκύρωσε τὰ δόγματα τῆς ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Σε αὐτὴν τὴν ἐνέργεια φέρεται νὰ προέβη, διότι το εἶχε υποσχεθεῖ στὸν μοναχό-οπαδό τῆς αἵρεσης τοῦ μονοθελητισμοῦ, ὁ οποίος τοῦ εἶχε προφητεύσει τὴ βασιλεία⁴³².

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ δρώντος προσώπου-Φιλιππικοῦ οἱ Βούλγαροι λεηλατοῦσαν τὴ Θράκη καὶ τὰ περὶχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ οἱ Ἀραβες λυμαίνονταν τὴν Ἀνατολή⁴³³.

Ο ἀφηγητὴς τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* παρατηρεῖ ὅτι τὸ δρών πρόσωπο-Φιλιππικός, ἀν καὶ στὰ λόγια φαινόταν νὰ διακατέχεται ἀπὸ σύνεση, στὶς πράξεις ἦταν ἀπὸ ὅλους *ἀσυνετώτερος* καὶ *ἀδέξιος*⁴³⁴, ἐνῶ ὅσα χρήματα εἶχαν ἀποταμιευθεῖ ἀπὸ τοὺς προκατόχους τοῦ εἰς οὐδὲν δέον τὰ πλείω διεσκόρπισε διὰ βραχείας καιροῦ⁴³⁵.

Εντέλει, συνελήφθη καὶ τυφλώθηκε ἀπὸ κάποια μέλη τῆς Συγκλήτου (713)⁴³⁶.

Αποτίμηση:

Απὸ τὶς πράξεις τοῦ δρώντος προσώπου-Φιλιππικοῦ προκύπτει ὅτι υπῆρξε ἀσεβὴς (υποστηρικτὴς μονοθελητισμοῦ, ἐνθρόνιση ομοϊδεάτη τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, σύγκληση Συνόδου με στόχο τὴν ἀκύρωση τῶν δογμάτων τῆς ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου) καὶ ὅτι διασπάθισε τὰ ἀποταμιευμένα χρήματα τοῦ κράτους. Επίσης, δὲν μερίμνησε γιὰ τὴν ἀπόθηση τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, Βουλγάρων καὶ Ἀράβων. Βάσει τῶν σχετικῶν με τὸ δρών πρόσωπο-Φιλιππικό ἀναφορῶν τοῦ ἀφηγητῆ τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐκεῖνος ὡς χαρακτήρας ἦταν περισσότερο ἀσύνετος ἀπὸ τοὺς προκατόχους τοῦ (*ἀσυνετώτερος*), μολονότι στὰ λόγια ἐδείχνε νὰ εἶναι συνετός, καὶ ἀδέξιος (*ἀδέξιος*). Ὅσον ἀφορᾷ στὴν οἰκονομικὴ τοῦ πολιτικὴ, ἀπὸ τὸν ἀφηγητὴ τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επικρίνεται τὸ γεγονὸς ὅτι το

⁴³¹ Σχετικὰ με τὸν Φιλιππικό βλ. ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ Sumner G. V., "Philippicus, Anastasius II and Theodosius III", *GRBS* 17 (1976), σσ. 287-289· Τσορμπατζόγλου Π. Γ., *Ὁ αυτοκράτορας Βαρδάνης-Φιλιππικός (711-713). Ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ ὡς εἰσαγωγή στὴν εἰκονομαχία*, Ἀθήνα 2019.

⁴³² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.26.1-3. Ἐνθρόνισε μάλιστα καὶ ομοϊδεάτη τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.26.6).

⁴³³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.26.7-8.

⁴³⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.26.5.

⁴³⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.26.4.

⁴³⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XIV.26.9-10.

δημόσιο χρήμα δαπανήθηκε εκ μέρους του *δρώντος προσώπου*-Φιλιππικού για ανάρμοστους λόγους (*εἰς...καιροῦ*) και αναφορικά με τη θρησκευτική του πολιτική επικρίνεται η απόφασή του να ακυρώσει τα δόγματα της ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου (*κατά...ώπλιστα*).

λη΄. Αναστάσιος Β΄ (713 – 715)

Η Σύγκλητος και ο λαός το 713 αναγόρευσαν αυτοκράτορα το *δρών πρόσωπο*-Αρτέμιο, ο οποίος μετονομάσθηκε Αναστάσιος⁴³⁷ και υπήρξε *λόγοις παντοίοις ώμιληκώς* και *έντριβέστατος* ως προς τα ζητήματα της διοίκησης⁴³⁸.

Το *δρών πρόσωπο*-Αναστάσιος Β΄ απομάκρυνε από τον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως τον Ιωάννη Ζ΄⁴³⁹ (712 – 714) *ώς μη όρθόδοξον* και ενθρόνισε τον Γερμανό Α΄ (715 – 730)⁴⁴⁰.

Εναντίον του στράφηκαν οι άνδρες του στόλου που είχε σταλεί κατά των Αράβων, διότι δεν είχε διαχειρισθεί τα ζητήματά τους *δεξιώς*. Από αυτούς αναγορεύθηκε, παρά τη θέλησή του, αυτοκράτωρ το *δρών πρόσωπο*-Θεοδόσιος, ο οποίος εισήλθε στην Κωνσταντινούπολη, ενώ το *δρών πρόσωπο*-Αναστάσιος Β΄ παραδόθηκε στους στασιαστές, περιβλήθηκε το μοναχικό ένδυμα και περιορίσθηκε στη Θεσσαλονίκη (715)⁴⁴¹.

Αποτίμηση:

Από τους χαρακτηρισμούς που αποδίδει ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* στο *δρών πρόσωπο*-Αναστάσιο Β΄ φιλοτεχνείται η αφηγηματική του εικόνα ως εξαιρετικά μορφωμένου (*λόγοις παντοίοις ώμιληκώς*) και ικανού ως προς τη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων αυτοκράτορος (*έντριβέστατος*). Εντούτοις, διαφαίνεται από την εξέλιξη των γεγονότων ότι το *δρών πρόσωπο*-Αναστάσιος Β΄ παρέλειψε να λάβει την κατάλληλη μέριμνα για τα ζητήματα του στόλου, με αποτέλεσμα να ανατραπεί. Τέλος, από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Αναστασίου Β΄ προκύπτει ότι υπήρξε ευσεβής (απομάκρυνση του Ιωάννη Ζ΄ από τον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως).

⁴³⁷ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.26.11. Σχετικά με τον Αναστάσιο Β΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Sumner G. V., "Philippicus, Anastasius II and Theodosius III", *GRBS* 17 (1976), σσ. 289-291· Effenberger A., "War Anastasios II. Artemios im justinianischen Heroon bestattet?", *BZ* 95 (2002), σσ. 445-456· ODLA, "Anastasius II", vol. I, σ. 69.

⁴³⁸ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.27.1.

⁴³⁹ Σχετικά με τον Ιωάννη Ζ΄ βλ. ενδεικτικά ΘΗΕ, «Ιωάννης», τ. 6., στ. 1218.

⁴⁴⁰ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.27.2.

⁴⁴¹ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.27.3-14.

λθ'. Θεοδόσιος Γ' (715 – 717)

Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, μολονότι το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Γ'⁴⁴² διέθετε αρετές που θα προσιδίαζαν σε έναν απλό πολίτη (*ἥθους χρηστοῦ καὶ βίου σεμνοῦ*), ήταν ακατάλληλος για το αυτοκρατορικό αξίωμα ως *ἀπράγμων*⁴⁴³.

Ο στρατηγός *Ανατολικών* Λέων (μετέπειτα δρών πρόσωπο-Λέων Γ') *ὑπὲρ τοῦ Ἀρτεμίου δῆθεν φρονῶν*, δεν υποτάχθηκε στο δρών πρόσωπο-Θεοδόσιο Γ', κινήθηκε εναντίον του και συνέλαβε τον υιό του. Το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Γ' υποχώρησε λαμβάνοντας υπόσχεση *μή τι ἕτερον ὑποστήναι* και έγινε μαζί με τον υιό του κληρικός (717)⁴⁴⁴.

Αποτίμηση:

Αναφορικά με το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιο Γ', ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* διαχωρίζει τις αρετές που αρμόζει να διακρίνουν τον απλό πολίτη από αυτές που επιβάλλεται να διακρίνουν τον φορέα της βασιλικής εξουσίας. Υπό αυτή τη βάση το δρών πρόσωπο-Θεοδόσιος Γ' κρίνεται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ανεπαρκής για τον θρόνο, διότι δεν έπραξε τίποτα αξιόλογο ως αυτοκράτωρ (*ἀπράγμων*), αν και ως χαρακτήρας ήταν συνετός και διήγε σεμνό βίο (*ἥθους...σεμνοῦ*). Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται και από την πράξη του δρώντος προσώπου-Θεοδοσίου Γ' (υποχώρηση ενόψει της στάσης του δρώντος προσώπου-Λέοντος Γ').

⁴⁴² Σχετικά με τον Θεοδόσιο Γ' βλ. εντελώς ενδεικτικά Sumner G. V., "Philippicus, Anastasius II and Theodosius III", *GRBS* 17 (1976), σσ. 291-294· *ODLA*, "Theodosius III", vol. II, σ. 1485.

⁴⁴³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.28.1.

⁴⁴⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XIV.28.2-4.

V. ΒΙΒΛΙΟ XV (717 – 867)

μ'. Λέων Γ' (717 – 741)

Όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, το δρών πρόσωπο-Λέων Γ'⁴⁴⁵ τοῦ τῆς βασιλείας ὀνόματος ἀναζίως ἡζίωτο⁴⁴⁶, αφού εξεγέρθηκε εναντίον του δρώντος προσώπου-Θεοδοσίου Γ' δῆθεν ἀμύνων υπέρ του δρώντος προσώπου-Αναστασίου Β'. Περαιτέρω σχολιάζει για την ανάρρησή του: ὃ θεοῦ κριμάτων ἄβυσσος ἀκατάληπτος⁴⁴⁷.

Το δρών πρόσωπο-Λέων Γ', ο οποίος αποκαλείτο Κόνων από τους γονεῖς του, επιβεβαίωσε τη φήμη ότι η αἵρεση της Εικονομαχίας⁴⁴⁸ θα εγκαινιαζόταν από κάποιον που θα ἔφερε το ὄνομα αυτό. Απευθυνόμενος στον πατριάρχη Γερμανό Α', εἶπε ότι δεν ἔπρεπε να αποδίδονται τιμές στις εἰκόνες (εἰδωλολατρίαν γὰρ τὴν τούτων ἀπεκάλει προσκύνῃσιν). Επειδὴ ο πατριάρχης χαρακτήρισε ἀσεβεῖς τις ἀπόψεις του, απομακρύνθηκε ἀπὸ το ἀξίωμα του και στη θέση του τοποθετήθηκε ο ομοϊδεάτης του δρώντος προσώπου-Λέοντος Γ' Αναστάσιος (730 – 754)⁴⁴⁹. Το δρών πρόσωπο-Λέων Γ', σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, κατὰ τον δέκατο χρόνο τῆς αὐτοῦ τυραννίδος τοῦ θεομαχεῖν ἤρξατο (726)⁴⁵⁰. Η αἰτία για την έναρξη της Εικονομαχίας σχετίζεται με δύο Εβραίους τὸ ἐπιτήδευμα γόητες, οι οποίοι εἶχαν προβλέψει στο δρών πρόσωπο-Λέοντα Γ' την ἀνοδό του στον θρόνο. Ως ἀντάλλαγμα για την πρόβλεψή τους ἐκεῖνος ικανοποίησε το αἶτημά τους τὸ τὰ τοῦ Ναζωραίου καὶ τῆς αὐτὸν τεκούσης

⁴⁴⁵ Σχετικά με τον Λέοντα Γ' βλ. εντελῶς ἐνδεικτικὰ Anastos M. V., "Leo III's Edict Against the Images in the Year 726-727 and Italo-Byzantine Relations Between 726 and 730", *BF* 3 (1968), σσ. 5-41' Head C., "Who was the real Leo the Isaurian?", *Byz* 41 (1971), σσ. 105-108' Gerö S., *Byzantine Iconoclasm during the Reign of Leo III*, [Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, 346], Leuven 1973' Anderson B., "Leo III and the Anemodoulion", *BZ* 104 (2011) σσ. 41-54' Μπουρδάρη, *Το ἐγκλημα καθοσιώσεως*, σσ. 1038-1045.

⁴⁴⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.1.1.

⁴⁴⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.1.22.

⁴⁴⁸ Σχετικά με την Εικονομαχία βλ. εντελῶς ἐνδεικτικὰ Bryer A.-Herrin Judith (eds.), *Iconoclasm. Papers Given at the Ninth Spring Symposium of Byzantine Studies. University of Birmingham March 1975, Birmingham 1977* Auzépy Marie-France, *L'histoire des Iconoclastes*, Paris 2007' Brubaker Leslie, *Inventing Byzantine Iconoclasm*, London 2012.

⁴⁴⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.2.21-26. Ο πατριάρχης Αναστάσιος, οι ομοϊδεάτες του, ἀλλὰ και το δρών πρόσωπο-Λέων Γ' ἀναθεματίσθηκαν ἀπὸ τον πᾶπα Γρηγόριο Γ' (731 – 741), ο οποίος εἶχε προσπαθήσει και δι' ἐπιστολῶν τὸν Λέοντα τῆς μισοθεΐας μετενεγκεῖν (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.4.1, XV.4.8 και XV.13.16). Επιπλέον, ο πᾶπας διέκοψε τις ἐπαφές του με τους πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως, σταμάτησε να πληρώνει τους καθιερωμένους φόρους και συμμάχησε με τους Φράγκους (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.13.16). Σχετικά με τον Αναστάσιο βλ. ἐνδεικτικὰ ODB, "ANASTASIOS", vol. I, σ. 86.

⁴⁵⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.3.12.

περιαιρεθῆναι πάντοθεν ἐκτυπώματα και ως ἀβέβαιος περὶ τὴν πίστιν κήρυξε διωγμὸν βαρύτατον ἐναντίον ἐκείνων που δεν ασπάσθηκαν τις ἀπόψεις του, πολλοὺς ἐκόλασε καὶ ὁμολογίας στεφάνων ἡξίωσε⁴⁵¹.

Επὶ τῆς βασιλείας τοῦ δρώντος προσώπου-Λέοντος Γ΄ οἱ Βυζαντινοὶ ἀντιμετώπισαν ἐπιτυχῶς με τὴν χρῆση τοῦ ὕγρου πυρός⁴⁵² τὴν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀραβες ὑπὸ τὸν Μασαλμά⁴⁵³ (717/18) καταστρέφοντας τὸ μεγαλύτερο τμήμα τοῦ στόλου τοὺς⁴⁵⁴. Επιπλέον, τὸ δρών πρόσωπο-Λέων Γ΄ κατέστειλε τὴν ἀποστασία που ὁργάνωσε ὁ στρατηγὸς Σικελίας Σέργιος⁴⁵⁵ καὶ ἀποκατέστησε τὴ γαλήνη στὴν περιοχὴ⁴⁵⁶. Ὄταν τὸ δρών πρόσωπο-Αναστάσιος Β΄ ἐπεχείρησε νὰ ἀνακαταλάβει τὸν θρόνο, τὸ δρών πρόσωπο-Λέων Γ΄ τὸν ἐκτέλεσε μαζί με τοὺς συνεργάτες του⁴⁵⁷.

Ὅσον ἀφορὰ στὴν οἰκονομικὴ τοῦ πολιτικῆ, ἐβάρυνε τοὺς κατοίκους τῆς Καλαβρίας καὶ τῆς Σικελίας με νέους φόρους (κεφαλητίωνα τελεῖν)⁴⁵⁸. Επιπλέον, ἐκμεταλλευόμενος τὴν κατὰπτωση τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὕστερα ἀπὸ σεισμό, αὐξήσε τὴ φορολογία προβάλλοντας ὡς ἐπιχείρημα ὅτι «ὕμεῖς οὐκ ἂν δυνηθεῖτε ταχέως ἀνεγεῖραι τὰ τεῖχη· ἀσύμφορον δ' ὑμῖν ἐπὶ πολὺ μένειν τὴν πόλιν ἀτείχιστον»⁴⁵⁹.

Ὅπως ἀναφέρει ὁ ἀφηγητὴς τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, ὁ τύραννος ἀπεβίωσε ἔχοντας ἀσκήσει τὴν ἐξουσία γιὰ εἴκοσι τέσσερα ἔτη ἐπὶ κακῷ τῆς πολιτείας (741)⁴⁶⁰.

⁴⁵¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.3.1-11 καὶ XV.4.9. Τὸ δρών πρόσωπο-Λέων Γ΄ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ καεῖ τὸ κτήριον, ὅπου διέμενε ὁ οἰκουμενικὸς διδάσκαλος καὶ οἱ συνεργάτες του καὶ φυλάσσονταν βίβλοι τῆς τε θύραθεν σοφίας καὶ τῆς εὐγενεστέρας καὶ θειοτέρας πολλαί, ἐπειδὴ δεν ασπάσθηκαν τις ἀπόψεις τοῦ περὶ εἰκόνων (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.3.13-22).

⁴⁵² Σχετικὰ με τὸ ὑγρὸ πυρ βλ. ἐνδεικτικὰ Κορρές Θ. Κ., «Υγρὸν πύρ». *Ἐνα ὄπλο τῆς βυζαντινῆς ναυτικῆς τακτικῆς*, Θεσσαλονίκη³ 1995.

⁴⁵³ Σχετικὰ με τὸν Μασαλμά βλ. ἐνδεικτικὰ ODLA, "Maslama b.", vol. II, σ. 985.

⁴⁵⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.1.23-26. Νικηφόρα γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ὑπῆρξε καὶ ἡ σύγκρουση τοῦ πεζικοῦ τοὺς με τοὺς Ἀραβες που λεηλατοῦσαν τὴ Βιθυνία (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.1.27).

⁴⁵⁵ Σχετικὰ με τὸν Σέργιον βλ. ἐνδεικτικὰ ODLA, "Sergius", vol. II, σ. 1361.

⁴⁵⁶ Ἐπειδὴ ὁ Σέργιος ὁργάνωσε τὴν ἀποστασία λόγῳ τῆς ἀναστάτωσης που ἐπικρατοῦσε στοὺς Βυζαντινοὺς, ὕστερα ἀπὸ τὴν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀραβες, τὸ δρών πρόσωπο-Λέων Γ΄ ἔστειλε μαζί με τὸν στρατὸ καὶ ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς στρατιώτες τῆς Σικελίας, ἡ ὁποία ἀνέφερε ὅτι καλῶς ἔχειν *Ῥωμαίοις τὰ πράγματα, ἥδη τῶν Ἀράβων ἡττημένων καὶ κατατροπωθέντων* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.2.1-9).

⁴⁵⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.2.15-19.

⁴⁵⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.4.10.

⁴⁵⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.4.13-16.

⁴⁶⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.4.15 καὶ XV.4.18.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Γ΄ προκύπτει ότι υπήρξε ασεβής (έναρξη Εικονομαχίας, απομάκρυνση του πατριάρχη Γερμανού Α΄/ενθρόνιση του ομοϊδεάτη του Αναστασίου, επιβολή ποινών και διωγμοί έναντι των εικονολατρών, ανάδειξη μαρτύρων, πυρπόληση του οικουμενικού διδασκαλείου) και ότι η οικονομική του πολιτική επιβάρυνε του υπηκόους του (επιβολή φόρων στους Καλαβρούς και στους Σικελούς, αύξηση των φόρων στους κατοίκους της Κωνσταντινουπόλεως). Από την άλλη, μέσω των πράξεών του αποδεικνύεται ότι αντιμετώπισε επιτυχώς τις εξωτερικές και τις εσωτερικές απειλές (απόθεση των Αράβων στην Κωνσταντινούπολη και στη Βιθυνία, καταστολή της στάσης του Σεργίου στη Σικελία, εκτέλεση του *δρώντος προσώπου*-Αναστασίου Β΄ και των συνεργατών του). Επίσης, οι λόγοι του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Γ΄ επιβεβαιώνουν την ασέβεια, τη φιλοχρηματία, αλλά και τη στρατηγική ικανότητά του (*είδωλογατρίαν...προσκύνησιν, «ὕμεις...ἀτείχιστον», καλῶς...κατατροπωθέντων*). Η ασέβεια του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Γ΄ επικρίθηκε από τον πατριάρχη Γερμανό Α΄ και από τον πάπα Γρηγόριο Γ΄. Ο χαρακτηρισμός *τύραννος* και *τυραννίς* που αποδίδει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* στο *δρών* *πρόσωπο*-Λέοντα Γ΄ και στη βασιλεία του αντιστοίχως προκύπτουν από τα πεπραγμένα του στον τομέα της θρησκευτικής πολιτικής, τα οποία απέρρεαν από την ασέβειά του (*τοῦ θεομαχεῖν ἤρξατο, ἀβέβαιος περὶ τὴν πίστιν*). Σε αυτά προστίθενται τα σχόλιά του για την ανάρρηση του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Γ΄ στον θρόνο (*τοῦ...ἡξίωτο, ὧ...ἀκατάληπτος, ἐπὶ κακῷ τῆς πολιτείας*).

μα΄. Κωνσταντίνος Ε΄ (741 – 775)

Ο πατριάρχης Γερμανός Α΄ ερμήνευσε το γεγονός ότι το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ε΄⁴⁶¹ αφοδευσε τη στιγμή που βαπτίζοταν ως εξής: «σημεῖον τοῦτο ἐστὶ τοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς εὐσεβεῖν ἡρημένοις μέγα τὸ παιδίον τοῦτο χρηματίσαι κακόν»⁴⁶². Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ε΄, ο οποίος χαρακτηρίζεται δυσώνυμος από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, μισήθηκε από όλους, διότι οὐ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων λυττήσας μόνον, ἀλλὰ καὶ γοητείαις προσκείμενος καὶ ἱερείων ἀνατομαῖς καὶ νεκυομαντείαις καὶ ἀρρητοποιίαις καὶ ὅλως οὐδενὸς κακοῦ ἀπεχόμενος, καὶ ποικίλος ὢν τὴν κακίαν καὶ οὐ μονοειδής. Οὐ γὰρ χριστιανός, οὐχ Ἕλλην, οὐκ Ἰουδαῖος ἐτύγχανεν ὢν, ἀλλ΄ ἀσεβείας τις κυκεών⁴⁶³. Παρέσυρε δε τον ὄχλο να ασπασθεῖ το ασεβές φρόνημά του δόγματα ἐκτιθέμενος⁴⁶⁴. Επιπλέον, συγκέντρωσε στα ανάκτορα της Ἱερείας ομοῖδεάτες του επισκόπους (754), με τη συνδρομή των οποίων ἃ ἐβούλετο ἐδογμάτισε. Λίγο αργότερα, ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνῃσιν ἀπηγόρευσαν, εἰδωλολάτρας τοὺς ταύτας σεβομένους καλέσαντες⁴⁶⁵ και απαίτησε από όλους τους αρχιερεῖς και τους μοναχούς να υπογράψουν αυτές τις αποφάσεις (όσοι αρνήθηκαν, θανατώθηκαν). Από όλους τους ἄρχοντες, ἀλλὰ και από τον πατριάρχη Κωνσταντίνο Β΄⁴⁶⁶ (754 – 766) ἀπήτησε ο ἀσεβέστατος και μισόθεος να ορκισθὺν μὴ τινα σέβας νέμειν ταῖς θεαῖς εἰκόσιν⁴⁶⁷. Επιπροσθέτως, παρέδιδε στην πυρά λείψανα αγίων και απαγόρευσε τη χρήση του ὀρου «ἅγιος» τόσο για τη Θεοτόκο, ὅσο και για τους υπόλοιπους αγίους⁴⁶⁸.

⁴⁶¹ Σχετικά με τον Κωνσταντίνο Ε΄ βλ. ενδεικτικά Gerö S., *Byzantine Iconoclasm during the Reign of Constantine V*, [Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, 384], Leuven 1977· Rochow Isle, *Kaiser Konstantin V. (741-775). Materialien zu seinem Leben und Nachleben*, Frankfurt-Main 1994· Bergamo N., *Costantino V imperatore di Bisanzio*, Rimini 2007· Μπουρδάρη, *Τὸ ἐγκλημα καθοσίωσης*, σσ. 1045-1055.

⁴⁶² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.2.13-14.

⁴⁶³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.5.1-2. Ο πατριάρχης Αναστάσιος ισχυριζόταν ὅτι το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ε΄ του εἶπε «ὁ Χριστὸς οὐχ υἱὸς ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἄνθρωπος δὲ ψιλὸς γεννηθεὶς ἐκ τῆς Μαρίας, ὡς ἐγὼ ἐκ τῆς ἐμῆς μητρὸς ἐτέχην Μαρίας» (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.5.11). Από την ἄλλη, στον πατριάρχη Κωνσταντίνο Β΄ εἶπε «εἰπέ μοι, εἰ χριστοτόκον τὴν Μαρίαν καλοῦμεν, τίς ἐκ τούτου ἔσεται βλάβη;» (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.7.9-12).

⁴⁶⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.6.6.

⁴⁶⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.6.8-12.

⁴⁶⁶ Σχετικά με τον Κωνσταντίνο Β΄ βλ. ενδεικτικά ΘΗΕ, «Κωνσταντίνος», τ. 7, στ. 1243-1244.

⁴⁶⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.7.14-18.

⁴⁶⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.7.13 και XV.8.18. Για τη στάση του βέβηλου, μαροῦ και ἀλιτηρίου δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ε΄ ἐναντι των μοναχῶν, των ἀρχόντων, ἀλλὰ και του πατριάρχη Κωνσταντίνου Β΄ βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.6.16, XV.7.20-XV.8.1, XV.8.17-24.

Επειδή ο λαός, η Σύγκλητος αλλά και ο στρατός τον απεχθάνονταν, αναγόρευσαν αυτοκράτορα τον Αρτάβασδο⁴⁶⁹ (742 – 743) (*ὀρθοδόξῳ τυγχάνοντι*), τον οποίον το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ε΄ σχεδίαζε να επιβουλευθεί⁴⁷⁰. Νικητής στην εμφύλια σύγκρουση που διεξήχθη αναδείχθηκε το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ε΄, ο οποίος αιχμαλώτισε, τύφλωσε και διαπόμπευσε στον Ιππόδρομο τον Αρτάβασδο και τους δύο υιούς του, ενώ *ἀνῆρέθησαν* και πολλοί από τους συμμάχους του (743)⁴⁷¹.

Το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ε΄ χαρακτηρίζεται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* σκύμνος ὠμότερος τοῦ πατρὸς⁴⁷² και η διακυβέρνησή του τυραννία, εφόσον, όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, οὐ γὰρ φαίην ἂν βασιλείας⁴⁷³. Εξαιτίας δε των τριών γάμων που συνήψε αποκαλείται *ἀκόλαστος*⁴⁷⁴.

Αναφορικά με την αντιμετώπιση των εξωτερικών εχθρών, εξεστράτευσε εναντίον των Αράβων στη Συρία και κατέλαβε τη Γερμανίκεια⁴⁷⁵, τη Θεοδοσιούπολη και τη Μελιτηνή⁴⁷⁶, ενώ συγκρούστηκε πολλές φορές και με τους Βουλγάρους. Σε μία από τις μάχες εναντίον εκείνων, από την οποία αναδείχθηκε νικητής, *ἐπαρθείς* απέδωσε τη νίκη του *τοῖς ὅπλοις αὐτοῦ*, και όχι *τῇ θεῷ δυνάμει*⁴⁷⁷. Αργότερα, οι δύο πλευρές συνήψαν συνθήκη ειρήνης υπό τον όρο *μήτε Βουλγάρους τὰ Ῥωμαίων ληΐζεσθαι μήτε μὴν Ῥωμαίους ἐπιέναι κατὰ Βουλγάρων*, ωστόσο, η ειρήνη ανάμεσά τους δεν διατηρήθηκε για πολύ⁴⁷⁸. Στην τελευταία εκστρατεία του εναντίον τους ασθένησε και,

Για την παράδοση σχετικά με το λείψανο της Αγίας Ευφημίας βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.8.19-24.

⁴⁶⁹ Σχετικά με τον Αρτάβασδο βλ. ενδεικτικά Speck P., *Artabasdos, der rechtgläubige Vorkämpfer der göttlichen Lehren: Untersuchungen zur Revolte des Artabasdos und ihrer Darstellung in der byzantinischen Historiographie*, [Poikila Vyzantina, 2], Bonn 1981· Rochow Ilse, "Bemerkungen zur Revolte des Artabasdos aufgrund bisher nicht beachteter Quellen", *Klio* 68 (1986), σσ. 191-197· Speck P., "Das letzte Jahr des Artabasdos", *JÖB* 45 (1995), σσ. 37-52.

⁴⁷⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.5.3-9. Στο σύντομο διάστημα, κατά το οποίο ο Αρτάβασδος ανέλαβε την εξουσία, αποκατέστησε τις εικόνες (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.5.10).

⁴⁷¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.5.12-21. Δημόσιο μαστίγωμα και διαπόμπευση υπέστη και ο πατριάρχης Αναστάσιος, ωστόσο, στη συνέχεια του επετράπη -ως ομοϊδεάτη του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ε΄- να διατηρήσει τον θρόνο του (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.5.22-24).

⁴⁷² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.2.12.

⁴⁷³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.5.3. Το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ε΄ αποκαλείται *τύραννος* στη συνέχεια της αφήγησης (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.5.20, XV.6.11, XV.6.16, XV.7.22-24 και XV.7.26).

⁴⁷⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.8.2.

⁴⁷⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.6.1.

⁴⁷⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.6.6.

⁴⁷⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.6.18-21, XV.6.13 και XV.7.19.

⁴⁷⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.8.4-14.

σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, τοῦ μεμεθυμένου θείου ξυροῦ ὁ δεῖλαιος ἐπειράθη και αἰσχροῦς βιώσας ἀπεβίωσε βιαίως (775)⁴⁷⁹.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ε΄ προκύπτει ὅτι υπῆρξε ἀφενὸς ἀσεβὴς (σύγκληση τῆς Συνόδου τῆς Ἱερείας/ἀσκηση πιέσεων πρὸς ὅλους νὰ ἀσπασθοῦν τὶς ἀποφάσεις τῆς, συναναστροφή με μάντις/μάγους, θανάτωση εἰκονολατρῶν ἱερέων, μοναχῶν και ἀρχόντων, καύση λειψάνων ἁγίων, ἀπαγόρευση τῆς χρήσης τοῦ ὀρου «ἅγιος» γιὰ τὴν Παναγία και γιὰ τοὺς ἄλλους ἁγίους) και ἀλαζῶν (ἀπόδοση τῆς νίκης τοῦ ἐναντι τῶν Βουλγάρων στὴ δύναμη τῶν ὀπλων τοῦ) και ἀφετέρου ἀποτελεσματικὸς στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐσωτερικῶν και τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν (καταστολή τῆς ἀποστασίας πού οδήγησε στὴν ἐνθρόνιση τοῦ Ἀρταβάσδου/τύφλωση και διαπόμπευση τοῦ Ἀρταβάσδου και δολοφονία τῶν συνεργατῶν τοῦ, οργάνωση νικηφόρας ἐκστρατείας ἐναντι τῶν Ἀράβων στὴ Συρία, προσάρτηση ἐδαφῶν, οργάνωση νικηφόρας ἐκστρατείας ἐναντι τῶν Βουλγάρων/σύναψη συνθήκης εἰρήνης). Ἐπίσης, οἱ λόγοι τοῦ ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀσέβειά τοῦ («ὁ...*Μαρίας*», «εἰπέ...*βλάβη*»). Τὸ γεγονός ὅτι τὸ *δρῶν πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ε΄ θὰ ἀποδεικνυόταν ἀσεβὴς εἶχε προσημάνει και ὁ λόγος τοῦ πατριάρχῃ Γερμανοῦ Α΄ («*σημεῖον...κακόν*»). Τὸ *δρῶν πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ε΄ χαρακτηρίζεται *τύραννος* και ἡ βασιλεία τοῦ *τυραννίς* (οὐ γὰρ φαίην ἂν βασιλείας) ἀπὸ τὸν ἀφηγητὴ τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*. Ἐπιπλέον, ὁ ἀφηγητὴς τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ψέγει τὸ *δρῶν πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Ε΄ γιὰ τὴν ἀσέβεια και τὴν ἀλαζονεία τοῦ, ἀλλὰ γιὰ τοὺς τρεῖς γάμους πού συνήψε μέσω τῶν χαρακτηρισμῶν πού τοῦ ἀποδίδει (*ἀλλά...κυκεών, δυσώνυμος, ἀσεβέστατος, μισόθεος, βέβηλος, μιάρός, ἀλιτήριος, σκύμνος ὁμότερος τοῦ πατρός, ἐπαρθεὶς, ἀκόλαστος*). Τέλος, σύμφωνα πάντα με τὸν ἀφηγητὴ τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, τὸ *δρῶν πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ε΄ τιμωρήθηκε ἀπὸ τὴ Θεία Δίκη με βίαιο θάνατο γιὰ τὸν αἰσχρὸ βίό τοῦ (τοῦ...*βιαίως*).

⁴⁷⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.8.15-17 και XV.8.25.

μβ'. Λέων Δ' (775 – 780)

Το δρών πρόσωπο-Λέων Δ'⁴⁸⁰ κατ' ἀρχὰς εὐσεβεῖν ὑπεκρίνατο, στην πραγματικότητα όμως ήταν εξίσου ασεβής με τον πατέρα του⁴⁸¹. Όταν πληροφορήθηκε ότι κάποιος από τους άρχοντες τιμούσαν τις εικόνες, *τὴν ἀλωπεκὴν ἀποδὺς τὸν ἐντὸς κρυπτόμενον ἐδημοσίευσεν λέοντα ὠμότατά τε αὐτοὺς αἰκισάμενος καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐν ἀτίμῳ πομπῇ περιαγαγόν, πρότερον ψιλώσας αὐτοὺς τῶν τριχῶν, οὕτως εἰς τὸ πραιτώριον ἐναπέθετο, ὅπου τινὲς αὐτῶν καὶ τὴν ψυχὴν τῷ κυρίῳ παρέθεντο*⁴⁸².

Τα χρήματα του βασιλικού θησαυροφυλακίου, ἃ ὁ πατήρ αὐτοῦ κακῶς συνήγαγε καὶ ἀπεθησαύρισε, τα διασπάθισε, για να εξευμενίσει τους υπηκόους του αναφορικά με την ασέβειά του⁴⁸³.

Το δρών πρόσωπο-Λέων Δ' προσεβλήθη από υψηλό πυρετό και απεβίωσε, όταν, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, φόρεσε το στέμμα που είχε αφιερώσει το δρών πρόσωπο-Μαυρίκιος στον Θεό (780)⁴⁸⁴.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του δρώντος προσώπου-Λέοντος Δ' φιλοτεχνούν την αφηγηματική του εικόνα ως ασεβούς αυτοκράτορος, καθώς ως συνεχιστής της εικονομαχικής πολιτικής των προγόνων του συμπεριφέρθηκε με βίαιο και ωμό τρόπο στους προσκυνητές των εικόνων τιμωρώντας τους ποικιλοτρόπως (διαπόμπευση, φυλάκιση), μολονότι αρχικά υποκρινόταν ότι διατηρούσε τις ίδιες πεποιθήσεις με εκείνους. Ωστόσο, προσπάθησε να εξαγοράσει την αποδοχή των υπηκόων του προσφέροντάς τους χρήματα. Τέλος, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ψέγει το δρών πρόσωπο-Λέοντα Δ' για τις ασεβείς αντιλήψεις του (*τὴν...λέοντα*), για τις οποίες πιθανότατα θέλει να αποδείξει ότι τιμωρήθηκε μέσω θείας παρέμβασης αναφερόμενος στην αιτία που προκάλεσε τον θάνατό του (υψηλός πυρετός κατόπιν της απόσπασης του στέμματος του δρώντος προσώπου-Μαυρικίου από τον ναό της Αγίας Σοφίας).

⁴⁸⁰ Σχετικά με τον Λέοντα Δ' βλ. εντελώς ενδεικτικά Treadgold W., "An Indirectly Preserved Source for the Reign of Leo IV", *JÖB* 34 (1984), σσ. 69-76· ODB, "LEO IV THE KHAZAR", vol. II, σ. 1209· Μπουρδάρ, *Το έγκλημα καθοσιώσεως*, σσ. 1055-1056.

⁴⁸¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.9.1.

⁴⁸² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.9.9.

⁴⁸³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.9.2.

⁴⁸⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.9.10-11.

μγ΄. Κωνσταντίνος ζ΄ (780 – 797) - Ειρήνη (797 – 802)

Στην αρχή της βασιλείας του *δρώντος προσώπου*-Ειρήνης⁴⁸⁵ και του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου ζ΄, επιχειρήθηκε επιβουλή εναντίον τους εκ μέρους ορισμένων, οι οποίοι επιθυμούσαν να περιέλθει η εξουσία στον Νικηφόρο⁴⁸⁶, αδελφό του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Δ΄. Ωστόσο, το σχέδιο αποκαλύφθηκε και το *δρών* *πρόσωπο*-Ειρήνη τιμώρησε τους εμπλεκόμενους εξορίζοντάς τους, ενώ στους αδελφούς του συζύγου της επέβαλε την ποινή της μοναχικής κουράς⁴⁸⁷. Αργότερα, τα στρατιωτικά τάγματα έφθασαν στην Κωνσταντινούπολη με σκοπό να αναγορεύσουν τον Νικηφόρο αυτοκράτορα. Γι' αυτό το *δρών* *πρόσωπο*-Ειρήνη και το *δρών* *πρόσωπο*-Κωνσταντίνος ζ΄ τον τύφλωσαν και ακρωτηρίασαν τις γλώσσες των άλλων αδελφών του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Δ΄⁴⁸⁸.

Έπειτα, το *δρών* *πρόσωπο*-Ειρήνη και το *δρών* *πρόσωπο*-Κωνσταντίνος ζ΄ ως *τῶν σεβασμίων εἰκόνων προσκυνηταί*⁴⁸⁹ από κοινού με τον πατριάρχη Ταράσιο⁴⁹⁰ (784 – 806) συνεκάλεσαν την Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο⁴⁹¹ (787) στη Νίκαια της Βιθυνίας, από την οποία *ἐκυρώθη τὰς σεπτὰς εἰκόνας καὶ προσκυνεῖσθαι καὶ σεβάζεσθαι, ἀναθέματι δὲ κατεκρίθησαν καὶ οἱ τρεῖς οἱ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει προεδρεύσαντες ἐκκλησίας, ὃ τε*

⁴⁸⁵ Σχετικά με την Ειρήνη και με τον Κωνσταντίνο ζ΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Brooks E. W., "On the Date of the Death of Constantine the Son of Irene", *BZ* 9 (1900), σσ. 654-657· Speck P., *Kaiser Konstantin VI. Die Legitimation einer Fremden und der Versuch einer eigenen Herrschaft. Quellenkritische Darstellung von 25 Jahren byzantinischer Geschichte nach dem ersten Ikonoklasmus*, vol. I-II, München 1981· Hiestand R., "Eirene Basileus: Die Frau als Herrscherin im Mittelalter", στο: Hecker H. (ed.), *Der Herrscher. Leitbild und Abbild im Mittelalter und Renaissance*, Düsseldorf 1990, σσ. 253-283· Lilie R.-J., *Byzanz unter Eirene und Konstantin VI. (780-802)*, [Berliner byzantinistische Studien, 2], Frankfurt-New York 1996· Garland, *Byzantine Empresses*, σσ. 73-94· Herrin Judith, *Women in Purple: Rulers of Medieval Byzantium*, London 2001, σσ. 51-129· Μπουρδάρα, *Το έγκλημα καθοσιώσεως*, σσ. 1056-1067· Bergamo N., *Irene, imperatore di Bisanzio*, [Historica, 6], Milan 2015.

⁴⁸⁶ Σχετικά με τον Νικηφόρο βλ. ενδεικτικά ODB, "NIKEPHOROS", vol. II, σ. 1476.

⁴⁸⁷ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.10.2-4. Για την περίπτωση του πατρικίου Ελπίδιου που υποστήριζε τους αδελφούς του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Δ΄ βλ. Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.10.18-22.

⁴⁸⁸ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.12.11-12. Αργότερα, οι αδελφοί του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Δ΄ επεχείρησαν εκ νέου να καταλάβουν την εξουσία, αλλά το *δρών* *πρόσωπο*-Ειρήνη διέταξε την τύφλωσή τους (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.13.18-21).

⁴⁸⁹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.10.2.

⁴⁹⁰ Σχετικά με τον Ταράσιο βλ. εντελώς ενδεικτικά ODB, "TARASIOS", vol. III, σ. 2011.

⁴⁹¹ Σχετικά με την Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο βλ. ενδεικτικά Lamberz E., *Die Bischofslisten des VII. Ökumenischen Konzils (Nicaenum II)*, München 2004· Giakalis A., *Images of the divine: The theology of icons at the Seventh Ecumenical Council*, [Studies in the history of Christian traditions, 122], Leiden-Boston² 2005.

*Αναστάσιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Νικήτας. Ο τόμος με τις αποφάσεις της Συνόδου παρὰ τῶν κρατούντων κεκύρωτο ὑποσημηναμένων αὐτόν*⁴⁹².

Η εξωτερική τους πολιτική περιελάμβανε εκστρατεία κατά των Αράβων, στην οποία ηγείτο το *δρὼν πρόσωπο*-Ειρήνη που κατόρθωσε να τρέψει τους αντιπάλους της σε φυγή⁴⁹³. Κατόπιν νέας επίθεσης των Αράβων το *δρὼν πρόσωπο*-Ειρήνη από κοινού με το *δρὼν πρόσωπο*-Κωνσταντῖνο ζ' συνήψαν εξ ανάγκης συνθήκη ειρήνης μαζί τους⁴⁹⁴. Τέλος, το *δρὼν πρόσωπο*-Κωνσταντῖνος ζ' οργάνωσε εκστρατείες που στόχευαν στην απώθηση των Βουλγάρων⁴⁹⁵ και των Αράβων⁴⁹⁶.

Το *δρὼν πρόσωπο*-Κωνσταντῖνος ζ' ὁρῶν ἅπαντα παρὰ τῆς μητρὸς οἰκονομούμενα καὶ Σταυράκιον τὸν πατρίκιον καὶ λογοθέτην τὰ πάντα δυνάμενον ἑαυτὸν δὲ μηδενὸς ἀξιούμενον λόγου, ἤχθετο καὶ ἐμελέτησε τὸν Σταυράκιον τῆς ἀρχῆς καθελεῖν καὶ ποιήσασθαι ὑπερόριον. Εντούτοις, η συνωμοσία αποκαλύφθηκε και το *δρὼν πρόσωπο*-Ειρήνη τιμώρησε ποικιλοτρόπως τους συνεργάτες του υιού της, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν υἱὸν αἰκισαμένη καὶ λοιδορησαμένη προῖέναι κεκώλυκε, ενώ ανάγκασε τους στρατιώτες να ορκισθούν ότι δεν θα τον αποδέχονταν ως αυτοκράτορα, όσο ζούσε εκείνη. Επειδή όμως τα στρατεύματα επευφήμησαν το *δρὼν πρόσωπο*-Κωνσταντῖνο ζ', το *δρὼν πρόσωπο*-Ειρήνη δέισασα τὴν τῶν ταγμάτων ὁμόνοιαν προήνεγκε τὸν υἱόν. Κατόπιν, το *δρὼν πρόσωπο*-Κωνσταντῖνος ζ' τιμώρησε και εξόρισε τον Σταυράκιο⁴⁹⁷ και κάποιους άλλους από τους υπηρέτες της μητρός του, ενώ διέταξε εκείνη να μην διαμένει στο εξής στα ανάκτορα⁴⁹⁸.

⁴⁹² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.11.1-15.

⁴⁹³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.10.6-7.

⁴⁹⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.10.13-17. Επί της βασιλείας τους, ο πάπας Λέων Γ' (795 – 816) έστεψε τον Κάρολο αυτοκράτορα Ρωμαίων (800). Σχετικά βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.13.14 και XV.13.17. Επίσης, βλ. Τούντα Ελένη, «Αντιλήψεις περί *translatio imperii* στη Δυτική Αυτοκρατορία τον 12^ο αι.: Ιδεολογία, πολιτική πράξη, προπαγάνδα», *Βυζαντικά* 27 (2008), σσ. 197-221.

⁴⁹⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.12.3-4. Σε μία εξ αυτών (792) υπέστη συντριπτική ήττα (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.12.10). Όταν ο αρχηγός των Βουλγάρων απαίτησε από το *δρὼν πρόσωπο*-Κωνσταντῖνο ζ' να του καταβάλει φόρο, εκείνος απάντησε «γέρων εἴ καὶ μὴ κοπιάσης ἐνταῦθα ἐρχόμενος· ἐγὼ δὲ μᾶλλον ἐλεύσομαι ἐπὶ σέ»· τελικά, οι Βούλγαροι τράπηκαν σε φυγή (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.12.23-24).

⁴⁹⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.12.5 και XV.12.22.

⁴⁹⁷ Σχετικά με τον Σταυράκιο βλ. εντελώς ενδεικτικά Χρήστου Ειρήνη, *Αυτοκρατορική εξουσία και πολιτική πρακτική. Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος στη βυζαντινή διοίκηση (τέλη 8ου – αρχές 11ου αιώνα)*, Αθήνα 2008, σσ. 47-55.

⁴⁹⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.11.16-27.

Προηγουμένως, το δρών πρόσωπο-Ειρήνη σχεδίαζε να παντρεύει την κόρη του Καρόλου⁴⁹⁹ (768 – 814), βασιλέα των Φράγκων, με τον υιό της, αλλά *τὸ τοιοῦτον κῆδος καταλιποῦσα διὰ φόβον καὶ φιλαρχίαν, ἵνα μὴ δύναμιν ὁ υἱὸς αὐτῆς περιβάληται τὴν τῶν Φράγκων διὰ τὴν ἀγχιστεῖαν*⁵⁰⁰. Όταν το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ άρχισε να αποστρέφεται τη σύζυγό του Μαρία⁵⁰¹, το δρών πρόσωπο-Ειρήνη, *ὡς λέγεται*, τον συμβούλευσε *ἀποκαρῆναι ταύτην*, προκειμένου να γίνει μισητός από όλους *καὶ εἰς αὐτὴν ἢ τῆς βασιλείας ἀντιπεριενεχθεῖ διοίκησις*. Βαθύτερη αιτία για αυτό υπήρξε το γεγονός ότι, μετά την επιστροφή της στα ανάκτορα, δεν συμμετείχε ουσιαστικά στην άσκηση της εξουσίας και *λίαν ἐνόσει τὸ φίλαρχον*⁵⁰².

Όταν επανήλθε το δρών πρόσωπο-Ειρήνη στην εξουσία, οι στρατιώτες του θέματος *Αρμενιακῶν* στασίασαν και ζητούσαν την επιστροφή του πρώην στρατηγού τους Αλεξίου Μωσηλέ⁵⁰³, τον οποίον το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ είχε χρίσει *πατρίκιο*. Λόγω της επίκλησης του στρατεύματος, αλλά και της φήμης, σύμφωνα με την οποία ο Αλέξιος θα καταλάμβανε τον θρόνο, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ *καθεῖρξεν ἐν τῷ πραιτωρίῳ αὐτόν*⁵⁰⁴, ενώ αργότερα τον τύφλωσε *ὑποθήκαις ταῦτα μητρικαῖς ἐργασάμενος*. Η τύφλωση του Αλεξίου Μωσηλέ οδήγησε σε σύγκρουση των στρατιωτῶν του θέματος *Αρμενιακῶν* με το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄, ο οποίος τους υπέταξε και *τοὺς μὲν προὔχοντας ἀναιρεῖ, τοῖς δὲ λοιποῖς δημεύσει τῶν ὑπαρχόντων ἐπιτετίμηκε*⁵⁰⁵.

Έπειτα, με δωρεές και υποσχέσεις το δρών πρόσωπο-Ειρήνη έπεισε τους αρχηγούς των στρατιωτικῶν ταγμάτων *καθελεῖν μὲν τὸν υἱὸν αὐτῆς, αὐτῇ δὲ μόνη τὴν αὐταρχίαν περιποιήσασθαι*⁵⁰⁶. Επειδή οι στρατιώτες φοβήθηκαν ότι λόγω καθυστέρησης το σχέδιό τους θα αποκαλυπτόταν και εκείνοι θα εκτελούνταν από το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄, τον συνέλαβαν και τον τύφλωσαν *ὠμότατα*. Ο αφηγητής της *Έπιτομῆς*

⁴⁹⁹ Σχετικά με τον Κάρολο βλ. εντελῶς ενδεικτικά Collins R., *Charlemagne*, Toronto 1998.

⁵⁰⁰ Τελικά, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ νυμφεύθηκε τη Μαρία από την Αμνία παρά τη θέλησή του (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.10.10-12).

⁵⁰¹ Σχετικά με τη Μαρία βλ. ενδεικτικά PBE I, "Maria 2", <http://www.pbe.kcl.ac.uk/person/p5256>.

⁵⁰² Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.12.19-20. Έστερα από την αναγκαστική μοναχική κουρά της Μαρίας, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ νυμφεύθηκε τη Θεοδότη (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.12.21). Επειδή ο Πλάτων Σακκουδίωνος χαρακτήρισε τον δεύτερο γάμο του *μοιχείαν*, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ τον φυλάκισε στο παλάτι. Στον Πλάτωνα εναντιώθηκε και το δρών πρόσωπο-Ειρήνη *ὅτι κατήσχυνε τὸν υἱὸν αὐτῆς* (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.13.1-2).

⁵⁰³ Σχετικά με τον Αλέξιο βλ. ενδεικτικά ODB, "MOSELE", vol. II, σ. 1416.

⁵⁰⁴ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.12.6-9.

⁵⁰⁵ Στα πρόσωπα χιλίων υπηκόων από το θέμα *Αρμενιακῶν* το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ χάραξε τη φράση «*Αρμενιакὸς ἐπίβουλος*» (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.12.13-18).

⁵⁰⁶ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.13.4.

Ιστοριῶν, μάλιστα, αναφέρει ότι, όταν συνέβη αυτό, επικράτησε σκότος για δεκαεπτά ημέρες, γεγονός που ερμηνεύθηκε ως *τῆς θείας προνοίας νεμεσησάσης τῷ πάθει, ὡς ἐκ μητρὸς εἰς υἱὸν γενομένῳ*⁵⁰⁷.

Ο *παραδυναστεύων* και στενός συνεργάτης του *δρώντος προσώπου*-Ειρήνης Αέτιος⁵⁰⁸ ήταν υπεύθυνος για την αποτυχία του συνοικεσίου μεταξύ του Καρόλου και της ιδίας, αλλά και για τη συνωμοσία εναντίον της που οδήγησε, τελικά, στην ενθρόνιση του *δρώντος προσώπου*-Νικηφόρου Α΄⁵⁰⁹.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Ειρήνης και του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ζ΄ φανερώνουν ότι υπήρξαν ευσεβείς (σύγκληση της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου/αναστήλωση των εικόνων) και ότι αντιμετώπισαν επιτυχώς τους εξωτερικούς και τους εσωτερικούς εχθρούς τους (οργάνωση νικηφόρων εκστρατειών εναντίον των Αράβων και των Βουλγάρων, σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Άραβες, επιβολή ποινών στους υποστηρικτές του Νικηφόρου, τύφλωση του Νικηφόρου, τύφλωση και ακρωτηριασμός των υπολοίπων αδελφών του *δρώντος προσώπου* Λέοντος Δ΄, Ελπίδιος, φυλάκιση Πλάτωνος Σακκουδίωνος, στρατιώτες *θέματος Αρμενιακών*). Ο λόγος του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ζ΄ επιβεβαιώνει την ετοιμότητά του αναφορικά με την απώθηση των Βουλγάρων («*γέρων...σέ*») και ο λόγος του *δρώντος προσώπου*-Ειρήνης την ευσέβειά της («*τά...μου*»). Η ευσέβεια του *δρώντος προσώπου*-Ειρήνης και του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ζ΄ προκύπτει και από την αναφορά του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* (*τῶν σεβασμίων εἰκόνων προσκυνηταί*). Ωστόσο, τόσο οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ζ΄ (σχέδιο επιβουλής και εξορία του Σταυρακίου, αποπομπή του *δρώντος προσώπου*-Ειρήνης από τα ανάκτορα, φυλάκιση και τύφλωση του Αλεξίου Μωσηλέ) όσο και οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Ειρήνης (ακύρωση του συνοικεσίου μεταξύ του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ζ΄ και της κόρης του Καρλομάγνου, προτροπή επιβολής μοναχικής

⁵⁰⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.13.6-9.

⁵⁰⁸ Σχετικά με τον Αέτιο βλ. ενδεικτικά ODB, "AETIOS", vol. I, σ. 30.

⁵⁰⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.13.22-31. Το *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Α΄ διαβεβαίωσε το *δρών πρόσωπο*-Ειρήνη ότι αναγορεύθηκε παρά τη θέλησή του και ότι οὐδενὸς ἀτυχήσουσαν τῶν παρὰ δούλου ὀφειλομένων πρὸς δέσποιναν γίνεσθαι και εκείνη απάντησε «*τὰ κατ' ἐμὲ ἀναθεμένη θεῷ τὴν μὲν ἔκπτωσιν τῆς βασιλείας ἐπιγράφω ταῖς ἁμαρτίαις μου, τὴν δὲ σὴν ἀνάρρησιν λογιζομένη ἀπὸ θεοῦ ὡς ἐξ ἐκείνου προβληθέντα σε προσκυνῶ, καὶ ἄξιῳ φείσασθαι μου τῆς ἀσθενείας καὶ ἔἶσαι διάγειν με ἐν τῷ οἴκῳ μου*» (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.14.1-2). Αργότερα, το *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Α΄ την εξόρισε στη Λέσβο, όπου και απεβίωσε (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.14.12).

κουράς στην πρώτη σύζυγο του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου ζ' Μαρία, προσφορά δωρεών στους στρατηγούς με σκοπό την καθαίρεση του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου ζ' που οδήγησε στην τύφλωσή του) μαρτυρούν τη φιλαρχία που διακατείχε και τους δύο. Το γεγονός ότι το *δρών πρόσωπο*-Ειρήνη επιθυμούσε διακαώς να αναλάβει κατ' αποκλειστικότητα την εξουσία επισημαίνεται και από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* (*φιλαρχίαν, λίαν ἐνόσει τὸ φίλαρχον*), ο οποίος αναφέρει ότι η Θεία Πρόνοια επενέβη και τιμώρησε το *δρών πρόσωπο*-Ειρήνη για την τύφλωση του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου ζ' επιφέροντας την ανατροπή της (*τῆς...γενομένῳ*). Τέλος, ο Πλάττων Σακκουδίωνος χαρακτήρισε το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο ζ' μοιχό εξαιτίας του δεύτερου γάμου του (*μοιχείαν*).

μδ΄. Νικηφόρος Α΄ (802 – 811)

Όταν το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Α΄⁵¹⁰ ανήλθε στον θρόνο, ζήτησε από το δρών πρόσωπο-Ειρήνη και από το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνο Ζ΄ να του αποκαλύψουν πού βρίσκονταν όλοι οι βασιλικοί θησαυροί⁵¹¹, ενώ κακοποίησε ποικιλοτρόπως όσους τον βοήθησαν να αναγορευθεί αυτοκράτωρ⁵¹².

Επειδή το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Α΄ χρησιμοποιούσε Μανιχαίους⁵¹³ και Αθιγγάνους για χρησιμοδοσίες, οιωνοσκοπίες και μυστικές τελετές, πολλοί τῶν ἀβελτέρων εἰς τὴν πίστιν ὑπ' αὐτῶν διεφθάρησαν⁵¹⁴.

Όσον αφορά στην οικονομική του πολιτική, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι, μεταξύ άλλων, εισήγαγε το ἀλληλέγγυον⁵¹⁵, τον καπνικὸ φόρο⁵¹⁶ και ότι αύξησε εν γένει τους φόρους⁵¹⁷, καθώς υπήρξε φιλοχρηματώτατος λίαν ἀπληστότατός τε καὶ ἀπιστότατος καὶ κακίας πάσης καταγώγιον⁵¹⁸. Ως πανσπερμία παντοδαπῆς κακίας⁵¹⁹ διέπραττε κάθε είδους αδικία έναντι των υπηκόων του⁵²⁰, με αποτέλεσμα να γίνει μισητός από όλους⁵²¹.

Έχοντας εκστρατεύσει νικηφόρα εναντίον των Βουλγάρων, το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Α΄ απέρριψε -ὀγκωθεὶς τῷ εὐτυχίματι- την πρόταση του αρχηγού τους

⁵¹⁰ Σχετικά με τον Νικηφόρο Α΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Cassimatis G., "La dixième "vexation" de l'empereur Nicéphore", *Byz 7* (1932), σσ. 149-160΄ Niavis P. E., *The Reign of the Byzantine Emperor Nicephorus I (A.D. 802-811)*, Athens 1987΄ Μπουρδάρα, *Το έγκλημα καθοσιώσεως*, σσ. 1067-1075.

⁵¹¹ Παρόλο που είχε υποσχεθεί στο δρών πρόσωπο-Ειρήνη ότι θα της προσέφερε ό,τι επιθυμούσε, αν του φανέρωνε όλους τους θησαυρούς, δεν τήρησε την υπόσχεσή του και την εξόρισε στην Πρίγκιπο και κατόπιν στη Λέσβο, από φόβο μήπως το μίσος των υπηκόων εναντίον του τους οδηγούσε στην αποκατάστασή της στον θρόνο (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.14.2-5 και XV.14.10-12).

⁵¹² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.14.8-9.

⁵¹³ Σχετικά βλ. Tardieu M., *Le manichéisme*, Paris 1981.

⁵¹⁴ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.15.4-5.

⁵¹⁵ Σχετικά βλ. Oikonomidès N., *Fiscalité et exemption fiscale à Byzance (IXe-XIe s.)*, Athènes 1996, σσ. 137-142.

⁵¹⁶ Σχετικά βλ. Oikonomidès N., *Fiscalité et exemption fiscale à Byzance (IXe-XIe s.)*, Athènes 1996, σσ. 30-31 και σ. 72.

⁵¹⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.14.22-33. Όταν κάποιος από τους εμπίστους του τον συμβούλευσε να αναθεωρήσει την οικονομική του πολιτική, καθώς οι υπήκοοί του πιέζονταν, εκείνος απάντησε: «ὁ θεὸς ἐσκλήρυνε τὴν καρδίαν μου κατὰ τὴν τοῦ Φαραὼ μὴ οὖν ἐκδέχου τι ἀγαθὸν τοῖς ὑπὸ χεῖρά μου ἐξ ἑμοῦ» (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.15.8-9). Για ένα ακόμα δείγμα της φιλαργυρίας του βλ. Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.17.17-18.

⁵¹⁸ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.14.6.

⁵¹⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.14.20.

⁵²⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.14.7.

⁵²¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.15.1. Ένας υπήκοος, μάλιστα, εισήλθε στα ανάκτορα με σκοπό να δολοφονήσει το δρών πρόσωπο-Νικηφόρο Α΄, αλλά συνελήφθη (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.15.2-3).

Κρούμου⁵²² (802 – 814) να συνάψουν συνθήκη ειρήνης, γι' αυτό οι Βούλγαροι επιτέθηκαν στους Βυζαντινούς και το *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Α', ο οποίος χαρακτηρίζεται *κάκιστος* από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, έχασε *αἴσχιστα* τη ζωή του (811)⁵²³.

Αποτίμηση:

Βάσει των πράξεων του *δρώντος προσώπου*-Νικηφόρου Α' φιλοτεχνείται η αφηγηματική εικόνα του ως ασεβούς (συναναστροφή με Μανιχαίους και Αθιγγάνους, ενασχόληση με τη μαντική τέχνη), αλαζόνος (απόρριψη της πρότασης συνθηκολόγησης εκ μέρους του Κρούμου), φιλοχρήματου (άσκηση πιέσεων προς το *δρών πρόσωπο*-Ειρήνη και προς το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Ζ' για τη φανέρωση όλων των βασιλικών θησαυρών, εισαγωγή του *άλληλεγγύου* και του *καπνικού* φόρου, καθολική αύξηση της φορολογίας), αναξιόπιστου (αθέτηση της υπόσχεσης ικανοποίησης οιασδήποτε ανάγκης προς το *δρών πρόσωπο*-Ειρήνη, εξορία της τελευταίας) και αγνώμονος αυτοκράτορος (επιβολή ποικίλων ποινών στους άνδρες που τον βοήθησαν να ανέλθει στον θρόνο). Από τον λόγο του διαφαίνεται ότι υποστήριζε σθεναρά τη σκληρή οικονομική του πολιτική («ό...έμοῦ»). Το *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Α' γίνεται αποδέκτης σειράς αποδοκιμαστικών χαρακτηρισμών από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* (*φιλοχρηματώτατος, λίαν ἀπληστότατος, ἀπιστότατος, κακίας πάσης καταγώγιον, πανσπερμία παντοδαπῆς κακίας, κάκιστος, ὀγκωθεὶς τῷ εὐτυχίματι*), οι οποίοι προκύπτουν από την αδιάλλακτη οικονομική του πολιτική, την αλαζονεία του, αλλά και από το γεγονός ότι συναναστρεφόταν Μανιχαίους και Αθιγγάνους, με αποτέλεσμα, όπως υποστηρίζει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, να παρεκκλίνουν πολλοί υπήκοοί του από το ορθό δόγμα (*πολλοί...διεφθάρησαν*). Τέλος, όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* το *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Α' κατέστη μισητός στου υπηκόους του, επειδή διέπραξε ποικίλα αδικήματα εις βάρος τους.

⁵²² Σχετικά με τον Κρούμο βλ. εντελώς ενδεικτικά ODB, "KRUM", vol. II, σσ. 1159-1160' Nikolov A., "Khan Krum in the Byzantine tradition: terrible rumours, misinformation and political propaganda", *Bulgaria Mediaevalis* 2 (2011), σσ. 39-47.

⁵²³ Την ίδια περίοδο, οι Άραβες κατέλαβαν τα Ευχάιτα (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.15.6-8 και XV.15.10-XV.16.1).

με΄. Σταυράκιος (811)

Το *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Α΄ έστεψε αυτοκράτορα τον υιό του, *δρών πρόσωπο*-Σταυράκιος⁵²⁴, *είδεχθῆ τε λίαν ὄντα καὶ ἀφελῆ καὶ μήτε εἶδος μήτε μὴν γενναιότητα μήτε σύνεσιν ἔχοντα τυραννίδος ἐπάξια*⁵²⁵.

Το *δρών πρόσωπο*-Σταυράκιος επιβουλευόταν τον *κουροπαλάτη*⁵²⁶ *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ, επειδή δεν ήθελε να τον διαδεχθεί στον θρόνο (ως σύζυγος της αδελφής του). Εντούτοις, εκείνος αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ από τη Σύγκλητο και τον στρατό, ενώ το *δρών πρόσωπο*-Σταυράκιος εκάρη μοναχός (811)⁵²⁷.

Αποτίμηση:

Η αφηγηματική εικόνα που φιλοτεχνείται για το *δρών πρόσωπο*-Σταυράκιό μέσω των αναφορών του αφηγητή της *Έπιτομῆς Ἱστοριῶν* είναι αυτή ενός ακατάλληλου για τον θρόνο ανδρός, εφόσον είχε αποκρουστική εξωτερική εμφάνιση, ήταν δειλός, αφελής και ασύνετος (*είδεχθῆ...ἐπάξια*). Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Σταυρακίου επιβεβαιώνονται εν πολλοίς τα παραπάνω (σχέδιο επιβουλής του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ Α΄, ασπασμός μοναχικού βίου ύστερα από την ενθρόνιση του τελευταίου).

⁵²⁴ Σχετικά με τον Σταυράκιο βλ. εντελώς ενδεικτικά ODB, "STRAURAKIOS", vol. III, σσ. 1945-1946· Μπουρδάρα, *Το έγκλημα καθοσιώσεως*, σσ. 1075-1076 .

⁵²⁵ Ζωναράς, *Έπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.14.13.

⁵²⁶ Για το αξίωμα του *κουροπαλάτη* βλ. Guillard R., "Études sur l'histoire administrative de l'Empire Byzantin. Le curopalate", *Βυζαντινά* 2 (1970), σσ. 185-249.

⁵²⁷ Ζωναράς, *Έπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.16.2-5.

μς΄. Μιχαήλ Α΄ Παγγαβές (811 – 813)

Προτού τελέσει τη στέψη του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ Α΄⁵²⁸, ο πατριάρχης Νικηφόρος Α΄⁵²⁹ (806 – 815) του ζήτησε *έγγραφον έπαγγελίαν τοῦ μή τι παρακινήσαι τῶν τῆς έκκλησίας θεσμῶν μηδ΄ έν αἵμασι χρανθῆναι χριστιανῶν*⁵³⁰. Ως *εύσεβής*⁵³¹ το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Α΄ απέτρεψε την αναζωπύρωση της εικονομαχικής έριδας συλλαμβάνοντας και τιμωρώντας *μετρίως* τους υποκινητές⁵³².

Το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Α΄ διένειμε χρήματα σε όσους είχε αδικήσει το *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Α΄ και στις συζύγους των πεσόντων στον πόλεμο με τους Βουλγάρους⁵³³, διότι ως χαρακτήρας ήταν *τήν γνώμην έλευθέριος και τὸν τρόπον χρηστός*. Από την άλλη, ήταν *περι δέ πραγμάτων οίκονομίαν νωθής και τοῖς ύπερέχουσι τῶν άρχόντων ὅπη άν άγοιτο ραδίως έπόμενος*⁵³⁴.

Κατά τη διάρκεια εκστρατείας εναντίον των Βουλγάρων, ορισμένα στρατιωτικά τάγματα στασίασαν εναντίον του *και είς ὕβρεις χωρήσαι κατά τὸ προφανές*. Το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Α΄ *λόγοις μειλιχίοις και δώροις φιλοτίμοις* κατάφερε να ηρεμήσει την κατάσταση⁵³⁵. Επειδή απέρριψε το αίτημα του Κρούμου να συναφθεί συνθήκη ειρήνης μεταξύ Βυζαντινών και Βουλγάρων⁵³⁶, εκείνοι κατέλαβαν τη Μεσημβρία. Το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Α΄ εξεστράτευσε, κατ΄ αρχάς επιτυχώς εναντίον τους, αλλά σε επόμενη συμπλοκή οι Βυζαντινοί ηττήθηκαν εξαιτίας του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος

⁵²⁸ Σχετικά με τον Μιχαήλ Α΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Κορρές Θ. Κ., «Οι διώξεις των Παυλικιανών επί Μιχαήλ Α΄», *Βυζαντινά* 10 (1978), σσ. 203-215΄ του ίδιου, «Σχέσεις Βυζαντίου και Βουλγαρίας κατά την περίοδο της βασιλείας του Μιχαήλ Α΄ Παγγαβές», *Βυζαντινά* 11 (1982), σσ. 141-156΄ ODB, "MICHAEL I RANGABE", vol. II, σ. 1362΄ Μπουρδάρα, *Το έγκλημα καθοσίωσης*, 1076-1079.

⁵²⁹ Σχετικά με τον Νικηφόρο Α΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Alexander P. J., *The Patriarch Nicephorus of Constantinople. Ecclesiastical Policy and Image in the Byzantine Empire*, Oxford 1958΄ O΄ Connell P., *The Ecclesiology of St. Nicephorus I (758-828), Patriarch of Constantinople: Pentarchy and Primacy*, [Orientalia Christiana Analecta, 194], Rome 1972.

⁵³⁰ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.17.1.

⁵³¹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.17.3 και XV.17.23. Το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Α΄ *έσπευσεν ένῶσαι* τους μοναχούς και τους ηγουμενούς της Μονής Στουδίου με τον πατριάρχη Νικηφόρο Α΄ (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.17.8).

⁵³² Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.17.11. Το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Α΄ ακρωτηρίασε και κάποιον μοναχό *άποξέσαντα* την εικόνα της Παναγίας (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.17.12).

⁵³³ Μεταξύ αυτών αποκατέστησε και τη σύζυγο του *δρώντος προσώπου*-Σταυρακίου Θεοφανῶ (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.17.3-4).

⁵³⁴ Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρεται από τον αφηγητή της *Έπιτομῆς Ιστοριῶν* η στάση του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ Α΄ σχετικά με τη σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Βουλγάρους (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.17.19-23).

⁵³⁵ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.17.10.

⁵³⁶ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.17.14-16.

Αρμενίου, ο οποίος εποφθαλμιούσε τον θρόνο· αφού *πρὸς τὴν στρατιὰν διαβάλλων τὸν Μιχαὴλ ὡς ἀναδρόν τε καὶ ἀστρατήγητον*, λιποτάκτησε και δραπετεύσε⁵³⁷. Κατόπιν, *εἰς στάσιν τοὺς στρατιώτας ἠρέθισε* και αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ. Το δρὼν πρόσωπο-Μιχαὴλ Α΄ οὔτε πρὸς ἀντικατάστασιν ὄρμησεν οὔτε τῆς βασιλείας ἀντιποιήσασθαι ἐδοκίμασεν, ἀλλὰ τὰ τῆς βασιλείας παράσημα τῷ Λέοντι ἐξαπέστειλεν και κατέφυγε με την οικογένειά του ως ἱκέτης στον ναό της Θεοτόκου του Φάρου (813), ἀπὸ ὅπου μεταφέρθηκε στη νήσο Πρώτη και ἀπεβίωσε ως μοναχός⁵³⁸.

Αποτίμηση:

Απὸ τις πράξεις του δρὼντος προσώπου-Μιχαὴλ Α΄ προκύπτει ὅτι ἦταν εὐσεβὴς (γραφτὴ υπόσχεση πρὸς τον πατριάρχη Νικηφόρο Α΄ ὅτι δε θα τροποποιούσε τα δόγματα της Εκκλησίας, σύλληψη και ἐπιβολὴ ποινῶν σε ὅσους σκόπευαν να ανακινήσουν την εικονομαχικὴ ἐρίδα, συμφιλίωση των Στουδιτῶν με τον πατριάρχη Νικηφόρο Α΄, ἀκρωτηριασμός μοναχοῦ) και φιλάνθρωπος (διανομὴ χρημάτων στους ἀδικηθέντες ἀπὸ το δρὼν πρόσωπο-Νικηφόρο Α΄, στις χήρες των πεσόντων στον πόλεμο με τους Βουλγάρους, ἀποκατάσταση Θεοφανούς). Ἀντιφατικὰ φιλοτεχνεῖται ἡ ἀφηγηματικὴ εἰκόνα του μέσω των πράξεών του στον στρατιωτικὸ τομέα, καθὼς ἀφενὸς κατέστειλε τὴ στάση των στρατιωτικῶν ταγμάτων και ἐξεστράτευσε ἐπιτυχῶς ἐναντίον των Βουλγάρων και ἀφετέρου ἀπέρριψε τὴν πρόταση του Κρούμου για σύναψη συνθήκης εἰρήνης, διότι ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τους στενοὺς του συνεργάτες, με ἀποτέλεσμα οἱ Βυζαντινοὶ να ἀπωλέσουν ἐδάφη (Μεσημβρία) και να ἡττηθῶν σε ἐπόμενη μάχη ἀπὸ ἐκείνους. Ἀπὸ τις διαπιστώσεις του ἀφηγητῆ τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* διαφαίνεται ἡ εὐσέβεια (εὐσεβής), ἡ φιλανθρωπία (τὴν γνώμην ἐλευθέριος) και ἡ καλὴ προαίρεση (τὸν τρόπον χρηστός) του δρὼντος προσώπου-Μιχαὴλ Α΄, ἀλλὰ και το γεγονός ὅτι ἐπηρεαζόταν εὐκόλα ἀπὸ τους συνεργάτες του κατὰ τὴ λήψη ἀποφάσεων για τὴ διοίκηση τῆς αυτοκρατορίας, διότι ἦταν νωθρός (περί...ἐπόμενος). Τέλος, το γεγονός ὅτι το δρὼν πρόσωπο-Μιχαὴλ Α΄ ἐγκατέλειπε ἀδιαμαρτύρητα τὴν ἐξουσία, ἐπιβεβαιώνει ἐν μέρει τους χαρακτηρισμοὺς που του ἀπέδωσε το δρὼν πρόσωπο-Λέων Ε΄ (ἀναδρος, ἀστρατήγητος).

⁵³⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.18.2-14.

⁵³⁸ Τα υπόλοιπα μέλη τῆς οικογενείας του -συμπεριλαμβανομένου του αναγορευθέντος υἱοῦ του Θεοφυλάκτου- ἐξορίσθηκαν ἀπὸ το δρὼν πρόσωπο-Λέοντα Ε΄ (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.18.15-21). Σχετικὰ με το δίκαιο του ασύλου και τὴν περίπτωση του Μιχαὴλ Α΄ βλ. Παῖδας, *Πληροφορίες για το δίκαιο του ασύλου*, σσ. 132-133.

μζ΄. Λέων Ε΄ Αρμένιος (813 – 820)

Η δεύτερη περίοδος της Εικονομαχίας ξεκίνησε, όταν το *δρών πρόσωπο*-Λέων Ε΄⁵³⁹, επιθυμώντας να ευχαριστήσει τον μοναχό από το Φιλομήλιο που προέβλεψε την άνοδό του στον θρόνο⁵⁴⁰, εξαπατήθηκε από κάποιον εικονομάχο -εκείνος προσποιήθηκε ότι ήταν ο μοναχός που αναζητούσε το *δρών πρόσωπο*-Λέων Ε΄ - και από τον Θεόδοτο Μελισσηνό⁵⁴¹ με αποτέλεσμα να στραφεί κατά τῶν *θειῶν ἐκτυπωμάτων σφοδρότατα, δόγματι τούτων πάντοθεν καθαίρεσιν καταψηφισάμενος* (815). Εξόρισε δε και τον πατριάρχη Νικηφόρο Α΄, ο οποίος είχε προβλέψει τοῦ *Λέοντος τὸ κακότροπον και ὡς ἔσται τοῖς ὀρθοδόξοις σκόλοψ καὶ κυδοιμοῦ ταῖς ἐκκλησίαις λαβή*⁵⁴², και συμπεριφέρθηκε ὡς *θηρίον* σε ὅσους τιμούσαν τις εικόνες υποκινούμενος και από τους συνεργάτες του⁵⁴³.

Το *δρών πρόσωπο*-Λέων Ε΄ αναδείχθηκε νικητής κατά την εκστρατεία του εναντίον των Βουλγάρων, η οποία κατέστη αναγκαία καθώς δεν κατόρθωσε προηγουμένως να πείσει τον αρχηγό τους να συνάψουν συνθήκη ειρήνης⁵⁴⁴.

Ὡς χαρακτήρας ήταν *βαρὺς δὲ καὶ ἄλλως καὶ ἀπαραίτητος τὴν ὀργὴν τοῖς πταίουσιν και ἐπὶ μετρίοις πταίσμασι βαρεῖαις κολάσεις ἀποφαινόμενος*⁵⁴⁵. Παράλληλα, προσπαθοῦσε να αποτρέπει τη διάπραξη αδικημάτων εφαρμόζοντας τους νόμους, εφόσον οὐ *νωθὴς ἦν* σχετικά με τα ζητήματα της διοίκησης της αυτοκρατορίας⁵⁴⁶. Σχετικά με την απονομή αξιωμάτων ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι

⁵³⁹ Σχετικά με τον Λέοντα Ε΄ βλ. ενδεικτικά Ovhanesian A., "On the Origins of Leo V, Emperor of Byzantium (813-820 A.D.)", *The Armenian Review* 38 (1985), σσ. 71-75· Turner D., "The Origins and Accession of Leo V (813-820)", *JÖB* 40 (1990), σσ. 171-203· Κορρές Θ. Κ., *Λέων Ε΄ ο Αρμένιος και η εποχή του. Μία κρίσιμη δεκαετία για το Βυζάντιο (811-820)*, Θεσσαλονίκη 1996· Μπουρδάρη, *Το ἐγκλημα καθοσιώσεως*, σσ. 1079-1082.

⁵⁴⁰ Ο Θεόδοτος Μελισσηνός παρουσίασε στο *δρών πρόσωπο*-Λέοντα Ε΄ ως δική του την πρόβλεψη που προήλθε επί της βασιλείας του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ Α΄ από *γύναιόν τι τῶν περὶ τὴν γυναικωνῆτιν τῶν βασιλείων κάτοχον μανία γινόμενον κατὰ τὰς σεληνιακὰς περιόδους* και αφορούσε την ανάληψη της εξουσίας εκ μέρους του (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.20.3-10).

⁵⁴¹ Σχετικά με τον Θεόδοτο βλ. ενδεικτικά ODB, "THEODOTOS I KASSITERAS", vol. III, σ. 2054.

⁵⁴² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.19.20-36.

⁵⁴³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.20.11-16.

⁵⁴⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.19.13-19. Ἐπειτα, συνήψαν τριακονταετή συνθήκη ειρήνης (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.23.17).

⁵⁴⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.20.17.

⁵⁴⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.20.19. Επιπλέον, το *δρών πρόσωπο*-Λέων Ε΄ *συνήθιζε να ψάλλει, αν και διάτορον ἔχων φθόγγον, βαρύτατον δὲ καὶ σὺν τραχύτητι ταῖς ἀκοαῖς εἰσδύμενον* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.21.37).

το *δρών πρόσωπο*-Λέων Ε΄ διόριζε άρχοντες και στρατιωτικούς *άριστίδην*, ενώ δεν τοποθετούσε ακατάλληλα ή φιλοχρήματα άτομα στη διοίκηση των επαρχιών της αυτοκρατορίας⁵⁴⁷.

Το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Τραυλό διέβαλαν στο *δρών πρόσωπο*-Λέοντα Ε΄ ως επίδοξο επίβουλό του, καθώς *πρὸς δὲ ταῖς ἄλλαις κακίαις καὶ γλῶσσαν ἔχων ἀκόλαστον*. Το *δρών πρόσωπο*-Λέων Ε΄ τον συνέλαβε και, αφού εκείνος κρίθηκε ένοχος, τον καταδίκασε σε θάνατο *διὰ πυρός*. Ωστόσο, η εκτέλεση του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ Τραυλού ματαιώθηκε, όταν η σύζυγός του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Ε΄ κατάφερε να τον μεταπείσει⁵⁴⁸. Το *δρών πρόσωπο*-Λέων Ε΄ κρατούσε φρουρούμενο το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ στα ανάκτορα, αλλά δεν κατάφερε να γλυτώσει από τη συνωμοσία που είχε οργανωθεί εναντίον του και δολοφονήθηκε εντός του ναού των ανακτόρων από εκείνον και τους συνεργούς του έχοντας βασιλεύσει *ὡμῶς και ἀσεβῶς* (820)⁵⁴⁹.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Ε΄ φιλοτεχνούν την αφηγηματική εικόνα του ως ασεβούς αυτοκράτορος (έναρξη της δεύτερης περιόδου της Εικονομαχίας/έκδοση σχετικού διατάγματος, εξορία του πατριάρχη Νικηφόρου Α΄, σκληρή συμπεριφορά έναντι των εικονολατρών), ο οποίος επέβαλλε με αυστηρότητα τις ποινές (*δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Β΄). Από την άλλη, υπήρξε αποτελεσματικός αναφορικά με την αντιμετώπιση των Βουλγάρων (οργάνωση εκστρατείας, σύναψη συνθήκης ειρήνης), δίκαιος (προσπάθεια εξάλειψης αδικιών/εφαρμογή νόμων) και απένειμε αξιοκρατικά τα δημόσια αξιώματα. Ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* αποδίδει ιδιαιτέρως αρνητικούς χαρακτηρισμούς στο *δρών πρόσωπο*-Λέοντα Ε΄ και στον τρόπο που εκείνος άσκησε την εξουσία εξαιτίας του ασεβούς θρησκευτικού του φρονήματος (*ὡς θηρίον, τὸ κακότροπον, ἀσεβῶς, ὡμῶς, θαυμάσαιτο...καθαρεύοντος*). Το γεγονός ότι το *δρών πρόσωπο*-Λέων Ε΄ θα ασκούσε ασεβή θρησκευτική πολιτική είχε προβλεφθεί και από τον πατριάρχη Νικηφόρο Α΄ (*ὡς...λαβή*). Επίσης, ο αφηγητής

⁵⁴⁷ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.20.21.

⁵⁴⁸ Το *δρών πρόσωπο*-Λέων Ε΄ είπε στη σύζυγό του *«ἰδοὺ πέπεισμαί σοι, ἀλλὰ γε σὺ γνώσῃ καὶ τὰ τέκνα τὰ σὰ ὅσα ὑμῖν ἐκ τούτου συμβήσονται»* και ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* σχολιάζει: *θαυμάσαιτο δ' ἂν τις ὅθεν ὁ Λέων προεῖπε τὸ γενησόμενον. Οὐ γάρ πάντως αὐτὸ ἐκ θειοτέρας ἐπιπνοίας προέγνωκε. Πῶς γὰρ θεομαχὼν ἐκεῖνος, καὶ ἄλλως ἀνὴρ ὢν αἰμάτων καὶ βίου μὴ παθὼν καθαρεύοντος;* η ρήση του επιβεβαιώθηκε (Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.21.1-11 και XV.22.2).

⁵⁴⁹ Τον θάνατο του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Ε΄ είχαν προσημάνει πολλά σημάδια (χρησμός, ενύπνια κ.ά.) (Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XV.21.12-41). Αναφορικά με το δίκαιο του ασύλου και την περίπτωση του Λέοντος Ε΄ βλ. Παῖδας, *Πληροφορίες για το δίκαιο του ασύλου*, σσ. 133-134.

της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι το *δρὼν πρόσωπο*-Λέων Ε΄ υπήρξε οργίλος και ότι επέβαλλε σκληρές ποινές ακόμα και για ήσσονος σημασίας αδικήματα (*βαρύς... ἀποφαινόμενος*), ωστόσο, ήταν εναργής ως προς τη διαχείριση των υποθέσεων της αυτοκρατορίας (*οὐ νωθής*) και διόριζε με αξιοκρατικά κριτήρια τους αξιωματούχους (*ἀριστίνδην*).

μη΄. Μιχαήλ Β΄ Τραυλός (820 – 829)

Το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Β΄⁵⁵⁰ στέφθηκε αυτοκράτωρ τὴν μαιφονίαν παρ' οὐδὲν λογισάμενος. Αμέσως μετά, απομάκρυνε ἀπὸ τα ἀνάκτορα τὴ σύζυγο καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ δρώντος προσώπου-Λέοντος Ε΄ (προηγουμένως τοὺς ευνούχισε), ἀλλ' οὐκ ἀχορήγητους κατέλιπε, τινὰς δὲ τῶν κτήσεων αὐτῶν αὐτοῖς προσαπένειμεν, ἵν' ἐκ τούτων τὰ πρὸς χρείαν πορίζοιντο⁵⁵¹.

Για το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Β΄ ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ὅτι εἶχε ἀσπασθεῖ κάποια *σύμμικτον αἵρεσιν* που εἶχε πολλοὺς οπαδοὺς στον τόπο καταγωγῆς του, το Αμόριο. Φιλοξενούσε μάλιστα στην οἰκία του κάποιον Ἰουδαῖο δάσκαλο, ὅθεν οὐκ ἦν τι παρ' αὐτῷ εὔρεῖν ἀκραιφνές, γι' αὐτό τον χαρακτηρίζει *πανσπερμία αἱρέσεων*⁵⁵². Σχετικά με τὴν Εἰκονομαχία, ἀρχικά, το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Β΄ ἀπαντώντας στην προτροπὴ του πρώην πατριάρχῃ Νικηφόρου Α΄ να ἀποκαταστήσει τὶς εἰκόνες εἶπε ὅτι *μήτε τι καινοτομήσειν περὶ τὴν πίστιν μήτε τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀλλοιωῶσαι κατάστασιν, ἀλλὰ μηδὲ βιάσασθαι τινα περὶ τοῦ θεοῦ δοξάζειν παρ' ὃ βούλεται*, μετέπειτα, ὁμως προκάλεσε πολλὰ δεινὰ σε πολλοὺς ὀρθοδόξους ἔχοντας ὡς πρότυπο το δρών πρόσωπο-Κωνσταντῖνο Ε΄⁵⁵³.

Επὶ τῆς βασιλείας του ἔλαβε χώρα ἡ στάση τοῦ Θωμά τοῦ Σλάβου (821 – 823)⁵⁵⁴, ἡ ὁποία καταπνίγηκε καὶ ὁ στασιαστὴς ἔχασε τὴ ζωὴ του βιαίως, ἀφοῦ το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Β΄ ἀφαιρεῖται αὐτοῦ χειρὰς καὶ πόδας καὶ ὄνῳ ἐπιβιβάσας θριαμβεῖ τὸν ἄτιμον θρίαμβον. Ορισμένες πόλεις που εἶχαν συμμαχήσει με τὸν Θωμά καὶ ἐξακολουθοῦσαν καὶ μετὰ τὸν θάνατό του να στασιάζουν ἀπὸ μῖσος γιὰ το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Β΄, ἐκεῖνος κατάφερε να τὶς υποτάξει⁵⁵⁵. Στὴ συνέχεια, ἐστειλε στόλο ἐναντίον τῶν Αράβων τῆς Δύσης που κατέλαβαν τὴν Κρήτη (827/28)⁵⁵⁶ καὶ

⁵⁵⁰ Σχετικά με τὸν Μιχαήλ Β΄ βλ. ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ ODB, "MICHAEL II", vol. II, σ. 1363· Afinogenov D. E., "The Conspiracy of Michael Travlos and the Assassination of Leo V: History and Fiction", DOP 55 (2001), σσ. 329-338· Μπουρδάρη, *Τὸ ἐγκλημα καθοσίωσης*, σσ. 1082-1089.

⁵⁵¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.22.1-2 καὶ XV.22.7.

⁵⁵² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.22.8-12.

⁵⁵³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.22.16-20. Γιὰ τὶς ἀπόψεις τοῦ σχετικά με τὴν πίστη, οἱ ὁποῖες σύμφωνα με τὸν αφηγητὴ τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ἦταν ἐκ πολλῶν ὀλίγα τῆς ἐκείνου κακίας ἢ καὶ ἀνοίας γνωρίσματα βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.22.21-23.

⁵⁵⁴ Σχετικά με τὸν Θωμά βλ. ἐνδεικτικὰ Köpstein Helga, *Thomas: Rebell und Gegenkaiser in Byzanz*, Berlin 1986.

⁵⁵⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.22.24-XV.23.33.

⁵⁵⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XV.24.1-6.

κατόρθωσε, ύστερα από συντριπτικές ήττες για τους Βυζαντινούς, να περιορίσει τις πειρατικές επιδρομές τους και σε άλλα νησιά. Την ίδια περίοδο, η Σικελία κυριεύθηκε από τους Άραβες (824 – 827)⁵⁵⁷ και η *Δαλματία της τῶν Ρωμαίων ἀρχῆς ἀφηνίασε*⁵⁵⁸.

Το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Β΄ υπήρξε λίαν φιλοχρυσότατος⁵⁵⁹, ενώ ο τρόπος με τον οποίον οδηγήθηκε σε γάμο για δεύτερη φορά χαρακτηρίζεται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν σκῆψις εὐπρεπής*, καθώς εκείνος προσποιεῖτο αρχικά ότι δεν τον επιθυμούσε⁵⁶⁰.

Η άνοδος στον θρόνο είχε προφητευθεί τόσο για το δρών πρόσωπο-Λέοντα Ε΄ όσο και για το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Β΄ από κάποιον μοναχό στο Φιλομήλιο⁵⁶¹. Την ανάληψη της εξουσίας από το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Β΄ προοιωνίσαν και άλλα γεγονότα, όπως το ότι το δρών πρόσωπο-Λέων Ε΄ του έδωσε να φορέσει τον μανδύα που έφερε τη στιγμή που εισήλθε ως νεοαναγορευθείς στα ανάκτορα και το ότι κάποια άλλη φορά εκείνος πάτησε την βασιλικήν έσθῆτα του δρώντος προσώπου-Λέοντος Ε΄⁵⁶². Επίσης, και κάποιος Αθίγγανος είχε προβλέψει την άνοδό του στον θρόνο⁵⁶³.

Αποτίμηση:

Η αφηγηματική εικόνα που προκύπτει για το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Β΄ βάσει των πράξεών του είναι αυτή ενός αφενός ασεβούς (άσκηση εικονομαχικής πολιτικής, οπαδός κάποιας αίρεσης, στενή συναναστροφή με Ιουδαίο δάσκαλο) και αφετέρου μετριοπαθούς αυτοκράτορος (αποπομπή της συζύγου και των υιών του δρώντος προσώπου-Λέοντος Ε΄ από τα ανάκτορα/παροχή γης για εξασφάλιση των απαραίτητων για τη διαβίωσή τους αγαθών), ο οποίος αποδείχθηκε αποτελεσματικός στον στρατιωτικό τομέα (καταστολή της στάσης του Θωμά, υποταγή των πόλεων που υποστήριζαν τον στασιαστή, περιορισμός των πειρατικών επιδρομών των Αράβων στο Αιγαίο). Ο λόγος του επιβεβαιώνει την ασέβειά του (απόρριψη της προτροπής του πατριάρχη Νικηφόρου Α΄ να αποκαταστήσει τις εικόνες/μήτε...βούλεται). Το γεγονός

⁵⁵⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.24.15-27.

⁵⁵⁸ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.24.29.

⁵⁵⁹ Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* παραδίδει χρησμό σχετικό με αυτό το χαρακτηριστικό του δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Β΄ (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.24.30).

⁵⁶⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.24.8-13. Όταν το δρών πρόσωπο-Θεόφιλος διαδέχθηκε το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Β΄, απομάκρυνε από τα ανάκτορα τη δεύτερη σύζυγο του πατρός του (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.25.10).

⁵⁶¹ Ο ίδιος μοναχός είχε προβλέψει και την ανεπιτυχή προσπάθεια του Θωμά να καταλάβει τον θρόνο (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.19.4-9).

⁵⁶² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.19.2-3.

⁵⁶³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.22.14.

ότι το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Β΄ είχε ασεβείς θρησκευτικές αντιλήψεις και άσκησε θρησκευτική πολιτική έχοντας ως πρότυπο το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Ε΄ επισημαίνεται και από τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* (*σύμμικτον αίρεσιν, πανσπερμία αίρέσεων, έκ...γνωρίσματα, ὅθεν...άκραιφνές*), ο οποίος επικρίνει τη συμμετοχή του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ Β΄ στη δολοφονία του προκατόχου του (*τήν...λογισάμενος*) και αποδοκιμάζει τον τρόπο, με τον οποίον οδηγήθηκε για δεύτερη φορά σε γάμο (*σκῆψις εύπρεπής*). Τέλος, από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* προκύπτει ότι το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Β΄ υπήρξε φιλοχρήματος (*λίαν φιλοχρυσότατος*) και αθυρόστομος (*πρός...άκόλαστον*).

μθ'. Θεόφιλος (829 – 842)

Μόλις ανέλαβε την εξουσία το δρών πρόσωπο-Θεόφιλος⁵⁶⁴ έσπευσε να τιμωρήσει όσους συνέπραξαν με τον πατέρα του στη δολοφονία του δρώντος προσώπου-Λέοντος Ε'. Απευθυνόμενος σε αυτούς είπε: «*ίνατί τῷ χριστῷ κυρίου φονίους ἐπηνέγκατε χεῖρας καὶ οὐ μόνον ἀνθρωποκτόνοι γεγόνατε, ἀλλὰ καὶ βασιλέως αὐτόχειρες;*»⁵⁶⁵.

Το δρών πρόσωπο-Θεόφιλος ως δίκαιος αυτοκράτωρ τοῖς ἀδικοῦσιν ἦν ἐπαχθὴς καὶ κολαστὴς αὐτῶν ἀπαραίτητος⁵⁶⁶. Ασκούσε έλεγχο στις τιμές πώλησης των τροφίμων⁵⁶⁷, ενώ εξ αφορμής ενός συγκεκριμένου περιστατικού δεν δίστασε να λιοδορήσει τη σύζυγό του για τα κέρδη που εξασφάλιζε μέσω του εμπορίου λέγοντας: «*βασιλέα με ἀναδείξαντος τοῦ θεοῦ, σὺ βιάζῃ ποιῆσαί με ναύκληρον. ἴσθι δὲ ὅτι τοῖς ιδιώταις τὸ ἐμπορεύεσθαι προσκεκλήρωται, ἴν' ἐκεῖθεν τὰς πρὸς τὸ ζῆν πορίζοιντο ἀφορμάς. εἰ δ' ἡμεῖς μετὰ τῆς βασιλικῆς εὐετηρίας καὶ τὰ ἐξ ἐμπορίας ἑαυτοῖς περιποιεῖσθαι πειρώμεθα, πόθεν ἂν οἱ τῆς τύχης τῆς ιδιώτιδος τὰ ζωαρκῇ συμπορίσαιντο;*»⁵⁶⁸.

Ως χαρακτήρας ήταν προσιτός⁵⁶⁹ και έγκρατὴς περὶ τὰ ἀφροδίσια⁵⁷⁰. Φιλοπονῶν καὶ ἀναγιγνώσκων, αν αμφέβαλλε για κάτι από αυτά που μελετούσε, ρωτούσε τον Μεθόδιο⁵⁷¹ (μετέπειτα πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως), τον οποίον αφού απήλλαξε

⁵⁶⁴ Σχετικά με τον Θεόφιλο βλ. ενδεικτικά Rosser J., "Theophilus (828-842): Popular Sovereign, Hated Persecutor", *Βυζαντιακά* 3 (1983), σσ. 37-56· Vlyssidou Vassiliki N., "L'empereur Théophile "chérissant les nations" et ses relations avec la classe supérieure de la société byzantine", στο: Κουντούρα-Γαλάκη Ελεονώρα (επιμ.), *Οι Σκοτεινοί Αἰῶνες του Βυζαντίου (7ος-9ος αι.)*, Αθήνα 2001, σσ. 443-453· Μπουρδάρα, *Το έγκλημα καθοσίωσης*, σσ. 1089-1097· Codoñer J. S., *The Emperor Theophilus and the East, 829-842: Court and Frontier in Byzantium during the Last Phase of Iconoclasm*, [Birmingham Byzantine and Ottoman Studies, 13], Farnham 2014.

⁵⁶⁵ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.25.1-9.

⁵⁶⁶ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.25.21. Από τον αφηγητή της *Έπιτομῆς Ιστοριῶν* παραδίδεται σχετικό παράδειγμα απόδοσης δικαιοσύνης υπέρ μιας γυναίκας που υπέστη αδικία από τον αδελφό της συζύγου του Πετρωνά. Σχετικά βλ. Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.25.26-35.

⁵⁶⁷ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.25.24-25.

⁵⁶⁸ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.25.36-43.

⁵⁶⁹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.25.24.

⁵⁷⁰ Μία φορά διέπραξε μοιχεία και η Θεοδώρα στενοχωρήθηκε πολύ, γεγονός που τον βασάνιζε (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.27.3). Ο γάμος του δρώντος προσώπου-Θεοφίλου με τη Θεοδώρα προέκυψε ύστερα από συγκέντρωση όλων των όμορφων γυναικών της αυτοκρατορίας, μεταξύ των οποίων ήταν και η Κασσία. Σχετικά βλ. Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XV.25.11-20.

⁵⁷¹ Σχετικά με τον Μεθόδιο Α' βλ. ενδεικτικά Bithos G.P., *Saint Methodios of Constantinople: A study of his life and works*, [Patristic Theological Library, 4], Rollinsford 2009· Krausmüller D., "Showing one's true colours: Patriarch Methodios on the morally improving effect of sacred images", *BMGS* 40 (2016), σσ. 298-306.

από τα βασανιστήρια, τον έπαιρνε μαζί του ακόμα και στα ταξίδια του⁵⁷². υπήρξε δε και υμνογράφος⁵⁷³.

Η οικοδομική του δραστηριότητα περιελάμβανε την ανέγερση ανακτόρων στην περιοχή του Βρύαντος πανομοιότυπων με εκείνα των Αράβων της Συρίας, τη συντήρηση και επέκταση του ύψους των παραλίων τειχών της Κωνσταντινουπόλεως και την οικοδόμηση μεγάλου ξενώνα, στον οποίον έδωσε το όνομά του⁵⁷⁴.

Αναφορικά με την εξωτερική του πολιτική, εξεστράτευσε εναντίον των Αράβων με τους στρατηγούς Θεόφοβο⁵⁷⁵ και Μανουήλ⁵⁷⁶. Κατά τη σύγκρουση γλύτωσε την αιχμαλωσία ύστερα από παρέμβαση του Θεοφώβου και του περσικού τάγματος, του οποίου αυτός ηγείτο⁵⁷⁷. Το επόμενο έτος, το *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλος αναδείχθηκε νικητής έναντι των Αράβων⁵⁷⁸. Έπειτα, παρασυρόμενος από διαβολές σχεδίαζε να τυφλώσει τον στρατηγό Μανουήλ, ο οποίος προηγουμένως τον είχε σώσει από τους Άραβες, και *ὅθεν σωτήρα τὸν ἄνδρα ἐκάλει καὶ οἱ τὰ σῶστρα δαψιλῶς ἀπετίγγουνεν*⁵⁷⁹, αλλά δεν πραγματοποίησε το σχέδιό του *πίστεις οὖν αὐτῷ καὶ δι' ὅρκου καὶ δι' ἐγγράφου χρυσοσημάντου μετὰ τινος μοναχοῦ στείλας ἐπανελθεῖν προετρέπετο*⁵⁸⁰. Θύμα διαβολών στο *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλο έπεσε και ο Θεόφοβος που -αντιθέτως με τον Μανουήλ- αποκεφαλίστηκε⁵⁸¹.

⁵⁷² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.28.39. Το *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλος γνωρίστηκε και με τον Λέοντα Φιλόσοφο, τον οποίον προέτρεψε *δημοσίᾳ διδάσκειν* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.4.24-25).

⁵⁷³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.27.14.

⁵⁷⁴ Η επιθυμία να ανεγερθούν αυτά τα ανάκτορα «γεννήθηκε» στο *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλο από τον δάσκαλό του Ιωάννη (μετέπειτα πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως), τον οποίον έστειλε με πολλά χρήματα και δώρα στους Άραβες *ἐπιδείξασθαι σφίσι τὸν πλοῦτον τῆς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων βουλόμενος* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.26.19-XV.27.2).

⁵⁷⁵ Σχετικά με τον Θεόφοβο βλ. ενδεικτικά ODB, "THEOPHOBOS", vol. III, σσ. 2067-2068.

⁵⁷⁶ Σχετικά με τον Μανουήλ βλ. ενδεικτικά ODB, "MANUEL", vol. II, σ. 1289.

⁵⁷⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.27.20-28. Όταν *ύστέρησε τὸ σιτηρέσιον* του περσικού τάγματος, οι στρατιώτες αγανάκτησαν και αναγόρευσαν αυτοκράτορα -χωρίς τη θέλησή του- τον Θεόφοβο, ο οποίος ειδοποίησε το *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλο διαβεβαιώνοντάς τον πως δεν έπρεπε να τον υποψιάζεται. Γι' αυτό το *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλος εν συνεχεία τον υποδέχθηκε στην Κωνσταντινούπολη *εὐμενέστατα* και *οἱ Πέρσες συγγνώμης πάντες ἡζήοντο* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.29.3-7). Σε επόμενη εκστρατεία, η οποία κατέληξε σε ήττα των Βυζαντινών, το *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλος διέφυγε την αιχμαλωσία χάριν του στρατηγού Μανουήλ (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.28.11-16).

⁵⁷⁸ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.28.1-10, όπου γίνεται αναφορά και στην επιθετική στάση του *δρώντος προσώπου*-Θεοφίλου έναντι ενός ευνούχου.

⁵⁷⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.28.16-18.

⁵⁸⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.28.22-23 και XV.28.30-31.

⁵⁸¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.29.23-25. Θύμα διαβολών στο *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλο υπήρξε και ο σύζυγος της κόρης του Μαρίας Αλέξιος, αλλά δεν κινήθηκε εναντίον του (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.27.16-19).

Επειδή το *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλος εκπόρθησε την πατρίδα του *άμερμουμνη*⁵⁸² των Αράβων Σωζόπετρα (837)⁵⁸³, εκείνος εξεστράτευσε εναντίον του Αμορίου, πατρίδας του *δρώντος προσώπου*-Θεοφίλου. Παρόλο που το *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλος ενίσχυσε την άμυνα της πόλεως και έσπευσε εκεί, δεν κατόρθωσε να αποτρέψει την κατάκτησή της από τον *άμερμουμνη* και τον θάνατο και την αιχμαλωσία χιλιάδων κατοίκων (838). Εξαιτίας των γεγονότων που έλαβαν χώρα στο Αμόριο ή *συμφορά καθίκετο τῆς τοῦ Θεοφίλου ψυχῆς ὡς μηδὲν αὐτῷ πρὸς ταύτην εὐρίσκεσθαι παρηγόρημα*⁵⁸⁴.

Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει πως, μολονότι το *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλος δεν τιμούσε τις εικόνες, υποστήριζε ότι *τῷ σωτῆρι Χριστῷ καὶ τῇ θεομήτορι πίστιν ἐτήρει*⁵⁸⁵. Υπήρξε δε *λίαν βαρὺς με τους ευσεβείς, ενώ ἀποστῆσαι τῆς τῶν εἰκόνων τιμῆς ἐφιλονεῖκει περιμανῶς τὸ ὑπήκοον*⁵⁸⁶. Λίγο πριν αποβιώσει (842), δέσμευσε τη σύζυγό του Θεοδώρα⁵⁸⁷ και τον *παραδυναστεύοντα ἐπὶ τοῦ κανικλείου Θεόκτιστο*⁵⁸⁸ *μὴ παραχωρῆσαι τὰς σεπτὰς ἀναστηλωθῆναι εἰκόνας, μηδὲ τὸν πατριάρχην Ἰωάννην τῆς ἐκκλησίας διωχθῆναι*⁵⁸⁹.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Θεοφίλου φιλοτεχνούν την αφηγηματική εικόνα του ως δίκαιου (τιμωρία των δολοφόνων του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Ε΄, εκδίκαση υπόθεσης και απονομή δικαιοσύνης υπέρ μίας υπηκόου του) και πεπαιδευμένου αυτοκράτορος (επίλυση αποριών σχετικών με τις μελέτες του μέσω συζητήσεων με τον Μεθόδιο, προτροπή στον Λέοντα Φιλόσοφο για δημόσια

⁵⁸² Σχετικά βλ. ODB, "EMIR", vol. I, σ. 690.

⁵⁸³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.29.1-2.

⁵⁸⁴ Ανάμεσα στα θύματα ήταν και σαράντα δύο στρατηγοί, άρχοντες και αξιωματούχοι, οι οποίοι αγιοποιήθηκαν (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.29.8-21).

⁵⁸⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.25.23.

⁵⁸⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.26.17-18. Για τη στάση του έναντι της Θεοδώρας και της μητέρας της που τιμούσαν τις εικόνες βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.26.1-16. Το *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλος στράφηκε και εναντίον των αγιογράφων. Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* σε αυτό το χωρίο αποκαλεί τρεις φορές *τύραννο* το *δρών πρόσωπο*-Θεόφιλο (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.27.4-10). Ανέδειξε και πολλούς ομολογητές, μεταξύ των οποίων ήταν και ο χρονογράφος Θεοφάνης (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.27.11-13). Για την επταετή εξορία και τα βασανιστήρια που υπέστη ο Μεθόδιος βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.28.33-34 και XV.28.38.

⁵⁸⁷ Σχετικά με τη Θεοδώρα βλ. ενδεικτικά Karlin-Hayter Patricia, "La mort de Theodora", *JÖB* 40 (1990), σσ. 205-208· Garland, *Byzantine Empresses*, σσ. 95-108· Herrin Judith, *Women in Purple: Rulers of Medieval Byzantium*, London 2001, σσ. 185-239.

⁵⁸⁸ Σχετικά με τον Θεόκτιστο βλ. εντελώς ενδεικτικά ODB, "THEOKTISTOS", vol. III, σ. 2056· Νικολάου Κατερίνα, «Θεοδώρα και Θεόκτιστος», *Σύμμεικτα* 15 (2002), σσ. 67-76.

⁵⁸⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XV.29.26.

διδασκαλία, σύνθεση ύμνων), ο οποίος άσκησε συνετή οικονομική πολιτική (έλεγχος των τιμών πώλησης των τροφίμων), προέβη στην κατασκευή έργων ευποιίας (συντήρηση και αύξηση του ύψους των παραλίων τειχών της Κωνσταντινουπόλεως, ανέγερση ξενώνα) και προσπάθησε χωρίς ιδιαίτερος ικανοποιητικά αποτελέσματα να αντιταχθεί στην αραβική απειλή (οργάνωση εκστρατειών, εκπόρθηση της Σωζόπετρας, οχύρωση του Αμορίου). Ταυτοχρόνως, από τις πράξεις του προκύπτει ότι υπήρξε μοιχός, ασεβής (εικονομάχος, άσκηση πιέσεων προς τους υπηκόους του να μην αποδίδουν τιμές στις εικόνες, εχθρική στάση έναντι της Θεοδώρας, της μητέρας της, των αγιογράφων και του Μεθοδίου, ανάδειξη ομολογητών πίστεως, δέσμευση της Θεοδώρας και του Θεοκτίστου να μην επιτρέψουν την αναστήλωση των εικόνων) και επιρρεπής στο να δίνει πίστη σε διαβολές (σχέδιο επιβουλής του στρατηγού Μανουήλ, αποκεφαλισμός του στρατηγού Θεοφόβου). Οι λόγοι του *δρώντος προσώπου*-Θεοφίλου αναδεικνύουν το γεγονός ότι αφενός υπήρξε δίκαιος («*ίνατί...αὐτόχειρες;*») και αφιλοχρήματος («*βασιλέα...συμπορίσαιντο;*») και αφετέρου ασεβής (*μή...διωχθῆναι*), αν και ο ίδιος αντιλαμβανόταν τις θρησκευτικές αντιλήψεις του ως ευσεβείς. Από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτει ότι το *δρῶν πρόσωπο*-Θεόφιλος ήταν προσιτός, εγκρατής ως προς τις ερωτικές συναναστροφές -μολονότι είχε διαπράξει μοιχεία- (*ἐγκρατής περὶ τὰ ἀφροδίσια*), ευρυμαθής (*φιλοπονῶν, ἀναγινώσκων, υμνογράφος*), δίκαιος και αυστηρός αναφορικά με την επιβολή ποινών (*τοῖς...ἀπαραίτητος*). Εντούτοις, όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, *ταῦτα ἢ περὶ τὰς σεπτὰς εἰκόνας αὐτοῦ μανία εἰς οὐδὲν ἐποίει λογίζεσθαι*, γι' αυτό τον χαρακτηρίζει *τύραννο* και επισημαίνει τη σκληρή στάση του έναντι των εικονολατρών (*λίαν βαρύς, ἀποστήσαι...ὑπήκοον*).

VI. ΒΙΒΛΙΟ XVI (867 – 969)

ν'. Μιχαήλ Γ' (842 – 867)

Προτού αποβιώσει, το δρών πρόσωπο-Θεόφιλος όρισε επιτρόπους⁵⁹⁰ του ανήλικου υιού του τον μάγιστρο Μανουήλ⁵⁹¹, τον πατρίκιο Θεόκτιστο και τον αδελφό της συζύγου του Βάρδα⁵⁹². Τη διοίκηση της αυτοκρατορίας ασκούσε η μητέρα του δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Γ'⁵⁹³ Θεοδώρα, της οποίας πρώτον γεγονός σπούδασμα ή τοῦ διωγμοῦ τῶν ὀρθοδόξων διὰ τὰ σεπτὰ ἔκτυπώματα λώφησις⁵⁹⁴. Ἡ τῶν ἁγίων ἔκτυπωμάτων εἰς τοῦμφανές προσκύνησός τε καὶ ἀναστήλωσις αποφασίσθηκε το 843⁵⁹⁵.

Όσο το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ' ήταν ανήλικος, ανανεώθηκε η ειρήνη με τους Βουλγάρους, οι οποίοι κατόπιν εκχριστιανίσθηκαν⁵⁹⁶. Όταν ενηλικιώθηκε, εξεστράτευσε δύο φορές εναντίον των Αράβων, αλλά οι εχθροί έτρεψαν το στράτευμά του σε φυγή⁵⁹⁷.

⁵⁹⁰ Για τον θεσμό της επιτροπείας βλ. Χριστοφιλοπούλου Αικατερίνη, «Ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὸ Βυζάντιον», *Σύμμεικτα* 2 (1970), σσ. 1-144.

⁵⁹¹ Σχετικά με τον Μανουήλ βλ. ενδεικτικά ODB, "MANUEL", vol. II, σ. 1289.

⁵⁹² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.2.22. Σχετικά με τον Βάρδα βλ. ενδεικτικά Dvornik F., "Patriarch Ignatius and Caesar Bardas", *BSI* 27 (1996), σσ. 7-22· ODB, "BARDAS", vol. I, σσ. 255-256.

⁵⁹³ Σχετικά με τον Μιχαήλ Γ' βλ. ενδεικτικά Mango C., "When was Michael III born?", *DOP* 21 (1967), σσ. 253-258· Ljubarskij J. N., "Der Kaiser als Mime. Zum Problem der Gestalt des byzantinischen Kaisers Michael III", *JÖB* 37 (1987), σσ. 39-50· Varona Codeso Patricia, *Miguel III (842-867): Construcción histórica y literaria de un reinado*, Madrid 2009· Μπουρδάρα Καλλιόπη Αλκ., «Ζητήματα καθοσίωσης επί Μιχαήλ Γ' (842-867)», στο: Καλλινίκου Διονυσία κ.ά. (επιμ.), *Ιωάννης Κ. Καρακώστας: Φιλίας και μαθητείας χάριν*, τ. Β', Αθήνα 2017, σσ. 859-888.

⁵⁹⁴ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.1.1-2. Επιπλέον, η Θεοδώρα επανέφερε τους εξορισθέντες από το δρών πρόσωπο-Θεόφιλο, αποκατέστησε τους δεινοπαθόντες, ελευθέρωσε τους φυλακισμένους και ζήτησιν γενέσθαι προσέταξε περὶ τῆς αἰρέσεως αντικαθιστώντας στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως τον Ιωάννη Ζ' (836 – 842) με τον Μεθόδιο Α' (843 – 847) (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.1.9-11). Όταν η Θεοδώρα πληροφορήθηκε ότι ο Ιωάννης Ζ', ο οποίος είχε περιορισθεί σε κάποιο μοναστήρι, ἐξώρυσεν τὰ ὄμματα από τις εικόνες του Χριστού και της Θεοτόκου, ζῆλον θεῶν ζηλώσασα διέταξε την τύφλωσή του. Ωστόσο, η δίκαιη, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, οργή της μετριάσθηκε και η τιμωρία του Ιωάννη Ζ' περιορίσθηκε σε χτυπήματα σκυτάλη (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.1.18-20). Ακόμα, η Θεοδώρα θέλησε να επαναφέρει τους Παυλικιανούς της Ανατολῆς στην Ορθοδοξία στέλνοντας για τον σκοπό αυτό επιφανείς άνδρες, οι οποίοι χειρίσθηκαν ἀδεξίως και ἀφυῶς την υπόθεση και οδήγησαν σε αποστασία τους εκεί υπηκόους, οι οποίοι συμμάχησαν με τους Άραβες και προκάλεσαν πολλά δεινά στους Βυζαντινούς (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.2.17-21).

⁵⁹⁵ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.1.12.

⁵⁹⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.2.1-16. Σχετικά βλ. Dvornik F., "The Significance of the Missions of Cyril and Methodius", *Slavic Review* 23 (1964), σσ. 195-211.

⁵⁹⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.3.8-18. Νίκη επί των Αράβων σημείωσε ο Πετρωνάς (863) (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.3.19-23 και XVI.3.28). Επί της βασιλείας του δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Γ' έγιναν ὑπόφορα στους Άραβες της Β. Αφρικής η Ιταλία, το μεγαλύτερο μέρος της Σικελίας και άλλα έθνη (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.9.16).

Το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ' μόνοις δὲ θεάτροις καὶ ἱππηλασίαις ἐσχόλαζεν, κατήγγησε τις φρυκτωρίς⁵⁹⁸, μεμφόμενος τοὺς προκατόχους τοῦ ὅτι μὴ λιτότητι ἔχαιρον, σοβαρότητος δ' ἀντεποιοῦντο καὶ ὄγκου βασιλικοῦ, ἐνῶ ὁ ἴδιος προσπαθοῦσε με διάφορους τρόπους νὰ ἀποδείξει ὅτι ἦταν μετριόφρων. Συνεχῶς τελούσε ὑπὸ τὴν ἐπήρεια μέθης καὶ τῶν φρενῶν ἐξιστάμενος, ἃς οὐδὲ νήφων ἔρρωτο, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἀφηγητὴς τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*⁵⁹⁹. Οἱ περισσότεροι υπῆκοοί του τὸν μισοῦσαν διὰ τοὺς παρατρεφόμενους αὐτῷ ἐναγεῖς νεανίας, οἱ πρὸς ἅπαν κακὸν αὐτὸν ὑπεξέκαιον⁶⁰⁰.

Ὅταν τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ' θέλησε νὰ ἀναλάβει κατ' ἀποκλειστικότητα τὴν ἐξουσία, ὁ Βάρδας πού ἐποφθαλμιούσε τὸν θρόνον, ἐκμεταλλευόμενος τὴν ἐλαφριά του, ὑποκίνησε τὴ δολοφονία τοῦ Θεοκτίστου καὶ τὴν ἀπομάκρυνση τῆς Θεοδώρας ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα (ὁ Μανουήλ εἶχε ἤδη ἀποχωρήσει) (856)⁶⁰¹. Ὁ ἴδιος ὁ Βάρδας ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ *κουροπαλάτη*⁶⁰² καὶ κατόπιν τοῦ *καίσαρα* καὶ ἀσκήσε τὴ διοίκηση ὡς *ἡβούλετο*⁶⁰³. Πρὶν ἀποχωρήσει, μάλιστα, ἡ Θεοδώρα ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα, ἀποκάλυψε στα μέλη τῆς Συγκλήτου ὅλους τοὺς βασιλικούς θησαυρούς, οἱ ὁποῖοι διασπαθίσθηκαν ἀπὸ τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ' *μίμοις καὶ κόλαζι καὶ ἡνιόχοις*⁶⁰⁴. Ὅταν τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ', ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται *ἀβέλτερος* ἀπὸ τὸν ἀφηγητὴ τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, συνήλθε τοῦ βαθυτάτου *κάρου*, διόρθωσε ὀρισμένες ἀπὸ τὶς πράξεις τοῦ Βάρδα, καθὼς οἱ υπῆκοοί του τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι *πᾶσαν ἐνέδωκε τὴν ἐξουσίαν* σὲ αὐτὸν πού ἐνεργούσε κατὰ βούληση πράττοντας πολλὰ *παρὰ τὸ δέον*⁶⁰⁵. Τὸ δρών πρόσωπο-Βασίλειος καὶ οἱ ἄνθρωποί του, ἀφού διέβαλαν τὸν Βάρδα στο δρών

⁵⁹⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.4.2-3. Οὔτε ἡ εἰσβολὴ βαρβάρων στα ἐδάφη τῆς αυτοκρατορίας ἢ οἱ φυσικὲς καταστροφές μποροῦσαν νὰ του ἀποσπάσουν τὴν προσοχή (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.4.4-8, XVI.5.3-6 καὶ XVI.5.11). Ἀπὸ ἑνὸς ἄλλογο δόθηκε ἡ ἀφορμὴ νὰ γνωρίσει τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ' τὸ δρών πρόσωπο-Βασίλειο (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.6.23-31). Ἀργότερα, τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ' ἔστειλε τὸ δρών πρόσωπο-Βασίλειο συναυτοκράτορα καὶ τὸν νύμφευσε με τὴν πρῶην ἐρωμένη του Εὐδοκία Ἰγγερίνα, ἡ ὁποία, σύμφωνα με τὸν ἀφηγητὴ τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, ὅταν τελέσθηκε ὁ γάμος, ἦταν ἤδη ἐγκυὸς στο δρών πρόσωπο-Λέοντα (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.7.15-17).

⁵⁹⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.7.18.

⁶⁰⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.5.12-17.

⁶⁰¹ Ἡ Θεοδώρα ἀποχώρησε ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα, *ἵνα μὴ σφαγαὶ ἀνθρώπων συμβῶσι* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.2.22-34). Κατόπιν, τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ' ὑποκινημένος ἀπὸ τὸν Βάρδα ἔκειρε τὴ μητέρα καὶ τὶς ἀδελφές του μοναχές. Οἱ ἀδελφές του μεταφέρθηκαν ἀργότερα ἀπὸ τὸ δρών πρόσωπο-Βασίλειο Α' στὴ Γαστρία Μονή (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.3.4-6).

⁶⁰² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.3.7.

⁶⁰³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.4.1. Οἱ μόνες θετικὲς ἐνέργειες πού ἔκανε ὁ Βάρδας ἦταν *τὸ τῶν λόγων φροντίδα θέσθαι πολλὴν καὶ τοὺς νόμους τοὺς πολιτικούς ἀνηβῆσαι πεποιήκε, φοιτῶν αὐτὸς εἰς τὰ δικαστήρια* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.4.9-12 καὶ XVI.4.26-28).

⁶⁰⁴ Ὅταν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ διανομὴ τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀξιωματοῦχων, τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ' διέταξε νὰ λιώσουν ἔργα τέχνης ἀπὸ χρυσό, προκειμένου νὰ κοπῇ νόμισμα (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.2.35-XVI.3.3).

⁶⁰⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.7.7-8.

πρόσωπο-Μιχαήλ Γ΄, λίγο μετά τον δολοφονήσαν (866)⁶⁰⁶. Αργότερα, θύμα τους έπεσε και το *δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ΄* (867). Ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* μνημονεύει τον τρόπο που δολοφονήθηκε: *τῷ μὲν οὖν Μιχαήλ οὕτως ἐπιλέλοιπε τὸ βιώσιμον ἀξίως τῆς αὐτοῦ βιοτῆς*⁶⁰⁷.

Αποτίμηση:

Το *δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ΄*, όπως προκύπτει από τις πράξεις του, αμελούσε συστηματικώς τα αυτοκρατορικά του καθήκοντα, εφόσον απασχολείτο συνεχώς με αρματοδρομίες και ήταν μέθυσος. Αρχικά, επέδειξε ελάχιστη μέριμνα σχετικά με την αντιμετώπιση των εξωτερικών εχθρών της αυτοκρατορίας (ανεμπόδιστες βαρβαρικές επιδρομές, κατάργηση φρουκτωριών, ανεπιτυχής αντιμετώπιση των Αράβων), την απώλεια εδαφών (Ιταλία, Σικελία κ.λπ.) και τις φυσικές καταστροφές. Το ίδιο ίσχυε και για τα ζητήματα της οικονομίας, καθώς ξόδευε αφειδώς χρήματα σε μίμους, κόλακες και ηνιόχους με αποτέλεσμα να μην μπορούν να καλυφθούν ούτε οι στρατιωτικές αποζημιώσεις (διαταγή καταστροφής έργων τέχνης για κοπή νομίσματος). Επίσης, επηρεαζόταν πολύ από τον Βάρδα (δολοφονία του Θεοκτίστου και αποπομπή της Θεοδώρας από τα ανάκτορα/διοίκηση, επιβολή μοναχικής κουράς στη Θεοδώρα και στις αδελφές του), αν και εν συνεχεία προσπάθησε να επανορθώσει για κάποιες από τις πράξεις του θείου του. Από τον λόγο του διαφαίνεται ότι μεμφόταν τους προκατόχους του για έλλειψη μετριοπάθειας εκ μέρους τους (*μή...βασιλικοῦ*). Από τις αναφορές του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι η μοναδική απασχόληση του *δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Γ΄* ήταν οι αρματοδρομίες και τα θεατρικά δρώμενα (*μόνοις...ἐσχόλαζεν*) και το ότι ήταν μέθυσος (*τῶν...ἔρρωτο*). Τέλος, ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* χαρακτηρίζει το *δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ΄* ανόητο (*ἀβέλτερος*) και επιπόλαιο (*ἐλαφρίαν*).

⁶⁰⁶ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.7.9-14.

⁶⁰⁷ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.7.18-XVI.8.1. Η Θεοδώρα βασισμένη σε κάποια σημάδια που της είχε φανερώσει το *δρών πρόσωπο-Θεόφιλος*, προέβλεψε ότι το *δρών πρόσωπο-Βασίλειος Α΄* θα γινόταν ο *όλετήρας* του γένους της, αλλά το *δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Γ΄* δεν έδωσε σημασία στα λεγόμενά της (Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.7.1-3). Στη συνέχεια, το *δρών πρόσωπο-Βασίλειος Α΄* διέταξε να κηδευθεί η σωρός του (Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.8.2-3). Όταν ανέλαβε το *δρών πρόσωπο-Λέων Ζ΄* την εξουσία, μετέφερε με βασιλικές τιμές τη σωρό του *δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Γ΄* στον ναό των Αγίων Αποστόλων (Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.12.5).

να΄. Βασίλειος Α΄ (867 – 886)

Την άνοδο του *δρώντος προσώπου*-Βασιλείου Α΄⁶⁰⁸ στον θρόνο προμήνυαν διάφοροι οίωνοί. Όταν ήταν νήπιο, ένας αετός τον σκίαζε την ώρα που κοιμόταν· όταν αργότερα μεγάλωσε και έφθασε στην Κωνσταντινούπολη για να εργασθεί, ο Άγιος Διομήδης φανέρωσε μέσω ενυπνίου στον νεωκόρο του ναού του ότι «οὗτος γάρ ἐστιν ὁ βασιλεύς»⁶⁰⁹.

Όταν ανέλαβε την εξουσία, απομάκρυνε από τον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως τον Φώτιο Α΄⁶¹⁰ (858 – 867/877 – 886) με την πρόφαση ότι ο προκάτοχός του Ιγνάτιος⁶¹¹ (846 – 858/867 – 877) είχε διωχθεί παρανόμως και ότι εκείνος είχε ενθρονισθεί με αντικανονικό τρόπο⁶¹². Βαθύτερη αιτία για αυτό ήταν ότι ο Φώτιος Α΄ τον αποκάλεσε *άνδροφόνον* εξαιτίας της δολοφονίας του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ Γ΄ και τον εμπόδισε *τῆς αναιμάκτου θυσίας μετασχεῖν*⁶¹³.

Το *δρὼν πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄ ὅτι Μιχαήλ ἀνείλε, οἷον ἐξίλασκόμενος τὸν θεόν, ἀνήγειρε σε πολλά σημεία της Κωνσταντινουπόλεως ναούς αφιερωμένους στον Αρχάγγελο Μιχαήλ (μεταξύ αυτών και τη Νέα Εκκλησία⁶¹⁴), ανακαίνισε ναούς που υπέστησαν ζημιές από σεισμούς και επισκεύασε τη δυτική ανίδα του ναού της Αγίας

⁶⁰⁸ Σχετικά με τον Βασίλειο Α΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Moravcsik G., "Sagen und Legenden Über Kaiser Basileios I", *DOP* 15 (1961), σσ. 59-126· Βλυσίδου Βασιλική Ν., «Συμβολή στη μελέτη της εξωτερικής πολιτικής του Βασιλείου Α΄ στη δεκαετία 867-877», *Σύμμεικτα* 4 (1981), σσ. 301-315· Αγαπητός Π. Α., «Η εικόνα του αυτοκράτορα Βασιλείου Α΄ στη φιλομακεδονική γραμματεία 867-959», *Ελληνικά* 40 (1989), σσ. 285-322· Tobias N., *Basil I, founder of the Macedonian dynasty: A study of the political and military history of the Byzantine Empire in the ninth century*, Lewiston 2007.

⁶⁰⁹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.6.4-17. Ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* αναφέρει ότι, μολονότι το *δρὼν πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄ καταγόταν από άσημους και αφανείς γονεῖς, *τις τῶν τὰ περὶ αὐτοῦ ἐξιστορησάντων ἐκ τοῦ τῶν Ἀρσακιδῶν αὐτὸν γένους κατάγεσθαι τερατεύεται* (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.6.1). Και ένας μοναχός στην Πελοπόννησο προέβλεψε ότι το *δρὼν πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄ θα γινόταν αυτοκράτωρ (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.10.15-23).

⁶¹⁰ Σχετικά με τον Φώτιο Α΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Βλυσίδου Βασιλική Ν., «Ο βυζαντινός αυτοκρατορικός θεσμός και η πρώτη εκθρόνιση του πατριάρχη Φωτίου», *Σύμμεικτα* 7 (1987), σσ. 33-40· Stratoudaki-White Despina, "Patriarch Photios and the Conclusion of Iconoclasm", *GOTR* 44 (1999), σσ. 341-355.

⁶¹¹ Σχετικά με τον Ιγνάτιο βλ. ενδεικτικά ODB, "IGNATIOS", vol. II, σσ. 983-984· Dvornik F., "Patriarch Ignatius and Caesar Bardas", *BSI* 27 (1996), σσ. 7-22.

⁶¹² Τον Ιγνάτιο ευνούχισε και *ἐκείρατό τε τὴν τρίχα καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀσκητικοῖς ἰδρῶσι τὸ σαρκίον ἐδάμασεν το δρὼν πρόσωπο*-Λέων Ε΄ (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.4.30-37).

⁶¹³ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.8.8-10. Το *δρὼν πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄, μετά τον θάνατο του Ιγνατίου, αποκατέστησε τον Φώτιο Α΄ (877) (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.8.30).

⁶¹⁴ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.10.8-9. Ανήγειρε και τον ναό του προφήτη Ηλία Θεσβίτη, διότι, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών*, *ἐτίμα γὰρ τοῦτον διαφερόντως καὶ ᾤετο προσληφθήσεσθαι ποτε παρ' αὐτοῦ καὶ τῶ πυρίνῳ συνεπαρθήσεσθαι ἄρματι* (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.10.12).

Σοφίας, η οποία είχε υποστεί ρωγμές⁶¹⁵. Επιπλέον, με χρήματα και υποσχέσεις έπεισε πολλούς Ιουδαίους να ασπασθούν τον χριστιανισμό, ενώ φρόντισε να εκχριστιανισθούν οι Ρώσοι⁶¹⁶.

Το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄ εξεστράτευσε εναντίον των Αράβων της Κρήτης, των Αράβων της Ανατολής και των Μανιχαίων και αναδείχθηκε νικητής⁶¹⁷. Συνήψε, επίσης, συνθήκη ειρήνης με τους Ρώσους⁶¹⁸. Ωστόσο, οι Άραβες της Β. Αφρικής κατέλαβαν τη Λογγοβαρδία, αλλά κατόπιν ηττήθηκαν και ο αρχηγός τους συνελήφθη από τους Φράγκους, με τους οποίους είχε συμμαχήσει το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄, για να ενισχύσει τον στρατό του έναντι των Αράβων⁶¹⁹. Αργότερα, κατελήφθησαν και οι Συρακούσες από τους Άραβες⁶²⁰. Εναντίον του *δρώντος προσώπου*-Βασιλείου Α΄ στασίασαν κάποιοι *πατρίκιοι*, οι οποίοι αφού συνελήφθησαν, *ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς ἐκολάσθησαν*⁶²¹. Η συνωμοσία που οργάνωσε ο Ρωμανός Κουρκούας⁶²² αποκαλύφθηκε και εκείνος τυφλώθηκε, ενώ οι συνεργάτες του *αἰκισθέντες καὶ καρέντες τὴν τρίχωσιν ὑπερορίαν κατεδικάσθησαν*⁶²³.

Όταν το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄ άνοιξε τα βασιλικά θησαυροφυλάκια, *ἐν οἷς οὐδὲν ἕτερον εὔρητο ἢ μόνα χρυσίου κεντηνάρια τρία*, αποφασίσθηκε όσοι είχαν λάβει χρήματα επί της βασιλείας του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ Γ΄ χωρίς εύλογη αιτιολογία να επιστρέψουν τουλάχιστον τα μισά εξ αυτών⁶²⁴.

⁶¹⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.10.24-25.

⁶¹⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.10.26-34.

⁶¹⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.8.15-29, XVI.9.45-51 και XVI.10.5-6. Διεξήγαγε ακόμα εκστρατεία στη Συρία, κατέλαβε ορισμένες περιοχές, αλλά όταν επιχείρησε να πολιορκήσει τα Άδατα, *ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἦννε*, αποφάσισε να επιστρέψει (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.9.1-7). Αργότερα, ο στρατηγός Ανδρέας νίκησε τους Άραβες της Ταρσού, αλλά κάποιοι τον διέβαλαν στο *δρών πρόσωπο*-Βασίλειο Α΄, ο οποίος του αφαίρεσε το αξίωμα. Ο Στυππειώτης που τον αντικατέστησε ηττήθηκε από τους εχθρούς (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.9.8-15). Το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄ χρησιμοποίησε Άραβες αιχμάλωτους, *ἵνα δὲ καὶ φόβον ἐμποίησιν τῷ ναυτικῷ καὶ μηδένα κολάσῃ χριστιανόν*, τους οποίους διαπόμπευσε και ανασκόληπσε, προκειμένου να οδηγήσει τους λιποτάκτες κωπηλάτες του στόλου του ξανά στις θέσεις τους (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.10.1-4).

⁶¹⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.10.27.

⁶¹⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.9.17-24.

⁶²⁰ Οι λεηλασίες των Αράβων στη Δύση και στην Ανατολή πολλαπλασιάστηκαν, καθώς το πλήρωμα του στόλου των Βυζαντινών απασχολείτο με την οικοδομική δραστηριότητα του *δρώντος προσώπου*-Βασιλείου Α΄ (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.10.7-11). Εναντίον τους έστειλε τον στρατηγό Νικηφόρο Φωκά, ο οποίος σημείωσε πολλές νίκες (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.10.13-14).

⁶²¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.8.11. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 35-36.

⁶²² Σχετικά με τον Ρωμανό βλ. ενδεικτικά ODB, "KOURKOUAS", vol. II, σσ. 1156-1157.

⁶²³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.8.31-32.

⁶²⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.3.3 και XVI.8.5-7. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 41-43.

Σχετικά με την εξωτερική εμφάνιση του *δρώντος προσώπου*-Βασίλειου Α΄ ο αφογητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι εκείνος ήταν *εὐειδής τε καὶ εὐμήκης καὶ τὴν χεῖρα γενναῖος καὶ περιδέξιος, βαθεῖάν τε τρέφων κόμην καὶ ταύτην οὐλῃν*⁶²⁵.

Ο Θεόδωρος Σανταβαρηνός⁶²⁶ τὸν βασιλέα ὅλον εἰς ἑαυτὸν περιήγαγεν, καθώς λέγεται ότι του παρουσίασε δῆθεν το φάντασμα του νεκρού πρωτότοκου υιού του Κωνσταντίνου⁶²⁷. Ἐπειτα, ο Σανταβαρηνός υπονόμεισε το *δρών πρόσωπο*-Λέοντα στον πατέρα του λέγοντάς του ότι ο υἱός του τον επιβουλευόταν, επειδή εκείνος τον αποκαλούσε *φαρμακὸν* και *γόητα* και υποστήριζε ότι εξαπατούσε τον πατέρα του. Η πλεκτάνη του Σανταβαρηνού, η οποία ἔφτασε με ἓνα τέχνασμα ἕως το σημεῖο να παρουσιάσει το *δρών πρόσωπο*-Λέοντα ως ἐπίδοξο φονέα του πατρός του, είχε ως αποτέλεσμα το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄ να εξοργισθεῖ με τον υἱό του και να τον απομονώσει στα ανάκτορα σχεδιάζοντας να τον τυφλώσει. Ωστόσο, αργότερα, *ἐχάλασε τὴν κατὰ τοῦ υἱέος ὀργὴν καὶ οἱ ἐσπείσατο καὶ τὴν τιμὴν ἀπέδωκε τὴν βασιλείον*⁶²⁸.

Κατὰ τη διάρκεια κυνηγιού το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄ δέχθηκε βαρύτατο κτύπημα ἀπὸ ἓνα ἐλάφι, στα κέρατα του οὐοίου μπλέχθηκε η ζώνη του. Ο ἄνδρας που με το σπαθί του ἔκοψε τη ζώνη και τον ἀπελευθέρωσε ἀπὸ το ἐλάφι ἀποκεφαλίσθηκε. Το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄ δικαιολόγησε την πράξη του λέγοντας «ὅτι *ξίφος ἐπὶ βασιλέα γυμνώσειε*». Εντέλει, το κτύπημα ἀποδείχθηκε θανατηφόρο, καθώς λίγο μετὰ το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειος Α΄ ἀπεβίωσε (886)⁶²⁹.

Αποτίμηση:

Βάσει των πράξεων του *δρώντος προσώπου*-Βασίλειου Α΄ προκύπτει ότι μερίμνησε για την ανάκαμψη των οικονομικών της αυτοκρατορίας (διαταγή ἐπιστροφῆς των χρημάτων που είχαν διανεμηθεῖ ἀνάιτια ἀπὸ το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Γ΄), ἀντιμετώπισε ἐπιτυχῶς τους ἐσωτερικούς (καταστολή των στάσεων των *πατρικίων* και του Ρωμανού Κουρκούα, ἐπαναφορά των λιποτακτῶν του στόλου) και τους ἐξωτερικούς ἐχθρούς (οργάνωση ἐκστρατειῶν/νίκες ἐναντι των Αράβων στην Κρήτη και στην Ἀνατολή, νίκη ἐναντι των Μανιχαίων, σύναψη συνθήκης εἰρήνης με

⁶²⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.6.22.

⁶²⁶ Σχετικά με τον Θεόδωρο Σανταβαρηνό βλ. ἐνδεικτικά ODB, "SANTABARENOS, THEODORE", vol. III, σ. 1839.

⁶²⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.11.1-7. Σχετικά με τον Κωνσταντίνο βλ. ἐνδεικτικά ODB, "CONSTANTINE", vol. I, σ. 498.

⁶²⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.11.8-22. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίσαις και Τυραννίς*, σσ. 38-41.

⁶²⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.11.23-29.

τους Ρώσους, συμμαχία με τους Φράγκους), αν και η οικοδομική του δραστηριότητα στάθηκε έως ένα σημείο εμπόδιο στην αποτελεσματικότερη απώθηση των εχθρών λόγω της απασχόλησης των ανδρών του στόλου με αυτήν με συνέπεια την απώλεια εδαφών για την αυτοκρατορία (Λογγοβαρδία, Συρακούσες). Επιπλέον, οι πράξεις του αποδεικνύουν ότι έδινε πίστη σε διαβολές (στρατηγός Ανδρέας, *δρών πρόσωπο-Λέων ζ'*) και ότι χειραγωγείτο από τον Θεόδωρο Σανταβαρηνό (περιορισμός στα ανάκτορα/επιθυμία τύφλωσης του *δρώντος προσώπου-Λέοντος ζ'*). Το αν υπήρξε πράγματι ευσεβής ή όχι δεν δύναται να διαπιστωθεί, καθώς πολλές από τις πράξεις του υπαγορεύθηκαν από την επιθυμία του να εξιλεωθεί για τον φόνο του *δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Γ'* (ανέγερση ναών αφιερωμένων στον Αρχάγγελο Μιχαήλ)· εξαίρεση ίσως αποτελεί ο εκχριστιανισμός των Ρώσων και ορισμένων Ιουδαίων και η ανέγερση ναού αφιερωμένου στον προφήτη Ηλία Θεσβίτη εκ μέρους του. Η επιθυμία του *δρώντος προσώπου-Βασιλείου Α'* να εξιλεωθεί για τον φόνο του *δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Γ'* επισημαίνεται και από τον αφηγητή της *Επιτομής Ιστοριών* (*ὅτι...θεόν*), όπως και η ιδιαίτερη τιμή που απέτιε στον προφήτη Ηλία Θεσβίτη (*ἐτίμα...ἄρματι*). Ο πατριάρχης Φώτιος Α' είχε κατακρίνει το *δρών πρόσωπο-Βασίλειο Α'* για τη δολοφονία του *δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Γ'* (*ἀνδροφόνος*) και δεν του επέτρεψε να λάβει τη Θεία Κοινωνία, γι' αυτό και το *δρών πρόσωπο-Βασίλειος Α'* τον απομάκρυνε από το αξίωμά του. Η πράξη του (αποκεφαλισμός του ανδρός που τον έσωσε από το ελάφι) και ο λόγος, με τον οποίον την αιτιολόγησε («*ὅτι...γυμνώσειε*»), πιθανότατα φανερώνουν ότι έτρεφε φόβο για πιθανή επιβουλή εις βάρος του. Επιπλέον, από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Επιτομής Ιστοριών* προκύπτει ότι το *δρών πρόσωπο-Βασίλειος Α'* ήταν ευειδής και διέθετε άρτια σωματική διάπλαση (*εὐειδής...οὔλην*), αλλά και το ότι χειραγωγείτο από τον Σανταβαρηνό (*τόν...περιήγαγεν*). Τέλος, μολονότι ο αφηγητής της *Επιτομής Ιστοριών* παραδίδει τους οiwονούς που προσήμαναν την άνοδο στον θρόνο του *δρώντος προσώπου-Βασιλείου Α'* (αετοί, Άγιος Διομήδης, μοναχός), δεν αποδέχεται ότι εκείνος καταγόταν από τους Αρσακίδες (*τις...τεραπεύεται*), αλλά αναφέρει ότι η καταγωγή του ήταν άσημη.

νβ'. Λέων ζ' (886 – 912)

Όταν ανέλαβε την εξουσία, το *δρών πρόσωπο*-Λέων ζ'⁶³⁰ βασάνισε *ἀφειδῶς* και εξόρισε στην Αθήνα τον Σανταβαρηνό, όπου και εκείνος τυφλώθηκε· μετά το πέρας πολλών ετών, όμως τον ανακάλεσε⁶³¹. Έπειτα, έστειλε στράτευμα εναντίον του *δούκα*⁶³² της Λογγοβαρδίας, ο οποίος αθέτησε τη συνθήκη ειρήνης με τους Βυζαντινούς, αλλά ηττήθηκε⁶³³. Ακόμα, ο αρχηγός των Βουλγάρων Συμεών Α'⁶³⁴ (893 – 927) κήρυξε πόλεμο στους Βυζαντινούς· ύστερα από αλλεπάλληλες συγκρούσεις και αποτυχημένες προσπάθειες από την πλευρά του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος ζ' να συναφθεί συνθήκη ειρήνης, ο βυζαντινός στρατός ηττήθηκε (896)⁶³⁵. Επειδή τα μέλη του βυζαντινού στόλου απασχολούνταν με την οικοδομική δραστηριότητα του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος ζ', οι Άραβες κατέλαβαν το Ταυρομένιο (902) και τη Λήμνο (903)⁶³⁶.

Στο εσωτερικό, το *δρών πρόσωπο*-Λέοντα ζ' διέσωσε από συνωμοσία η ερωμένη του Ζωή Ζαούτζη⁶³⁷. Άλλη συνωμοσία που οργανωνόταν από τον ανεψιό του Ζαούτζη⁶³⁸ Βασίλειο⁶³⁹ του αποκάλυψε ο Σαμωνάς⁶⁴⁰, με αποτέλεσμα ο Βασίλειος και οι συνεργάτες του να συλληφθούν⁶⁴¹ και ο Σαμωνάς να τιμηθεί με τον τίτλο του

⁶³⁰ Σχετικά με τον Λέοντα ζ' βλ. εντελώς ενδεικτικά Tougher S., *The Reign of Leo VI (886-912): Politics and People*, [The Medieval Mediterranean, 15], Leiden-New York-Köln 1997· Tsiaples G., "A Byzantine Emperor between Reality and Imagination: The Image of Leo VI in the Hagiographical Texts of the Middle Byzantine Period", *Parekbolai* 4 (2014), σσ. 85-100· Riedel Meredith L.D., *Leo VI and the Transformation of Byzantine Christian Identity: Writings of an Unexpected Emperor*, Cambridge 2018.

⁶³¹ Το *δρών πρόσωπο*-Λέων ζ' καθαίρεσε και περιόρισε στη Μονή Αρμονιανών και τον πατριάρχη Φώτιο Α'. Στον πατριαρχικό θρόνο τοποθέτησε τον αδελφό του Στέφανο (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.12.1-4 και XVI.12.8-10).

⁶³² Για το αξίωμα του *δούκα* βλ. Oikonomidès, *Listes*, σ. 344.

⁶³³ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.12.11-13.

⁶³⁴ Σχετικά με τον Συμεών Α' βλ. ενδεικτικά Loud G., "A Re-examination of the 'Coronation' of Symeon of Bulgaria in 913", *Journal of Theological Studies* 29 (1978), σσ. 109-120· ODB, "SYMEON OF BULGARIA", vol. III, σ. 1984.

⁶³⁵ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.12.15-29.

⁶³⁶ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.13.12. Αργότερα, το *δρών πρόσωπο*-Λέων ζ' έστειλε στόλο εκ νέου εναντίον των Αράβων (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.14.1).

⁶³⁷ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.12.30-31. Σχετικά με τη Ζωή βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Zoe Zautzina", vol. VI, σσ. 753-756. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 46-47.

⁶³⁸ Σχετικά με τον Στυλιανό βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Stylian Zautzes", vol. VI, σσ. 148-154.

⁶³⁹ Σχετικά με τον Βασίλειο βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Basileios", vol. I, σ. 579. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 47-48.

⁶⁴⁰ Σχετικά με τον Σαμωνά βλ. ενδεικτικά ODB, "SAMONAS", vol. III, σσ. 1835-1836.

⁶⁴¹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.12.34-37.

πρωτοσπαθαρίου⁶⁴². Με αυτόν τον τρόπο ο ευνούχος *ώκειώθη τῷ βασιλεῖ*⁶⁴³ και εἰς πολλὰ τῶν οὐ καθηκόντων τὸν αὐτοκράτορα προεβίβαζεν. Όταν το δρών πρόσωπο-Λέων ζ' ανακάλυψε ότι ο Σαμωνάς ήταν υπεύθυνος για πλεκτάνη εις βάρος του, τον απομάκρυνε από τα ανάκτορα και τον φυλάκισε⁶⁴⁴. Επίσης, το δρών πρόσωπο-Λέων ζ' δέχθηκε βαρύτατο κτύπημα στο κεφάλι στον ναό του Αγίου Μωκίου. Ο άνθρωπος που τον κτύπησε *βασάνοις ὑποβληθεὶς καὶ μηδένα μηνύσας συνίστορα χειρας ἀπετιμήθη καὶ πόδας καὶ τέλος παρεδόθη πυρί*, ενώ υποψίες δημιουργήθηκαν για τον αδελφό του δρώντος προσώπου-Λέοντος ζ' δρών πρόσωπο-Αλέξανδρο ως ηθικό αυτουργό της επίθεσης⁶⁴⁵.

Ενόσω η πρώτη του σύζυγος Θεοφανώ⁶⁴⁶ ήταν εν ζωή, το δρών πρόσωπο-Λέων ζ' διατηρούσε εξωσυζυγική σχέση με τη Ζωή Ζαούτζη, την οποία στη συνέχεια νυμφεύθηκε⁶⁴⁷. Τρίτη του σύζυγος υπήρξε η Ευδοκία⁶⁴⁸ και τέταρτη η Ζωή Καρβωνοψίνα⁶⁴⁹, την οποία νυμφεύθηκε μετά τη γέννηση του υιού τους δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου⁶⁵⁰. Επειδή ο πατριάρχης Νικόλαος Α'⁶⁵¹ (901 – 907/912 – 925) αφόρισε το δρών πρόσωπο-Λέοντα ζ' *διὰ τὸν τέταρτον γάμον*⁶⁵², ο Σαμωνάς τον προέτρεψε να ζητήσει από τον πατριάρχη την άρση του αφορισμού του. Ωστόσο, εκείνος ήταν *ἀδυσώπητος* με αποτέλεσμα το δρών πρόσωπο-Λέων ζ' να τον καθαιρέσει και να αναβιβάσει στον πατριαρχικό θρόνο τον Ευθύμιο Α' (907 – 912)⁶⁵³, ο οποίος

⁶⁴² Για το αξίωμα του *πρωτοσπαθαρίου* βλ. Guiland R., "Études sur l'histoire administrative de l'empire byzantin. Les titres auliques des Eunuques. Le protospathaire", *Byz* 25/27 (1955), σσ. 649-695.

⁶⁴³ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVI.12.37.

⁶⁴⁴ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVI.13.27. Για περισσότερα για τη σχέση του δρώντος προσώπου-Λέοντος ζ' με τον Σαμωνά βλ. Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVI.13.21-26. Ο Σαμωνάς διέβαλε πρόσωπα που εχθρευόταν στο δρών πρόσωπο-Λέοντα ζ', όπως τον Ανδρόνικο Δούκα και τον υπηρέτη του Κωνσταντίνου (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVI.14.2-17 και XVI.14.22-33). Για την επίσκεψη του πατρός του Σαμωνά στην Κωνσταντινούπολη ο αφηγητής της *Επιτομῆς Ιστοριῶν* αναφέρει ότι *ὑπέδεξατο τούτους ἐντίμως ὁ βασιλεὺς καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν μὴ δεόντως ἀπίστους ὄντας εἰσήγαγεν* (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVI.14.18).

⁶⁴⁵ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVI.13.13-18. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσίσσεις και Τυραννίς*, σσ. 49-51.

⁶⁴⁶ Σχετικά με τη Θεοφανώ βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Theophano", vol. VI, σσ. 522-525.

⁶⁴⁷ Θέσπισε δε και απένειμε στον Στυλιανό τον τίτλο του *βασιλεοπάτορος* (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVI.12.6 και XVI.12.32-33).

⁶⁴⁸ Σχετικά με την Ευδοκία βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Eudokia Baïane", vol. II, σ. 241.

⁶⁴⁹ Σχετικά με τη Ζωή βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Zoe Karbnopsina", vol. VI, σσ. 756-761.

⁶⁵⁰ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVI.13.1-2 και XVI.13.5-6.

⁶⁵¹ Σχετικά με τον Νικόλαο Α' βλ. Βλυσίδου Βασιλική Ν., «Σχετικά με τα αίτια της εκθρόνισης του πατριάρχη Νικολάου Α' Μυστικού (907)», *Σύμμεικτα* 11 (1997), σσ. 23-35.

⁶⁵² Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVI.13.9.

⁶⁵³ Σχετικά με τον Ευθύμιο Α' βλ. ενδεικτικά ODB, "EUTHYMIOS", vol. II, σσ. 755-756.

τον εμπόδισε να θεσπίσει νόμο που θα όριζε *ἄγεσθαι τὸν βουλόμενον γυναῖκας δύο ἢ καὶ τρεῖς ἄχρι τεττάρων*⁶⁵⁴.

Το *δρών πρόσωπο*-Λέων ζ΄ ανακαίνισε τον ναό του Αγίου Θωμά που είχε καεί⁶⁵⁵, ανήγειρε ναό αφιερωμένο στη Θεοφανώ επιθυμώντας να την τιμήσει, αλλά και άλλον αφιερωμένο στον Άγιο Λάζαρο, όπου εναπέθεσε τα σκηνώματα του ομώνυμου Αγίου και της Μαρίας Μαγδαληνής, τα οποία μετέφερε από την Κύπρο⁶⁵⁶.

Όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, το *δρών πρόσωπο*-Λέων ζ΄ ήταν *ἐραστής σοφίας παντοδαπῆς καὶ αὐτῆς δῆτα τῆς ἀπορρήτου* επιδεικνύοντας ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αστρολογία⁶⁵⁷.

Αποτίμηση:

Η αφηγηματική εικόνα που φιλοτεχνείται για το *δρών πρόσωπο*-Λέοντα ζ΄ από τις πράξεις του είναι αυτή ενός όχι ιδιαιτέρως αποτελεσματικού ως προς την απώθηση των εξωτερικών εχθρών αυτοκράτορος (ήττα στη Λογγοβαρδία, ήττα από τους Βουλγάρους, απώλεια εδαφών), διότι και η οικοδομική του δραστηριότητα απασχολούσε τους άνδρες του στόλου (ανακαίνιση του ναού του Αγίου Θωμά, ανέγερση του ναού προς τιμήν της Θεοφανούς και του Αγίου Λαζάρου, Μονή Νοσσιών). Αντιθέτως, στους εσωτερικούς του αντιπάλους (Θεόδωρο Σανταβαρηνό, πατριάρχη Φώτιο Α΄, Βασίλειο Ζαούτζη, Σαμωνά, πατριάρχη Νικόλαο Α΄ κ.λπ.) επέβαλε τις ποινές που αντιστοιχούσαν στα αδικήματά τους (καθαίρεση από αξίωμα, εξορία, τύφλωση, φυλάκιση κ.ά.). Επίσης, ασχολείτο ιδιαιτέρως με την αστρολογία. Το γεγονός ότι συνήψε τέσσερις γάμους -παραβιάζοντας βάνανσα την κείμενη εκκλησιαστική νομοθεσία- κατέστη αιτία να αφορισθεί από τον πατριάρχη Νικόλαο Α΄. Ωστόσο, υπάκουσε τον πατριάρχη Ευθύμιο Α΄ και δεν προέβη στη θέσπιση νόμου, ο οποίος θα επέτρεπε την ανεμπόδιστη σύναψη περισσοτέρων του ενός γάμων. Τέλος, από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* εξάγεται το συμπέρασμα ότι το *δρών πρόσωπο*-Λέων ζ΄ ήταν φιλομαθής (*ἐραστής σοφίας παντοδαπῆς*), ενώ

⁶⁵⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.13.27-30.

⁶⁵⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.12.7.

⁶⁵⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.13.10-11. Ανήγειρε δε προς τιμήν του *παρακοιμωμένου* Κωνσταντίνου τη Μονή Νοσσιών (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.14.33).

⁶⁵⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.13.4. Το γεγονός ότι θα αποκτούσε υιό, ο οποίος θα τον διαδεχόταν, αποκάλυψε στο *δρών πρόσωπο*-Λέοντα ζ΄ αστρολογική πρόβλεψη. Σχετικά βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.13.3-4. Η βασιλεία του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ζ΄ είχε προβλεφθεί και στο *δρών πρόσωπο*-Βασίλειο Α΄ από κάποιον γέροντα, ενόσω αυτός πολιορκούσε τα Ἀδατα (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.9.3-6).

επικρίνεται τόσο η στάση του έναντι του πατρός του Σαμωνά όσο και η επιρροή που του ασκούσε εκείνος (*ὑπεδέξατο...εἰσήγαγεν εἰς...προεβίβαζεν*).

γγ'. Αλέξανδρος (912 – 913)

Όταν ανήλθε στον θρόνο το δρών πρόσωπο-Αλέξανδρος⁶⁵⁸, αποκατέστησε τον Νικόλαο Α' στον πατριαρχικό θώκο της Κωνσταντινουπόλεως και εξόρισε τον Ευθύμιο Α'⁶⁵⁹. Όσον αφορά στους Βουλγάρους, *ύπερηφάνως ώμίλησε καὶ ὑπερόγκως ἠπέιλησεν* τους πρέσβεις που στάλθηκαν, για να τον ρωτήσουν αν θα σεβόταν την ειρήνη που ίσχυε ανάμεσα τους με αποτέλεσμα ο Συμεών Α' να στραφεί κατά των Βυζαντινών⁶⁶⁰.

Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* χαρακτηρίζει το δρών πρόσωπο-Αλέξανδρο *καὶ χοίρων ἀνοητότερον*, διότι δεν έπραξε τίποτα που να αρμόζει σε έναν αυτοκράτορα, *ἀλλὰ τρυφαῖς καὶ θήραις καὶ ἀσελγείαις ἐξέδωκεν ἑαυτὸν*⁶⁶¹ και *τὸ περὶ γαστέρα κεχηνέναι τε καὶ συσσίτια καὶ ἀκολασίαις προσκεῖσθαι διηνεκῶς*⁶⁶². Επιπλέον, ανέθεσε τη διοίκηση *ἀγύρταις καὶ τοῖς ἐκ τριόδων*, οὗς *πρὸ τῆς μοναρχίας ἐπιρρήτων εἶχε πράξεων κοινωνοὺς* προορίζοντας, μάλιστα, για διάδοχό του τον Βασιλίτζη⁶⁶³. Η επιθυμία του να ευνουχίσει τον ανεψιό του, δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνο, δεν πραγματοποιήθηκε, διότι *απεβίωσε καὶ οὕτως αὐτῷ παρὰ τῆς ἄνω προνοίας ἐσφάλησαν τὰ βουλευματα*⁶⁶⁴.

Λίγο πριν αποβιώσει, απευθυνόμενος στον αδελφό του το δρών πρόσωπο-Λέων Ζ' είπε «*ἴδε ὁ κακὸς καιρὸς μετὰ τοὺς δεκατρεῖς μῆνας*»⁶⁶⁵. Πράγματι, το δρών πρόσωπο-Αλέξανδρος απεβίωσε μετά από δεκατρεῖς μήνες στην εξουσία (913)⁶⁶⁶.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του δρώντος προσώπου-Αλεξάνδρου φανερώνουν ότι δεν διήγχε ενάρετο βίο, καθώς επιδιδόταν σε ποικίλες ανάρμοστες για έναν αυτοκράτορα

⁶⁵⁸ Σχετικά με τον Αλέξανδρο βλ. εντελώς ενδεικτικά Karlin-Hayter Patricia, "The Emperor Alexander's bad name", *Speculum* 44 (1969), σσ. 585-596· ODB, "ALEXANDER", vol. I, σσ. 56-57.

⁶⁵⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.15.1.

⁶⁶⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.15.9-10.

⁶⁶¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.15.2.

⁶⁶² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.15.6-8.

⁶⁶³ Σχετικά με τον Βασιλίτζη βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Basilitzes", vol. I, σσ. 684-685.

⁶⁶⁴ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.15.2-5.

⁶⁶⁵ Το δρών πρόσωπο-Λέων Ζ' παρέδωσε στο δρών πρόσωπο-Αλέξανδρο την εξουσία και τον ανήλικο υιό του *ἀξιῶσας ἐπιμελεῖσθαι αὐτοῦ καὶ ἀνάγειν βασιλικῶς καὶ αὐτοκράτορα καταλιπεῖν* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.14.36-37).

⁶⁶⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.15.11-12 και XVI.16.1.

δραστηριότητες (κυνήγι, συμπόσια κ.ά.) και δεν συναναστρεφόταν αξιόλογους άνδρες (Βασιλίτζης κ.ά.). Σε αυτούς ανέθεσε τη διοίκηση της αυτοκρατορίας παραλείποντας ο ίδιος να εκτελεί τα καθήκοντά του. Επίσης, από τις πράξεις του καθίσταται εμφανής η αλαζονεία (αλαζονική και απειλητική στάση έναντι των Βουλγάρων πρέσβεων, η οποία οδήγησε τους Βυζαντινούς σε πόλεμο) και η φιλαρχία του (υποψίες αναφορικά με το κτύπημα που δέχθηκε το *δρών πρόσωπο*-Λέων Ζ΄ στον ναό του Αγίου Μωκίου, επιθυμία να ευνουχίσει το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Ζ΄). Όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών*, ο ευνουχισμός του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ζ΄ από το *δρών πρόσωπο*-Αλέξανδρο εμποδίσθηκε από τη Θεία Πρόνοια (*καί...βουλεύματα*). Ακόμα, ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* θεωρεί το *δρών πρόσωπο*-Αλέξανδρο ακατάλληλο για τον θρόνο, διότι ήταν ανόητος (*καὶ χοίρων ἀνοητότερον*), ακολουθούσε ακόλαστο τρόπο ζωής (*ἀλλά...ἐαυτόν, τό...διηνεκῶς*) και συνεργάσθηκε με εξίσου ακατάλληλα άτομα (*ἀγύρταις...κοινωνούς*). Τέλος, η ακαταλληλότητά του είχε προοιωνισθεί και από τη ρήση του *δρώντος προσώπου*-Λέοντος Ζ΄ («*ἴδε...μῆνας*»).

νδ΄. Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος (913 – 920)

Όσο το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄⁶⁶⁷ ήταν ανήλικος, ο Κωνσταντίνος Δούκας⁶⁶⁸ τυραννίδι έπικεχείρηκε, αλλά δολοφονήθηκε, ενώ οι συνεργάτες του τιμωρήθηκαν από τους επιτρόπους του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ζ΄⁶⁶⁹. Για τους επιτρόπους του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ζ΄ ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* αναφέρει ότι *ήν ή τούτων διοίσεις πολυαρχία τις, άλλ' ού μοναρχία και ότι διέπρατταν πολλά τών ού δεόντων*⁶⁷⁰.

Αν και ο αρχηγός των Βουλγάρων Συμεών Α΄ επεχείρησε την ίδια περίοδο να πολιορκήσει την Κωνσταντινούπολη, οπισθοχώρησε και ζήτησε ειρήνη από το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνο Ζ΄, την οποία ωστόσο δεν υπέγραψε, διότι δεν συμφώνησε με τους προτεινόμενους όρους⁶⁷¹. Κατόπιν, οι επίτροποι επανέφεραν τη Ζωή Καρβωνοψίνα που είχε απομακρύνει το δρών πρόσωπο-Αλέξανδρος από τα ανάκτορα ικανοποιώντας την επιθυμία του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ζ΄. Η Ζωή ανέλαβε τη διοίκηση και με τη βοήθεια του παρακοιμωμένου⁶⁷² Κωνσταντίνου⁶⁷³ απέπεμψε από τα ανάκτορα τους επιτρόπους του υιού της⁶⁷⁴.

⁶⁶⁷ Σχετικά με τον Κωνσταντίνο Ζ΄ βλ. ενδεικτικά Grierson Ph.-Jenkins R. J.H., "The Date of Constantine's VII Coronation", *Byz* 32 (1962), σσ. 133-138· Pingree D., "The Horoscope of Constantine VII Porphyrogenitus", *DOP* 27 (1973), σσ. 217-231· Toynbee A., *Constantine Porphyrogenitus and His World*, London 1973· Αναγνωστάκης Η., «Οὐκ εἰσιν ἐμὰ τὰ γράμματα. Ιστορία και ιστορίες στον Πορφυρογέννητο», *Σύμμεικτα* 13 (1999), σσ. 97-137· Németh A., "The imperial systematization of the past in Constantinople: Constantine VII and his Historical Excerpts", στο: König J.-Woolf G. (eds.), *Encyclopaedism from Antiquity to the Renaissance*, Cambridge 2013, σσ. 232-258· Gaul N.-Menze V.-Bálint C. (eds.), *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos - From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, Wiesbaden 2018.

⁶⁶⁸ Σχετικά με τον Κωνσταντίνο Δούκα βλ. ενδεικτικά Polemis, *The Doukai*, σσ. 21-25.

⁶⁶⁹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.16.1-16. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσώσεις και Τυραννίς*, σσ. 55-59. Οι επίτροποι του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ζ΄ είχαν ορισθεί από τον θείο του και ήταν ο πατριάρχης Νικόλαος Α΄, οι μάγιστροι Στέφανος και Ιωάννης Ελαδάς, ο *ράϊκτωρ* Ιωάννης και τα μέλη της Συγκλήτου Βασιλιτζής και Γαβριηλόπουλος (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.15.13).

⁶⁷⁰ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.16.17.

⁶⁷¹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.16.18-21. Σχετικά βλ. Σταυρίδου-Ζαφράκα Αλκμήνη, *Η συνάντηση Συμεών και Νικολάου Μυστικού (Αύγουστος 913) στα πλαίσια του βυζαντινοβουλγαρικού ανταγωνισμού*, [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται, 3], Θεσσαλονίκη 1972. Για την ήττα των Βυζαντινών σε επόμενη σύγκρουση με τους Βουλγάρους υπάιτιος θεωρήθηκε το δρών πρόσωπο-Ρωμανός Λακαπηνός, ο οποίος διέφυγε την ποινή της τύφλωσης που του επιβλήθηκε με ενέργειες των ανθρώπων του περιβάλλοντος της Ζωής (917) (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.16.26-XVI.17.10). Σε επόμενη σύγκρουση ο Λέων Φωκάς νίκησε τους Βουλγάρους στους Κατασύρτες (917) (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.17.11-12).

⁶⁷² Για το αξίωμα του παρακοιμωμένου βλ. Oikonomidès, *Listes*, σ. 305.

⁶⁷³ Σχετικά με τον Κωνσταντίνο βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Konstantinos Barbaros", vol. III, σσ. 578-582.

⁶⁷⁴ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVI.16.22-25.

Ο Λέων Φωκάς⁶⁷⁵ επιθυμούσε να καταλάβει την εξουσία με τη βοήθεια του παρακοιμωμένου Κωνσταντίνου (τὰ πάντα τότε παρὰ τοῖς ἀνακτόροις ἰσχύοντι). Προκειμένου να απαλλαγεί από τον στασιαστή, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ προσεταιρίστηκε το δρών πρόσωπο-Ρωμανό Λακαπηνό, ο οποίος έφερε εις πέρας την αποστολή του και εισήλθε στα ανάκτορα ὄρκους πρότερον τελέσας φρικωδεστάτους μήποτε κατὰ τοῦ βασιλέως φρονῆσαι μηδ' ἐπιθέσθαι τῇ βασιλείᾳ⁶⁷⁶. Από την άλλη, ο Φωκάς επεχείρησε εκ νέου να στασιάσει κατά του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ζ΄, αλλά συνελήφθη και τυφλώθηκε⁶⁷⁷.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ζ΄ (ενέργειες για την καταστολή της στάσης του Λέοντος Φωκά, σύλληψη και τύφλωση του τελευταίου) διαφαίνεται η εγρήγορσή του αναφορικά με τη διασφάλιση της θέσης του στο αυτοκρατορικό αξίωμα.

⁶⁷⁵ Σχετικά με τον Λέοντα βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Leon Phokas", vol. IV, σσ. 101-104.

⁶⁷⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.17.13-27. Στη συνέχεια, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ νυμφεύθηκε την κόρη του δρώντος προσώπου-Ρωμανού, στον οποίον απονεμήθηκε ο τίτλος του βασιλεοπάτορος (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.17.28-29). Η Ζωή απομακρύνθηκε από τα ανάκτορα ὡς ἐπιβουλεύουσα δῆθεν τῷ βασιλεοπάτορι (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.17.36). Σχετικά βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσίσωσις και Τυραννίς*, σσ. 65-66.

⁶⁷⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.17.30-35. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσίσωσις και Τυραννίς*, σσ. 63-64.

νε΄. Ρωμανός Α΄ Λακαπηνός (920 – 944)

Ύστερα από την καταστολή της στάσης του Λέοντος Φωκά το δρών πρόσωπο-Ρωμανός Α΄⁶⁷⁸ ανέλαβε την εξουσία τοῦ Κωνσταντίνου δῆθεν ἐπιτροπῇ⁶⁷⁹. Μάλιστα, ἀπληστευσάμενος ἐπὶ τῇ τῆς βασιλείας ἀρχῇ, ἐστεψε όλα τα μέλη της οικογενείας του καὶ τὴν τῶν Ρωμαίων ἀρχὴν ἀντὶ βασιλείας εἰς πολυαρχίαν μετήνεγκε, ἐνῶ το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ δυσανασχετοῦσε, ἀλλὰ δεν φανέρωνε τα πραγματικά του αἰσθήματα⁶⁸⁰. Αποτυχημένη συνωμοσία ἐναντίον του δρώντος προσώπου-Ρωμανοῦ Α΄ ὁργανώθηκε ἀπὸ τον σακελλάριο Ἀναστάσιο⁶⁸¹ ὡς τῷ Κωνσταντίνῳ δῆθεν ἀμύνων. Το δρών πρόσωπο-Ρωμανός Α΄ χρησιμοποίησε αὐτὴν τὴ συνωμοσία ὡς πρόφαση τοῦ ὑποβιβάσαι τὸν Κωνσταντίνον ἑαυτοῦ⁶⁸². Ἐπειτα, με τέχνασμα κατάφερε -μῆτε τὸ θεῖον δείσας, ὃ τὰς ὁμολογίας αὐτῷ ἐμπεπέδωκε, μητ' αἰδεσθεῖς τὸ ὑπήκοον- να προηγούνται οἱ υἱοὶ του ἐναντὶ τοῦ δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ζ΄ στις ἐπευφημίες με ἀποτέλεσμα νὰ γίνῃ ὁ εὐθιγενὴς βασιλεὺς καὶ ᾧ κατὰ κληρὸν ἡ βασιλεία διέφερεν ὥσπερ παρ' ἐγγραπτοῦ⁶⁸³.

Το δρών πρόσωπο-Ρωμανός Α΄ προσέφερε ποικίλες χορηγίες, ἐξόφλησε χρέη δεκαεννέα κεντηναρίων χρυσοῦ τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀποπλήρωσε τὰ ἐνοίκια τῶν ἐνοικιαστῶν. Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ ἀφηγητὴς τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ἀναφέρει ὅτι τοὺς μὲν οὖν ὀφειλέτας ὠφέλουν ταῦτα, τῷ δέ γε Ρωμανῷ μικρὸν ἢ οὐδὲν οἶμαι λυσιτελεῖν, ὅτι τε ἀλλότρια ἐτύγγανον τὰ διδόμενα (δημόσια γάρ) καὶ ὅτι τὴν βασιλείαν ἀρπάσας καὶ ταύτην κατέχων καὶ ἀπολαύων αὐτῆς καὶ τὸν ᾧ προσῆκε ταύτης ἀποστερῶν ἑαυτῷ μὲν ἀπεκλήρου τῆς βασιλικῆς εὐκληρίας τὰ ζύμπαντα, ταῖς δ' εὐποιίαις ῥανίδα μικρὰν ἀπεμέριζε, τοιοῦτόν τι πράττων οἶον ἂν τις, εἰ βοῦν ἀπελάσας τοῦ γείτονος καὶ καταθύσας αὐτὸν τοὺς μὲν πόδας ἄκρους διένειμε πένησι, τὸ σῶμα δ' ὅλον αὐτὸς ἐθιγοῖσατο. Ἀλλὰ ταῦτα κατ' ἀνθρωπίνην κρίσιν· εἰ δέ τις πρὸς τὴν θεῖαν

⁶⁷⁸ Σχετικὰ με τὸν Ρωμανὸ Α΄ βλ. ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ Runciman S., *The Emperor Romanus Lecapenus and His Reign. A Study of Tenth-Century Byzantium*, Cambridge² 1963· Μπουρδάρ, *Καθοσίωσις καὶ Τυραννίς*, σσ. 60-63· ODB, "ROMANOS I LEKAPENOS", vol. III, σ. 1806· Müller A., "Das Testament des Romanos I. Lakapenos", BZ 92 (1999), σσ. 68-73.

⁶⁷⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.17.37.

⁶⁸⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.18.1, XVI.18.7 καὶ XVI.18.15-16. ΓΙΑ τὴν ἀνοδο τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοφυλάκτου στὸν πατριαρχικὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.19.5 καὶ XVI.19.8-17.

⁶⁸¹ Σχετικὰ με τὸν Ἀναστάσιο βλ. ἐνδεικτικὰ PMBZ, "Anastasios", vol. I, σ. 190. ΓΙΑ περισσότερα βλ. Μπουρδάρ, *Καθοσίωσις καὶ Τυραννίς*, σσ. 70-71.

⁶⁸² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.18.2-3.

⁶⁸³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.19.1-3.

ἀποβλέψειεν ἀγαθότητα, οὐδὲ ταῦτ' ἂν ἴσως εἴποι ἀσυντελῆ. Ερμηνεύει επίσης την απόφαση του δρώντος προσώπου-Ρωμανού Α' να προβεί σε αυτές τις ενέργειες ως ακολούθως: ὁ δὲ βασιλεὺς Ρωμανὸς εἰς συναίσθησιν τάχα δόξας ἐλθεῖν τῆς ἐπιτορκίας καὶ τῆς τῶν συνθηκῶν παραβάσεως, ἅς πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον πεποίητο, δι' εὐποιῶν ἔσπευδεν ἐξιλεώσασθαι τὸν θεόν⁶⁸⁴.

Ὅσον αφορά στους Βουλγάρους, το δρών πρόσωπο-Ρωμανός Α' συγκρούστηκε ανεπιτυχώς μαζί τους⁶⁸⁵, αλλά μετέπειτα συνήψε συνθήκη ειρήνης με τον αρχηγό τους Πέτρο⁶⁸⁶ (927 – 969), τον οποίον νύμφευσε με την εγγονή του⁶⁸⁷. Επιπλέον, απέκρουσε την επίθεση του Λέοντος Τριπολίτη⁶⁸⁸ στο Αιγαίο (923)⁶⁸⁹.

Το δρών πρόσωπο-Ρωμανός Α' καθαιρέθηκε από το αυτοκρατορικό αξίωμα, όταν ο νόμιμος διάδοχος του θρόνου δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ' ἔστρεψε ἐναντίον του τον υιό του Στέφανο⁶⁹⁰, ο οποίος ἐπέθετο τῷ πατρὶ καὶ κατασχὼν αὐτὸν ἐν τῇ νήσῳ τῇ Πρώτῃ περιώρισε καὶ ἀπέκειρεν (944). Ο Στέφανος και ο αδελφός του Κωνσταντίνος⁶⁹¹ συνελήφθησαν και ἐκάρησαν μοναχοί από το δρών πρόσωπο-Κωνσταντῖνο Ζ'⁶⁹². Σχετικά με την ανατροπή του δρώντος προσώπου-Ρωμανού Α', ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ὡς κἂν βραδύτερον ἴσως μέτεισι τοὺς ἀδικοῦντας ἢ πρόνοια, μετανοίας αὐτοῖς ἐπιμετροῦσα καιρόν, ἀλλά γε τοῦ κακοῦ μὴ ἀπεχομένους μέτεισι σχολαίῳ ποδὶ καὶ δίκας εἰσπράττεται.

⁶⁸⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.20.2-6.

⁶⁸⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.18.4-6. Την ίδια περίοδο οι κάτοικοι της Αδριανουπόλεως παρέδωσαν την πόλη στους Βουλγάρους (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.18.8-9). Την άκαρπη προσπάθεια να συνθηκολογήσουν οι δύο πλευρές είχαν προσημάνει δύο αετοί (924) (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.18.11-14).

⁶⁸⁶ Σχετικά με τον Πέτρο βλ. ενδεικτικά ODB, "PETER OF BULGARIA", vol. III, σ. 1639.

⁶⁸⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.18.20-24.

⁶⁸⁸ Σχετικά με τον Λέοντα βλ. ενδεικτικά Farag W. A., "Some remarks on Leo of Tripoli's attack on Thessaloniki in 904 A.D.", BZ 82 (1989), σσ. 133-139· Σκοπελίτη Βασιλική, «Παρατηρήσεις σχετικά με την πορεία και τους στόχους του Λέοντα Τριπολίτη στο Αιγαίο το καλοκαίρι του 904», *Βυζαντινά* 27 (2007), σσ. 235-258.

⁶⁸⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.18.10. Επιπλέον, ηττήθηκαν οι Ρώσοι που στράφηκαν από θαλάσσης ἐναντίον της Κωνσταντινουπόλεως, αλλά και οι Αραβες (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.19.18-XVI.20.1). Οι κάτοικοι της Ἐδεσσας προσέφεραν ως ἀντάλλαγμα για τη διακοπή της πολιορκίας της πόλεως τους από τους Βυζαντινούς τὸ ἀχειρότευκτον ἐκτύπωμα τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, το οποίο μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη (944) (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.20.7-8).

⁶⁹⁰ Σχετικά με τον Στέφανο Λακαπνὸ βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Stephanos Lakapenos", vol. VI, σσ. 83-89. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 74-76.

⁶⁹¹ Σχετικά με τον Κωνσταντῖνο Λακαπνὸ βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Konstantinos Lakapenos", vol. III, σσ. 589-594.

⁶⁹² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVI.19.4, XVI.20.10-22 και XVI.21.3-4.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Ρωμανού Α΄ προκύπτει αφενός ότι υπήρξε ασεβής (επίορκος/υφαρπαγή της εξουσίας από το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Ζ΄) και ότι δεν απένειμε αξιοκρατικά τα δημόσια αξιώματα (στέψη όλων των μελών της οικογενείας του, υποβιβασμός του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ζ΄ στις επευφημίες) και αφετέρου ότι ήταν αποτελεσματικός στην αντιμετώπιση των εσωτερικών και των εξωτερικών εχθρών (σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Βουλγάρους, απόκρουση της επίθεσης του Λέοντος Τριπολίτη, νίκες επί των Ρώσων και των Αράβων, καταστολή της στάσης του Αναστασίου) και ότι έλαβε ορισμένα ευεργετικά μέτρα για τους υπηκόους του στον οικονομικό τομέα (χορηγίες, εξόφληση χρεών και ενοικίων). Από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* προκύπτει ότι το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Α΄ απεδείχθη επίορκος (*ὄρκους... βασιλεία/μήτε... ὑπήκοον*), εκμεταλλεύθηκε τα προνόμια που του παρείχε το αυτοκρατορικό αξίωμα απονέμοντας τα δημόσια αξιώματα σε όλα τα μέλη της οικογενείας του (*ἀπληστευσάμενος... ἀρχῇ*) με αποτέλεσμα, σύμφωνα πάντα με τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών*, να αλλοιωθεί το μοναρχικό πολίτευμα (*τήν... μετήνεγκε*). Ταυτοχρόνως, ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* επικρίνει το γεγονός ότι το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Α΄ παραγκώνισε τον νόμιμο διάδοχο του θρόνου (*ὁ... παρέγγραπτος*). Όσον αφορά στα οικονομικά μέτρα, τα οποία έλαβε το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Α΄, ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* αναφέρει ότι εκείνος οδηγήθηκε σε αυτήν την απόφαση, για να εξιλεωθεί για τα παραπάνω (*ὁ... θεόν*), ενώ τον κατακρίνει, διότι τα χρήματα που χρησιμοποίησε για να αποπληρώσει τα χρέη των υπηκόων του, δεν ανήκαν στον ίδιο, αλλά ήταν δημόσια, εκ των οποίων μάλιστα προσέφερε ελάχιστα στους υπηκόους του οικειοποιούμενος τα υπόλοιπα (*τούς... ἀσυντελῆ*). Τέλος, η ανατροπή του *δρώντος προσώπου*-Ρωμανού Α΄ από τον ίδιο του τον υιό ερμηνεύεται από τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* ως απονομή δικαιοσύνης από τη Θεία Πρόνοια (*ὥς... εἰσπράττεται*).

νς'. Κωνσταντίνος Ζ' Πορφυρογέννητος (913 – 959)

Ύστερα από την απομάκρυνση του *δράντος προσώπου*-Ρωμανού Α', το *δράν πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ζ' αντέμειψε ποικιλοτρόπως όσους τον βοήθησαν να απαλλαγεί από τον πεθερό του⁶⁹³.

Επί της βασιλείας του εκχριστιανίσθηκαν οι αρχηγοί των Τούρκων (Ούγγροι), αλλά και η Έλγα⁶⁹⁴, χήρα του αρχηγού των Ρώσων που είχε επιχειρήσει να πολιορκήσει σε χρόνο προγενέστερο την Κωνσταντινούπολη (957)⁶⁹⁵.

Το *δράν πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ζ' υπήρξε *εύσεβης*⁶⁹⁶ και *λόγοις προσκείμενος*, χαρακτηριστικό που αποδεικνύεται, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Επιτομής Ιστοριών*, από τα συγγράμματά του, *ἃ κὰν μὴ πρὸς τέχνην ἡκρίβωνται τὴν ῥητορικὴν, ἀλλὰ γε σχήμασι ταύτης καὶ τισιν ἰδέαισι ποικίλλονται*. Σχετικά με το εκπαιδευτικό σύστημα της αυτοκρατορίας *ἐπεμελήθη δὲ καὶ τῆς φιλοσοφίας αὐτῆς, ἐπιλελησμένης ἤδη σχεδόν, ἀλλὰ μέντοι καὶ τῶν ἐπιστημῶν διδασκάλους ἐπιστήσας καὶ ἀναζωπυρήσας ἐκλείπούσας αὐτάς*⁶⁹⁷. Αντιθέτως, ο αφηγητής της *Επιτομής Ιστοριών* αναφέρει ότι εκείνος αναφορικά με τη διοίκηση *δύσσοργός τε καὶ βαρύνῃς τοῖς πταίουσιν ἦν καὶ κολαστὴς ἀπαραίτητος*, ενώ *οἷνῳ τε τοῦ αὐτάρκους ἐκέχρητο πλείονι*. Όσον αφορά στην απονομή των κρατικών αξιωμάτων *οὐ τοὺς ἀξίους ἐφίστα, ἀλλὰ τοὺς μοχθηροτέρους καὶ ἄδοκίμους* και όσους προτείνονταν από τη σύζυγό του Ελένη⁶⁹⁸ και τον παρακοιμώμενο Βασίλειο⁶⁹⁹, οι οποίοι εξασφάλιζαν πλούτο από την πώληση των αξιωμάτων. *Οὕτω μὲν τὰ τῆς βασιλείας, εἰ καὶ μὴ ἐν πᾶσι καλῶς, ὥκονόμητο*⁷⁰⁰.

Αναφορικά με τους εξωτερικούς εχθρούς, απέστειλε στόλο εναντίον των Αράβων της Κρήτης, αλλά ηττήθηκε (949)⁷⁰¹.

⁶⁹³ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XVI.21.1-2.

⁶⁹⁴ Σχετικά με την Όλγα βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Olga", vol. V, σσ. 231-235.

⁶⁹⁵ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XVI.21.19.

⁶⁹⁶ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XVI.21.5. Το *δράν πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ζ' είχε έρθει σε σύγκρουση με τον πατριάρχη Πολύευκτο (956 – 970) και αναζητούσε τρόπο, για να τον απομακρύνει από το αξίωμά του, αλλά απεβίωσε και δεν πραγματοποίησε την επιθυμία του (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XVI.22.7-10, XVI.22.19-20 και XVI.22.22).

⁶⁹⁷ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XVI.21.5-7.

⁶⁹⁸ Σχετικά με την Ελένη βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Helene Lakapene", vol. II, σσ. 693-696.

⁶⁹⁹ Σχετικά με τον Βασίλειο Λακαπηνό βλ. εντελώς ενδεικτικά Βλυσίδου Βασιλική Ν., «Η πολιτική του Βασιλείου Λακαπηνού έναντι της Δύσης», *Σύμμεικτα* 17 (2005-2007), σσ. 111-129.

⁷⁰⁰ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XVI.21.8-10.

⁷⁰¹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριών*, XVI.22.12-15.

Πέραν των άλλων συνωμοσιών που οργανώθηκαν εναντίον του, έλαβε χώρα και αυτή του παρακοιμωμένου Θεοφάνη⁷⁰², ο οποίος ήθελε να αποκαταστήσει το δρών πρόσωπο-Ρωμανό Α' στον θρόνο, και εκείνη που είχε στόχο την αποκατάσταση του υιού του τελευταίου Στεφάνου. Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ' ἄμφω τὰς ἐπιβουλὰς ἐφώρασε καὶ τοὺς μὲν συνωμότας ἐκόλασε, τοὺς δὲ βασιλειῶντας ὑπ' ἀσφαλεστέραν ἔθετο τήρησιν⁷⁰³.

Στο δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνο Ζ' χορήγησαν δηλητήριο ο υιός του δρών πρόσωπο-Ρωμανός από κοινού με τη σύζυγό του, αλλά, σύμφωνα πάντα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, εἴτ' ἐκ προνοίας εἴτε τυχαίως τὸ πλεόν ἐκκέχυτο και το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ' διέφυγε τον θάνατο⁷⁰⁴. Ο θάνατος του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ζ' αποδίδεται από τη μία εκ των δύο εκδοχών που παρατίθεται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* σε νέα επιβουλή από το δρών πρόσωπο-Ρωμανό (959)⁷⁰⁵.

Αποτίμηση:

Από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτει ότι το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ' υπήρξε ευσεβής (εὐσεβής), μορφωμένος (λόγοις προσκείμενος/ἄ...ποικίλλονται/ἐπεμελήθη...αὐτάς), αυστηρός ως προς την επιβολή ποινών (δύσοργος...ἀπαραίτητος), αλλά και ότι έρρεπε στην οίνοποσία (οἶνω...πλείονι) και απένειμε τα δημόσια αξιώματα σε ακατάλληλους άνδρες (οὐ...ἀδοκίμους). Οι πράξεις του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ζ' επιβεβαιώνουν την ευσέβεια (εκχριστιανισμός των αρχηγών των Ούγγρων και της Όλγας), την αυστηρότητα αναφορικά με την επιβολή ποινών (στασιαστές), τη μόρφωσή του (συγγραφή ποικίλων έργων), αλλά και το ότι μερίμνησε για τα σχετικά με την εκπαίδευση και τους διδασκάλους ζητήματα και ότι δεν απένειμε αξιοκρατικώς τα αξιώματα επηρεαζόμενος από το περιβάλλον του (Ελένη, παρακοιμώμενος Βασίλειος). Επίσης, οι πράξεις του φανερώνουν ότι υπήρξε γενναιόδωρος (ανταμοιβή των ανδρών που τον συνέδραμαν στην ανατροπή του δρώντος προσώπου-Ρωμανού Α') και αποτελεσματικός στην αντιμετώπιση των εσωτερικών του αντιπάλων (παρακοιμώμενος Θεοφάνης κ.ά.) όχι

⁷⁰² Σχετικά με τον Θεοφάνη βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Theophanes", vol. VI, σσ. 501-505. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 78-79.

⁷⁰³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.21.11-13. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σ. 79.

⁷⁰⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.22.17-18.

⁷⁰⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.22.20.

όμως και των εξωτερικών (ήττα από Άραβες). Βάσει των παραπάνω ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επισημαίνει ότι το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ζ΄ τὰ τῆς βασιλείας, εἰ καὶ μὴ ἐν πᾶσι καλῶς, ὠκονόμητο.

νζ'. Ρωμανός Β' (959 – 963)

Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, το προσωνόμιο παιδίον που αποδόθηκε στο *δρῶν πρόσωπο*-Ρωμανό Β'⁷⁰⁶, ώστε να μην συγγέεται με το *δρῶν πρόσωπο*-Ρωμανό Α', ήταν δικαιολογημένο (τῷ ἐκείνου ἤθει ἀρμοδιώτατον), εφόσον παιδαριώδης ἦν αὐτῷ ἡ ζωῇ⁷⁰⁷ και τρυφαῖς καὶ ἡδυπαθείαις ἐξέδωκεν ἑαυτὸν καὶ ἐκδεδιητημένη ζωῇ καὶ ἀνδράσι συνῆν διεφθαρμένοις τε καὶ λοιμοῖς, με αποτέλεσμα να αναθέσει τη διοίκηση της αυτοκρατορίας στον παρακοιμώμενο Ιωσήφ Βρίγγα⁷⁰⁸.

Η ανακατάληψη της Κρήτης από τους Βυζαντινούς (961) δεν μνημονεύεται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, σύμφωνα με τον οποίον, το *δρῶν πρόσωπο*-Ρωμανός Β' ανακάλεσε από εκεί το *δρῶν πρόσωπο*-Νικηφόρο Φωκά εξαιτίας φήμης, η οποία ήθελε τον απελευθερωτή της νήσου να καταλαμβάνει τον θρόνο⁷⁰⁹, και τον έστειλε στην Ανατολή, όπου νίκησε τους Άραβες και *δορυαλώτους ἤλασεν οὐκ εὐαριθμήτους καὶ πολλοὺς δεσμίους χριστιανούς τῆς αἰχμαλωσίας ἀπέλυσεν*⁷¹⁰. Το *δρῶν πρόσωπο*-Ρωμανός Β' έστειλε και τον αδελφό του *δρῶντος προσώπου*-Νικηφόρου Λέοντα⁷¹¹ εναντίον των Αράβων του Χαλεπίου, ο οποίος αναδείχθηκε νικητής (960)⁷¹². *Συνεσχέθησαν, πλὴν οὐκ ἀπηνῶς ἐκολάσθησαν* οι επικεφαλής συνωμοσίας εναντίον του *δρῶντος προσώπου*-Ρωμανού Β' και οι συνεργάτες τους⁷¹³.

⁷⁰⁶ Σχετικά με τον Ρωμανό Β' βλ. εντελώς ενδεικτικά ODB, "ROMANOS II", vol. III, σσ. 1806-1807· PMBZ, "Romanos II", vol. V, σσ. 594-602.

⁷⁰⁷ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.23.1-3.

⁷⁰⁸ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.23.6. Για μία πρώτη προσέγγιση της προσωπικότητας του Ιωσήφ Βρίγγα βλ. Μαρκόπουλος Α., «Ιωσήφ Βρίγγας. Προσωπογραφικά προβλήματα και ιδεολογικά ρεύματα», *Σύμμεικτα* 4 (1981), σσ. 87-115.

⁷⁰⁹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.23.7-9.

⁷¹⁰ Όταν το *δρῶν πρόσωπο*-Ρωμανός Β' ανέλαβε την εξουσία, πιεζόμενος από τις λεηλασίες των Αράβων, κάλεσε το *δρῶν πρόσωπο*-Νικηφόρο Φωκά και τον ρώτησε «πῶς εἰς τὸ κατόπιν Ῥωμαίοις περιγένηται τὰ πράγματα» και εκείνος του απάντησε «διότι σὺ μὲν βασιλεύεις, ὁ δ' ἐμὸς πατὴρ στραταρχεῖ, σὺ μὲν τῆς ἀρχῆς οὐχ ὡς δέον ἐπειλημμένος, ἐκεῖνος δὲ φιλοχρηματῶν. Εἰ βούλοιο δέ, μεταβληθήσονται Ῥωμαίοις καὶ τὰ φρονήματα καὶ τὰ πράγματα, πλὴν μὴ ἄθροαν οἶον ἐσεσθαι τὴν μεταβολήν». Τότε, το *δρῶν πρόσωπο*-Ρωμανός Β' του επέτρεψε να χειρισθεί την κατάσταση, όπως ήθελε (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.23.14-21).

⁷¹¹ Σχετικά με τον Λέοντα Φωκά βλ. ενδεικτικά ODB, "PHOKAS, LEO", vol. III, σσ. 1667-1668.

⁷¹² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.23.10-12.

⁷¹³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.23.13. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσίσεις και Τυραννίς*, σ. 80.

Το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Β΄ απεβίωσε είτε επειδή δηλητηριάστηκε είτε επειδή είχε εξαντλήσει τη σωματική του δύναμη *φιληδονίαις καὶ μίξεσιν, διαπετεύσας τὴν βασιλείαν* για τρία έτη (963)⁷¹⁴.

Αποτίμηση:

Η αφηγηματική εικόνα που φιλοτεχνείται για το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανό Β΄ μέσω των πράξεών του είναι αυτή ενός ανώριμου ανδρός, ο οποίος διήγε παιδαριώδη και ακόλαστο βίο συναναστρεφόμενος αναξιόλογους ανθρώπους. Ως προς την επιβολή ποινών απεδείχθη μετριοπαθής (συνωμότες). Επιπλέον, οι πράξεις του καθιστούν εμφανή τη φιλαρχία του (απόπειρα δολοφονίας του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Ζ΄, ανάκληση του *δρώντος προσώπου*-Νικηφόρου Φωκά από την Κρήτη), μολονότι ο φιλήδονος τρόπος ζωής που ακολουθούσε είχε ως αποτέλεσμα να μην εκτελεί τα αυτοκρατορικά του καθήκοντα, αλλά να αναθέσει τις διοικητικές και τις στρατιωτικές υποθέσεις της αυτοκρατορίας στους συνεργάτες του (*παρακοιμώμενος* Ιωσήφ Βρίγγας, *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Φωκάς, Λέων Φωκάς). Εντούτοις, από τον λόγο του διαφαίνεται ότι αντιλαμβανόταν τη δεινή θέση, στην οποία είχε περιέλθει η αυτοκρατορία («*πῶς...πράγματα*»). Από τις αναφορές του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτει ότι το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Β΄ δεν διήγε ενάρετο βίο, ήταν φιλήδονος και συναναστρεφόταν αναξιόλογα άτομα (*παιδαριώδης...λοιμοῖς, φιληδονίαις, μίξεσιν*). Τέλος, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* θεωρεί αντιπροσωπευτικό του χαρακτήρα, αλλά και του βίου που διήγε το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Β΄ το προσωνύμιο που του αποδόθηκε (*παιδίον*).

⁷¹⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.23.22.

νη΄. Νικηφόρος Β΄ Φωκάς (963 – 969)

Το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄⁷¹⁵ αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ ύστερα από αποτυχημένη συνωμοσία εναντίον του εκ μέρους του Ιωσήφ Βρίγγα. Ο Ιωσήφ ορθώς υποψιαζόταν έως τότε ότι το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄ εποφθαλμιούσε τον θρόνο⁷¹⁶.

Όταν το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄ έφθασε στη Νέα Εκκλησία, για να νυμφευθεί τη Θεοφανώ⁷¹⁷, ο πατριάρχης Πολύευκτος δεν του επέτρεψε να εισέλθει στο ιερό μαζί του, ως έθος αὐτῶ, εἰ μὴ πρότερον ἐπιτιμίαις δουλεύσει τῶν δευτερογαμούντων. Μολονότι το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄ τοῦτο δυσφόρως ἤνεγκεν καὶ ἐμηνία τῷ πατριάρχει, τελικά έγινε δεκτός στην εκκλησία⁷¹⁸.

Επειδή το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄ οὐκ ἀνασχετὸν ᾤετο αὐτοῦ βασιλεύοντος τοῖς Ἀγαρηνοῖς Ῥωμαίους φορολογεῖσθαι, οργάνωσε εκστρατεία εναντίον τους στη Σικελία με επικεφαλής τον πατρίκιο Μανουήλ⁷¹⁹, ο οποίος όμως ηττήθηκε⁷²⁰. Εναντίον των Αράβων της Κιλικίας απέστειλε το δρών πρόσωπο-Ιωάννη Τζιμισκή, ο οποίος αναδείχθηκε νικητής κάντεῦθεν μέγαν αὐτὸν ἢ πρότερον ἐν στρατηγίαις ἢ φήμη ἐκήρυττεν⁷²¹. Κατόπιν, εξεστράτευσε και ο ίδιος στην Κιλικία, όπου κατέλαβε πολλά

⁷¹⁵ Σχετικά με τον Νικηφόρο Β΄ βλ. ενδεικτικά Morris Rosemary, "The two faces of Nikephoros Phokas", *BMGS* 12 (1988), σσ. 83-115· Cheynet, *Pouvoir et Contestations*, σσ. 325-329· Κόλιας Τ. Γ., *Νικηφόρος Β΄ Φωκάς (963-969). Ο στρατηγὸς αὐτοκράτωρ καὶ τὸ μεταρρυθμιστικὸ τοῦ ἔργο*, Αθήνα 1993· Personnaz Ch., *L'empereur Nicéphore Phocas: Byzance face à l'Islam, 912-969*, Paris 2013· Riedel Meredith L.D., "Nikephoros II Phokas and Orthodox Military Martyrs", *Journal of Medieval Religious Cultures* 41 (2015), σσ. 121-147· Τακιρτάκογλου Κ. Α., «Οι πόλεμοι μεταξύ του Νικηφόρου Φωκά και των Αράβων», *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 25 (2015), σσ. 57-114.

⁷¹⁶ Ο Βρίγγας προσπάθησε να εξουδετερώσει το δρών πρόσωπο-Νικηφόρο Β΄ χρησιμοποιώντας το δρών πρόσωπο-Ιωάννη Τζιμισκή, ἄνδρα γενναῖον καὶ ἐν ἀριστεύμασι διαβόητον, και τον μάγιστρο Ρωμανό Κουρκούα, οι οποίοι αποκάλυψαν τη συνωμοσία στο δρών πρόσωπο-Νικηφόρο Β΄ προτρέποντάς τον να καταλάβει την εξουσία. Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄ δεν επιθυμούσε μόνο τον θρόνο, αλλά και τη χήρα του δρώντος προσώπου-Ρωμανού Β΄ Θεοφανώ (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.23.24-29 και XVI.23.33-38). Εντέλει, ο Ιωσήφ Βρίγγας εξορίστηκε στην Παφλαγονία (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.24.1-12). Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 81-84.

⁷¹⁷ Η Θεοφανώ είχε προηγουμένως απομακρυνθεί από τα ανάκτορα (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.24.12). Σχετικά με τη Θεοφανώ βλ. ενδεικτικά Davids A., *The Empress Theophano. Byzantium and the West at the Turn of the First Millenium*, Cambridge 1995.

⁷¹⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.24.15-22.

⁷¹⁹ Σχετικά με τον Μανουήλ βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Manuel Phokas", vol. IV, σσ. 322-324.

⁷²⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.24.23-25.

⁷²¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.24.26-27.

κάστρα⁷²². Όταν επεχείρησε να πολιορκήσει την Αντιόχεια απέτυχε⁷²³, αλλά κατάφερε να επανακτήσει την Κύπρο από τους Άραβες (965)⁷²⁴. Επιστρέφοντας στην Κωνσταντινούπολη, αφού διακόσμησε τις πύλες της Ταρσού και της Μοψουεστίας (πόλεις που είχε κυριεύσει), τις τοποθέτησε στα τείχη, ενώ *τῷ θεῷ δὲ ἀπαρχὰς οἶον τῆς ἑαυτοῦ στρατείας ἀποδιδούς τοὺς τιμίους σταυροὺς που εἶχαν περιέλθει στους Άραβες*⁷²⁵. Επιπλέον, μετέφερε από την Αντιόχεια *τὸ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ ἱερὸν καὶ θεῖον ἐκτύπωμα* και έναν ματωμένο βόστρυχο του Ιωάννη Βαπτιστή⁷²⁶.

Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, μολονότι *ἐν μὲν οὖν στρατηγίαις τοιοῦτος οὗτος ἐγγέγονει ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἐπὶ μακρὸν ἠϋξήκει Ῥωμαίοις τὰ ὅρια καὶ τῆς αὐτῶν ἡγεμονίας ἐξέτεινε τὰ σχοινίσματα*, υπήρξε μισητός από τους υπηκόους του, οι οποίοι επιθυμούσαν *τῆς τούτου τυραννίδος ἀπαλλαγῆναι*. Μεταξύ άλλων, η οικονομική πολιτική του *δρώντος προσώπου*-Νικηφόρου Β' (*χρημάτων ἥττων*) ἐπληξε ἔντονα τους υπηκόους του. *Προφάσει τῶν συνεχῶν πολέμων* αύξησε τους ήδη υπάρχοντες φόρους και επέβαλε νέους, ενώ μείωσε τις χορηγίες προς τη Σύγκλητο και κατήργησε τις ετήσιες χορηγίες σε ναούς και ευαγή ιδρύματα. Επίσης, *ψήφισμα βασίλειον ἔθετο*, το οποίο ὀρίζε την απαγόρευση της αύξησης της εκκλησιαστικής περιουσίας με την πρόφαση ὅτι *ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων οὐκ εἰς δέον τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἀναλίσκονται*. Τέλος, εξέδωσε διάταγμα που ὀρίζε να τιμώνται οι πεσόντες στους πολέμους στρατιώτες ως μάρτυρες, το οποίο όμως δεν εφαρμόσθηκε στην πράξη. Σχετικά με τον λιμό που προκλήθηκε λόγω καταστροφής των καρπών από σφοδρό άνεμο ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ὅτι το *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Β', τον οποίον χαρακτηρίζει *δημοκατάρατον*, παρότι είχε ως παράδειγμα το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειο Α', ο οποίος σε ανάλογη περίσταση είχε επιδειξει *μεγαλοπρέπειαν*, αύξησε την τιμή του σιταριού με στόχο να εξασφαλίσει περισσότερα χρήματα (*ἀλλ' ἐκείνῳ μὲν ἡ πράξις αὕτη βασιλική, τῷ δ' ἱστορουμένῳ νῦν βασιλεῖ καὶ λίαν καπηλική, ὃς τῷ λιμῷ τὸ ὑπήκοον ὀρῶν πιεζόμενον οὐκ ἐπήμυνεν, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἐνετρύφα ταῖς αὐτοῦ συμφοραῖς καὶ τοῖς*

⁷²² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.25.1-7.

⁷²³ Αργότερα η Αντιόχεια περιήλθε στην εξουσία των Βυζαντινών (969), γεγονός που προκάλεσε στο *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρο Β' ἄλγος, *οὐ χαρμονὴν* λόγω φήμης ὅτι την κατάληψη της Αντιοχείας θα ακολουθοῦσε ο θάνατός του. Οι στρατηγοί που κατέλαβαν την πόλη ανταμείφθηκαν με *ὑβρεις καὶ ἀπειλὰς* (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.26.9-18).

⁷²⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.25.10-12. Στην προσπάθειά του να αναχαιτίσει τις επιδρομές των Τούρκων στη Θράκη ζήτησε από τον αρχηγό των Βουλγάρων να εμποδίζει τη διάβασή τους από τον Ἴστρο. Επειδὴ ὁμως ἐκεῖνος εἶχε συμμαχήσει με τους Τούρκους, ἀπέρριψε τὸ αἴτημά του με ἀποτέλεσμα τὸ *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Β' να στρέψει τους Ρώσους ἐναντίον του (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.27.13-18).

⁷²⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.25.8-9.

⁷²⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.25.12.

τοῦ λιμοῦ τραυματίαις ἐπιζαίνων ὑπῆρχε τὰ τραύματα). Το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄ ἐγίνε αποδέκτης της ειρωνείας των υπηκόων του εξαιτίας της καταπιεστικής συμπεριφοράς του ἀπέναντί τους⁷²⁷. Τέλος, οι υπήκοοί του θεώρησαν ἀκρόπολιν και τυραννεῖον καθ' ἑαυτῶν το τείχος που ὕψωσε γύρω ἀπὸ τα ἀνάκτορα, προκειμένου να προστατευθεῖ ἀπὸ χρησμό που προμήνυε τη δολοφονία του ἐκεῖ. Το γεγονός ὅτι ο χρησμός επαληθεύθηκε παρέχει την αφορμή στον ἀφηγητὴ της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* να σχολιάσει ὅτι το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄ δέον λογίσασθαι ὡς εἰ μὲν ἀληθὲς εἴη τὸ χρησιμοδόγημα, εἴη ἂν καὶ τὸ πεπρωμένον, ἴν' οὕτως εἴποιμι, τὸ ἐκ θεοῦ ὠρισμένον ἄφυκτόν τε καὶ ἀμετάθετον· εἰ δὲ δύναται κωλυθῆναι δι' ἐπινοίας τινός, οὐ πάντως ἀληθὲς καὶ τὰ ἐπινοούμενα περιττά, εφόσον και ο ἴδιος διαπίστωσε ὅτι μηδὲν αὐτῷ λυσιτελῆσαν τὸ ἐπινόημα, ὑποστὰς ἐντὸς ἐκείνου τὸν ὄλεθρον⁷²⁸. Το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄ δολοφονήθηκε ἐντὸς των ἀνακτόρων πέφτοντας θύμα της συνωμοσίας που ὁργάνωσε ἡ Θεοφανώ ἀπὸ κοινού με το δρών πρόσωπο-Ιωάννη Τζιμισκή (969)⁷²⁹.

Αποτίμηση:

Απὸ τις πράξεις του δρώντος προσώπου-Νικηφόρου Β΄ προκύπτει ὅτι υπῆρξε ἀφενὸς ευσεβής (αφιέρωση σταυρῶν στον Θεό) και ικανὸς ὡς πρὸς την ἀντιμετώπιση των ἐσωτερικῶν και των ἐξωτερικῶν ἀντιπάλων του (ὁργάνωση νικηφόρων ἐκστρατειῶν ἐναντίον των Αράβων, προσάρτηση ἐδαφῶν, προσπάθεια ἀναχαίτισης των Τούρκων στη Θράκη, ἐξορία του Ἰωσήφ Βρίγα) και ἀφετέρου ἐπιρρεπής σε διαβολές (ἐπιβολή κατ' οἶκον περιορισμοῦ στο δρών πρόσωπο-Ιωάννη Τζιμισκή), φιλοχρήματος (ἀύξηση φόρων/ἐπιβολή νέων, μείωση των χορηγιῶν στη Σύγκλητο, κατάργηση των ἐτησίων χορηγιῶν σε ναοὺς και εὐαγή ἰδρύματα, ἀπαγόρευση ἀύξησης της ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ἀύξηση της τιμῆς του σίτου σε περίοδο λιμοῦ), ἀλλὰ και ὅτι διακατεχόταν ἀπὸ φιλαρχία (ὑβρεῖς και ἀπειλές πρὸς τους στρατηγούς που ἀνακατέλαβαν την Ἀντιόχεια, ὕψωση τείχους στα ἀνάκτορα για προστασία ἀπὸ χρησμό/υπηκόους του). Τα παραπάνω ὁδήγησαν τους υπηκόους του να χαρακτηρίσουν τη βασιλεία του τυραννίδα, να τον μισοῦν, να τον ειρωνεύονται δημοσίως και να

⁷²⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.28.2-13.

⁷²⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.25.13-XVI.26.7. Στη συνέχεια, ο ἀφηγητὴς της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ἐπισημαίνει ὅτι το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄ κατασκεύασε τὸ τείχος στα ἀνάκτορα, ἐπειδὴ ἀντιλαμβάνονταν τὸ μῖσος των υπηκόων του για ἐκεῖνον, τὸ ὁποῖο εἶχε ἐκφρασθεῖ και δημοσίως (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.27.1-12).

⁷²⁹ Το δρών πρόσωπο-Ιωάννης συμμετείχε στην ἐπιβουλή, διότι προηγουμένως το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Β΄ -κατόπιν διαβολῶν- τον εἶχε υποβάλει σε κατ' οἶκον περιορισμό (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVI.28.14-32). Σχετικὰ βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίσωσις και Τυραννίς*, σσ. 86-87.

επιθυμούν την ανατροπή του (*τῆς τούτου τυραννίδος ἀπαλλαγῆναι*). Από τις αναφορές του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επιβεβαιώνεται η στρατηγική ικανότητα (*ἐν...σχοινίσματα*) και η φιλοχρηματία του δρώντος προσώπου-Νικηφόρου Β' (*χρημάτων ἥττων*), εξαιτίας της οποίας τον χαρακτηρίζει *δημοκατάρατον*, ενώ κατακρίνει την απόφασή του να αυξήσει την τιμή του σίτου (*τῷ...τραύματα*).

VII. ΒΙΒΛΙΟ XVII (969 – 1056)

νθ'. Ιωάννης Α' Τζιμισκής (969 – 976)

Ύστερα από τη δολοφονία του *δρώντος προσώπου*-Νικηφόρου Β', στον θρόνο ανήλθε το *δρών πρόσωπο*-Ιωάννης Α'⁷³⁰, ο οποίος όρισε διοικητή των υποθέσεων της αυτοκρατορίας τον *παρακοιμώμενο* Βασίλειο, *ὡς ἐντριβῇ περὶ τὴν τῶν κοινῶν πραγμάτων διοίκησιν*, απομάκρυνε τους συγγενείς και τους φίλα προσκείμενους στον δολοφονημένο αυτοκράτορα και ανακάλεσε όσους εκείνος είχε εξορίσει⁷³¹.

Όταν το *δρών πρόσωπο*-Ιωάννης Α' προσπάθησε να εισέλθει στον ναό της Αγίας Σοφίας, για να τελεσθεί η στέψη του, ο πατριάρχης Πολύευκτος του απαγόρευσε την είσοδο προβάλλοντας ως αιτιολογία ότι εκείνος ήταν *φόνω μεμιασμένος*. Το *δρών πρόσωπο*-Ιωάννης Α' αποδέχθηκε *πράως* το επιτίμιο που του επέβαλε ο πατριάρχης και ικανοποίησε και άλλες απαιτήσεις του (απομάκρυνση της Θεοφανούς από τα ανάκτορα, εξορία των δολοφόνων και ανάκληση του *τόμου* του *δρώντος προσώπου*-Νικηφόρου Β') υποσχόμενος ταυτοχρόνως και τη διανομή της προσωπικής του περιουσίας στους απόρους. Εντέλει, ανήμερα Χριστουγέννων το *δρών πρόσωπο*-Ιωάννης Α' στέφθηκε αυτοκράτωρ⁷³². Επίσης, ικανοποίησε το αίτημα του πατριάρχη Αντιοχείας Θεοδώρου Β'⁷³³ (966 – 976) να μετακινήσει στη Δύση Μανιχαίους, οι οποίοι έστρεψαν πολλούς *τῇ αὐτῶν μυσαρᾶ αἰρέσει*⁷³⁴.

Εναντίον του επεχείρησε να στασιάσει ο Βάρδας Φωκάς⁷³⁵ (987 – 989) δραπετεύοντας από την Αμάσεια, όπου είχε εξορισθεί. Να αποδράσουν επεχείρησαν

⁷³⁰ Σχετικά με τον Ιωάννη Α' βλ. ενδεικτικά Kolias T. G., "Kriegsgefangene, Sklavenhandel und die Privilegien der Soldaten. Die Aussage der Novelle von Ioannes Tzimiskes", *BSI* 56 (1995), σσ. 129-135· Schlumberger G., *Ο αυτοκράτωρ Ιωάννης Τσιμισκής και η βυζαντινή εποποιΐα* (μτφ. Βουτυράς Σ.-Αλειφεροπούλου Μαριλιάνα), Αθήνα 2003· Garrood W., "The illusion of continuity: Nikephoros Phokas, John Tzimiskes and the eastern border", *BMGS* 37 (2013), σσ. 20-34· Kaldellis A., "Did Ioannes I Tzimiskes campaign in the East in 974?", *Byz* 84 (2014), σσ. 235-240.

⁷³¹ Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVII.1.1-3.

⁷³² Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVII.1.4-9.

⁷³³ Σχετικά με τον Θεόδωρο Β' βλ. ενδεικτικά ΘΗΕ, «Θεόδωρος», τ. 6, στ. 218.

⁷³⁴ Ο Θεόδωρος Β' προηγουμένως ήταν μοναχός και είχε προβλέψει την άνοδο του *δρώντος προσώπου*-Ιωάννη Α' στον θρόνο (Ζωναράς, *Επιτομή Ιστοριῶν*, XVII.1.10-12).

⁷³⁵ Σχετικά με τον Βάρδα Φωκά βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Bardas Phokas (der Ältere)", vol. I, σσ. 472-479. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοστώσεις και Τυραννίς*, σσ. 88-90· Cheynet, *Pouvoir et Contestations*, σσ. 329-333.

ανεπιτυχώς και ο Λέων με τον Νικηφόρο Φωκά⁷³⁶, οι οποίοι καταδικάστηκαν σε τύφλωση, αλλά, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, το *δρῶν πρόσωπο*-Ιωάννης Α΄ διέταξε *κατὰ τὸ λεληθὸς τοῖς ἐπιτραπεῖσι τὴν πῆρῳσιν τῶν ἀνδρῶν μὴ ἐκκόψαι τούτοις τὰ ὄμματα, ἀλλὰ δόκησιν μὲν παρασχεῖν ἐκτυφλώσεως, παραφυλάξαι δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἀλώβητον τὸ ὄρᾶν*⁷³⁷. Εντούτοις, όταν επεχείρησαν εκ νέου να αποστατήσουν (*οὐκέτι φιλανθρωπίας ἡζίζωντο*), συνελήφθησαν και τυφλώθηκαν⁷³⁸. Τον Βάρδα, αφού τον έπεισε ο Βάρδας Σκληρός⁷³⁹ να καταθέσει τα όπλα, το *δρῶν πρόσωπο*-Ιωάννης Α΄ τον περιόρισε στη Χίο, όπου έζησε ως κληρικός⁷⁴⁰.

Μέσω των επικεφαλής των στρατευμάτων του το *δρῶν πρόσωπο*-Ιωάννης Α΄ αντιμετώπισε επιτυχώς τους Άραβες στην Αντιόχεια και τους Ρώσους στα βουλγαρικά εδάφη⁷⁴¹. Σε νέα εκστρατεία του με πολυάριθμο στρατό και στόλο εναντίον των Ρώσων, έδειξε οξύνοια στην αντιμετώπιση των βαρβάρων, κυρίευσε την Πρεσθλάβα, ενώ αιχμαλωτίστηκε ο βασιλιάς των Βουλγάρων Βορίσης Β΄⁷⁴² (969 – 971) μαζί με άλλους ομοεθνείς του. Σε αυτούς το *δρῶν πρόσωπο*-Ιωάννης Α΄ φέρθηκε *ἐπεικῶς ἀνέτους αὐτοὺς ἀφιεῖς*, αφού η εκστρατεία του πραγματοποιήθηκε με στόχο την υποταγή των Ρώσων και όχι των Βουλγάρων⁷⁴³. Επίσης, το *δρῶν πρόσωπο*-Ιωάννης Α΄ ηγήθηκε του στρατού και σε άλλες μάχες εναντίον των Σκυθών και των Ρώσων, με τις οποίες κατάφερε να ενσωματώσει πολλές πόλεις και φρούρια στη βυζαντινή επικράτεια⁷⁴⁴. Μάλιστα, σε μία μάχη εναντίον των Σκυθών *λέγεται δὲ θειοτέρας ἐπικουρίας τότε τοὺς Ρωμαίους τυχεῖν*, καθώς θύελλα έπληξε τους αντιπάλους, κατά τη διάρκεια της οποίας κάποιοι είπαν ότι έβλεπαν έναν έφιππο άνδρα να πολεμά στο πλευρό του στρατεύματος του *δρῶντος προσώπου*-Ιωάννη Α΄ και να τους τρέπει σε φυγή. Η μαρτυρία των Σκυθών ενισχύθηκε και από το ενύπνιο μιας ευλαβούς γυναίκας, η οποία είδε τη Θεοτόκο να λέει σε κάποιον ακόλουθό της *«κύριε Θεόδωρε, ὁ ἐμὸς καὶ σὸς Ἰωάννης ἀγῶνας ἔχει βαρεῖς· σπεῦσον οὖν, αὐτῷ ἐπικούρησον»*. Πράγματι, η μάχη έλαβε χώρα την ημέρα που τιμάται η μνήμη του Αγίου Θεοδώρου του Στρατηλάτη. Το *δρῶν πρόσωπο*-Ιωάννης Α΄ αποφάσισε να τιμήσει τον Άγιο οικοδομώντας ναό, στον

⁷³⁶ Σχετικά με τον Νικηφόρο Φωκά βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Nikephoros Phokas", vol. IV, σσ. 716-717.

⁷³⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.2.2-5.

⁷³⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.4.16-19.

⁷³⁹ Σχετικά με τον Βάρδα βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Bardas Skleros", vol. I, σσ. 494-503.

⁷⁴⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.2.6-14.

⁷⁴¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.1.14-27.

⁷⁴² Σχετικά με τον Βορίση Β΄ βλ. ενδεικτικά ODB, "BORIS II", vol. I, σσ. 310-311.

⁷⁴³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.2.15-29.

⁷⁴⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.2.30-XVII.3.6.

οποῖον ἐναπέθεσε το πολὺαθλον ἐκείνου σῶμα, σε περιοχή που ονόμασε Θεοδορούπολη. Ἐπειτα, συνήψε συνθήκη ειρήνης με τοὺς Ρώσους καὶ τέλεσε θρίαμβο στην Κωνσταντινούπολη⁷⁴⁵. Ὄταν βρέθηκε στην Ανατολή, για να καταστείλει την ἐξέγερση ορισμένων πόλεων που ἐπεχείρησαν να ἀποστατήσουν, πληροφορήθηκε ὅτι ὑπῆρχαν πολλὰ ἐδάφη ἐκεῖ που ἀνήκαν στον παρακοιμώμενο Βασίλειο, ἡλγησέ τε καὶ δεινὸν εἶπεν εἰ τῶν δημοσίων κτημάτων καὶ ἐφ' οἷς πολλοὶ ἔπесον ἀγαθοὶ ἄνδρες, πολλοὶ δὲ ἐκακουχίσθησαν, εἷς ἐκτομίας καταπολαύει, με ἀποτέλεσμα ὁ παρακοιμώμενος Βασίλειος να ὀργανώσει τὴ δολοφονία του με δηλητήριο (976)⁷⁴⁶.

Αποτίμηση:

Μολονότι το δρών πρόσωπο-Ιωάννης Α' ἔλαβε μέρος στη δολοφονία του προκατόχου του, ἡ ἀφηγηματικὴ εἰκόνα που φιλοτεχνεῖται για αὐτόν μέσω των πράξεών του δεν εἶναι ἀρνητικὴ. Το δρών πρόσωπο-Ιωάννης Α' ὑπῆρξε εὐσεβὴς (ἀποδοχή του ἐπιτιμίου που του ἐπέβαλε ὁ πατριάρχης Πολύευκτος, ικανοποίηση αἰτημάτων του πατριάρχη Πολυεύκτου/ἀπομάκρυνση τῆς Θεοφανούς ἀπὸ τα ἀνάκτορα, ἐξορία των δολοφόνων καὶ ἀνάκληση του τόμου του δρώντος προσώπου-Νικηφόρου Β', ικανοποίηση αἰτήματος του πατριάρχη Ἀντιοχείας Θεοδώρου Β'/ἀπομάκρυνση των Μανιχαίων, ἀνέγερση ναοῦ πρὸς τιμὴν του Ἀγίου Θεοδώρου ὡς ἐνδειξὴ εὐγνωμοσύνης για τὴ συνδρομὴ του στη μάχη με τοὺς Σκύθες) ἐπιεικὴς στην ἐπιβολὴ ποινών (ἀρχικὴ διαταγὴ να μὴν ἀπωλέσουν τὴν ὄρασίν τους οἱ στασιαστὲς Φωκάδες, περιορισμὸς του Βάρδα Φωκά στη Χίο), οξύνους καὶ ικανὸς στρατηγὸς (νίκες ἐναντι των Ἀράβων, των Ρώσων καὶ των Σκυθών, σύναψη συνθήκης ειρήνης με τοὺς Ρώσους, προσάρτηση ἐδαφών, καταστολὴ των στάσεων του Βάρδα Φωκά καὶ των Λέοντος καὶ Νικηφόρου Φωκά) καὶ φιλάνθρωπος (ὑπόσχεση διανομῆς τῆς περιουσίας του σε ἀπόρους, ἀνάκληση των ἐξορισθέντων ἀπὸ το δρών πρόσωπο-Νικηφόρο Β', ἀπελευθέρωση των Βουλγάρων αἰχμαλώτων). Ἀπὸ τον λόγο του προκύπτει ὅτι δεν ἀνεχόταν τὴν οἰκειοποίηση των δημοσίων γαιών ἀπὸ κανέναν (παρακοιμώμενος Βασίλειος/δεινόν...καταπολαύει). Τέλος, ἀπὸ τον ἀφηγητὴ τῆς Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν ἐπισημαίνεται ἡ φιλάνθρωπία καὶ ἡ ἐπιείκεια του δρώντος προσώπου-Ιωάννη Α' ἐναντι των στασιαστῶν Φωκάδων καὶ των Βουλγάρων αἰχμαλώτων ἀντιστοίχως (φιλάνθρωπίας, ἐπιεικῶς), ἀλλὰ καὶ ἡ γενναιότητά του (ἄνδρα...διαβόητον).

⁷⁴⁵ Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν, XVII.3.7-XVII.4.5. Ἀπὸ το δρών πρόσωπο-Ιωάννη Α' ἀνεγέρθηκε καὶ ὁ ναὸς του Σωτήρος στη Χάλκη (Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν, XVII.4.6).

⁷⁴⁶ Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν, XVII.4.8-15

ξ΄. Βασίλειος Β΄ Βουλγαροκτόνος (976 – 1025)

Αφού δολοφονήθηκε το δρών πρόσωπο-Ιωάννης Α΄, άποκατέστη τοίνυν τὸ τῶν Ρωμαίων σκῆπτρον τοῖς τούτῳ κατὰ γένος προσήκουσι, δηλαδή στους υιούς του δρώντος προσώπου-Ρωμανού Β΄. Κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών της βασιλείας του το δρών πρόσωπο-Βασίλειος Β΄⁷⁴⁷ -παρόλο που ήταν τὸ ἥθος ἐγρηγορὸς καὶ δραστήριος- ἠνείχετο να ασκεί την εξουσία ο παρακοιμώμενος Βασίλειος, καθώς επιθυμούσε πρώτα να αποκτήσει εμπιστοσύνη στον εαυτό του και στην ικανότητά του να διαχειρίζεται τις δημόσιες υποθέσεις⁷⁴⁸. Αντιλαμβανόμενος δε το πόσο μεγάλη ευθύνη ήταν η διακυβέρνηση της αυτοκρατορίας, τῆς τε βασιλικῆς ἀβρότητας κατεφρόνησε καὶ τῶν λαμπρῶν ἐπιβλημάτων ἀπέσχετο καὶ γλυκυθυμίαν ἄπασαν ἀπεσείσατο, μολονότι στο παρελθόν απολάμβανε τα συμπόσια, τις ερωτικές περιπέτειες και τις βασιλικές ανέσεις εν γένει⁷⁴⁹.

Όταν ο Σαμουήλ Β΄⁷⁵⁰ (997 – 1014) ανέλαβε την αρχηγία των Βουλγάρων, προέβη σε λεηλασίες, καταστροφές και κατακτήσεις βυζαντινών εδαφών. Το δρών πρόσωπο-Βασίλειος Β΄ αποφάσισε να οργανώσει εκστρατεία εναντίον του, της οποίας έθεσε εαυτόν επικεφαλής. Ωστόσο, οι στρατηγοί, επειδή εκείνος ὑπερηφάνως αὐτοῖς προσεφέρετο καὶ οὐκ ἔκοινώνει σφίσι τῶν βουλευμάτων, μνηιῶντες αποστάτησαν και ανακήρυξαν αυτοκράτορα τον Βάρδα Φωκά⁷⁵¹. Μετά από μάχη που διεξήχθη στην Άβυδο, στην οποία παρόντες ήταν και το δρών πρόσωπο-Βασίλειος Β΄, ο οποίος παρεθάρρυνεν τον στρατό του, και το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος, ο Φωκάς απεβίωσε πιθανότατα από δηλητήριο που, σύμφωνα με τον αφηγητή της Έπιτομῆς Ἱστοριῶν, του χορηγήθηκε κατ' εντολήν του δρώντος προσώπου-Βασιλείου Β΄. Από

⁷⁴⁷ Σχετικά με τον Βασίλειο Β΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Cheynet, *Pouvoir et Contestations*, σσ. 333-336· Carelos P., "Bemerkungen zur Herrschaft Basileios' II. Bulgaroktonos", *BSI* 53 (1992), σσ. 1-16· Sifonas Ch., "Basile II et l'aristocratie Byzantine", *Byz* 64 (1994), σσ. 118-133· Stephenson P., *The legend of Basil the Bulgar-Slayer*, Cambridge 2003· Holmes Catherine, *Basil II and the Governance of Empire (976-1025)*, Oxford 2005· Strässle P. M., *Krieg und Kriegführung in Byzanz: Die Kriege Kaiser Basileios' II. gegen die Bulgaren (976-1019)*, Köln 2006.

⁷⁴⁸ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.5.1-4.

⁷⁴⁹ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.7.23-24.

⁷⁵⁰ Σχετικά με τον Σαμουήλ Β΄ βλ. ενδεικτικά ODB, "SAMUEL OF BULGARIA", vol. III, σ. 1838· Ivanov I., "Tsar Samuel Against Emperor Basil II: Why Did Bulgaria Loose the Battle With the Byzantine Empire at the Beginning of the 11th century", *Studia Ceranea* 1 (2011), σσ. 205-212.

⁷⁵¹ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.6.5-20. Σχετικά με τον Βάρδα Φωκά βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Bardas Phokas (der Jüngere)", vol. I, σσ. 486-493. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσώσεις και Τυραννίς*, σσ. 99-102.

τον στρατό του Φωκά άλλοι συνελήφθησαν και εκτελέσθηκαν, ενώ άλλοι αιχμαλωτίσθηκαν και τιμωρήθηκαν *κατὰ τὸ δόξαν τῷ βασιλεῖ*⁷⁵². Μετά από αυτά τα γεγονότα, το *δρὼν πρόσωπο*-Βασίλειος Β΄ *σοβαρός τε γὰρ ἐγγόνει καὶ τὸ ἦθος ὑποκαθήμενος καὶ πάντας ὑπώπτευε καὶ τὴν ὀργὴν ἐτύγγανεν ἀπαραίτητος*. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μεταστροφή της στάσης του έναντι του *παρακοιμωμένου* Βασιλείου, τον οποίον έπαυσε από τα καθήκοντά του, τον εξόρισε και αναίρεσε τις περισσότερες από τις ενέργειές του (985)⁷⁵³.

Εν όψει της δεύτερης απόπειρας στάσης από τον Βάρδα Σκληρό, το *δρὼν πρόσωπο*-Βασίλειος Β΄ *παρῆνει τὸν ἄνδρα παύσασθαι τῆς ἀπονοίας ποτὲ καὶ μὴ ἀεὶ βούλεσθαι αἷτιον εἶναι πολέμων ὁμογενέσι καὶ τὴν γῆν αἵμασι χραίνειν, καὶ τούτοις χριστιανῶν* τελικά, συνθηκολόγησαν (989)⁷⁵⁴. Έπειτα, το *δρὼν πρόσωπο*-Βασίλειος Β΄ έφθασε στη Θεσσαλονίκη, όπου απέδωσε τιμές στον πολιοῦχο της Άγιο Δημήτριο. Εκεί τοποθέτησε ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις, για να την προφυλάσσουν από τις επιδρομές των Βουλγάρων, και κατόπιν κατευθύνθηκε στην Ανατολή, όπου υποχρέωσε τους Άραβες *δούλωσιν Ρωμαίοις τηρεῖν*⁷⁵⁵.

Ειδικότερα, όσον αφορά στους Βουλγάρους, το *δρὼν πρόσωπο*-Βασίλειος Β΄ αναδείχθηκε πολλές φορές νικητής εναντίον τους, καταλαμβάνοντας παράλληλα και πολλά εδάφη, τα οποία προσαρτήθηκαν στη βυζαντινή επικράτεια⁷⁵⁶. Ο ίδιος είχε την αρχηγία του βυζαντινού στρατού και αποφάσιζε για την τύχη των αιχμαλώτων (διέταξε την τύφλωση περίπου δεκαπέντε χιλιάδων εξ αυτών) (1014)⁷⁵⁷. Αφού υπέταξε τη Βουλγαρία (1018) και προτού επιστρέψει στην Κωνσταντινούπολη, όπου τέλεσε θρίαμβο φθάνοντας έως τον ναό της Αγίας Σοφίας, όπου ευχαρίστησε τον Χριστό, κατευθύνθηκε στην Αθήνα, *θύσων τῇ θεοτόκῳ τὰ χαριστήρια*⁷⁵⁸. Επιπλέον, υπέταξε

⁷⁵² Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XVII.7.9-17.

⁷⁵³ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XVII.7.18-22.

⁷⁵⁴ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XVII.7.27-35. Την πρώτη φορά που ο Βάρδας στασίασε, αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ από τον στρατό του, αλλά ηττήθηκε με ενέργειες, κατά κύριο λόγο, του *παρακοιμωμένου* Βασιλείου και κατέφυγε στη Βαβυλώνα (Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XVII.5.6-53).

⁷⁵⁵ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XVII.7.36-39.

⁷⁵⁶ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XVII.8.3-17. Ωστόσο, δεν οχύρωσε αυτές τις περιοχές, με αποτέλεσμα επί της βασιλείας του *δρὼντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Η΄ να καταληφθούν από τους Άραβες (Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XVII.11.10-14).

⁷⁵⁷ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XVII.9.2-15.

⁷⁵⁸ Ζωναρᾶς, *Έπιτομή Ιστοριῶν*, XVII.9.16-24.

τους Χορβάτες, το Σίρμιο και τους Αβασγούς, ενώ κατέστειλε τη στάση των πατρικίων Νικηφόρου Ξιφία⁷⁵⁹ και Νικηφόρου Φωκά⁷⁶⁰.

Παρά το γεγονός ότι πολλοί, ανάμεσά τους και ο πατριάρχης Σέργιος Β'⁷⁶¹ (999 – 1019), τον παρακαλούσαν επανειλημμένως να καταργηθεί το *άλληλέγγυον* (ή *ἄδικος καὶ παράλογος εἴσπραξις*), εκείνος δεν το δεχόταν⁷⁶². Αυτό, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, συνέβαινε διότι *τῷ χρόνῳ γὰρ καὶ ταῖς νίκαις πάντων κατεπαρθεῖς ὑπεροπτικὸς πρὸς πάντας ἐδείκνυτο καὶ οὐκ εὐνοεῖν αὐτῷ, φοβεῖσθαι δ' ἐβούλετο τὸ ὑπήκοον, καὶ τό τε στρατιωτικὸν τό τε πολιτικὸν οὐ πρὸς τὸ κρατῆσαν ἔθος, ὃ καὶ νόμον δοκεῖν τοῖς νομοθέταις τεθέσπισται, διεξάγειν ἤθελεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκείαν κρίσιν καὶ τὸ θέλημα ἑαυτοῦ*. Ἄλλωστε, θεωρούσε και τη μόρφωση ανώφελη με αποτέλεσμα να συναναστρέφεται άνδρες οὔτε τῷ γένει οὔτε ἐν λόγῳ τὸ ἐπίσημον ἔχοντας⁷⁶³. Ωστόσο, στη συνέχεια της αφήγησης της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρεται ότι το δρών πρόσωπο-Βασίλειος Β' είχε αναβάλει την είσπραξη φόρων για δύο ἔτη φειδόμενος τῶν ὑποτελῶν⁷⁶⁴. Επί της βασιλείας του πληρώθηκαν τα βασιλικά θησαυροφυλάκια με αμέτρητα χρήματα, πολύτιμους λίθους και άλλα κοσμήματα σε τέτοιον βαθμό που, όσα δεν χωρούσαν, ὑπὸ γῆν τὰ λοιπὰ ἔθησαύρισεν, ἔλικας ὀρύζας λαβυρινθώδεις⁷⁶⁵. Τέλος, κατά τη διάρκεια των πολέμων ήταν ποικίλος τις καὶ τὴν γνώμην πρὸς τοὺς ὑπὸ χεῖρα πολυειδής, ενώ σε καιρό ειρήνης, επειδή ήταν ισχυρογνώμων, ἀρχικώτερος καὶ τὰς ὀργὰς ἐταμίευε καὶ ταύτας συνέχων παρ' ἑαυτῷ ἐδημοσίευνεν ἐν καιροῖς καὶ ἀνταπεδίδου τοῖς ἁμαρτήσασιν⁷⁶⁶.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του δρώντος προσώπου-Βασιλείου Β' προκύπτει ότι αφενός υπήρξε ευσεβής (απόδοση τιμών στον Άγιο Δημήτριο στη Θεσσαλονίκη, στον Ιησού στην Κωνσταντινούπολη και στη Θεοτόκο στην Αθήνα ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για τη συνδρομή τους στις νίκες του επί των εξωτερικών εχθρών), ότι διέθετε στρατηγική

⁷⁵⁹ Σχετικά με τον Νικηφόρο Ξιφία βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Nikephoros Xiphias", vol. IV, σσ. 742-745. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρ, *Καθοσώσεις και Τυραννίες*, σ. 102.

⁷⁶⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.9.27-32. Σχετικά με τον Νικηφόρο Φωκά βλ. ενδεικτικά PMBZ, "Nikephoros Phokas Barytrachelos", vol. IV, σσ. 758-759.

⁷⁶¹ Σχετικά με τον Σέργιο Β' βλ. ενδεικτικά ODB, "SERGIOS II", vol. III, σ. 1838.

⁷⁶² Μάλιστα, είχε υποσχεθεί ότι, αν υπέτασσε τους Βουλγάρους, θα καταργούσε τον φόρο, υπόσχεση που τελικά δεν τήρησε (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.9.25).

⁷⁶³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.8.18-22.

⁷⁶⁴ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.10.14.

⁷⁶⁵ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.8.23-27.

⁷⁶⁶ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.8.28-30.

ικανότητα (ηγεσία στρατεύματος, οργάνωση νικηφόρων εκστρατειών έναντι των Βουλγάρων, ανανέωση της συνθήκης ειρήνης με τους Άραβες, προσάρτηση εδαφών, υποταγή των Χορβατών, του Σιρμίου και των Αβασγών, ενίσχυση του στρατεύματος στη Θεσσαλονίκη, τόνωση του ηθικού του στρατεύματος στην Άβυδο, καταστολή των στάσεων των στρατηγών, του Βάρδα Σκληρού και των *πατρικίων* Νικηφόρου Φωκά και Νικηφόρου Ξιφία) και ότι είχε αντίληψη της ευθύνης που συνεπάγεται η ανάληψη της εξουσίας (αποποίηση των βασιλικών προνομίων/ανέσεων κ.ά. που προηγουμένως απολάμβανε, ανοχή άσκησης της διοίκησης από τον *παρακοιμώμενο* Βασίλειο έως ότου αποκτούσε εμπιστοσύνη στον εαυτό του) και αφετέρου ότι ήταν αλαζών (συμπεριφορά έναντι των στρατηγών/αποσιώπηση των σχεδίων του, καθαίρεση/εξορία του *παρακοιμωμένου* Βασιλείου). Επιπλέον, συναναστρεφόταν αναξιόλογους άνδρες, επειδή πίστευε ότι η μόρφωση δεν προσέφερε οφέλη, επέβαλλε ποινές κατά βούληση (μέλη στρατεύματος του Βάρδα Φωκά/χορήγηση δηλητηρίου στον Βάρδα Φωκά, τύφλωση δεκαπέντε χιλιάδων Βουλγάρων αιχμαλώτων) και άσκησε σκληρή οικονομική πολιτική (άρνηση κατάργησης του *άλληλεγγύου*), καθώς τα μεν βασιλικά θησαυροφυλάκια πληρώθηκαν, αλλά οι υπήκοοί του εξαθλιώθηκαν. Για μία διετία, ωστόσο, φάνηκε συμπονετικός και ανέστειλε την είσπραξη των φόρων. Το περιεχόμενο του λόγου του αποδεικνύει την ευσέβειά του (πρόταση παύσης του εμφυλίου πολέμου στον Βάρδα Σκληρό/*παύσασθαι...χριστιανῶν*). Από τις αναφορές του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτει ότι το *δρῶν πρόσωπο*-Βασίλειος Β΄ ήταν εναργής, δραστήριος (*τό...δραστήριος*), αλαζών (*τῷ...ἐδείκνυτο*), οργίλος, καχύποπτος (*σοβαρός...ἀπαραίτητος*), κυκλοθυμικός σε καιρό πολέμου (*ποικίλος...πολυειδής*), ισχυρογνώμων, αυταρχικός και εκδικητικός σε καιρό ειρήνης (*ἀρχικώτερος...ἀμαρτήσασιν*). Επιπροσθέτως, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι για ένα διάστημα απεδείχθη συμπονετικός προς του υπηκόους του αναφορικά με την είσπραξη των φόρων (*φειδόμενος*) και ότι επέβαλλε τις ποινές κατά βούληση (*κατά...βασιλεῖ*), διότι δεν κυβερνούσε με γνώμονα την καθεστηκυία τάξη, αλλά βάσει της προσωπικής του θέλησης στοχεύοντας στην καλλιέργεια φόβου στους υπηκόους του (*φοβεῖσθαι...ἑαυτοῦ*). Το γεγονός ότι συναναστρεφόταν απαίδευτους άνδρες επιβεβαιώνεται και από τους χαρακτηρισμούς που αποδίδει ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* σε εκείνους (*οὔτε...ἔχοντας*). Τέλος, η ανάληψη της εξουσίας από το *δρῶν πρόσωπο*-Βασίλειο Β΄ ερμηνεύεται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ως αποκατάσταση του νομίμου διαδόχου στον θρόνο (*ἀποκατέστη...προσήκουσι*).

ξα΄. Κωνσταντίνος Η΄ (1025 – 1028)

Εν αντιθέσει με το δρών πρόσωπο-Βασίλειο Β΄ το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Η΄⁷⁶⁷ ήταν εκ φύσεως ράθυμος και *περί τὸν ἀργὸν βίον ἐσχολακῶς*⁷⁶⁸, ἡθους ἀνειμένου τυχόν, καὶ χαίρων ὑγροτέρᾳ ζωῇ καὶ διαγωγῇ τρυφερᾷ καὶ θήραις καὶ ἡλικιωτῶν συνουσίαις οἷς συνεστρέφετο⁷⁶⁹. Ανέθεσε τη διοίκηση της αυτοκρατορίας σε ἄνδρες ταπεινῆς καταγωγῆς, αλλοεθνεῖς και εντελῶς ἀπαίδευτους, ἐνῶ ἐκεῖνος τρυφαῖς ἐξέδωκεν ἑαυτὸν· ἥττητο γὰρ γαστροδὸς καὶ ἀφροδισίων καὶ ἐμεμήγει *περὶ τοὺς κύβους τε καὶ τὰ θέατρα, ἀλλὰ μέντοι καὶ περὶ τὰ κυνηγέσια*. Ἀν καὶ ἦταν εὐμεγέθης τὸν ὄγκον τοῦ σώματος καὶ τὴν ἀλκὴν γενναιότατος, τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς δὲν τοὺς ἀντιμετώπιζε στο πεδίο της μάχης (λόγω δειλίας), ἀλλὰ τοὺς ἐξαγόραζε με δῶρα καὶ ἀξιώματα. Ἀκόμα, ἐκόλαζε τοὺς υπηκόους γιὰ ἀσήμαντα παραπτώματα, καθὼς ἐπηρεαζόταν ἀπὸ συκοφάντες καὶ ἦταν πρὸς θυμὸν ὀξύρροπος. Ωστόσο, ῥᾶον εἰς τὴν ἀντίρροπον διάθεσιν μετετίθετο καὶ ἡνιᾶτο κακῶς *τινα διαθέμενος*⁷⁷⁰. Ἡ ποινὴ που ἐπέλεγε κατὰ κύριο λόγο ἦταν ἡ τύφλωση, διότι *κουφοτέραν τῶν ἄλλων ταύτην τὴν κόλασιν ἔκρινε*, ἐφόσον ἀπράκτους ποιοῦσιν τοὺς καταδικαζομένους αὐτῇ⁷⁷¹. Ἀκόμα, ὅσον ἀφορὰ στις κόρες του, δὲν ἐπράξε ἀπολύτως τίποτα *περὶ αὐτῶν πατρὶ προσῆκον*⁷⁷², ἐνῶ στοὺς υπηρέτες του (οἱ βάρβαροι ἦσαν, ἀνδράποδα) προσέφερε τιμές, ἀξιώματα καὶ χρήματα, *τοῖς δ' ἄλλοις πεφεισμένως τὴν χεῖρα προέτεινε*⁷⁷³.

Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Η΄ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εἰσπραξὴ τῶν φόρων που ἀντιστοιχοῦσαν στα τρία ἔτη βασιλείας του, προέβη ἀσυμπαθῶς καὶ στὴν εἰσπραξὴ

⁷⁶⁷ Σχετικὰ με τὸν Κωνσταντῖνο Η΄ βλ. ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ Johnson G., "Constantine VIII and Michael Psellos: Rhetoric, Reality, and the Decline of Byzantium, A.D. 1025-28", *Byzantine Studies* 9 (1982), σσ. 220-232· ODB, "CONSTANTINE VIII", vol. I, σ. 503· Todt K.-P., "Herrscher im Schatten: Konstantin VIII. (960/961-1028)", *Thetis* 7 (2000), σσ. 93-105· PMBZ, "Konstantinos VIII", vol. III, σσ. 531-535· Kaldellis A., *Streams of Gold, Rivers of Blood: The Rise and Fall of Byzantium, 955 A.D. to the First Crusade*, Oxford 2017, σσ. 155-158.

⁷⁶⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.5.4.

⁷⁶⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.7.25-26.

⁷⁷⁰ Ἡ κυκλοθυμία του εἶναι ἐμφανὴς καὶ στὴ διαδικασία ἐπιλογῆς διαδόχου. Ἀρχικὰ, εἶχε ἐπιλέξει τὸν Κωνσταντῖνο Δαλασσηνὸ ὡς σύζυγο μιᾶς ἐκ τῶν θυγατέρων του, ἀλλὰ ἐντέλει προτίμησε τὸ δρών πρόσωπο-Ρωμανὸ Ἀργυρό, ὁ ὁποῖος ἦταν νυμφευμένος. Ἀφοῦ ἐκείρε μοναχὴ τὴ σύζυγό του, τὸν νύμφευσε με τὸ δρών πρόσωπο-Ζωὴ (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.10.17-23).

⁷⁷¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.10.1-6.

⁷⁷² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.10.9.

⁷⁷³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.10.-11.

φόρων δύο ετών που εκκρεμούσαν από τη βασιλεία του *δρώντος προσώπου*-Βασιλείου Β΄. Σε συνδυασμό με τη σιτοδεία που επικρατούσε τότε *οί πένητες ἐξετρίβησαν*⁷⁷⁴.

Το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Η΄ απεβίωσε *ένιαυτους δὲ τρεῖς ἐνὸς ἐνδέοντος μηνὸς τῆς βασιλείας κατορχησάμενος* (1028)⁷⁷⁵.

Αποτίμηση:

Βάσει των πράξεων του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Η΄ εξάγεται το συμπέρασμα ότι ήταν δειλός (αντιμετώπιση των εχθρών με διπλωματικά και όχι με στρατιωτικά μέσα), κυκλοθυμικός (διαδικασία επιλογής διαδόχου), γενναιόδωρος με τους υπηρέτες του (απονομή αξιωμάτων, προσφορά χρημάτων) σε αντίθεση με τους υπηκόους του (είσπραξη φόρων), ότι διήγε ακόλαστο βίο (ενασχόληση με κυνήγι, ζάρια, θεάματα κ.ά.), ότι δεν ήταν εγκρατής ως προς τη δίαιτα και τις ερωτικές συναναστροφές και ότι επέβαλλε αφειδώς ποινές (τύφλωση). Επιπλέον, δεν μερίμνησε για τις θυγατέρες του και δεν εκτελούσε τα αυτοκρατορικά του καθήκοντα, αλλά ανέθεσε τη διοίκηση σε ακατάλληλους άνδρες, τους οποίους συναναστρεφόταν. Από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτει ότι το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Η΄ υπήρξε επιρρεπής σε διαβολές, οξύθυμος (*πρὸς θυμὸν ὀξύρροπος*), ράθυμος, αργόσχολος (*περί...ἐσχολακῶς*), φιλήδονος (*τρυφαῖς...κυνηγέσια*), κυκλοθυμικός (*ῥᾶρον...διαθέμενος*), επιπόλαιος, ότι συναναστρεφόταν αναξιόλογους άνδρες (*ἥθους...συνεστρέφετο, βάρβαροι...ἀνδράποδα*) και ότι παρά την ἄρτια σωματική του διάπλαση απεδείχθη δειλός (*εὐμεγέθης...γενναιότατος*). Τέλος, από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επικρίνεται ο αναξιοκρατικός τρόπος, με τον οποίον εξέφραζε τη γενναιοδωρία του (*τοῖς...προέτεινε*), η συμπεριφορά του έναντι των θυγατέρων του (*μηδέν...λογισαμένῳ*), αλλά και ο ασύνετος τρόπος που άσκησε οικονομική πολιτική (*ἀσυμπαθῶς*).

⁷⁷⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.10.14-15.

⁷⁷⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.10.24.

ξβ'. Ρωμανός Γ' Αργυρός (1028 – 1034)

Το δρών πρόσωπο-Ρωμανός Γ'⁷⁷⁶, ο οποίος χαρακτηρίζεται από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* λαμπρὸς ἀνὴρ, καταγόταν ἀπὸ ευγενὲς γένος⁷⁷⁷, ἦταν λόγοις μὲν ἐντραφεὶς Ἑλληνικῆς τε παιδείας μετεσχηκῶς καὶ τῶν τῆς πολιτείας νόμων οὐκ ἄδαῆς, ωστόσο, πλείω δ' εἰδέναι ὧν ἤδει ὡς ἀληθῶς οἰόμενός τε καὶ σεμνυνόμενος⁷⁷⁸. Μόλις ἀνῆλθε στον θρόνο, ἔλαβε σειρά ευεργετικῶν μέτρων γιὰ τοὺς υπηκόους του, ὅπως τὴν ῥιζόθεν κατάργησιν τοῦ ἀλληλεγγύου (1028), τὴν αὐξηση τῶν ἀπολαβῶν τῶν ψαλτῶν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, τὴν εξαγορά αιχμαλώτων, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν φυλακισμένων γιὰ δημόσια ἢ ιδιωτικὰ χρέη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δημόσια τὰ παρέγραψε καὶ τὰ ιδιωτικὰ τὰ ἀποπλήρωσε. Ἐπίσης, χρημάτων πολλῶν διάδοσιν ἐποιήσατο ὑπὲρ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοὺς κακωθέντας παρὰ τοῦ τελευτήσαντος βασιλέως ἢ ἐν πηρώσεσι μελῶν ἢ ἐν δημεύσεσιν οὐσιῶν ἢ ἀλλοίως παρεμυθήσατο⁷⁷⁹. Προσέφερε οικονομικὴ ἐνίσχυση στοὺς κατοίκους τῆς Ἀνατολῆς, οἱ οἱ ἀναγκάσθηκαν νὰ μετοικήσουν λόγῳ λιμοῦ καὶ σιτοδείας. Ἐπιπλέον, ἀνεκαίνισε τὸν υδραγωγὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ξενῶνες καὶ ἱδρύματα φιλοξενίας γιὰ ὅσους ἐπάσχον ἀπὸ λέπρα καὶ ἐπιληψία⁷⁸⁰.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας του συνελήφθησαν ὡς συνωμότες ὁ Προυσιανός⁷⁸¹ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Διογένης⁷⁸², ἐνῶ τὸ δρών πρόσωπο-Θεοδώρα περιορίσθηκε στὸ Πετρίον⁷⁸³. Τὸ δρών πρόσωπο-Ρωμανός Γ' ἀνανέωσε ἐπίσης τὴν εἰρήνην με τοὺς Ἀβασγούς⁷⁸⁴. Σὲ ἐκστρατεία του ἐναντίον τῶν Ἀράβων στὴν Ἀνατολὴ ὁ ἴδιος καὶ ὁ

⁷⁷⁶ Σχετικὰ μετὸν Ρωμανό Γ' βλ. ἐνδεικτικὰ ODB, "ROMANOS III ARGYROS", vol. III, σ. 1807· PMBZ, "Romanos III. Argyros", vol. V, σσ. 602-604· Kaldellis A., *Streams of Gold, Rivers of Blood: The Rise and Fall of Byzantium, 955 A.D. to the First Crusade*, Oxford 2017, σσ. 158-165.

⁷⁷⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.10.19-20.

⁷⁷⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.13.29.

⁷⁷⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.11.1-4.

⁷⁸⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.12.14-17.

⁷⁸¹ Σχετικὰ μετὸν Προυσιανό βλ. ἐνδεικτικὰ PMBZ, "Prusianos", vol. V, σσ. 542-543. Γιὰ περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις καὶ Τυραννίς*, σ. 106

⁷⁸² Σχετικὰ μετὸν Κωνσταντῖνο Διογένη βλ. ἐνδεικτικὰ PMBZ, "Konstantinos Diogenes", vol. III, σσ. 667-669. Γιὰ περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις καὶ Τυραννίς*, σσ. 106-107.

⁷⁸³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.11.5-6. Τὸ δρών πρόσωπο-Θεοδώρα ἐκάρη μοναχὴ ἀπὸ τοῦ δρών πρόσωπο-Ζωῆ (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.12.7).

⁷⁸⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.11.7-8.

στρατός του τράπηκαν σε φυγή⁷⁸⁵, ενώ, αργότερα, συνήψε συνθήκη ειρήνης με τους Άραβες του Χαλεπίου⁷⁸⁶.

Παρά την προηγούμενη ευμενή οικονομική του πολιτική ύστερα από την ατυχή αναμέτρηση με τους Άραβες, το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Γ' (*ἀλλοιωθεὶς τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀλλοίωσιν*) μετετράπη σε *πράκτωρ ἀντὶ κρατοῦντος* και *πικρὸς λογιστής* με αποτέλεσμα πολλοί υπήκοοί του να χάσουν την περιουσία τους και να περιέλθουν σε απόλυτη ένδεια. Ωστόσο, τα χρήματα δεν τα κατέθετε *εἰς τὸ δημόσιον*, αλλά *ταῦτα κατεδαπάνα* επιθυμώντας να οικοδομήσει ναό αφιερωμένο στη Θεοτόκο. Επιπλέον, χορηγούσε χρήματα και δημόσιες γαίες σε μοναχούς, οι οποίοι δεν διήγαν ασκητικό αλλά ανήθικο βίο⁷⁸⁷.

Επειδή ήταν *φύσει νωθὴς πρὸς μίξιν* και *μαλθακώτερος*, μολονότι αρχικά έκανε προσπάθειες να αποκτήσει διάδοχο με το *δρών πρόσωπο*-Ζωή (η οποία ήταν ήδη πεντηκοντοῦτις), έπειτα *ἀποστρόφως εἶχε πρὸς τὴν βασίλισσαν*, με συνέπεια εκείνη να τον μισήσει. Όταν το *δρών πρόσωπο*-Ζωή ενεπλάκη φανερά σε ερωτική σχέση με το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Παφλαγόνα, *ἄνδρα ᾧ τὴν ὄψιν ἢ φύσιν ἀπέξεσεν εἰς ἀκριβῆ ὠραιότητα*, το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Γ', σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, *προαγωγὸς και ὁμευνέτης ἐγένετο*. Το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ κλήθηκε από το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανό Γ' να βεβαιώσει ενόρκως ότι δεν διατηρούσε σχέση με το *δρών πρόσωπο*-Ζωή και, εφόσον ορκίστηκε ψευδώς, *λέγεται μέντοι διὰ τὴν ἐπιорκίαν νόσημά τι δεινὸν ἐνσκῆψαι τῷ Μιχαήλ*. Η νόσος αυτή, σύμφωνα με την απαρίθμηση των συμπτωμάτων από τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, προσιδίαζε στην επιληψία. Το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Γ' *τοῦ πάθους οἰκτεῖρας τὸν Μιχαήλ*⁷⁸⁸.

Το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Γ' νόσησε από δηλητήριο που του χορηγήθηκε και απεβίωσε, όταν κάποιοι τον έπνιξαν κατά τη διάρκεια λουτρού (1034)⁷⁸⁹.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Ρωμανού Γ' προκύπτει ότι υπήρξε φιλόανθρωπος (εξαγορά αιχμαλώτων, αποκατάσταση των αδικηθέντων από το *δρών*

⁷⁸⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.11.15-22.

⁷⁸⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.12.6.

⁷⁸⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.12.1-5.

⁷⁸⁸ Σύμφωνα με άλλη εκδοχή το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Γ' γνώριζε τη σχέση του *δρώντος προσώπου*-Ζωῆς με το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ, αλλά υποκρινόταν, ἵνα μὴ πλείωσιν ὁμιλοῖη (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.13.2-22).

⁷⁸⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.13.23-28.

*πρόσωπο-Κωνσταντίνο Η'), νωθρός και μαλθακός ως προς τις ερωτικές συναναστροφές (αποδοχή της εξωσυζυγικής σχέσης του δρώντος προσώπου-Ζωής). Επιπλέον, αντιμετώπισε επιτυχώς τους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς του αντιπάλους (σύλληψη των συνωμοτών Προυσιανού και Κωνσταντίνου Διογένη, περιορισμός του δρώντος προσώπου-Θεοδώρας, ανανέωση της συνθήκης ειρήνης με τους Αβασγούς, σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Άραβες του Χαλεπίου), μερίμνησε για τη συντήρηση πολλών έργων ευποιίας (ανακαίνιση του υδραγωγού της Κωνσταντινουπόλεως, ξενώνων και ιδρυμάτων φιλοξενίας για ασθενείς) και κατά τα πρώτα έτη της βασιλείας του άσκησε ευεργετική για τους υπηκόους του οικονομική πολιτική (οριστική κατάργηση *άλληλεγγύου*, αύξηση των απολαβών των ψαλτών, απελευθέρωση των φυλακισμένων για χρέη/παραγραφή των δημοσίων και εξόφληση των ιδιωτικών χρεών, οικονομική ενίσχυση των κατοίκων της Ανατολής). Ωστόσο, μετά από μία ήττα που υπέστη από τους Άραβες στην Ανατολή η οικονομική του πολιτική άλλαξε ριζικώς (ανηλεής είσπραξη φόρων, οικειοποίηση των χρημάτων που εξασφάλιζε από τους φόρους, χορηγία χρημάτων και παραχώρηση κρατικών γαιών σε μοναχούς που διαβιούσαν κάθε άλλο παρά ασκητικά). Τη μεταστροφή της στάσης του δρώντος προσώπου-Ρωμανού Γ' στον οικονομικό τομέα επισημαίνει και ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* (*άλλοιωθείς...άλλοίωσιν, πράκτωρ...λογιστής*). Επίσης, από τις αναφορές του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* προκύπτει ότι το δρών πρόσωπο-Ρωμανός Γ' ήταν ευγενικής καταγωγής (*λαμπρός*), πεπαιδευμένος (*λόγοις...μετεσχηκώς*) και γνώστης των νόμων της αυτοκρατορίας, αν και, σύμφωνα πάντα με τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών*, νόμιζε ότι γνώριζε πολύ περισσότερα πράγματα από αυτά που στην πραγματικότητα ήξερε (*τῶν...σεμνυνόμενος*). Τέλος, από τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* επικρίνεται και η στάση του έναντι της εξωσυζυγικής σχέσης του δρώντος προσώπου-Ζωής με το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Παφλαγόνα (*προαγωγός, όμεινέτης*).*

ξγ'. Μιχαήλ Δ' Παφλαγών (1034 – 1041)

Το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Δ'⁷⁹⁰ στέφθηκε αυτοκράτωρ με τη βοήθεια του δρώντος προσώπου-Ζωής, ενώ οι υπήκοοι τὸν ἀπιόντα ἀπεφορτίσαντο χαίροντες⁷⁹¹. Ἐπειτα, αντικατέστησε τους ακολούθους της ἀγούστας⁷⁹², ενώ την ίδια την περιόρισε φρουρούμενη φοβούμενος, μήπως εκείνη ἐξύφαινε κάποια συνωμοσία ἐναντίον του⁷⁹³.

Εξαιτίας της νόσου του (ἦν οἱ μὲν ἐκάλουν δαιμόνιον μήνιμα διὰ τὴν ἐπιorkίαν ἐνσκῆψαν αὐτῷ καὶ συμπῆγον τὸν ἄνθρωπον) ἀλλὰ και του χαρακτήρα του ἀδελφού του, η ἐξουσία στην πραγματικότητα ἀσκείτο ἀπὸ τον Ἰωάννη⁷⁹⁴ Ὀρφανοτρόφο⁷⁹⁵, ο οποίος, μεταξύ ἄλλων, ἐπέβαλε στους υπηκόους πολλούς και ἀσυνήθεις φόρους⁷⁹⁶.

Σύμφωνα με τον ἀφηγητὴ της Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Δ' εἶχε ἐξομολογηθεῖ τὸ τῆς μοιχείας καὶ τοῦ φόνου τοῦ βασιλέως ἀμάρτημα στους πνευματικούς του, οἱ οποίοι του ἐπέβαλαν, πέραν των ἄλλων ἐπιτιμίων, και ἀποχή ἀπὸ τις ἐρωτικές ἐπαφές. Ἐκτοτε, το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Δ' διένεμε χρήματα και ἐπιδίδοταν σε οἰκοδομικές δραστηριότητες. Ἀναζητώντας θεραπεία για την ἀσθένειά του ἐπισκέφθηκε τὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἀπηύθυνε σχετική παράκληση στον Ἅγιο Δημήτριο. Ἐπειδὴ η ἀσθένειά του ἐπιδεινωνόταν, ο Ἰωάννης Ὀρφανοτρόφος τον ἐπέισε να ὀρίσει διάδοχό του το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Καλαφάτη, ἐνῶ ταυτοχρόνως προέτρεψε το δρών πρόσωπο-Ζωή να γίνεῖ μητέρα τοῦ δυσγενοῦς, κάτι που ἐκείνη ως

⁷⁹⁰ Σχετικά με τον Μιχαήλ Δ' βλ. ἐντελῶς ἐνδεικτικά ODB, "MICHAEL IV PAPHLAGON", vol. II, σ. 1365· Καραγιαννόπουλος Ι. Ε., *Το Βυζαντινὸ Κράτος*, Θεσσαλονίκη⁴ 2001, σσ. 178-180. Για την ἀσθένειά του βλ. Laskaratos J.-Zis P.V., "The Epilepsy of Emperor Michael IV, Paphlagon (1034-1041 A.D.): Accounts of Byzantine Historians and Physicians", *Epilepsia* 41 (2000), σσ. 913-917.

⁷⁹¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.14.1-6.

⁷⁹² Για τὸ σημασιολογικὸ περιεχόμενον τοῦ ὀρου ἀγούστα βλ. Μισίου Διονυσία, «Δύο βυζαντινοὶ καθ' ἐστῶτικοὶ ὀροι (Ἀγούστα καὶ Βασίλισσα)», *Βυζαντικά* 2 (1982), σσ. 127-141.

⁷⁹³ Ἴσως προέβη σε αὐτά κατὰ προτροπή του ἀδελφού του Ἰωάννη Ὀρφανοτρόφου. Σχετικά βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.14.7-11.

⁷⁹⁴ Σχετικά με τον Ἰωάννη Ὀρφανοτρόφο βλ. ἐνδεικτικά ODB, "JOHN THE ORPHANOTROPHOS", vol. II, σ. 1070.

⁷⁹⁵ Σύμφωνα με τον ἀφηγητὴ της Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν, ο Ἰωάννης Ὀρφανοτρόφος ἦν γὰρ δεινὸς ὁ ἄνθρωπος καὶ δραστήριος καὶ τὸ ἦθος ὑποκαθήμενος καὶ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ποικιλλόμενος, περισπερχὴς τε καὶ πρὸς φροντίδων ὄγκον ἀκάματος καὶ οὐδὲ γαστριζόμενος οὐδὲ περὶ τὸν ἄκρατον λιχνεύμενος (ἦττητο γὰρ οἶνον) (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.14.12-15). Με ἐνέργειες του Ἰωάννη ἀπετράπη στάση ἐκ μέρους του Κωνσταντίνου Δαλασσηνοῦ. Σχετικά βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.14.16-19. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθολογισμοὶ καὶ Τυραννίς*, σσ. 109-110. Για τὸ ἀξίωμα του ὀρφανοτρόφου βλ. Guillard R., "Étude sur l'histoire administrative de l'empire byzantine. L'orphantotrophe", *REB* 23 (1965), σσ. 205-221.

⁷⁹⁶ Ἀκόμα, ο Ἰωάννης προσπάθησε να καταλάβει τον πατριαρχικὸ θρόνον της Κωνσταντινουπόλεως, ἐνῶ ἀποκαλύφθηκε και συνωμοσία ἐναντίον του, την ὀποία εἶχε ἐξυφάνει το δρών πρόσωπο-Ζωή (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.15.24-34).

εὐκολος οὖσα καὶ τὴν γνώμην εὐάγωγος ἐπραξε (~1035)⁷⁹⁷. Αργότερα, το δρῶν πρόσωπο-Μιχαήλ Δ΄ μετανόησε για την αναγόρευση του δρῶντος προσώπου-Μιχαήλ Καλαφάτη σε καίσαρα και, εφόσον δεν έτρεφε θετικά αισθήματα για εκείνον, του απαγόρευσε να τον πλησιάζει χωρίς σχετική εντολή εκ μέρους του, αλλά και να διαμένει στην Κωνσταντινούπολη⁷⁹⁸.

Αναφορικά με την πολιτική που εφήρμοσε εναντίον των εξωτερικών εχθρών, συνήψε συνθήκη ειρήνης με τους Άραβες της Αιγύπτου και μέσω του Γεωργίου Μανιάκη⁷⁹⁹ ενσωμάτωσε στη βυζαντινή επικράτεια τη Σικελία⁸⁰⁰. Η επιδείνωση της ασθενείας του και το γεγονός ότι είχε προσβληθεί και από υδρωπικία δεν τον εμπόδισαν (*ζήλω ρωννύμενος*) να εκστρατεύσει εναντίον των Σκυθών, και να προπορεύεται ο ίδιος έφιππος του στρατού του (*καὶ ἦν τὸ πράγμα θαύματος ἄξιον*). Η εκστρατεία οδήγησε σε συνθηκολόγηση των δύο πλευρών, ενώ νικηφόρα ήταν η εκστρατεία του εναντίον των Βουλγάρων⁸⁰¹.

Λίγο πριν τον θάνατό του εγκατέλειψε το αξίωμά του και αποσύρθηκε ως μοναχός σε μονή που είχε οικοδομήσει κοντά στα τείχη της Κωνσταντινουπόλεως αφιερωμένη στους Αγίους Αναργύρους (1041). Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν*, το δρῶν πρόσωπο-Μιχαήλ Δ΄ ως *ἐπιεικὴς* και *χρηστὸς* αυτοκράτωρ, *ὅσον τὸ εἰς αὐτόν*, θρηνοῦσε έως το τέλος της ζωής του για τη δολοφονία του δρῶντος προσώπου-Ρωμανού Γ΄⁸⁰².

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του δρῶντος προσώπου-Μιχαήλ Δ΄ φιλοτεχνούν την αφηγηματική του εικόνα ως δραστήριου στην αντιμετώπιση των εξωτερικών εχθρών (σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Άραβες της Αιγύπτου, οργάνωση εκστρατείας εναντίον των Σκυθών και σύναψη συνθήκης ειρήνης, οργάνωση νικηφόρας εκστρατείας έναντι των Βουλγάρων, προσάρτηση εδαφών) και φιλόανθρωπου αυτοκράτορος (διανομή

⁷⁹⁷ Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.16.1-12.

⁷⁹⁸ Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.18.2-4.

⁷⁹⁹ Σχετικά με τον Γεώργιο Μανιάκη βλ. ενδεικτικά Σαββίδης Α. Γ.Κ., *Γεώργιος Μανιάκης: Κατακτήσεις και υπονόμευση στο Βυζάντιο του ενδέκατου αιώνα (1030-1043 μ.Χ.)*, Αθήνα 2004.

⁸⁰⁰ Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.15.1-6. Ωστόσο, στη συνέχεια η Σικελία ανακαταλήφθηκε από τους Άραβες και ο Μανιάκης φυλακίσθηκε, καθώς έπεσε θύμα διαβολών στον Ιωάννη Ορφανοτρόφο (Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.15.15-23).

⁸⁰¹ Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.17.14-37. Επί της βασιλείας του Άραβες, Πετсенέγοι και Αβασγοί λεηλατούσαν τα εδάφη της αυτοκρατορίας (Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.14.26-31).

⁸⁰² Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.17.38-44.

χρημάτων, ανέγερση οικοδομημάτων). Από την άλλη, από τις πράξεις του προκύπτει ότι υπήρξε μοιχός (σύναψη ερωτικής σχέσης με το *δρών πρόσωπο*-Ζωή ενόσω εκείνη ήταν παντρεμένη), καχύποπτος (αντικατάσταση των ακολούθων του *δρώντος προσώπου*-Ζωής, περιορισμός και φρούρηση της ιδίας) και ότι είχε μετατραπεί σε υποχείριο του αδελφού του Ιωάννη Ορφανοτρόφου (άσκηση διοίκησης, επιλογή διαδόχου). Επίσης, οι πράξεις του φανερώνουν την ευσέβειά του (εξομολόγηση μοιχείας, μετάνοια και θρήνος για τη συνωμοσία κατά του *δρώντος προσώπου*-Ρωμανού Γ', αποδοχή επιτιμίων, παράκληση στον Άγιο Δημήτριο για απαλλαγή από την επιληψία, ανέγερση της Μονής των Αγίων Αναργύρων), μολοντί ήταν επίορκος. Οι υπήκοοι του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ Δ' ερμήνευσαν το γεγονός ότι προσβλήθηκε από επιληψία ως τιμωρία εκ μέρους της Θείας Δίκης για την επιορκία του (*λέγεται...Μιχαήλ, οί...ἄνθρωπον*). Μέσω των αναφορών του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* φιλοτεχνείται η αφηγηματική εικόνα του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ Δ' ως εξαιρετικά εμφανίσιμου (*ἀνὴρ...ὠραιότητα*), επιεικούς (*ἐπιεικής*) και συνετού (*χρηστός*), όσο εξαρτάτο από τον ίδιο αυτοκράτορας (*ὅσον...αὐτόν*). Τέλος, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επαινεί το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Δ' για την πρωτοβουλία και το θάρρος του να οργανώσει και να ηγηθεί της εκστρατείας κατά των Σκυθών παραβλέποντας τόσο την επιληψία όσο και την υδρωπικία που τον είχε πλήξει (*ζήλω ρωννύμενος, ἦν...ἄξιον*).

ξδ΄. Μιχαήλ Ε΄ Καλαφάτης (1041 – 1042)

Το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Ε΄ Καλαφάτης⁸⁰³, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν*, ήταν ἀνάξιος για τον θρόνο, επειδή προερχόταν από ασήμαντο και ευτελές γένος, ήταν κακότροπος, ὕπουλος τὴν γνώμην, ἀγνώμων τὴν ψυχὴν, ἀχάριστος, μήτε συγγενείας θεσμοὺς μήτε φιλίας αἰδούμενος, ἦν δέ οἱ καὶ ἡ γλῶττα πρὸς τὰ βουλευμάτα τῆς ψυχῆς ἀσύμφωνος καὶ ἀσύμβατος, ἄλλα ἐνὶ φρεσὶ κεύθοντι, ἄλλα δὲ λέγοντι, καὶ ἐπὶ τούτοις, εἴπερ τις ἄλλος, βάσκανος ὁ ἀνὴρ δουλοπρεπὴς τε παρὰ τὰς τῶν καιρῶν δυσκολίας καὶ ἀνελεύθερος δύσοργός τε καὶ εὐμετάβολος, οὐκ ἐξ ὀργῆς ῥᾶον μεταβαλλόμενος εἰς πραότητα, ἀλλ' ἐκ χρηστοτέρας διαθέσεως εἰς μῖσος ἐκ τοῦ τυχόντος μεταφερόμενος⁸⁰⁴.

Ὅταν συγκρούσθηκε με τον θεῖο του Ἰωάννη Ορφανοτρόφο, του αφαίρεσε τα αξιώματα και τον απομάκρυνε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν· κατόπιν, τον συνέλαβε και τον εξόρισε. Αφού με αυτόν τον τρόπο ἡμείψατο τὸν εὐεργέτην του, δεν δίστασε να ευνουχίσει ἄλλους συγγενεῖς του⁸⁰⁵ και να απομακρύνει ἀπὸ τα ἀνάκτορα το δρών πρόσωπο-Ζωή, τὴν ὁποία ἐκείρε μοναχὴ, πράξεις για τις ὁποῖες υπερηφανευόταν καὶ παιδιαῖς ἑαυτὸν ἐπέδωκε καὶ τρυφαῖς⁸⁰⁶.

Ο αφηγητὴς τῆς *Επιτομῆς Ἱστοριῶν* ἀναφέρει ὅτι ἡ δὲ δίκη οὐκ ἐπενύσταξεν, ἀλλ' αὐτίκα μετῆλθε τὸν ἀλιτήριον, καθὼς οἱ υπήκοοί του ἐξεγέρθηκαν ἐναντίον του ἀπὸ κοινού με τον στρατό. Μολονότι οἱ ἄνθρωποι του περιβάλλοντός του ἐπανέφεραν το δρών πρόσωπο-Ζωή, οἱ υπήκοοί τους τῆς κακοηθείας τὸν τυραννούντα μισήσαντες οδήγησαν το δρών πρόσωπο-Θεοδώρα στον ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπου τὴν ἀναγόρευσαν αυτοκράτειρα. Το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Ε΄ ἐπεζήτησε ἄσυλο στη Μονὴ Στουδίου, ἀπὸ τὴν ὁποία το πλήθος τον ἀπέσπασε βιαίως και τον οδήγησε στο Σίγμα, ὅπου του ἐπιβλήθηκαν οἱ ποινές τῆς τύφλωσης και τῆς εξορίας. Με αυτόν τον

⁸⁰³ Σχετικά με τον Μιχαήλ Ε΄ βλ. ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ ODB, "MICHAEL V KALAPHATES", vol. II, σ. 1366· Καραγιαννόπουλος Ι. Ε., *Το Βυζαντινὸ Κράτος*, Θεσσαλονίκη⁴ 2001, σσ. 180-182· Vratimos A., "Michael V Kalaphates-Romanos IV Diogenes: Textual parallels in the chronographia of Michael Psellos", ZRVI 48 (2011), σσ. 51-60.

⁸⁰⁴ Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.18.1-11.

⁸⁰⁵ Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.18.12-23.

⁸⁰⁶ Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.19.1-4. Σχετικά βλ. Μπουρδάρη, *Καθοστώσεις και Τυραννίς*, σσ.115-116.

τρόπο οι υπήκοοι απαλλάχθηκαν από την τυραννίδα του δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Ε' (1042)⁸⁰⁷.

Αποτίμηση:

Η αφηγηματική εικόνα που φιλοτεχνείται για το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Ε' από τις αναφορές του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* είναι αυτή ενός κακώτροπου, ύπουλου, αγνώμονος, αγάριστου, κυκλοθυμικού, δουλοπρεπούς, ζηλόφθονος, κακοήθους και οργίλου αυτοκράτορος (*ὕπουλος...μεταφερόμενος*), ο οποίος είχε άσημες και ευτελείς καταβολές (*δυσγενής*), δεν σεβόταν τους συγγενείς και τους φίλους του και διήγε παιδαριώδη και τρυφηλό βίο (*παιδιαῖς...τρυφαῖς*). Περαιτέρω, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* τον χαρακτηρίζει αλιτήριο και τη βασιλεία του τυραννίδα (*τῆς...μισήσαντες*) και αποφαινεται ότι ήταν ανάξιος για τον θρόνο (*ἀνάξιος*), ενώ αποδίδει την ανατροπή του σε παρέμβαση της Θείας Δίκης (*ἢ...ἀλιτήριον*). Ως τυραννίδα αντιλαμβάνονταν και οι υπήκοοί του τη βασιλεία του με αποτέλεσμα να τον μισήσουν και να οργανώσουν την ανατροπή του (*τῆς...μισήσαντες*). Από τις πράξεις του δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Ε' επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι δεν επεδείκνυε σεβασμό στους συγγενείς του (αφαίρεση αξιωμάτων/σύλληψη και εξορία του Ιωάννη Ορφανοτρόφου, ευνουχισμοί άλλων συγγενών) και ότι ήταν αγάριστος και αγνώμων (απομάκρυνση του δρώντος προσώπου-Ζωής, η οποία τον είχε υιοθετήσει, από τα ανάκτορα). Για τις πράξεις του αυτές υπερηφανευόταν καταδεικνύοντας την αλαζονεία του. Τέλος, ο ακόλαστος βίος που διήγε το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Ε' είχε ως αποτέλεσμα να μην εκτελεί τα καθήκοντά του ως αυτοκράτωρ, εφόσον επιδιόταν σε ποικίλες ηδονικές δραστηριότητες.

⁸⁰⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.19.4-23, XVII.19.26 και XVII.19.28. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 116-117· Παῖδας Κ. Δ.Σ., «Εἰς αὐτὸ τὸ καὶ ἀγγέλοις αἰδέσιμον φονίως εἰσελαύνουσιν ἱλαστήριον: Παραβιάσεις των διατάξεων περί ασύλου στις ιστοριογραφικές πηγές του ενδέκατου αιώνα», *Σύμμεικτα* 16 (2003), σσ. 48-54.

Ξε΄. Ζωή – Θεοδώρα (1042)

Μολονότι το *δρών πρόσωπο-Ζωή*⁸⁰⁸ αρχικά δεν ήταν θετικά διακείμενη στην πιθανότητα να συμβασιλεύσει με το *δρών πρόσωπο-Θεοδώρα*⁸⁰⁹ (*έζηλοτύπει γὰρ ἐκτόπως*), εν συνεχεία πείσθηκε να ασκήσει μαζί της την εξουσία⁸¹⁰. Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, *κατηντήκει τοίνυν περὶ τὴν γυναικωνῖτιν ἢ τῶν Ρωμαίων ἀρχή, καὶ οὐδέν τι περὶ ταύτας νενεωτέριστο*⁸¹¹. Το *δρών πρόσωπο-Ζωή* και το *δρών πρόσωπο-Θεοδώρα* εκτελούσαν με συνέπεια τα καθήκοντά τους (εκδικάσεις υποθέσεων, ακροάσεις πρεσβευτών, αρχαιρεσίες), ενώ όλοι υποτάχθηκαν σε αυτές.⁸¹²

Ωστόσο, το *δρών πρόσωπο-Ζωή* αποφάσισε να φέρει στα ανάκτορα κάποιον άνδρα, ο οποίος θα μοιραζόταν μαζί της την εξουσία. Η απόφασή της αυτή υπαγορεύθηκε τόσο από φόβο, μήπως η εξουσία περιερχόταν αποκλειστικά στην αδελφή της, όσο και από επιθυμία να συνάψει ερωτική σχέση με κάποιον. Ο άνδρας που επέλεξε ήταν το *δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Μονομάχος* (1042)⁸¹³.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου-Ζωής* και του *δρώντος προσώπου-Θεοδώρας* προκύπτει ότι υπήρξαν συνεπείς ως προς την εκτέλεση των αυτοκρατορικών καθηκόντων τους (εκδικάσεις υποθέσεων, ακροάσεις πρεσβευτών, αρχαιρεσίες κ.ά.), μολονότι δεν καινοτόμησαν σε κανέναν τομέα. Ειδικότερα, από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου-Ζωής* διαφαίνεται ότι διακατεχόταν από φιλαρχία και ότι φθονούσε την αδελφή της (επιβολή μοναχικής κουράς στο *δρών πρόσωπο-Θεοδώρα*), ενώ είχε διαπράξει και μοιχεία (σύναψη ερωτικής σχέσης με το *δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Δ΄* κατά

⁸⁰⁸ Σχετικά με τη Ζωή βλ. ενδεικτικά Hill Barbara-James Liz-Smythe D., "Zoe: The Rhythm Method of Imperial Renewal", στο: Magdalino P. (ed.), *New Constantines: The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th Centuries. Papers from the Twenty-sixth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. Andrews, March 1992*, [Society for the Promotion of Byzantine Studies, 2], Aldershot 1994, σσ. 215-229· Garland, *Byzantine Empresses*, σσ. 136-158· Panas M.-Poulakou-Rebelakou Effie-Kalfakis N.-Vassilopoulos D., "The Byzantine Empress Zoe Porphyrogenita and the quest for eternal youth", *Journal of Cosmetic Dermatology* 11 (2012), σσ. 245-248.

⁸⁰⁹ Σχετικά με τη Θεοδώρα βλ. ενδεικτικά Garland, *Byzantine Empresses*, σσ. 161-167· Todt K.-P., "Die Frau als Selbstherrscher: Kaiserin Theodora, die letzte Angehörige der Makedonischen Dynastie", *JÖB* 50 (2000), σσ. 139-171.

⁸¹⁰ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.19.25.

⁸¹¹ Σχετικά βλ. Νικολάου Κατερίνα-Χρήστου Ειρήνη, «Οι αντιλήψεις των Βυζαντινών για την άσκηση της εξουσίας από γυναίκες (780-1056)», *Σύμμεικτα* 13 (1999), σσ. 49-67.

⁸¹² Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.20.1-3.

⁸¹³ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.20.4-11.

τη διάρκεια του γάμου της με το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανό Γ' Αργυρό). Από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Έπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτει ότι το *δρών πρόσωπο*-Ζωή χειραγωγείτο εύκολα, ήταν αφελής (*εὐκόλος...εὐάγωγος*) και ζηλόφθων (*ἐζήλοτύπει γὰρ ἐκτόπως*), ενώ όπως και το *δρών πρόσωπο*-Θεοδώρα ήταν επιπόλαιη (*ἀνημέμων οὖσαις ἡθῶν*). Τέλος, ο αφηγητής της *Έπιτομῆς Ἱστοριῶν* χαρακτηρίζει κατάντια την ανάληψη της εξουσίας εκ μέρους γυναικών, ενώ επισημαίνει ότι δεν σημειώθηκε καμία καινοτομία επί της βασιλείας του *δρώντος προσώπου*-Ζωής και του *δρώντος προσώπου*-Θεοδώρας (*κατηντήκει...νενεωτέριστο*).

ξς'. Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος (1042 – 1055)

Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος⁸¹⁴ είχε ευγενείς καταβολές, ήταν πολύ εμφανίσιμος και, πριν την αναγόρευσή του, είχε περιορισθεί στη Λέσβο από το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Δ', επειδή εκείνος υποπτευόταν ότι αυτός διατηρούσε ερωτική σχέση με το δρών πρόσωπο-Ζωή. Το γεγονός ότι ο γάμος του με το δρών πρόσωπο-Ζωή θα ήταν ο τρίτος για εκείνη, οδήγησε τον πατριάρχη Αλέξιο⁸¹⁵ (1025 – 1043) στην απόφαση να μην τελέσει το μυστήριο⁸¹⁶.

Μόλις ανέλαβε την εξουσία, τὰς τιμὰς χύδην παρείχε καὶ οἷς μὴ προσῆκεν αὐτὰς ἐχαρίζετο και συγχώρεσε όλους εκείνους, με τους οποίους είχε έρθει σε αντιπαράθεση πριν την ενθρόνισή του⁸¹⁷. Επίσης, μολονότι ο ίδιος δεν ήταν ιδιαίτερος μορφωμένος, φρόντισε τα σχετικά με την εκπαίδευση ζητήματα και όσους ασχολούνταν με αυτήν⁸¹⁸.

Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Θ' έρρεπε στον ηδονικό και τρυφηλό βίο, όπως και το δρών πρόσωπο-Ζωή και το δρών πρόσωπο-Θεοδώρα (ἀνημένων οὔσαις ἡθῶν). Ιδιαίτερος λόγος στην αφήγηση της *Έπιτομῆς Ἱστοριῶν* γίνεται για την ερωτική σχέση που διατηρούσε το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Θ' επί σειρά ετών με τη Σκλήραινα⁸¹⁹ (στην αφήγηση δεν αναφέρεται το μικρό της όνομα), η οποία συνεχίσθηκε και κατά τη διάρκεια του γάμου του με το δρών πρόσωπο-Ζωή. Για την ερωμένη του ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων καθ' ἐκάστην ἐπέρρει τὰ χρήματα κατὰ ποταμούς καὶ φλέβες ἀνεστομοῦντο χρυσίδες, ενώ την εγκατέστησε στα ανάκτορα

⁸¹⁴ Σχετικά με τον Κωνσταντίνο Θ' βλ. εντελώς ενδεικτικά Caughey D. E., "The arthritis of Constantine IX", *Annals of the Rheumatic Diseases* 33 (1974), σσ. 77-80· Χονδρίδου Σταυρούλα Δ., *Ο Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος και η εποχή του (ενδέκατος αιώνας μ.Χ.)*, Αθήνα 2002· Τρωιάνος Σπ. Ν., «Η Νεαρά Κωνσταντίνου του Μονομάχου: επί τη ἀναδείξει καὶ προβολῇ τοῦ διδασκάλου τῶν νόμων», *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 22 (2012), σσ. 243-263.

⁸¹⁵ Σχετικά με τον Αλέξιο βλ. ενδεικτικά ODB, "ALEXIOS STOUDITES", vol. I, σ. 67.

⁸¹⁶ Ζωναράς, *Έπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.20.11-19.

⁸¹⁷ Ζωναράς, *Έπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.21.2-3. Εξάιρεση, ίσως, αποτελεί ο Ιωάννης Ορφανοτρόφος, ο οποίος υπέστη τύφλωση στη Μυτιλήνη, καθώς το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Θ' τον θεωρούσε υπεύθυνο για την εξορία του. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, ο Ιωάννης τυφλώθηκε κατ' εντολήν του δρώντος προσώπου-Θεοδώρας (Ζωναράς, *Έπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.22.25-26). Καμίας τιμῆς ἀξία δεν κρίθηκε η αδελφή του Ευπρεπία (Ζωναράς, *Έπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.23.7-9).

⁸¹⁸ Ζωναράς, *Έπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.21.4-5.

⁸¹⁹ Σχετικά με τη Σκλήραινα βλ. ενδεικτικά ODB, "SKLERAINA", vol. III, σ. 1911.

απονέμοντάς της τον τίτλο της *σεβαστής*⁸²⁰, αφού πρώτα έπεισε το *δρών πρόσωπο*-Ζωή να την αποδεχθεί⁸²¹.

Στον εμφύλιο πόλεμο που προκάλεσε ο στρατηγός Γεώργιος Μανιάκης νικητής αναδείχθηκε το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Θ', καθώς, σύμφωνα με τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών*, επενέβη υπέρ του η Θεία Πρόνοια⁸²². Το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Θ' κατέστειλε και τη στάση του Θεοφίλου Ερωτικού⁸²³ στην Κύπρο. Ο Θεόφιλος συνελήφθη και η Κύπρος υποτάχθηκε στο *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνο Θ'⁸²⁴. *Δεινότερα* ήταν η στάση με επικεφαλής τον συγγενή του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Θ' Λέοντα Τορνίκη⁸²⁵, *πρὸς ὃν ὁ βασιλεὺς οὔτε ὡς αὐτῷ προσήκοντα διετέθειτο, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἀπηχθάνετο τῷ ἀνδρί*. Κατόπιν διαβολών εις βάρος του Τορνίκη, το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Θ' τον έκειρε μοναχό. Ωστόσο, *οὔτε καλῶς τοῖς στρατιώταις ἐκέχρητο, ἀλλὰ καὶ ὑποψίας ὑπέτρεφε κατ' αὐτῶν*, με αποτέλεσμα εκείνοι να τον μισήσουν και να αναγορεύσουν τον Τορνίκη αυτοκράτορα. Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών*, *ἐπεὶ μὴ τῇ ἄνωθεν ἐδέδοκτο διοικήσει να ἀνέλθει στον θρόνο ο Τορνίκης, η αποστασία κατεστάλη και ο ίδιος καταδικάσθηκε σε τύφλωση*⁸²⁶. Όταν το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Θ' πληροφορήθηκε την επιβουλή του Ρωμανού Βοΐλα⁸²⁷, τον συνέλαβε, αλλά *διὰ τὸ τοῦ κρατοῦντος ἀβέλτερον* ο ίδιος δεν τιμωρήθηκε περαιτέρω, αντιθέτως, οι συνεργάτες του *οὐκ ἔμειναν ἀτιμώρητοι*⁸²⁸.

Μετά από επίθεση των Ρώσων στην Προποντίδα, το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Θ' προετοίμασε στόλο για ναυμαχία, την οποία θα παρακολουθούσε και ο ίδιος καθισμένος στον θρόνο του, από όπου θα συντόνιζε τις ενέργειες. *Συνεμάχησε δὲ Ρωμαίοις τότε καὶ ἄνωθέν τις ῥοπή*, καθώς ξέσπασε καταιγίδα, η οποία συνέτριψε τους

⁸²⁰ Για τον τίτλο της *σεβαστής* βλ. Stiernon L., "Notes de titulature et de prosopographie byzantines. Sébaste et gambros", *REB* 23 (1965), σσ. 222-243.

⁸²¹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVII.21.10-28. Όταν απεβίωσε το *δρών πρόσωπο*-Ζωή, το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Θ' *οὐκ ἀνδρικῶς ἐκεῖνος ἐθρήνησεν, ἀλλὰ μέντοι γε μειρακιωδῶς*. Στη συνέχεια, συνήψε ερωτική σχέση με μία νεαρή Αλανή (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVII.28.1-5).

⁸²² Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVII.22.2-19. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 118-119.

⁸²³ Σχετικά με τον Θεόφιλο βλ. ενδεικτικά PBW, "Theophilos 102", <http://pbw2016.kdl.kcl.ac.uk/person/Theophilos/102/>.

⁸²⁴ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVII.22.20-22. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 119-120.

⁸²⁵ Σχετικά με τον Λέοντα βλ. ενδεικτικά Μπουρδάρα, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 120-123· ODB, "TORNİKIOS, LEO", vol. III, σσ. 2097-2098.

⁸²⁶ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVII.23.

⁸²⁷ Σχετικά με τον Ρωμανό βλ. ενδεικτικά Μπουρδάρα, *Καθοσίωσις και Τυραννίς*, σσ. 125-126· Χονδρίδου Σταυρούλα Δ., «Η «επιβουλή» του Ρωμανού Βοΐλα. Μία μορφή πρόληψης συνωμοσίας στα μέσα του 11ου αιώνα», *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 14 (2001), σσ. 49-56.

⁸²⁸ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVII.27.2-15.

αντιπάλους τους⁸²⁹. Σχετικά με τους Τούρκους που επέδραμαν στα βυζαντινά εδάφη ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι, ύστερα από συγκρούσεις ανάμεσα σε αυτούς και στους Βυζαντινούς, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Θ' θέλησε να συνάψει συνθήκη ειρήνης. Όταν όμως ο απεσταλμένος του αρχηγού τους έφθασε στην Κωνσταντινούπολη, το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Θ' όμιλήσας ύπερηφάνως φόρους τε τελείν άπαιτών τῷ σουλτάν τον απέπεμψε, με αποτέλεσμα οι Τούρκοι έκτοτε να κατακτήσουν την Ανατολή⁸³⁰. Επιπλέον, εκχριστιανίσθηκαν οι Πετσενέγοι, με τους οποίους συνήψε συνθήκη ειρήνης⁸³¹.

Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει για το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνο Θ': οὗτος ό βασιλεὺς φιλότιμος δοκεῖν ἐθέλων καὶ ἐλευθέριος, μὴ μετιῶν δὲ τὴν ἀρετὴν ὡς ἐχρῆν, εἰς κακίαν ταύτην μετήνεγκεν. Ἀντὶ γὰρ μεγαλοπρεπείας εἰς ἀσωτίαν μετακεκύλιστο, οὗτε οἷς ἔδει παρέχων τὰ δημόσια χρήματα οὗτε ὅσαπερ ἔδει οὐθ' ὅτε χρεῶν· χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ανέγερση της Μονῆς των Μαγγάνων⁸³². Επιπλέον, σε επαρχίες, οι οποίες αντί φόρων είχε συμφωνηθεῖ να προσφέρουν στρατιωτική υποστήριξη στην αυτοκρατορία, επέβαλε φόρους και κατήγγησε τις στρατιωτικές τους φρουρές, με αποτέλεσμα να διευκολυνθούν οι εισβολές των εξωτερικών εχθρών στα βυζαντινά εδάφη. Σε αυτό το σημείο ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι ἐκεῖνος τοίνυν ό ἀνὴρ αἷτιος τοῖς ἀπαθῶς λογιζομένοις κριθήσεται τοῦ τὴν ἐῶαν μοῖραν δουρὶ κυριευθῆναι βαρβαρικῶ⁸³³.

Προς το τέλος της ζωῆς του (1055) ανέθεσε τη διοίκηση της αυτοκρατορίας στον λογοθέτη Ιωάννη⁸³⁴, ἐκτετμημένον ἀνδράριον, ἄσημον μὲν ἐκ γένους ἢ δυσγενέστατον, πρὸς δὲ πραγμάτων μεταχείρισιν ἀφυέστατον, γραμματικῆς δὲ τέχνης τοσοῦτον μετεσχηκὸς ὥστε μήτ' ὀρθοεπεῖν ἀκριβῶς μήτ' ἀπαίστως ὀρθογραφεῖν. Διάδοχός του ορίσθηκε από τη Σύγκλητο και τη βασιλική φρουρά το δρών πρόσωπο-Θεοδώρα (ὡς αὐτῇ κατὰ κληρὸν τῆς ἀρχῆς προσηκούσης)⁸³⁵.

⁸²⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.24.2-14.

⁸³⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.25.21-43.

⁸³¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.26.

⁸³² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.27.16-18.

⁸³³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.27.19-21.

⁸³⁴ Σχετικά με τον Ιωάννη βλ. ενδεικτικά PBW, "Ioannes 115", <http://pbw2016.kdl.kcl.ac.uk/person/Ioannes/115>.

⁸³⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.28.6-21.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Θ' προκύπτει ότι μερίμνησε για το εκπαιδευτικό σύστημα της αυτοκρατορίας, ότι συμπεριφέρθηκε μεγαλόψυχα σε όσους είχαν έρθει σε σύγκρουση προτού αναγορευθεί αυτοκράτωρ και ότι διέθετε στρατηγική ικανότητα, καθώς αντιμετώπισε επιτυχώς τους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς του αντιπάλους (καταστολή των στάσεων του Γεωργίου Μανιάκη, του Θεοφίλου Ερωτικού και του Λέοντος Τορνίκη, σύλληψη του Ρωμανού Βοΐλα, επιβολή ποινών στους συνεργάτες του Βοΐλα, υποταγή της Κύπρου, σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Πετσενέγους, οργάνωση ναυμαχίας έναντι των Ρώσων). Ωστόσο, υπήρξε καχύποπτος έναντι των στρατηγών του, επιρρεπής σε διαβολές (επιβολή μοναχικής κουράς στον Λέοντα Τορνίκη) και αλαζών (αποπομπή του απεσταλμένου του *σουλτάνου*). Επιπλέον, υπήρξε μοιχός (σύναψη εξωσυζυγικής σχέσης με τη Σκλήραινα), απένειμε τα δημόσια αξιώματα σε ακατάλληλους άνδρες (*λογοθέτης* Ιωάννης) και δεν άσκησε με σύνεση οικονομική πολιτική (αφειδής διασπάθιση του δημοσίου χρήματος για χάρη της Σκλήραινας, ανέγερση της Μονής των Μαγγάνων, επιβολή φόρων σε επαρχίες). Οι διαπιστώσεις του αφηγητή της *Επιτομής Ιστοριών* φιλοτεχνούν την αφηγηματική εικόνα του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Θ' ως εξαιρετικά εμφανίσιμου ανδρός, ευγενούς καταγωγής, ο οποίος όμως δεν είχε λάβει ιδιαίτερη μόρφωση, απένειμε άκριτα τα αξιώματα (*τάς...έχαρίζετο*) και ήταν φιλήδονος. Επίσης, ο αφηγητής της *Επιτομής Ιστοριών* επισημαίνει την ανάρμοστη συμπεριφορά του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Θ' έναντι των στρατηγών του (*οὔτε...αὐτῶν*), την υπεροπτική στάση του έναντι του Τούρκου απεσταλμένου του *σουλτάνου* (*ὁμιλήσας...σουλτάν*), ενώ τον χαρακτηρίζει ανόητο για την απόφασή του να μην τιμωρήσει σκληρότερα τον Ρωμανό Βοΐλα (*διά...ἀβέλετερον*). Επιπλέον, ο αφηγητής της *Επιτομής Ιστοριών* τον ψέγει για τον τρόπο που εξέφραζε τη γενναιοδωρία του, καθώς απεδείχθη άσωτος, εφόσον δεν παρείχε οικονομική ενίσχυση σε όποιους και όποτε έπρεπε (*οὔτος...χρεῶν, ἐκ...χρυσίτιδες*). Τέλος, από τον αφηγητή της *Επιτομής Ιστοριών* παραδίδεται η πληροφορία ότι επί της βασιλείας του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Θ' έλαβε χώρα πλήθος παρεμβάσεων της Θείας Πρόνοιας, μέσω των οποίων εκείνος κατάφερε να αντιμετωπίσει επιτυχώς τους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς του αντιπάλους (*μή...διοικήσει, συνεμάχησε...ρόπή*). Πιθανότατα, με αυτόν τον τρόπο ο αφηγητής της *Επιτομής Ιστοριών* θέλει να υποβαθμίσει τη στρατηγική ικανότητα του *δρώντος προσώπου*-Κωνσταντίνου Θ', καθώς τον θεωρεί

υπεύθυνο για την οριστική κατάκτηση της Ανατολής από τους Τούρκους, παρά το γεγονός ότι ισχυρίζεται πως τον κρίνει αμερόληπτα (*ἐκεῖνος...βαρβαρικῶ*).

ξζ'. Θεοδώρα (1055 – 1056)

Παρόλο που το *δρὼν πρόσωπο*-Θεοδώρα ανέλαβε μόνη της την εξουσία για πρώτη φορά σε μεγάλη ηλικία, *εἶχε καὶ τὸ σῶμα ἐρρωμενέστερον καὶ μὴ ῥᾶστα πόνοις καμπτόμενον*⁸³⁶ και ἡδυνθεῖσα τῇ ἐξουσίᾳ δεν επιθυμούσε να την μοιραστεί με άλλον. Απένειμε στους θεράποντές της τα ανώτερα αξιώματα και διευθετούσε μόνη της τις υποθέσεις της αυτοκρατορίας⁸³⁷.

Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, *εὐδαιμον ὑπῆρξεν αὐτῇ τὸ αὐτοκρατές. Οὕτε γάρ τις ἀντῆρε χεῖρα αὐτῇ οὐτ' ὀλιγώρως πρὸς τὰ ἐκείνη δεδογμένα ὥφθη διατεθὲν τὸ ὑπήκοον οὐτ' ἔθνος τότε κατὰ Ῥωμαίων κεκίνητο, ἀλλὰ καὶ εὐκρασία γέγονε τῶν ὥρων καὶ ἡ γῆ τοὺς καρποὺς ἀφθόνους ἐξήνεγκεν*⁸³⁸.

Λίγο πριν αποβιώσει (1056), οι σύμβουλοί της την έπεισαν να ορίσει διάδοχό της το *δρὼν πρόσωπο*-Μιχαήλ Στρατιωτικό, ὅς αὐτοῖς τὴν εὐετηρίαν τηρήσει καὶ τὸ εὐτήχημα⁸³⁹.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρὼντος προσώπου*-Θεοδώρας διαφαίνεται ότι εκτελούσε επιμελώς τα αυτοκρατορικά της καθήκοντα (απονομή αξιωμάτων, διευθέτηση των υποθέσεων της αυτοκρατορίας), ενώ, ίσως, λόγω φιλαρχίας δεν δέχθηκε να ασκήσει την εξουσία από κοινού με κάποιον άλλον. Από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτει ότι το *δρὼν πρόσωπο*-Θεοδώρα διέθετε καλή φυσική κατάσταση (*εἶχε...καμπτόμενον*), αλλά και ότι διακατεχόταν από φιλαρχία (*ἡδυνθεῖσα τῇ ἐξουσίᾳ*). Επιπλέον, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* χαρακτηρίζει τη (σύντομη) βασιλεία του *δρὼντος προσώπου*-Θεοδώρας ευτυχή, καθώς δεν σημειώθηκαν συγκρούσεις με εξωτερικούς ή εσωτερικούς εχθρούς, οι υπήκοοί της την υπάκουαν και υπήρχε ευφορία όσον αφορά στη γεωργική παραγωγή, καθώς δεν έλαβε χώρα κανένα καταστρεπτικό καιρικό φαινόμενο (*εὐδαιμον...ἐξήνεγκεν*).

⁸³⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.29.5.

⁸³⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.29.1-3.

⁸³⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.29.3-4.

⁸³⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVII.29.6-10.

VIII. ΒΙΒΛΙΟ XVIII (1056 – 1118)

ξη´. Μιχαήλ ζ´ Στρατιωτικός (1056 – 1057)

Το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ ζ´⁸⁴⁰ ανέλαβε την εξουσία, μολονότι ήταν πρὸς πραγμάτων καὶ τοσαύτης ἡγεμονίας μεταχείρισιν ἀποπεφυκὼς ἔκ τε φυσικῆς νωθείας καὶ ἀφελείας καὶ διὰ χρόνου μῆκος⁸⁴¹.

Το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ ζ´ παρὰ τὸ προσῆκον ὄπτο φιλοτιμότητος ἀπονέμοντας τιμές καὶ ἀξιώματα σε πρόσωπα ὡς ἐπὶ το πλείστον ἀκατάλληλα. Εξαίρεση ἀποτελέσαν οἱ επικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, τοὺς οὗσις δὲν ἀπένειμε τὴν παραμικρὴ τιμὴ καὶ τοὺς φερόταν ὑποτιμητικὰ⁸⁴². Ἐναντίον τοῦ ἐκδηλώθηκαν διάφορες στάσεις ποὺ ὑποκινούνταν ἀπὸ στρατηγούς, οἱ οὗσις ἐνίωθαν ἀδικημένοι ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ. Ἡ τελευταία ἐξ αὐτῶν οδήγησε στὴν ἀναγόρευση σε αὐτοκράτορα τοῦ δρώντος προσώπου-Ἰσαακίου Κομνηνοῦ⁸⁴³. Ὑστερα ἀπὸ σύγκρουση τοῦ στρατοῦ τοῦ δρώντος προσώπου-Μιχαήλ ζ´ με τὴς δυνάμεις τοῦ ἀποστάτη, οἱ δύο πλευρὲς κατέληξαν σε συμφωνία, ἡ ὁποία προέβλεπε ὅτι τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ ζ´ (ἀν καὶ ἐπιθυμοῦσε ἐξαρχῆς νὰ ἐγκαταλείψει τὸν θρόνον) θὰ ἀναγόρευε σύντομα τὸ δρών πρόσωπο-Ἰσαάκιο συναυτοκράτορα. Τὸ δρών πρόσωπο-Ἰσαάκιος ἄσμενος τὰς ἀγγελίας ἐδέξατο, ἐνῶ τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ ζ´ ἐγκατέλειψε τὰ ἀνάκτορα (1057)⁸⁴⁴.

Αποτίμηση:

Ὁ ἀφηγητὴς τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴς διαπιστώσεις τοῦ, θεωρεῖ τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ ζ´ ἀνεπαρκὴ γιὰ τὸν θρόνον, διότι ἦταν νωθρός, ἀφελής, ἡλικιωμένος καὶ ὑπὲρ τὸ δέον γενναϊόδωρος ἀναφορικὰ με τὴν ἀπονομὴ τιμῶν

⁸⁴⁰ Σχετικὰ με τὸν Μιχαήλ ζ´ βλ. ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ ODB, "MICHAEL VI STRATIOTIKOS", vol. II, σ. 1366· Καραγιαννόπουλος Ι. Ε., *Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους*, τ. Β´, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 543-549.

⁸⁴¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVII.29.7-9.

⁸⁴² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.1.1-8. Σχετικὰ βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις*, σσ. 10-17· Cheynet, *Pouvoir et Contestations*, σσ. 339-344.

⁸⁴³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.1.9-XVIII.2.6.

⁸⁴⁴ Παρόλο ποὺ τὸ δρών πρόσωπο-Μιχαήλ ζ´ ἐγγραφόν τι συγγεγραφῶς, ὄρκοις καταδεσμοῦν καὶ ἀραῖς ἕκαστον ὥστε μὴτε βασιλέα καλέσαι τὸν Κομνηνὸν μὴτε τιμὴν αὐτῷ προσοίσειν βασιλεῖον, τοὺς μὲν τῶν συγκλητικῶν χρήμασι, τοὺς δ´ ἀξιομάτων διανομαῖς, καὶ ἄλλους ἄλλοις θελκτηρίοις ἀνέπειθε τῷ ἐγγράφῳ ὑποσημαίνεσθαι καὶ τὰ ἐν αὐτῷ βεβαιοῦν, δὲν ἀπέτρεψε τὴν ἀνοδο τοῦ δρώντος προσώπου-Ἰσαακίου στὸν θρόνον (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.2.13-XVIII.3).

και αξιωμάτων σε ακατάλληλους άνδρες (*πρός...μῆκος, παρά...φιλοτιμότητος*). Οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ ζ' επιβεβαιώνουν ότι δεν υπήρξε αξιοκρατικός ως προς την απονομή τιμών και αξιωμάτων, εφόσον τα απέδιδε σε ακατάλληλους άνδρες, αδικώντας τους στρατηγούς, στους οποίους συμπεριφερόταν υποτιμητικά. Τέλος, παρατηρείται ασυνέπεια στις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Μιχαήλ ζ' αναφορικά με το *δρών πρόσωπο*-Ισαάκιο Κομνηνό, καθώς αφενός ο ίδιος συμφώνησε εκείνος να αναγορευθεί συναυτοκράτωρ και αφετέρου δέσμευσε ενόρκως μέσω εγγράφου που συνέταξε τα μέλη της Συγκλήτου, τους αξιωματούχους κ.ά. να μην αποδώσουν καμία βασιλική τιμή στο *δρών πρόσωπο*-Ισαάκιο και εν συνεχεία εγκατέλειψε την εξουσία.

ξθ'. Ισαάκιος Α' Κομνηνός (1057 – 1059)

Το δρών πρόσωπο-Ισαάκιος Α' Κομνηνός⁸⁴⁵ τῇ βασιλείᾳ ἐγκαταστάς ἑαυτῷ τὴν ταύτης ἐπιτυχίαν καὶ οὐ τῷ θεῷ ἐπεγράψατο, καὶ τοῦτο δῆλον ὅτι τῷ νομίσματι ξιφήρη ἑαυτὸν ἐνεχάραξε, μόνον οὐχὶ βοῶν ὅτι «τοῦτό μοι τὴν βασιλείαν, οὐχ ἕτερόν τι προϋξένησε». Μάλιστα, δικαιολογούσε τὴν αποστασία του λέγοντας «ὥκνουν τῷ συνδούλῳ δουλεύειν καὶ τῶν αἰκότων μὴ τυγχάνειν»⁸⁴⁶. Κατόπιν, παραχώρησε προνόμια στον πατριάρχη Μιχαήλ Α' Κηρουλάριο⁸⁴⁷ (1043 – 1059) (δι' αἰδοῦς ἦγεν) ορίζοντας νὰ ασκεῖ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση ἀνεὺ ἀναμειξέως τοῦ αυτοκράτορος⁸⁴⁸.

Σύμφωνα με τὸν ἀφηγητὴ τῆς *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, τῶν δὲ πρὸ αὐτοῦ βασιλέων, ὅσοι μετὰ τὸν πορφυρογέννητον ἐκεῖνον Βασίλειον τῆς βασιλείας ἐπέβησαν, οὐ καλῶς χρησαμένων τοῖς δημοσίοις καὶ κοινοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ τὰ μὲν εἰς οἰκείας ἀπολαύσεις καὶ εἰς ἀσκητηρίων κατασπαθησάντων οἰκοδομάς, τὰ δὲ δωρουμένων οἷς ἔτυχεν ἢ τέως οἷσπερ ἐβούλοντο, οἱ βασιλικοὶ θησαυροὶ ἐκκεκένωντο καὶ τὰ δημόσια πρυτανεῖα χρημάτων ἐσπάνιζον. Μολονότι τὸ δρών πρόσωπο-Ισαάκιος Α' εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ διορθώσει τὴν κατάστασιν, οὐκ ἡρέμα οὐδὲ κατὰ βραχὺ τῇ διορθώσει ἐπικεχείρηκεν, ἀλλ' ὥς τῷ στατήρι ἑαυτὸν ἀνεστήλωσεν ἀνατεταμένον τὴν χεῖρα, φέρουσιν τὸ ξίφος γυμνόν, οὕτω καὶ τοῖς πράγμασιν ἐπήνεγκεν ἑαυτὸν καὶ τέμνειν αὐτίκα παρεσκεύαστο τὰ οἰδήματα, ἀλλ' οὐ μαλάσσειν οὐδ' ἐμπλάττειν τὰ ὕπουλα. Τα μέτρα που ἔλαβε ἀφορούσαν, μεταξύ ἄλλων, κατάργησιν δωρεῶν, ἀπόσπασιν πλούτου ἀπὸ ναοῦς⁸⁴⁹ καὶ αὐστηρὸ ἐλεγχὸ τῶν εἰσοδημάτων τῶν μοναχῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν. Εἰς αἰτίαν τῆς

⁸⁴⁵ Σχετικὰ με τὸν Ισαάκιον Α' βλ. ἐνδεικτικὰ Βαρζός, *Ἡ γενεαλογία*, σσ. 41-47· Inoue K., "The Rebellion of Isaakios Komnenos and the Provincial Aristocratic Oikoi", *BSI* 54 (1993), σσ. 268-278· Nezu Y., "The Revolt of Isaakios Komnenos", *Orient* 41 (2006), σσ. 41-60· Krallis D., "Sacred Emperor, Holy Patriarch: A New Reading of the Clash between Emperor Isaakios I Komnenos and Patriarch Michael Keroularios", *BSI* 67 (2009), σσ. 169-190· Böhm M., "The Military Policy of Isaac Komnenos at the time of battle of Petroe (1057)", *Open Political Science* 1 (2018), σσ. 136-142.

⁸⁴⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.4.2 καὶ XVIII.7.10.

⁸⁴⁷ Σχετικὰ με τὸν Μιχαήλ Α' βλ. ἐνδεικτικὰ Smith M. H., *And taking bread...: Cerularius and the azyme controversy of 1054*, [Théologie Historique, 47], Paris 1978· Tinnefeld F., "Michael I. Kerullarios, Patriarch von Konstantinopel (1043-1058). Kritische Überlegungen zu einer Biographie", *JÖB* 39 (1989), σσ. 95-127.

⁸⁴⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.4.3-6. Στὴ συνέχεια, ὁ πατριάρχης Μιχαήλ Α' ἤθελεν οὖν ἐπιτάσσειν αὐτῷ, καὶ εἴ ποτε πρὸς τὰ αἰτούμενα ἀπετύγχανεν, ὁ δὲ ἐδυσχέραине καὶ ἠπεῖλει καὶ ἐπετίμα, εἴτα καὶ ὡς αὐτὸς αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἀπονενεμῆκώς, αὐτὸς καὶ ἀφελέσθαι ταύτην αὐτὸν εἰσαυθὺς ἠπέλιψε, με ἀποτέλεσμα τὸ δρών πρόσωπο-Ισαάκιος Α' νὰ τὸν ἐξορίσει (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.5.1-8).

⁸⁴⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.5.9-13.

οικονομικής του πολιτικής έγινε αποδέκτης του μίσους και των ψόγων των υπηκόων του, αλλά παρόλα αυτά δεν μετέβαλε τη στάση του και *οὕτως ἐπῆρτο τὸ φρόνημα καὶ οἶδῶσαν ἐκέκτετο τὴν ψυχὴν*⁸⁵⁰.

Αναφορικά με την εξωτερική του πολιτική, συνήψε συνθήκη ειρήνης με τους Ούγγρους και αναδείχθηκε νικητής έναντι των Σκυθών⁸⁵¹, ενώ η οικοδομική του δραστηριότητα περιλάμβανε ανέγερση ναού εντός των ανακτόρων αφιερωμένου στην Αγία Θέκλα. Η απόφασή του να οικοδομήσει τον εν λόγω ναό προέκυψε διότι την ημέρα που εορταζόταν η μνήμη της Αγίας το *δρὼν πρόσωπο*-Ισαάκιος Α΄ σώθηκε από βελανιδιά που εκριζώθηκε και κατέπεσε ακριβώς δίπλα του· με αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, θέλησε να ευχαριστήσει τον Θεό για τη σωτηρία του⁸⁵².

Τέλος, το *δρὼν πρόσωπο*-Ισαάκιος Α΄ υπήρξε δραστήριος και *τὸ ἦθος σοβαρὸν ἐνδεικνύμενος, πρὸς πράξεις ὀξύτατος, στρατηγικώτατος τὰ πολέμια, λόγοις μὲν οὐχ ὠμιληκῶς, προσέχων δ' αὐτοῖς καὶ τοὺς τούτων τροφίμους προσδεχόμενος*⁸⁵³.

Αποτίμηση:

Από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προκύπτει ότι το *δρὼν πρόσωπο*-Ισαάκιος Α΄ υπήρξε δραστήριος, ικανός στρατηγός, σοβαρός, ταχύς στις πράξεις και, μολονότι δεν ήταν μορφωμένος, συναναστρεφόταν λογίους (*τό...προσδεχόμενος*). Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* βασισμένος στον τρόπο, με τον οποίον απεικονίσθηκε το *δρὼν πρόσωπο*-Ισαάκιος Α΄ στο νόμισμα που κόπηκε επί της βασιλείας του (ξιφήρης), τον επικρίνει, διότι θεωρεί ότι εκείνος απέδωσε την ανάληψη της εξουσίας όχι στον Θεό, ως όφειλε, αλλά στη δύναμη των όπλων (*τῇ...προυξένησε*). Επιπλέον, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ψέγει την αδιάλλακτη οικονομική πολιτική του *δρῶντος προσώπου*-Ισαακίου Α΄ (*οὐκ...ὔπουλα*), ενώ επισημαίνει ότι εκείνος υπήρξε αλαζών (*ἐπῆρτο...ψυχὴν*). Η αλαζονεία του *δρῶντος προσώπου*-Ισαακίου Α΄ διαφαίνεται και από τον λόγο, με τον οποίον αιτιολόγησε την ανάρρησή του στον θρόνο (*ᾧ κνουν...τυγχάνειν*). Από τις πράξεις του *δρῶντος προσώπου*-Ισαακίου Α΄ προκύπτει ότι ήταν ευσεβής (ανέγερση ναού προς τιμήν της Αγίας Θέκλας ως ένδειξη ευγνωμοσύνης στον Θεό και στην Αγία για τη σωτηρία του από την εκρίζωση βελανιδιάς) και ικανός στρατιωτικός ηγέτης (σύναψη

⁸⁵⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.4.7-13.

⁸⁵¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.6.1-2.

⁸⁵² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.6.5-8.

⁸⁵³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.7.9.

συνθήκης ειρήνης με τους Ούγγρους, νίκες επί των Σκυθών), ότι μερίμνησε για τα ζητήματα της εκπαίδευσης συναναστρεφόμενους πεπαιδευμένους άνδρες, αλλά και ότι άσκησε σκληρή οικονομική πολιτική, προκειμένου να συγκεντρώσει πλούτο στο δημόσιο ταμείο που οι προκάτοχοί του είχαν αφήσει κενό (κατάργηση δωρεών, απόσπαση πλούτου από ναούς, ενδελεχής έλεγχος των εισοδημάτων των στρατιωτικών και των μοναχών).

ο΄. Κωνσταντίνος Ι΄ Δούκας (1059 – 1067)

Το δρών πρόσωπο-Ισαάκιος Α΄ όρισε διάδοχό του το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνο Ι΄⁸⁵⁴, ο οποίος (τῆς βασιλείας τυχὼν ἀπραγμόνως) φρόντισε να αποκαταστήσει όσους πολίτες είχαν στερηθεί τα αξιώματά τους από τον προκάτοχό του⁸⁵⁵.

Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ι΄ διασώθηκε (θείας δ' ἦν τὸ ζύμπαν προμηθείας) από συνωμοσία που οργανώθηκε εναντίον του και τιμώρησε τους υπαιτίους με δήμευση περιουσίας⁸⁵⁶.

Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ι΄ υπήρξε εὐσεβής, τὸ ἦθος ἐπεικῆς, δικαιοσύνης ἐραστῆς⁸⁵⁷ και χαίρων τοῖς ἐπὶ βίου μαρτυρουμένοις σεμνότητι. Μολονότι δεν ήταν μορφωμένος, αγαπούσε τα γράμματα και τους λογίους και ἔλεγε βούλεσθαι μᾶλλον ἐκ λόγων ἢ τῆς βασιλείας γνωρίζεσθαι⁸⁵⁸. Ωστόσο, ήταν τὴν γνώμην νωθρὸς καὶ ἀμβλὺς και ἐκτόπως ἐρασιχρήματος, γλίσχρος δὲ τυγχάνων καὶ φειδωλός, γεγονός που επιβεβαιώνεται από το ότι απέφευγε να διεξάγει πολέμους με τους εξωτερικούς εχθρούς, τους οποίους προσεταιριζόταν με δώρα. Επίσης, αμελούσε τους στρατιωτικούς καταλόγους, με αποτέλεσμα οι εχθροί να κατακτούν εδάφη της αυτοκρατορίας. Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, πρὸ πάντων εἰς δύο ταῦτα κατέτεινε τὴν σπουδὴν, εἷς τε τὴν τῶν δημοσίων φόρων ἐπαύξησιν καὶ εἰς ἀκροάσεις δικῶν. Ωστόσο, δεν ήταν αμερόληπτος, αλλά ἐξέδιδε αποφάσεις βασισμένος στην ταυτότητα των προσώπων που ἐμπλέκονταν στην ἐκάστοτε δικαστική διαμάχη και όχι στα αντικειμενικά δεδομένα ἐκάστης περίπτωσης⁸⁵⁹.

⁸⁵⁴ Σχετικά με τον Κωνσταντίνο Ι΄ βλ. εντελώς ενδεικτικά Polemis, *The Doukai*, σσ. 28-34· Καραγιαννόπουλος Ι. Ε., *Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 557-563· Šaranac-Stamenković Jasmina, "Constantine X Doukas in an Enkomion by Michael Psellos", *ZRVI* 49 (2012), σσ. 127-143.

⁸⁵⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.7.4, XVIII.7.7 και XVIII.8.1-2.

⁸⁵⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.8.3-11. Σχετικά βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις*, σσ. 21-23.

⁸⁵⁷ Σχετικά με τους επίδοξους επιβούλους του μὴ ἄλλως κακῶς διαθέσειν ἔφασκεν ἢ μόνον ὡς ὠνητοῖς κεχρησθαι αὐτοῖς, ὡς τῶν νόμων αὐτῶν τὴν ἐλευθερίαν ἀφελομένων (*Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.9.27).

⁸⁵⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.9.26.

⁸⁵⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.8.15-22. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αντιμετώπισης εξωτερικών εχθρῶν εκ μέρους του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ι΄ αποτελεί η στάση του ἐναντι τῶν Οὐζῶν, ἐναντίον των οποίων ἀναγκάσθηκε να ἐκστρατεύσει. Οι δύο πλευρές δεν συγκρούσθηκαν, ἐπειδὴ οι Οὐζοὶ προσβλήθηκαν ἀπὸ λοιμό. Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* ἀναφέρει σχετικά με αὐτήν την εξέλιξη: ἦν δὲ τὸ σύμπαν τοῦ στρατηγήματος τῆς θείας δυνάμεως· ἀπογνοὺς γὰρ ὁ βασιλεὺς πάντοθεν πρὸς τὸ θεῖον κατέφυγε, δάκρυσι καὶ συντριβῇ καρδίας τούτου δεόμενος καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐκκαλούμενος ἀρωγὴν (*Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.9.1-9).

Λίγο πριν τον θάνατό του (1067) όρισε διαδόχους του τους τρεις υιούς του και ανέθεσε στη μητέρα τους Ευδοκία⁸⁶⁰ την άσκηση της εξουσίας με την ιδιότητα της τροφού⁸⁶¹.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ι΄ φιλοτεχνούν την αφηγηματική εικόνα του ως εξαιρετικά φιλοχρήματου αυτοκράτορος (αύξηση φορολογίας). Η φιλαργυρία του είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια εδαφών για την αυτοκρατορία, εφόσον ούτε πολέμους διεξήγε, αλλά αντιμετώπιζε τους εχθρούς με διπλωματικά μέσα, ούτε στρατολογούσε άνδρες. Μάλιστα, απηύθυνε παράκληση στον Θεό, ώστε να αποφύγει την πολεμική αναμέτρηση με τους Ούζους. Από τους λόγους του δρώντος προσώπου-Κωνσταντίνου Ι΄ διαφαίνεται ότι σεβόταν και τηρούσε τους νόμους της αυτοκρατορίας, ότι υπήρξε επιεικής αναφορικά με την επιβολή ποινών (μή...άφελομένων) και ότι θεωρούσε τη μόρφωση ύψιστο αγαθό (βούλεσθαι...γνωρίζεσθαι). Παρόλο που ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* χαρακτηρίζει το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνο Ι΄ δίκαιο (δικαιοσύνης έραστής), ιδιότητα που επιβεβαιώνεται και από τις πράξεις του (εκδικάσεις υποθέσεων, αποκατάσταση των ανδρών που είχαν απωλέσει τα αξιώματά τους επί της βασιλείας του δρώντος προσώπου-Ισαακίου Α΄), εκείνος δεν υπήρξε αμερόληπτος στην έκδοση των δικαστικών αποφάσεων, εφόσον επηρεαζόταν από την ταυτότητα των εκάστοτε διαδίκων. Τέλος, από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* προκύπτει ότι το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ι΄ υπήρξε ευσεβής (εύσεβής), επιεικής (τò ήθος έπιεικής), νωθρός, απότομος (τήν...άμβλύς), φιλοχρήματος και φειδωλός στις δαπάνες (έκτόπως...φειδωλός) και, μολοντί δεν ήταν ιδιαίτερος μορφωμένος, ενδιαφερόταν για την παιδεία και θαύμαζε τους ανθρώπους που διήγαν σεμνό βίο (χαίρων...σεμνότητι).

⁸⁶⁰ Σχετικά με την Ευδοκία βλ. ενδεικτικά Mešanović Sanja, «Η Ευδοκία Μακρεμβολίτισσα και τα νομίσματα του Κωνσταντίνου Ι΄ Δούκα», *Σύμμεικτα* 12 (1998), σσ. 87-94· Garland, *Byzantine Empresses*, σσ. 168-179· Vratimos A., "Eudokia Makrembolitissa: Was she implicated in the removal of her husband, Romanos IV Diogenes, from power?", *REB* 71 (2003), σσ. 277-284.

⁸⁶¹ Το δρών πρόσωπο-Κωνσταντίνος Ι΄ είχε ζητήσει από την Ευδοκία *όρκον έγγραφον ως ού προς γάμον έλεύσεται δεύτερον*. Το έγγραφο φυλασσόταν από τον πατριάρχη Ιωάννη Η΄ Ξιφλίνο (1063 – 1075) (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVIII.9.19-24).

οα΄. Ρωμανός Δ΄ Διογένης (1067 – 1071)

Η Ευδοκία εξαιτίας βαρβαρικών επιδρομών και ληηλασιών στα εδάφη της αυτοκρατορίας, αλλά και προκειμένου να αποτρέψει την εκλογή άλλου αυτοκράτορος -πράξη που ενδεχομένως θα οδηγούσε στον αποκλεισμό της ίδιας και των υιών της από την εξουσία- αποφάσισε να αναγορεύσει αυτοκράτορα έναν άνδρα *δραστήριον καὶ τὰ πολέμια δόκιμον καὶ τὴν ἰσχὺν ἀπαράμιλλον, ἐκ γένους λαμπροῦ* και φημισμένο για τα ανδραγαθήματά του⁸⁶², το *δρὼν πρόσωπο*-Ρωμανό Διογένη⁸⁶³. Μετά τον γάμο του με την Ευδοκία και την επίσημη ανάρρησή του στον θρόνο⁸⁶⁴, το *δρὼν πρόσωπο*-Ρωμανός Δ΄, εκ φύσεως *ἀλαζονικός* και *ἀδούλωτος*, θέλησε να αναλάβει κατ' αποκλειστικότητα την άσκηση της βασιλικής εξουσίας⁸⁶⁵.

Ύστερα από εκστρατεία του στην Ανατολή, το *δρὼν πρόσωπο*-Ρωμανός Δ΄ επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη *ἀλαζωνικώτερον διακείμενος, ὥς τάχα κατωρθωκῶς πλείω*⁸⁶⁶. Ως επικεφαλής του βυζαντινού στρατού αντιπαρατάχθηκε στους Σελτζούκους Τούρκους στο Μαντζικέρτ (1071) μέχρι τη στιγμή που αιχμαλωτίστηκε. Αφού συνήψε συνθήκη ειρήνης με τον σουλτάνο και απελευθερώθηκε⁸⁶⁷, πληροφορήθηκε ότι στην Κωνσταντινούπολη προετοιμαζόταν η αποπομπή του από τον θρόνο και η αναγόρευση του *δρῶντος προσώπου*-Μιχαήλ Δούκα. Αρχικά, συγκρούστηκε με τους αντιπάλους του, αλλά κατόπιν παραδόθηκε αποδεχόμενος συμφωνία, η οποία όριζε *ἀποθέσθαι μὲν τὴν βασιλείαν αὐτὸν καὶ ἰδιωτεύειν τὴν τρίχα κειράμενον*. Μολονότι του δόθηκαν ένορκες διαβεβαιώσεις για τη ζωή του, οι όρκοι δεν τηρήθηκαν, αφού εν συνεχεία δηλητηριάστηκε και *ἐπέμψθη*

⁸⁶² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.10.3-9. Εκείνη την περίοδο, το *δρὼν πρόσωπο*-Ρωμανός είχε συλληφθεί, διότι εξύφαινε στάση, αλλά η αυτοκράτειρα τον αθώωσε (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.10.14-18). Σχετικά βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσώσεις*, σσ. 28-30.

⁸⁶³ Σχετικά με τον Ρωμανό Δ΄ βλ. ενδεικτικά De Vries-Van Der Velden Eva, "Psellos, Romain IV Diogènes et Mantzikert", *BSI* 58 (1997), σσ. 274-310· Λεβενιώτης Γ. Α., «Η συνθήκη ειρήνης Ρωμανού Δ΄ Διογένη-Alp Arslan μετά την μάχη του Μαντζικέρτ (τέλη Αυγούστου-αρχές Σεπτεμβρίου 1071)», *Βυζαντιακά* 27 (2008), σσ. 167-196· Vratimos A., "The Identification of the Scythians in the Service of Romanos IV'S First Expedition to Anatolia", *BSI* 67 (2009), σσ. 191-198.

⁸⁶⁴ Στο μεταξύ, η Ευδοκία απέσπασε τον γραπτό όρκο της από τον πατριάρχη Ιωάννη Η΄ (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.10.18-28).

⁸⁶⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.11.1-4.

⁸⁶⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.11.5-30. Έπειτα, εξεστράτευσε εκ νέου στην Ανατολή. Σχετικά βλ. Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.12.1-10.

⁸⁶⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.13-XVIII.14.

βασίλειος ψῆφος, τοῦ φωτὸς στερηθῆναι τὸν μηδὲν ἡδικηκότα κελεύουσα. Λίγο αργότερα, απεβίωσε στη νήσο Πρώτη σε μονή που είχε ανεγείρει ο ίδιος (1072)⁸⁶⁸.

Αποτίμηση:

Όπως προκύπτει από τις διαπιστώσεις του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, το *δρῶν πρόσωπο*-Ρωμανός Δ΄ καταγόταν από λαμπρό γένος (*ἐκ γένους λαμπροῦ*), ήταν δραστήριος, γενναίος και ικανός στρατηγός (*δραστήριον...ἀπαράμιλλον*) και φημιζόταν για τις ανδραγαθίες του. Ταυτοχρόνως, τον χαρακτηρίζει αλαζονικό και ανυπότακτο (*ἀλαζονικός, ἀδούλωτος, ἀλαζωνικώτερον...πλείω*). Από τις πράξεις του *δρῶντος προσώπου*-Ρωμανού Δ΄ προκύπτει ότι ήταν δραστήριος αναφορικά με την αντιμετώπιση των εξωτερικών εχθρών (οργάνωση εκστρατειών), ενώ κατόρθωσε να συνάψει συνθήκη ειρήνης με τους Σελτζούκους Τούρκους παρά την ήττα που υπέστη στο Μαντζικέρτ. Εντούτοις, απέτυχε να αντιμετωπίσει επιτυχώς τους εσωτερικούς του αντιπάλους (ανατροπή). Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφερόμενος στην ποινή της τύφλωσης που του επιβλήθηκε από τους πολιτικούς του αντιπάλους τον χαρακτηρίζει *τὸν μηδὲν ἡδικηκότα*, εφόσον δεν είχε διαπράξει κανένα αδίκημα.

⁸⁶⁸ Σύμφωνα με τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* τα σχετικά με το *δρῶν πρόσωπο*-Ρωμανό Δ΄ συνέβησαν με ενέργειες του θείου του *δρῶντος προσώπου*-Μιχαήλ Ζ΄ Ιωάννη και όχι του ιδίου (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.15). Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις*, σσ. 32-41.

οβ΄. Μιχαήλ Ζ΄ Δούκας (1071 – 1078)

Το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Ζ΄⁸⁶⁹ ως χαῦνος ἄγαν τὸ ἦθος καὶ ἀνειμένος καὶ πρὸς μεταχείρισιν πραγμάτων καὶ τῶν τυχόντων ἀδέξιος, πολλοῦ γε δεῖ πρὸς βασιλείας διοίκησιν⁸⁷⁰, ἐπέλεξε τον μητροπολίτη Σίδης Ιωάννη⁸⁷¹, ἄνδρα δραστήριο, να ασκεῖ την εξουσία αντ' αὐτοῦ, ἐνὼ ἀπένειμε το ἀξίωμα του *λογοθέτη* στον Νικηφορίτζη⁸⁷², ο ποῖος ἦταν μεν μορφωμένος καὶ ἐπιδέξιος πολιτικός, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἦταν δόλιος καὶ ὑπουλος. Ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀνδράποδον ἤγετο, με ἀποτέλεσμα πολλοὶ υπῆκοοί του να χάσουν την περιουσία τους ἢ να καταπιέζονται με ἄλλον τρόπο⁸⁷³.

Επὶ της βασιλείας του δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Ζ΄ οἱ Τούρκοι λεηλατοῦσαν τα ἀνατολικά ἐδάφη της αυτοκρατορίας, δημιουργήθηκαν ἐντάσεις στο ἐσωτερικὸ καὶ ἐπιβλήθηκε ἀδίκη φορολογία στους υπηκόους του, οἱ ποῖοι ἐπλήγησαν ἀπὸ σιτοδεία καὶ λιμό⁸⁷⁴.

Ενὼ συνέβαιναν αὐτά, το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Ζ΄ ἀπασχολεῖτο *παιδαριώδεσιν πράξεσιν*, ἀδιαφορώντας για τα τεκταινόμενα στην αυτοκρατορία, καθὼς *περὶ λόγους ἡσχόλητο καὶ ἰάμβους συντιθέναι πρὸς τοῦ Ψελλοῦ ἐδιδάσκετο*⁸⁷⁵.

Εξαιτίας αὐτῶν, οἱ ἄρχοντες της Ἀνατολῆς στασίασαν καὶ ἀναγόρευσαν αυτοκράτορα το δρών πρόσωπο-Νικηφόρο Βοτανειάτη. Τοῦτο τὸν βασιλέα *θορύβου καὶ δέους ἐνέπλησεν*· ἦδετο γὰρ ὡς ὑπερτερήσῃ ποτὲ τοῦ ΜΥ στοιχείου τὸ ΝΥ⁸⁷⁶. Εντέλει, το

⁸⁶⁹ Σχετικὰ με τον Μιχαήλ Ζ΄ βλ. ἐνδεικτικὰ Bibicou Hélène, "Une page d'histoire diplomatique de Byzance au XIe siècle: Michel VII Doukas, Robert Guiscard et la pension des dignitaires", *Byz* 29-30 (1959-1960), σσ. 43-75· Polemis, *The Doukai*, σσ. 42-46· Kolia-Dermizaki Athina, "Michael VII Doukas, Robert Guiscard and the Byzantine-Normand Marriage Negotiations", *BSI* 58 (1997), σσ. 251-268· Δημοσθένους Α. Α., *Μιχαήλ Ζ΄ Δούκας (1071-1078): Ο ἀνίκανος αυτοκράτορας*, Θεσσαλονίκη 2005.

⁸⁷⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.15.25.

⁸⁷¹ Σχετικὰ με τον Ιωάννη βλ. ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ PBW, "Ioannes 102", <http://pbw2016.kdl.kcl.ac.uk/person/Ioannes/102/>.

⁸⁷² Σχετικὰ με τον Νικηφορίτζη βλ. ἐνδεικτικὰ ODB, "NIKEPHORITZES", vol. II, σ. 1475.

⁸⁷³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.16.1-7.

⁸⁷⁴ Τότε, το δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Ζ΄ ἀπέκτησε το προσωνύμιο «Παραπινάκιος» (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.16-XVIII.17.6. καὶ XVIII.17.9-13).

⁸⁷⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.16.16.8-9 καὶ XVIII.17.10.

⁸⁷⁶ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.17.14-18. Την ἴδια περίοδο, ἀποστάτησε καὶ ο Νικηφόρος Βρυέννιος στη Δύση (Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.17.19-XVIII.18.1). Σχετικὰ βλ. Μπουρδάρη, *Καθοσίωσις*, σσ. 51-63.

δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Ζ΄ καθαιρέθηκε από τον θρόνο και, αφού εκάρη μοναχός, οδηγήθηκε στη Μονή Στουδίου (1078)⁸⁷⁷.

Αποτίμηση:

Ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* θεωρεί το *δρών πρόσωπο-Μιχαήλ Ζ΄* ακατάλληλο για την άσκηση της βασιλικής εξουσίας, εφόσον, όπως προκύπτει από τους χαρακτηρισμούς που του αποδίδει, εκείνος ήταν μαλθακός, επιπόλαιος (*χαῶνος...διοίκησιν*), διήγε παιδαριώδη βίο (*παιδαριώδεσιν πράξεσιν*) και είχε μετατραπεί σε υποχείριο του Νικηφορίτζη (*ἀνδράποδον*). Οι παραλείψεις του *δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Ζ΄* φανερώνουν ότι αμελούσε συστηματικώς να εκτελέσει τα καθήκοντά του ως αυτοκράτωρ (ανεμπόδιστες λεηλασίες στα εδάφη της αυτοκρατορίας από τους Τούρκους, διαρκής πρόκληση εντάσεων στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας, αδιαφορία για την ανακούφιση των υπηκόων του από τη σιτοδεία, τον λιμό και την ανεξέλεγκτη επιβολή φόρων από τους συνεργάτες του), καθώς απασχολείτο με την απόκτηση μόρφωσης με τη βοήθεια του Μιχαήλ Ψελλού. Επιπλέον, είχε ορίσει διοικητές των υποθέσεων της αυτοκρατορίας τον μητροπολίτη Σίδης Ιωάννη και τον Νικηφορίτζη. Η μαλθακότητα του *δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Ζ΄* επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι αποδέχθηκε την ανατροπή του γνωρίζοντας ότι δεν θα μπορούσε να υπερισχύσει έναντι του *δρώντος προσώπου-Νικηφόρου Γ΄*.

⁸⁷⁷ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVIII.18.3-13.

ογ'. Νικηφόρος Γ' Βοτανειάτης (1078 – 1081)

Μόλις ανήλθε στον θρόνο το δρών πρόσωπο-Νικηφόρος Γ'⁸⁷⁸ (*ἀπραγμάτευτον εὗρεν τὴν αὐταρχίαν*⁸⁷⁹), μεγαλοπρεπῶς ἐργασάμενος ἅπασι παρέσχετο φιλοτίμημα, καθώς διέγραψε τα χρέη των υπηκόων του προς το δημόσιο μέσω διατάγματος⁸⁸⁰. Βέβαια, εξαιτίας της προχωρημένης ηλικίας του, αλλά και *διὰ φυσικὴν χαίνωσιν*, δεν μεριμνούσε ιδιαίτερα για τη διευθέτηση των δημοσίων υποθέσεων, παρά το γεγονός ότι ήταν ευπατρίδης⁸⁸¹. Η διοίκηση ανατέθηκε στον μητροπολίτη Σίδης Ιωάννη και σε δύο θεράποντες του δρώντος προσώπου-Νικηφόρου Γ', οι οποίοι *ἦγον τὰ πάντα καὶ ἔφερον ὡς ἐβούλοντο καὶ αὐτὸν τὸν κρατοῦντα καὶ κύριον ἐαυτῶν*, με αποτέλεσμα εκείνος να καταστεί μισητός στους ἄρχοντες⁸⁸². Αργότερα, νυμφεύθηκε τη Μαρία Αλανή⁸⁸³ (1079), σύζυγο του δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Ζ'. Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει για τον γάμο του δρώντος προσώπου-Νικηφόρου Γ': *μοιχεία γὰρ ἦν ἀπηρυθριασμένη τὸ τολμηθέν*⁸⁸⁴.

Προκειμένου να καταστείλει, μεταξύ άλλων, τις στάσεις του Βρυεννίου⁸⁸⁵ και του Νικηφόρου Βασιλάκη⁸⁸⁶ στη Δύση, διόρισε το δρών πρόσωπο-Αλέξιο Κομνηνό επικεφαλής του βυζαντινού στρατού. Εκείνος συγκρούστηκε μαζί τους, τους συνέλαβε και τους τύφλωσε⁸⁸⁷.

⁸⁷⁸ Σχετικά με τον Νικηφόρο Γ' βλ. ενδεικτικά Karagiorgou Olga, "On the Way to the Throne: The Career of Nikephoros III Botaneiates before 1078", στο: Stavrakos C. et alii (eds.), *Hypermachos: Studien zu Byzantinistik, Armenologie und Georgistik*, Wiesbaden 2008, σσ. 105-132· Leidholm N., "Nikephoros III Botaneiates, the Phokades, and the Fabii: Embellished genealogies and contested kinship in eleventh century Byzantium", *BMGS* 42 (2018), σσ. 185-201· De Medeiros Publio Dias J. V., "Nikephoros III. Botaneiates (1078–1081), der konstruierte Versager", στο: Grieser Heike-Frielinghaus Heide-Grätz S.-Körntgen L.-Pahlitzsch J.-Prechel Doris (eds.), *Der Herrscher als Versager?!*, [Kraftprobe Herrschaft, 1], Göttingen 2019, σσ. 297-320.

⁸⁷⁹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.18.14.

⁸⁸⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.19.1.

⁸⁸¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.17.16.

⁸⁸² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.19.26-34.

⁸⁸³ Σχετικά με τη Μαρία βλ. ενδεικτικά Μαμαγκάκης Δ. Α., «Μαρία η Αλανή: Μια μοναχική βασίλισσα ή μια βασιλική μοναχή;», *Βυζαντικά* 24 (2004), σσ. 225-253.

⁸⁸⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.19.9-15.

⁸⁸⁵ Σχετικά με τον Νικηφόρο βλ. ενδεικτικά ODB, "BRYENNIOS, NIKEPHOROS", vol. I, σσ. 330-331. Για περισσότερα βλ. Cheynet, *Pouvoir et Contestations*, σσ. 351-353.

⁸⁸⁶ Σχετικά με τον Νικηφόρο βλ. ενδεικτικά ODB, "BASILAKES", vol. I, σσ. 262-263. Για περισσότερα βλ. Μπουρδάρα, *Καθοσώσεις*, σσ. 64-67.

⁸⁸⁷ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.19.2-8 και XVIII.19.16-24.

Το *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Γ΄ εκτιμούσε τόσο τον Ισαάκιο⁸⁸⁸ και το *δρών πρόσωπο*-Αλέξιο Κομνηνό, ώστε τους επέλεξε για διαδόχους του. Ωστόσο, διαβολές εναντίον τους κλόνισαν την εμπιστοσύνη που τους έτρεφε. Έπειτα, το *δρών πρόσωπο*-Αλέξιος αναγορεύθηκε αυτοκράτωρ από τους στρατιώτες, οι οποίοι τον προέκριναν από τον Ισαάκιο, επειδή διέθετε μεγαλύτερη στρατηγική ικανότητα από εκείνον. Όταν οι Κομνηνοί εισήλθαν στην Κωνσταντινούπολη με τον στρατό τους, σημειώθηκαν πολλές καταστροφές και ανάρμοστες πράξεις, και, μολονότι το μεγαλύτερο μέρος του στρατεύματός τους είχε χαθεί και θα μπορούσαν εύκολα να συλληφθούν και να οδηγηθούν στο *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρο Γ΄, *τὸ δόξαν ἤδη θεῶ μετατραπῆναι οὐκ ἦν*, καθώς εκείνος εγκατέλειψε τα ανάκτορα και κατέφυγε στη Μονή Περιβλέπτου, όπου εκάρη μοναχός, ενώ οι Κομνηνοί εισήλθαν στα ανάκτορα *άταλαιπώρως* (1081)⁸⁸⁹.

Αποτίμηση:

Από τις πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Νικηφόρου Γ΄ προκύπτει ότι αφενός υπήρξε φιλόανθρωπος (έκδοση του διατάγματος απαλοιφής των χρεών των υπηκόων του προς το κράτος) και αφετέρου επιρρεπής σε διαβολές (μεταστροφή της στάσης του έναντι του Ισαακίου Κομνηνού και του *δρώντος προσώπου*-Αλεξίου Κομνηνού) και μοιχός (γάμος με τη Μαρία Αλανή ενόσω το *δρών πρόσωπο*-Μιχαήλ Ζ΄ ήταν εν ζωή). Επίσης, τις διοικητικές και στρατιωτικές υποθέσεις της αυτοκρατορίας δεν τις διευθετούσε ο ίδιος, αλλά οι συνεργάτες του (μητροπολίτης Σίδης Ιωάννης, θεράποντες, *δρών πρόσωπο*-Αλέξιος Κομνηνός). Μέσω των χαρακτηρισμών που αποδίδει ο αφηγητής της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν* στο *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρο Γ΄ φιλοτεχνείται η αφηγηματική εικόνα του ως εκ φύσεως επιπόλαιου (*διὰ φυσικὴν χαύνωσιν*), ευπατρίδη και μοιχού (*μοιχεία...τολμηθέν*), ενώ επισημαίνεται το γεγονός ότι κατέλαβε ανεμπόδιστα την εξουσία (*ἀπραγμάτευτον...αὐταρχίαν*) και ότι υποσκελίσθηκε από τους θεράποντές του (*ἥγον...ἐαυτῶν*). Τέλος, ο αφηγητής της *Επιτομῆς Ἱστοριῶν* αποτιμᾷ ως κίνηση μεγαλοπρέπειας το διάταγμα που εξέδωσε το *δρών πρόσωπο*-Νικηφόρος Γ΄, το οποίο αφορούσε στην απαλοιφή των χρεών των υπηκόων του (*μεγαλοπρεπῶς...φιλοτίμημα*).

⁸⁸⁸ Σχετικά με τον Ισαάκιο βλ. ενδεικτικά Βαρζός, *Ἡ γενεαλογία*, σσ. 67-79.

⁸⁸⁹ Ζωναρᾶς, *Επιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.20.

οδ΄. Αλέξιος Α΄ Κομνηνός (1081 – 1118)

Αμέσως μετά την ανάληψη της εξουσίας το δρών πρόσωπο-Αλέξιος Α΄⁸⁹⁰ αναίρεσε τυραννικῶς τις ενέργειες του προκατόχου του μέσω λακωνικού διατάγματος⁸⁹¹. Στη συνέχεια, η μητέρα του Άννα Δαλασσηνή⁸⁹² ανέλαβε τη διοίκηση της αυτοκρατορίας⁸⁹³, ενώ ο ίδιος απένειμε σε όλα τα μέλη της οικογενείας του υφιστάμενους ή νέους τίτλους και αξιώματα προσφέροντάς τους ταυτοχρόνως και οικονομική αρωγή. *Ἐντεῦθεν τῶν βασιλείων προσόδων, μᾶλλον δ' εἶπεῖν τῶν κοινῶν καὶ δημοσίων, οὕτω διανεμηθεισῶν τὸ βασιλικὸν ταμεῖον ἢ τὸ κοινὸν πρυτανεῖον ἐστένωτο*, γι' αυτό το δρών πρόσωπο-Αλέξιος Α΄ κατήργησε τις ετήσιες χορηγίες προς τους άρχοντες και δήμευσε τις περιουσίες των μελών της Συγκλήτου⁸⁹⁴.

Το δρών πρόσωπο-Αλέξιος Α΄ οργάνωσε πολλές εκστρατείες, για να προστατεύσει την αυτοκρατορία από τους εξωτερικούς εχθρούς, αλλά και τον εαυτό του από τους

⁸⁹⁰ Σχετικά με τον Αλέξιο Α΄ βλ. ενδεικτικά Κόλιας Γ., «Η εξωτερική πολιτική Αλεξίου Α΄ Κομνηνού (1081-1118)», *Αθηνά* 59 (1955), σσ. 241-298· Βαρζός, *Ἡ γενεαλογία*, σσ. 87-113· Mullet Margaret, "Alexios I Komnenos and imperial renewal", στο: Magdalino P. (ed.), *New Constantines: The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th Centuries. Papers from the Twenty-sixth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. Andrews, March 1992*, [Society for the Promotion of Byzantine Studies, 2], Aldershot 1994, σσ. 259-267· Mullett Margaret-Smythe D. (eds.), *Alexios I Komnenos: Papers of the Second Belfast Byzantine International Colloquium, 14-16 April 1989*, Belfast 1996· De Medeiros Publio Dias J. V., "Taming Constantinople: The First Years of Alexios I Komnenos' Reign", στο: Ampoutis A.-Dimitriadis M.-Dimitriadis S.-Konstantellou Theodora-Mamali Maria-Sarafis V. (eds.), *Violence and Politics. Ideologies, Identities, Representations*, Cambridge 2018, σσ. 380-394· Rolston Elisabeth, "The Imperial Character: Alexius I and Ideal Emperors in Twelfth-Century Byzantium", *Parergon* 35 (2018), σσ. 17-34· Sitár A., "The Retreat of Alexios I Komnenos from Philomelium in 1098", *BSI* 76 (2018), σσ. 253-273.

⁸⁹¹ Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.21.4. Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφερόμενος στο δρών πρόσωπο-Αλέξιο Α΄ σε νεανική ηλικία τον χαρακτηρίζει *συνετὸν καὶ δραστήριον* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.16.31).

⁸⁹² Σχετικά με την Άννα Δαλασσηνή βλ. ενδεικτικά Μαμαγκάκης Δ. Α., «Αλέξιος Α΄ Κομνηνός και Άννα Δαλασσηνή: Σχέση αμοιβαίας αφοσίωσης ή συνύπαρξη πολιτικής αναγκαιότητας;», *ΕΕΒΣ* 53 (2007-2009), σσ. 169-200.

⁸⁹³ Η Άννα, αργότερα, παραχώρησε την εξουσία στον υιό της, ο οποίος έως τότε *ἤδεῖτο* που έφερε μόνον κατ' όνομα τον αυτοκρατορικό τίτλο (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.24.8-11).

⁸⁹⁴ Επιπλέον, αφαιρέθηκαν τα βασιλικά διακριτικά από τον υιό του δρώντος προσώπου-Μιχαήλ Ζ΄ Κωνσταντίνου. Σχετικά βλ. Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.21.5-20. Ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* αναφέρει ότι το δρών πρόσωπο-Αλέξιος Α΄ συνέλαβε κάποιους επιφανείς υπηκόους ως *τάχα* υπεύθυνους συνωμοσίας εναντίον του *ἵνα σφᾶς γυμνώσῃ τῶν ὑπαρχόντων* (Ζωναράς, *Ἐπιτομή Ἱστοριῶν*, XVIII.22.11).

συνωμότες⁸⁹⁵. Επίσης, *έξεφάυλισε τὰ δόγματα που διέδιδε ο Βασίλειος*⁸⁹⁶, εμπνευστής της αίρεσης των Βογομίλων⁸⁹⁷, τον οποίον *πυρὸς παρανάλωμα ἔθετο* στον Ιππόδρομο της Κωνσταντινουπόλεως⁸⁹⁸, ενώ κατάφερε να επαναφέρει και πολλούς Παυλικιανούς⁸⁹⁹ στο ορθό δόγμα⁹⁰⁰.

Προκειμένου να φανεί συνεπής σε όλες τις προαναφερθείσες χορηγίες αλλά και στους πολέμους, *τρόπους ἀποτροπαίους συλλογῆς χρημάτων ἐξεύρισκε, καὶ ὀφειλὰς ἀδίκους εἰσῆγον κατὰ τῶν ἀνθρώπων οἱ ἐπ' αὐτῷ τεταγμένοι, καὶ ἀφηροῦντο τὰς οἰκείας οὐσίας οἱ μὴδὲν δικαίως ὀφείλοντες*. Επιπλέον, παρά την υποτίμηση του νομίσματος (κυκλοφορία χάλκινου νομίσματος), εισέπραττε τους φόρους σε χρυσό⁹⁰¹.

Η οικοδομική του δραστηριότητα περιελάμβανε την ανακαίνιση του ορφανοτροφείου της Κωνσταντινουπόλεως, για το οποίο δαπάνησε πολλά χρήματα, και την ίδρυση σχολείου για τα ορφανά και άπορα παιδιά, τα οποία σιτίζονταν δωρεάν όπως και οι δάσκαλοί τους⁹⁰². Ακόμα, κατά τη διαδικασία μετεγκατάστασης των κατοίκων του Φιλομηλίου το *δρὼν πρόσωπο*-Αλέξιος Α΄ διέθεσε υποζύγια και ασπίδες, προκειμένου να μεταφερθούν οι ηλικιωμένοι ή όσοι αδυνατούσαν για άλλον λόγο να περπατήσουν, και περιφερόμενος έλεγχε, αν κάποιος ταλαιπωρείται, με σκοπό να τον ανακουφίσει⁹⁰³.

Το *δρὼν πρόσωπο*-Αλέξιος Α΄ υπήρξε *ἀφροδισίων ἡττώμενος*, με αποτέλεσμα να απατά τη σύζυγό του Ειρήνη⁹⁰⁴. Επίσης, *τεταγμένας ἡμέρας ὠρίσατο*, κατά τις οποίες,

⁸⁹⁵ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.22.1-10 (νίκη επί Ροβέρτου Γυισκάρδου), XVIII.22.12-17 (νίκη έναντι Τούρκων/εξέγερση Κρήτης και Κύπρου), XVIII.23.1-18 (σύγκρουση με Πετσενέγους, συνωμοσία Ουμπετρόπουλου και Αριέβη, συνωμοσία Νικηφόρου Διογένη, Α΄ Σταυροφορία), XVIII.23.26-28 (συνωμοσία ανδρός ισχυριζόμενου ότι ήταν υιός του *δρὼντος προσώπου*-Ρωμανού Δ΄ Διογένη), XVIII.24.3-7 (συνωμοσία Μιχαήλ Ανεμά), XVIII.25.1-6 (σύναψη ειρήνης με Βοημούνδο), XVIII.27.1-10 (σύγκρουση με Τούρκους), XVIII.27.15-17 (σύναψη ειρήνης με Τούρκους). Αναφορικά με τις στάσεις που έλαβαν χώρα επί της βασιλείας του Αλεξίου Α΄ βλ. Μπουρδάρη Καλλιόπη Αλκ., «Το έγκλημα καθοσίωσης στην εποχή των Κομνηνών (1081-1185)», στο: Κρεμμυδάς Β.-Μαλτέζου Χρύσα-Παναγιωτάκης Ν. Μ. (επιμ.), *Αφιέρωμα στον Νίκο Σβορώνο*, τ. Α΄, Ρέθυμνο 1986, σσ. 211-216.

⁸⁹⁶ Σχετικά με τον Βασίλειο βλ. ενδεικτικά ODB, "BASIL THE BOGOMIL", vol. I, σ. 268.

⁸⁹⁷ Σχετικά βλ. Obolensky D., *The Bogomils: A Study in Balkan Neo-Manichaeism*, Cambridge 1948.

⁸⁹⁸ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.23.19-25.

⁸⁹⁹ Σχετικά βλ. Garsoïan Nina G., "Byzantine Heresy. A Reinterpretation", *DOP* 25 (1971), σσ. 85-113· Lemerle P., "L'histoire des Pauliciens d'Asie Mineure d'après les sources grecques", *TM* 5 (1973), σσ. 1-144.

⁹⁰⁰ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.26.11-12.

⁹⁰¹ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.22.18-21.

⁹⁰² Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.24.1-2.

⁹⁰³ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.27.10-14.

⁹⁰⁴ Ζωναρᾶς, *Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, XVIII.24.14. Σχετικά με την Ειρήνη βλ. ενδεικτικά Polemis, *The Doukai*, σσ. 70-74.

όσοι υπήκοοι το επιθυμούσαν, μπορούσαν να του κοινοποιούν τα αιτήματά τους στο Φιλοπάτιο, στα οποία απαντούσε γραπτώς⁹⁰⁵.

Αποτιμώντας τη βασιλεία του δρώντος προσώπου-Αλεξίου Α΄, ο αφηγητής της *Επιτομής Ιστοριών* αναφέρει ότι *τὴν βασιλείαν διηνυκῶς εὐτυχῶς*⁹⁰⁶· θέλοντας μάλιστα να σκιαγραφήσει τον χαρακτήρα του, αναφέρει ότι *οὐθ' ὑπεροπτικός τε καὶ ἀλαζῶν οὔτε μὴν ὀξὺς εἰς θυμόν, ἀλλ' οὐδὲ χρημάτων ἥττων οὐδ' ἄγαν ἐρασιχρήματος, ὥστε βούλεσθαι καταχωννύειν αὐτὰ καὶ ταμιεύειν, ἴν' εἶεν αὐτῷ θησαυροὶ κεκρυμμένοι καὶ ὑπόγαια χρήματα, ὅθεν οὐδὲ θανόντος πλεῖστα παρὰ τοῖς ταμείοις εὐρέθησαν, πρὸς ἔλεον εὐκατάφορος, πρὸς κόλασιν οὐκ ὀξύρροπος, μέτριος τὸ ἦθος, εὐπρόσιτος, πρὸς τὴν δίαιταν οὐκ ἀκόλαστος, οὐκ οἴνου ἠττώμενος, τοῖς ἐναρέτως βιοῦσι προσέχων καὶ ἀπονέμων τιμὴν, λόγους οὐχ ὥς ἔδει τιμῶν, τέως δέ γε τιμῶν, ἐπιεικής τε καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν οὐ σοβαρῶς προσφερόμενος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἴσου σχεδὸν ὁμιλῶν τε καὶ χαριεντιζόμενος· ὁ μὲν οὖν τοιοῦτος ἦν, ταῦτα δὲ καλὰ μὲν καὶ πῶς γὰρ οὐ; Ἰδιώτῃ δ' ἀποχρῶντα πρὸς ἔπαινον, οὐ μὴν γε καὶ βασιλέα δεικνύντα τὰ πάντα χρηστόν.*

Επιπλέον, απεδείχθη μέγιστο μέλημά του ἡ τῶν ἀρχαίων ἐθῶν τῆς πολιτείας ἀλλοίωσις, καὶ τὸ μεταλλάζειν ταῦτα, ἐνῶ τοῖς πράγμασιν οὐχ ὥς κοινοῖς οὐδ' ὥς δημοσίοις ἐκέχρητο καὶ ἑαυτὸν οὐκ οἰκονόμον ἤγητο τούτων, ἀλλὰ δεσπότην, καὶ οἶκον οἰκεῖον ἐνόμιζε καὶ ὠνόμαζε τὰ βασίλεια. Καὶ τοὺς τῆς συγκλήτου βουλῆς οὔτε τιμῆς ἥς ἐχρῆν ἡξίου οὔτε πρόνοιαν αὐτῶν ἐτίθετο κατὰ τὸ ἀνάλογον, μᾶλλον μέντοι καὶ ἔσπευσε ταπεινῶσαι τούτους. Ἀλλ' οὐδ' ἐν ἅπασιν τὴν τῆς δικαιοσύνης ἦν τηρῶν ἀρετὴν· ταύτης γὰρ ἴδιον τὸ τοῦ κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ διανεμητικόν· ὁ δὲ τοῖς μὲν συγγενέσι καὶ τῶν θεραπόντων τισὶν ἀμάξαις ὅλαις παρεῖχε τὰ δημόσια χρήματα καὶ χορηγίας ἐκείνοις ἀδράς ἐτησίους ἀπένειμεν, ὥς καὶ πλοῦτον περιβαλέσθαι βαθὺν καὶ ὑπηρεσίαν ἑαυτοῖς ἀποτάζει οὐκ ἰδιώταις, ἀλλὰ βασιλεῦσι κατάλληλον, καὶ οἴκους προσκτήσασθαι, μεγέθει μὲν πόλεσιν ἐοικότας, πολυτελείᾳ δὲ βασιλείων ἀπεικότας οὐδέν· τοῖς δὲ λοιποῖς τῶν εὖ γεγονότων οὐχ ὁμοίαν ἐνεδείκνυτο τὴν προαίρεσιν, ἵνα μὴ τι ἕτερον φαῦλον ἐρῶ, φειδόμενος τοῦ ἀνδρός. Βασιλέα μὲν οὖν, οἶον τὸ ἀκριβὲς ἀπαιτεῖ, οὐκ ἐῴσι τὰ εἰρημένα ἐκεῖνον νομίζεσθαι· ἀλλ' οὐδὲ μέντοι φαῦλον εἶποι τις τὸν Κομνηνὸν αὐτοκράτορα⁹⁰⁷.

⁹⁰⁵ Ζωναρᾶς, *Επιτομή Ιστοριών*, XVIII.26.5-8.

⁹⁰⁶ Ζωναρᾶς, *Επιτομή Ιστοριών*, XVIII.29.12.

⁹⁰⁷ Ζωναρᾶς, *Επιτομή Ιστοριών*, XVIII.29.15-26.

Αποτίμηση:

Οι πράξεις του *δρώντος προσώπου*-Αλεξίου Α΄ διαμορφώνουν την αφηγηματική εικόνα του ως ευσεβούς (παράδοση στην πυρά του εμπνευστή των Βογομίων Βασιλείου, επαναφορά Παυλικιανών στην Ορθοδοξία) και φιλόανθρωπου αυτοκράτορος (μέριμνα για τη μεταφορά των ευπαθών ομάδων από το Φιλομήλιο, ανακαίνιση του ορφανοτροφείου της Κωνσταντινουπόλεως, ίδρυση σχολείου για ορφανά και άπορα παιδιά, παροχή δωρεάν σίτισης σε αυτά και στους δασκάλους τους) και ικανού στρατηγού (νίκες επί του Ροβέρτου Γυισκάρδου, των Πετσενέγων και των Τούρκων, σύναψη συνθήκης ειρήνης με τους Τούρκους και με τον Βοημούνδο, υποταγή της Κύπρου και της Κρήτης, σύλληψη των συνωμοτών Ουμπερτόπουλου, Αριέβη, Νικηφόρου Διογένη, Μιχαήλ Ανεμά κ.ά.). Το γεγονός ότι όρισε συγκεκριμένες ημέρες, κατά τις οποίες λάμβανε γνώση για τα αιτήματα των υπηκόων του και απαντούσε γραπτώς σε αυτά, φανερώνει ότι υπήρξε προσιτός. Από την άλλη, από τις πράξεις του προκύπτει ότι επέφερε ορισμένες μεταρρυθμίσεις (έκδοση διατάγματος αναίρεσης των αποφάσεων του *δρώντος προσώπου*-Νικηφόρου Γ΄), ότι δεν διαχειρίστηκε με σύνεση τον δημόσιο πλούτο, αλλά και ότι προσπαθούσε να εξασφαλίσει χρήματα κάνοντας χρήση διαφόρων αθέμιτων μέσων (επιβολή φόρων, είσπραξη φόρων σε χρυσό νόμισμα, κατάργηση των ετησίων χορηγιών προς τους άρχοντες, δήμευση περιουσίας των μελών της Συγκλήτου, υφαρπαγή περιουσίας από επιφανείς υπηκόους του που κατηγορούνταν ως δήθεν συνωμότες). Η αρετή της δικαιοσύνης δεν δύναται να αποδοθεί στο *δρών πρόσωπο*-Αλέξιο Α΄, εφόσον απένειμε αναξιοκρατικά τιμές και αξιώματα και προσέφερε χρήματα κατά κύριο λόγο στους συγγενείς του, εν αντιθέσει με τα μέλη της Συγκλήτου και τους άρχοντες, στους οποίους συμπεριφέρθηκε υποτιμητικά. Επιπλέον, υπήρξε μοιχός, ενώ δεν επέδειξε ικανοποιητική μέριμνα για τα εκπαιδευτικά ζητήματα. Από τους χαρακτηρισμούς που αποδίδει ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* στο *δρών πρόσωπο*-Αλέξιο Α΄ προκύπτει ότι εκείνος υπήρξε συνετός (*συνετόν*), δραστήριος (*δραστήριον*), ελεήμων, μετριοπαθής, προσιτός, εγκρατής -εκτός από τις ερωτικές συναναστροφές (*ἀφροδισίων ήττώμενος*)-, επιεικής ως προς την επιβολή ποινών, ενώ σεβόταν όσους διήγαν ενάρετο βίο. Από την άλλη, δεν ήταν αλαζών, οξύθυμος και φιλοχρήματος (*οὔθ'...τιμήν*). Όπως αναφέρει ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών*, τα παραπάνω θα αρκούσαν, για να επαινεθεί το *δρών πρόσωπο*-Αλέξιος Α΄, εάν ήταν ένας απλός πολίτης, εντούτοις, αυτές οι ιδιότητες δεν είναι αρκετές, για να τον καταστήσουν έναν καθ' όλα αγαθό βασιλέα

(*Ιδιώτη...χρηστόν*). Βασισμένος σε αυτόν τον συλλογισμό ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* επικρίνει το *δρῶν πρόσωπο*-Αλέξιο Α΄, διότι εκείνος διαχειρίστηκε τις δημόσιες υποθέσεις ως δεσπότης και όχι ως οικονόμος, προσπάθησε μέσω μεταρρυθμίσεων να αλλοιώσει τους πολιτειακούς θεσμούς, η οικονομική του πολιτική συνίστατο στη διασπάθιση του δημοσίου χρήματος και στην εξεύρεση άδικων τρόπων συλλογῆς πλούτου (*έντεϋθεν...έστένωτο, τρόπους...όφείλοντες*) και δεν απένειμε αξιοκρατικά δικαιосύνη, αξιώματα και τίτλους, ως όφειλε (*ή...προαίρεσιν*). Εν κατακλείδι, ο αφηγητής της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* προβάλλει την ανάληψη της εξουσίας εκ μέρους του *δρῶντος προσώπου*-Αλεξίου Α΄ ως θέλημα Θεού (*τό...ήν*) και αποτιμά τη βασιλεία του ως ευτυχῆ (*τήν...εὐτυχῶς*) επισημαίνοντας ότι δεν δύναται μεν κανείς να χαρακτηρίσει το *δρῶν πρόσωπο*-Αλέξιο Α΄ βασιλέα βάσει της ακριβούς σημασίας του όρου, αλλά δεν δύναται να τον χαρακτηρίσει και φάυλο αυτοκράτορα (*βασιλέα...αὐτοκράτορα*).

ΙΧ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αφηγηματική εικόνα των *δρώντων προσώπων*-βυζαντινών αυτοκρατόρων, των οποίων οι βασιλείες εξιστορούνται στα βιβλία XIII-XVIII της *Έπιτομής Ιστοριών*, φιλοτεχνείται βάσει αφενός του βαθμού πρόσληψης της επίσημης αυτοκρατορικής ιδεολογίας από τον αφηγητή και αφετέρου της ατομικής του πολιτικής αντίληψης και τοποθέτησης. Με αφορμή τη σκιαγράφηση του χαρακτήρα του *δρώντος προσώπου*-Αλεξίου Α΄ Κομνηνού, ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* παραθέτει τις αρετές που, κατά την άποψή του, οφείλει να διαθέτει ο ιδανικός αυτοκράτωρ, σε αντιδιαστολή με αυτές που οφείλουν να διακρίνουν τον απλό πολίτη⁹⁰⁸, καθώς, όπως υποστηρίζει, αυτές δεν θα ήταν δυνατόν να συμπίπτουν. Ο απλός πολίτης (*ιδιώτης*) αρκεί να είναι μετριοπαθής, επιεικής, εγκρατής και να μην είναι οξύθυμος. Αντιθέτως, ο ιδανικός αυτοκράτωρ, πέραν αυτών, πρέπει να υπηρετεί αξιοκρατικά τη δικαιοσύνη, να μεριμνά για τους υπηκόους του, να διαχειρίζεται τις δημόσιες υποθέσεις ως οικονόμος, να σέβεται και να διαφυλάσσει τους θεσμούς του πολιτεύματος και να μην οικειοποιείται το δημόσιο χρήμα⁹⁰⁹. Επιπλέον, από τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* γίνεται χρήση και άλλων παραμέτρων, προκειμένου να αποτιμηθεί η περίοδος διακυβέρνησης ενός *δρώντος προσώπου*-αυτοκράτορος ως ευτυχής ή μη, όπως το αν οι υπήκοοί του τον υπάκουαν ή εξεγέρθηκαν εναντίον του, αν κινδύνευσαν ή όχι από εξωτερικούς εχθρούς και αν οι καιρικές συνθήκες υπήρξαν ευνοϊκές για καρποφορία κατά τη διάρκεια της βασιλείας του⁹¹⁰.

Ανακεφαλαιωτικά, οι αρετές που καθιστούν ένα *δρών πρόσωπο*-αυτοκράτορα ιδανικό για τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* είναι η ευσέβεια, η δικαιοσύνη, η φιλανθρωπία, η μετριοπάθεια, η επιείκεια, η εγκράτεια, η στρατηγική ικανότητα, η πραότητα και η ηθική συγκρότηση. Επιπροσθέτως, υποχρεούται να διευθετεί τα ζητήματα της αυτοκρατορίας ως οικονόμος, να μην πλήττει τους πολιτειακούς θεσμούς, να μην ιδιοποιείται τον κρατικό πλούτο και επί της βασιλείας του να μην έχει

⁹⁰⁸ Η ίδια διάκριση εντοπίζεται και στη σχετική με τη βασιλεία του *δρώντος προσώπου*-Θεοδοσίου Γ΄ αφήγηση (Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIV.28.1).

⁹⁰⁹ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVIII.29.20-24. Πρβλ. Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XIII.3.8-9, XIII.4.29, XIII.16.21 και XVI.20.5-6. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι ως ευτυχείς αποτιμώνται από τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* μόνον οι βασιλείες των *δρώντων προσώπων*-Θεοδώρας και Αλεξίου Α΄ Κομνηνού.

⁹¹⁰ Ζωναράς, *Έπιτομή Ιστοριών*, XVII.29.3-4. Όπως προαναφέρθηκε (βλ. στο παρόν, σ. 18), ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* παραδέχεται ότι κανείς αυτοκράτωρ δεν υπήρξε εν γένει άριστος ή άνευ ελαττωμάτων και επισημαίνει ότι η βασιλεία εκάστου εξ αυτών αποτιμάται θετικά ή αρνητικά βάσει του χαρακτήρα και των πεπραγμένων του.

λάβει χώρα κάποιο καταστρεπτικό για την παραγωγή καιρικό ή φυσικό φαινόμενο ή κάποια στάση.

Αρχικά, η αρετή της ευσέβειας κοσμεί τους αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίνο Α΄, Ιοβιανό, Ουαλεντινιανό Α΄, Γρατιανό, Θεοδόσιο Α΄, Θεοδόσιο Β΄, Μαρκιανό, Λέοντα Α΄, Ιουστίνο Α΄, Ιουστίνο Β΄, Μαυρίκιο, Κωνσταντίνο Γ΄, Κωνσταντίνο Δ΄, Αναστάσιο Β΄, Κωνσταντίνο Ζ΄, Ειρήνη, Μιχαήλ Α΄ Ραγκαβέ, Βασίλειο Α΄(;), Κωνσταντίνο Ζ΄ Πορφυρογέννητο, Νικηφόρο Β΄ Φωκά, Ιωάννη Α΄ Τζιμισκή, Βασίλειο Β΄, Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγόνα, Ισαάκιο Α΄ Κομνηνό, Κωνσταντίνο Ι΄ Δούκα και Αλέξιο Α΄ Κομνηνό. Στον αντίποδα, δεν προβάλλονται ως ευσεβή τα *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίος Α΄ (αρειανισμός), Ιουλιανός (ειδωλολατρία, συναναστροφή με μάντεις), Ουάλης Α΄ (αρειανισμός), Αναστάσιος Α΄ (μονοφυσιτισμός), Ιουστινιανός Α΄ (μονοφυσιτισμός), Ηράκλειος (μονοθελητισμός), Κώνστας Β΄ (μονοθελητισμός), Λέων Γ΄ (Εικονομαχία), Κωνσταντίνος Ε΄ (Εικονομαχία, συναναστροφή με μάντεις), Λέων Ε΄ Αρμένιος (Εικονομαχία), Μιχαήλ Β΄ Τραυλός (Εικονομαχία), Θεόφιλος (Εικονομαχία) και Ρωμανός Α΄ Λακαπηνός (επίορκος). Επιπροσθέτως, παρεμβάσεις της Θείας Πρόνοιας/Δίκης, η οποία λειτούργησε άλλοτε ως αρωγός και άλλοτε ως τιμωρός των αυτοκρατόρων, παρουσιάζονται στην αφήγηση της *Επιτομής Ιστοριών* να λαμβάνουν χώρα επί της βασιλείας των *δρώντων προσώπων*-Κωνσταντίνου Α΄, Ιουλιανού, Ηρακλείου (;), Κωνσταντίνου Ε΄, Κωνσταντίνου Ζ΄, Ειρήνης, Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογέννητου, Ρωμανού Α΄ Λακαπηνού, Ιωάννη Α΄ Τζιμισκή, Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγόνος, Κωνσταντίνου Θ΄ Μονομάχου, Ισαακίου Α΄ Κομνηνού και Κωνσταντίνου Ι΄ Δούκα.

Εν συνεχεία, οι αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίος Α΄, Ιουλιανός, Ουαλεντινιανός Α΄, Θεοδόσιος Β΄, Ιουστίνος Α΄, Ιουστίνος Β΄, Λέων Ε΄ Αρμένιος, Θεόφιλος, Ζωή και Θεοδώρα επαινούνται από τον αφηγητή της *Επιτομής Ιστοριών* για την αρετή της δικαιοσύνης. Ως προς την επιβολή ποινών, ως επιεικείς παρουσιάζονται οι αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίος Α΄, Γρατιανός, Ρωμανός Β΄, Ιωάννης Α΄ Τζιμισκής και Κωνσταντίνος Ι΄ Δούκας, ενώ ως αυστηροί τα *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίνος Α΄ (αν και ήταν επιεικής με τους μετανοούντες), Λέων Ε΄ Αρμένιος, Θεόφιλος και Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος. Κατά βούληση φέρεται ότι επέβαλλε ποινές το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειος Β΄, ενώ το *δρών πρόσωπο*-Αλέξιος Α΄ Κομνηνός απέφευγε την επιβολή ποινών. Επιπλέον, το *δρών πρόσωπο*-Αλέξιος Α΄ Κομνηνός επεχείρησε να αλλοιώσει τους πολιτειακούς θεσμούς, δεν διαχειριζόταν τις

δημόσιες υποθέσεις ως οικονόμος και δεν ήταν αμερόληπτος αναφορικά με την απονομή δικαιοσύνης, όπως και το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Ι΄ Δούκας. Αλλοίωση του πολιτεύματος παρατηρείται και κατά τη βασιλεία των *δρώντων προσώπων*-Ιουστινιανού Α΄, Ρωμανού Α΄ Λακαπηνού και Βασιλείου Β΄, μολονότι το *δρών πρόσωπο*-Βασίλειος Β΄ είχε αντίληψη της ευθύνης που συνεπάγεται η ανάληψη της ύπατης αρχής, όπως και το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Α΄. Γνώστης των νόμων της αυτοκρατορίας υπήρξε το *δρών πρόσωπο*-Ρωμανός Γ΄ Αργυρός, ενώ ως ικανοί αναφορικά με τη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων προβάλλονται τα *δρώντα πρόσωπα*-Αναστάσιος Β΄ και Λέων Ε΄ Αρμένιος.

Επίδειξη φιλανθρωπίας και παροχή ευεργεσιών (έργων ευποιίας) προς τους υπηκόους τους παρατηρείται εκ μέρους των *δρώντων προσώπων*-Κωνσταντίνου Α΄, Κωνσταντίου Α΄ (οχυρωματικά έργα), Ουάλεντος Α΄ (αγωγός ύδρευσης), Θεοδοσίου Β΄ (οχυρωματικά έργα), Αναστασίου Α΄ (οχυρωματικά έργα), Ιουστίνου Β΄ (αγωγός ύδρευσης, λιμάνι), Τιβερίου Α΄ (Λουτρό, ξενώνες, γηροκομεία), Μιχαήλ Α΄ Ραγκαβέ, Θεοφίλου (οχυρωματικά έργα, ξενών), Ιωάννη Α΄ Τζιμισκή, Ρωμανού Γ΄ Αργυρού (ξενών, αγωγός ύδρευσης, ιδρύματα φιλοξενίας ασθενών), Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγόνας, Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτη και Αλεξίου Α΄ Κομνηνού (ορφανοτροφείο, σχολείο). Επίσης, ως ευμενείς έναντι των υπηκόων τους προβάλλονται τα *δρώντα πρόσωπα*-αυτοκράτορες Κωνσταντίνος Α΄, Ιοβιανός, Μαρκιανός και Μιχαήλ Α΄ Ραγκαβές. Ως προσιτοί σκιαγραφούνται τα *δρώντα πρόσωπα*-Ιουστινιανός Α΄, Θεόφιλος και Αλέξιος Α΄ Κομνηνός.

Η αρετή της εγκράτειας αποδίδεται στα *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίνο Α΄, Ιουλιανό, Ιοβιανό (αν και έρρεπε στην οίνοποσία και στις ερωτικές περιπέτειες), Θεόφιλο (αν και υπέπεσε στο αδίκημα της μοιχείας), Βασίλειο Β΄ και Αλέξιο Α΄ Κομνηνό (αν και υπήρξε μοιχός). Αντιθέτως, κατά τον αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν* δεν την διέθεταν τα *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος και Κωνσταντίνος Θ΄ Μονομάχος. Επιπλέον, η αρετή της επιείκειας κοσμούσε τα *δρώντα πρόσωπα*-Θεοδόσιο Β΄, Μαρκιανό, Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγόνα και Κωνσταντίνο Ι΄ Δούκα, ενώ αυτή της μετριοπάθειας τα *δρώντα πρόσωπα*-Μιχαήλ Β΄ Τραυλό και Αλέξιο Α΄ Κομνηνό.

Τους κινδύνους που απείλησαν τόσο τους ιδίους όσο και τους υπηκόους τους αντιμετώπισαν επιτυχώς τα *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίνος Α΄ (εσωτερικούς και

εξωτερικούς), Κωνστάντιος Α' (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Ιουλιανός (εξωτερικούς), Ιοβιανός (εξωτερικούς), Ουαλεντινιανός Α' (εξωτερικούς), Θεοδόσιος Α' (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Λέων Α' (εσωτερικούς), Αναστάσιος Α' (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Ιουστίνος Α' (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Ιουστινιανός Α' (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Ιουστίνος Β' (εξωτερικούς), Τιβέριος Α' (εξωτερικούς), Μαυρίκιος (εξωτερικούς), Ηράκλειος (εξωτερικούς), Κώνστας Β' (εξωτερικούς), Κωνσταντίνος Δ' (εξωτερικούς), Λεόντιος (εξωτερικούς), Τιβέριος Β' (εξωτερικούς), Λέων Γ' (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Κωνσταντίνος Ε' (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Κωνσταντίνος Ζ' και Ειρήνη (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Μιχαήλ Α' Ραγκαβές (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Λέων Ε' Αρμένιος (εξωτερικούς), Μιχαήλ Β' Τραυλός (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Βασίλειος Α' (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Λέων Ζ' (εσωτερικούς), Ρωμανός Α' Λακαπηνός (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Κωνσταντίνος Ζ' Πορφυρογέννητος (εσωτερικούς), Ρωμανός Β' (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Νικηφόρος Β' Φωκάς (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Ιωάννης Α' Τζιμισκής (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Βασίλειος Β' (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Ρωμανός Γ' Αργυρός (εσωτερικούς και εξωτερικούς), Μιχαήλ Δ' Παφλαγών (εξωτερικούς), Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος (εσωτερικούς), Ισαάκιος Α' Κομνηνός (εξωτερικούς), Κωνσταντίνος Ι' Δούκας (εσωτερικούς), Ρωμανός Δ' Διογένης (εξωτερικούς) και Αλέξιος Α' Κομνηνός (εσωτερικούς και εξωτερικούς). Εξ αυτών τα *δρώντα πρόσωπα*-Ουαλεντινιανός Α', Θεοδόσιος Α', Μαυρίκιος, Ιωάννης Α' Τζιμισκής, Μιχαήλ Δ' Παφλαγών και Ρωμανός Δ' Διογένης διακρίνονταν για τη γενναιότητά τους. Σε αντιδιαστολή, έλλειψη στρατηγικής ικανότητας χαρακτηρίζει τα *δρώντα πρόσωπα*-Ουάλεντα Α', Αναστάσιο Β', Θεοδόσιο Γ' και Θεόφιλο, ενώ το *δρών πρόσωπο*-Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος γίνεται αποδέκτης εντονότατης κριτικής εκ μέρους του αφηγητή της *Ἐπιτομῆς Ἱστοριῶν*, ο οποίος του καταλογίζει την οριστική κατάκτηση της Ανατολής από τους Τούρκους. Ειδικότερα, αντιμέτωποι με στάσεις ή συνωμοσίες εναντίον τους παρουσιάζονται τα *δρώντα πρόσωπα*-Κωνστάντιος Α', Ουάλης Α', Θεοδόσιος Α', Αναστάσιος Α', Ιουστινιανός Α', Μαυρίκιος, Ηρακλώνας, Κώνστας Β', Λεόντιος, Αναστάσιος Β', Θεοδόσιος Γ', Λέων Γ', Κωνσταντίνος Ε', Κωνσταντίνος Ζ', Ειρήνη, Μιχαήλ Α' Ραγκαβές, Λέων Ε' Αρμένιος, Μιχαήλ Β' Τραυλός, Θεόφιλος, Βασίλειος Α', Λέων Ζ', Ρωμανός Α' Λακαπηνός, Κωνσταντίνος Ζ' Πορφυρογέννητος, Ρωμανός Β', Νικηφόρος Β' Φωκάς, Ιωάννης Α' Τζιμισκής, Βασίλειος Β', Ρωμανός Γ' Αργυρός,

Κωνσταντίνος Θ΄ Μονομάχος, Κωνσταντίνος Ι΄ Δούκας, Ρωμανός Δ΄ Διογένης, Νικηφόρος Γ΄ Βοτανειάτης και Αλέξιος Α΄ Κομνηνός.

Τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν το ήθος των δρώντων προσώπων- αυτοκρατόρων αποτελούν παράμετρο αποτίμησης της βασιλείας τους. Θετικές ιδιότητες αποδίδονται στον χαρακτήρα των δρώντων προσώπων-Κωνσταντίνου Α΄ (μισοπόνηρος), Μαρκιανού (σώφρων, φιλειρηνικός), Λέοντος Α΄ (συμπονετικός, αποφασιστικός), Ιουστίνου Β΄ (επιδέξιος, μεγαλόψυχος), Θεοδοσίου Γ΄ (σεμνός, συνετός), Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογέννητου (γενναιόδωρος), Βασιλείου Β΄ (δραστήριος), Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγόνος (συνετός), Ισαακίου Α΄ Κομνηνού (δραστήριος, σοβαρός), Ρωμανού Δ΄ Διογένη (δραστήριος), Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτη (ευπατρίδης) και Αλεξίου Α΄ Κομνηνού (συνετός, ελεήμων, δραστήριος). Σε αντιδιαστολή, αρνητικά χαρακτηριστικά αποδίδονται στην προσωπικότητα των δρώντων προσώπων-Κωνσταντίνου Β΄ (αρχομανής), Κωνσταντίου Α΄ (ζηλόφθων, μαλθακός), Ιουλιανού (αλαζών, εκδικητικός, αρχομανής), Ουάλεντος Α΄ (αρχομανής), Θεοδοσίου Α΄ (αυστηρός), Θεοδοσίου Β΄ (μαλθακός), Μαυρικίου (μνησίκακος), Κώνσταντος Β΄ (αρχομανής), Κωνσταντίνου Δ΄ (αρχομανής), Τιβερίου Β΄ (αρχομανής), Κωνσταντίνου Ε΄ (αλαζών), Κωνσταντίνου Ζ΄ (αρχομανής, μοιχός), Ειρήνης (αρχομανής), Μιχαήλ Α΄ Ραγκαβέ (μαλθακός, δειλός), Μιχαήλ Β΄ Τραυλού (αθυρόστομος), Λέοντος Ζ΄ (μοιχός), Ρωμανού Α΄ Λακαπηνού (αρχομανής), Ρωμανού Β΄ (ανώριμος, αρχομανής, φιλήδονος), Νικηφόρου Β΄ Φωκά (αρχομανής), Βασιλείου Β΄ (αλαζών, ισχυρογνώμων, κυκλοθυμικός, αυταρχικός, εκδικητικός), Ρωμανού Γ΄ Αργυρού (νωθρός, μαλθακός), Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγόνος (μοιχός), Ζωής (ζηλόφθων, αφελής, αρχομανής, επιπόλαιη), Θεοδώρας (επιπόλαιη), Κωνσταντίνου Θ΄ Μονομάχου (μοιχός, αλαζών), Ισαακίου Α΄ Κομνηνού (αλαζών), Κωνσταντίνου Ι΄ Δούκα (νωθρός, απότομος), Ρωμανού Δ΄ Διογένη (αλαζών, ανυπότακτος) και Νικηφόρου Γ΄ Βοτανειάτη (επιπόλαιος, μοιχός). Επιπλέον, ο αφηγητής της *Επιτομής Ιστοριών* ψέγει τα δρώντα πρόσωπα-Λέοντα Ε΄ Αρμένιο, Ρωμανό Β΄ και Κωνσταντίνο Θ΄ Μονομάχο, διότι διήγαν ακόλαστο βίο, και τα δρώντα πρόσωπα-Ουάλεντα Α΄, Θεοδόσιο Α΄, Ιουστινιανό Α΄, Λέοντα Ε΄ Αρμένιο, Κωνσταντίνο Ζ΄ Πορφυρογέννητο και Βασίλειο Β΄, διότι υπήρξαν οξύθυμοι, χαρακτηριστικό που στον ιδεολογικό κόσμο του δεν αρμόζει σε έναν αυτοκράτορα. Τάση να επηρεάζονται από διαβολές εμφανίζουν τα δρώντα πρόσωπα-Κωνσταντίνος Α΄, Ιουστινιανός Α΄, Θεόφιλος, Βασίλειος Α΄, Νικηφόρος Β΄ Φωκάς, Κωνσταντίνος Θ΄ Μονομάχος και Νικηφόρος Γ΄ Βοτανειάτης, ενώ τα δρώντα πρόσωπα-Κωνσταντίνος

Α΄, Μαυρίκιος, Βασίλειος Β΄, Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγών και Κωνσταντίνος Θ΄ Μονομάχος σκιαγραφούνται ως καχύποπτοι.

Για τον τρόπο διαχείρισης των οικονομικών της αυτοκρατορίας επιδοκιμάζονται από τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* οι αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Αναστάσιος Α΄ και Βασίλειος Α΄, ενώ επικρίνονται τα *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίνος Α΄, Ιουστινιανός Α΄, Μαυρίκιος, Λέων Γ΄, Μιχαήλ Β΄ Τραυλός, Θεόφιλος, Ρωμανός Α΄ Λακαπηνός, Νικηφόρος Β΄ Φωκάς, Βασίλειος Β΄ (μολονότι συγκέντρωσε μεγάλα αποθέματα στο δημόσιο ταμείο), Ρωμανός Γ΄ Αργυρός (αντιφατική εικόνα), Κωνσταντίνος Θ΄ Μονομάχος, Ισαάκιος Α΄ Κομνηνός, Κωνσταντίνος Ι΄ Δούκας και Αλέξιος Α΄ Κομνηνός.

Ακατάλληλες καιρικές συνθήκες ή άλλα φυσικά φαινόμενα, τα οποία επηρέασαν τη γεωργική παραγωγή ή προκάλεσαν άλλου είδους δεινά στους υπηκόους, έλαβαν χώρα επί της βασιλείας των *δρώντων προσώπων*-Λέοντος Α΄ («βροχή» από στάχτη, πυρκαγιά, σεισμός), Αναστασίου Α΄ (σεισμός), Ιουστίνου Α΄ (σεισμός, πλημμύρα), Ιουστινιανού Α΄ (σεισμός), Κώνσταντος Β΄ (σεισμός, σφοδρός άνεμος), Λέοντος Γ΄ (σεισμός), Κωνσταντίνου Ε΄ (σεισμός, λοιμός, βαρύς χειμώνας, σφοδρός άνεμος, ανομβρία), Βασιλείου Α΄ (σεισμός), Ρωμανού Α΄ Λακαπηνού (βαρύς χειμώνας, λιμός, πυρκαγιά), Νικηφόρου Β΄ Φωκά (σεισμός, σφοδρός άνεμος, λιμός), Ρωμανού Γ΄ Αργυρού (λιμός, σεισμός), Κωνσταντίνου Ι΄ Δούκα (σεισμός) και Αλεξίου Α΄ Κομνηνού (σεισμός, πυρκαγιά, σφοδρός άνεμος, πλημμύρα).

Ο αφηγητής της *Έπιτομής Ιστοριών* φιλοτεχνεί με εν γένει αρνητικά χαρακτηριστικά τους αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Κώνσταντα Α΄, Ουαλεντινιανό Β΄, Αρκάδιο, Ονώριο, Ουαλεντινιανό Γ΄, Βασιλίσκο, Ιουστινιανό Β΄, Φιλιππικό, Λέοντα Δ΄, Νικηφόρο Α΄, Σταυράκιο, Μιχαήλ Γ΄, Αλέξανδρο, Κωνσταντίνο Η΄, Μιχαήλ Ε΄ Καλαφάτη, Μιχαήλ Ζ΄ Στρατιωτικό και Μιχαήλ Ζ΄ Δούκα, διότι κατά τη θεώρησή του δεν πληρούν καμία από τις προϋποθέσεις που θα τους καθιστούσε ιδανικούς ηγεμόνες. Στην περίπτωση δε των αυτοκρατόρων *δρώντων προσώπων*-Ζήνωνος και Φωκά κάνει λόγο για τυράννους· ο ίδιος χαρακτηρισμός αποδίδεται και στα *δρώντα πρόσωπα*-Λέοντα Γ΄, Κωνσταντίνο Ε΄ και Θεόφιλο, αλλά σχετίζεται με την ασεβή θρησκευτική τους πολιτική, η οποία και στηλιτεύεται.

Άλλοι παράγοντες που εντοπίζονται σποραδικά στην αφήγηση της *Έπιτομής Ιστοριών* και συνθέτουν την εικόνα των *δρώντων προσώπων*-αυτοκρατόρων, αλλά δεν

ανήκουν στους άξονες της επίσημης αυτοκρατορικής ιδεολογίας και της πολιτικής σκέψης του αφηγητή, είναι η καταγωγή, η μόρφωση, η φυσική κατάσταση/εξωτερική εμφάνιση, ο τρόπος απονομής των αξιωμάτων και οι προρρήσεις σχετικά με την ανάληψη της εξουσίας εκ μέρους τους.

Όσον αφορά στην καταγωγή, από ευγενές γένος παρουσιάζονται οι αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Ρωμανός Γ΄ Αργυρός, Κωνσταντίνος Θ΄ Μονομάχος και Ρωμανός Δ΄ Διογένης, εν αντιθέσει με τους Μαρκιανό, Ιουστίνο Α΄ και Βασίλειο Α΄.

Ως πεπαιδευμένοι φιλοτεχνούνται οι αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίνος Α΄, Κωνσταντίνος Α΄, Ιουλιανός, Ιοβιανός, Θεοδόσιος Β΄, Αναστάσιος Β΄, Θεόφιλος, Λέων Ζ΄, Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος, Ρωμανός Γ΄ Αργυρός, ενώ ο Βασίλειος Β΄ φέρεται ότι είχε αρνητική αντίληψη για τη μόρφωση. Τα *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίνος Θ΄ Μονομάχος, Ισαάκιος Α΄ Κομνηνός και Κωνσταντίνος Ι΄ Δούκας προβάλλονται να μεριμνούν για τα σχετικά με την εκπαίδευση ζητήματα -σε αντίθεση με τον Αλέξιο Α΄ Κομνηνό-, παρόλο που οι ίδιοι δεν είχαν λάβει ιδιαίτερη μόρφωση.

Με άριστη σωματική διάπλαση, ωραία εξωτερική εμφάνιση και καλή φυσική κατάσταση προβάλλονται οι αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Ιοβιανός, Βασίλειος Α΄, Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγών, Κωνσταντίνος Θ΄ Μονομάχος και Θεοδώρα.

Όσον αφορά στον τρόπο απονομής των αξιωμάτων, από τον αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* επαινούνται οι αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Κωνσταντίνος Α΄ (αξιοκρατικά), Αναστάσιος Α΄ (άνευ αντιτίμου) και Λέων Ε΄ Αρμένιος (*άριστίνδην*), ενώ ψέγονται οι αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Ρωμανός Α΄ Λακαπηνός, Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος, Κωνσταντίνος Θ΄ Μονομάχος και Αλέξιος Α΄ Κομνηνός, διότι φέρονται ότι απένεμαν ακρίτως τα αξιώματα είτε στους συγγενείς τους είτε σε εν γένει ακατάλληλους άνδρες.

Συχνά, έλκει την προσοχή του αφηγητή της *Έπιτομής Ιστοριών* και το ήθος των επίσης *δρώντων προσώπων*-ανθρώπων που περιέβαλλαν τα *δρώντα πρόσωπα*-αυτοκράτορες, καθώς πολλοί εξ αυτών επηρέαζαν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τον τρόπο που ασκείτο η εξουσία εκ μέρους τους καθιστώντας τα *δρώντα πρόσωπα*-αυτοκράτορες πολλές φορές υποχείριά τους. Σε αυτήν την κατηγορία εμπίπτουν οι αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Θεοδόσιος Β΄, Ιουστινιανός Α΄, Μιχαήλ Α΄ Ραγκαβές, Λέων Ε΄ Αρμένιος, Βασίλειος Α΄, Λέων Ζ΄, Μιχαήλ Δ΄ Παφλαγών και Νικηφόρος Γ΄

Βοτανειάτης. Αντιθέτως, ορθή επιλογή συνεργατών φέρεται να έκαναν τα *δρώντα πρόσωπα*-Γρατιανός και Τιβέριος Α΄.

Τέλος, η βασιλεία είχε προφητευθεί, μεταξύ άλλων, και μέσω οίωνων και ενυπνίων για τους αυτοκράτορες *δρώντα πρόσωπα*-Ιουλιανό, Ιοβιανό, Θεοδόσιο Α΄, Μαρκιανό, Ιουστίνο Α΄, Ιουστινιανό Α΄, Λεόντιο, Λέοντα Γ΄, Λέοντα Ε΄ Αρμένιο, Μιχαήλ Β΄ Τραυλό, Βασίλειο Α΄, Κωνσταντίνο Ζ΄ Πορφυρογέννητο, Νικηφόρο Β΄ Φωκά και Ιωάννη Α΄ Τζιμισκή.

X. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Γλωσσικά λεξικά

Δημητράκος Δ. (επιμ.), *Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, Αθήνα 1964.

Liddell H. G.-Scott R.-Jones H. S. et alii (eds.), *A Greek-English Lexicon*, Oxford⁹ 1996.

Trapp E. et alii (eds.), *Lexikon zur byzantinischen Gräzität*, Wien 1994 κ.ε.

β. Πηγές

Bekker I. (ed.), *Michaelis Glycae Annales*, [CSHB, 27], Bonnae 1836.

Dindorf L. A. (ed.), *Ioannis Zonarae epitome historiarum*, vol. I-VI, Lipsiae 1868-1875.

Du Cange Ch. (ed.), *Joannis Zonarae monachi Magni antea Vigilum Praefecti et Primi a Secretis Annales*, [Corpus Byzantinae Historiae, 24-25], Parisiis 1686-1687 (ανατύπωση: Venetiis 1729).

Haury J. (ed.), *Procopii Caesariensis: Opera omnia*, vol. II, [Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana], Lipsiae 1905.

Lampsidis O. (ed.), *Constantini Manassis Breviarium Chronicum*, [CFHB, 36], Athenis 1996.

Pinder M.-Büttner-Wobst Th. (eds.), *Ioannis Zonarae Annales*, [CSHB, 44-46], Bonnae 1841-1897.

Reinsch D. R.-Kambylis A. (eds.), *Annae Komnenae Alexias*, [CFHB, 40], Berlin 2001.

Tittman I.A.H. (ed.), *Iohannis Zonarae Lexicon*, vol. I-II, Lipsiae 1808 (ανατύπωση: Amsterdam 1967).

Wolf H. (ed.), *Ioannis Zonarae monachi, qui olim Byzantii Magnus Drungarius excubiarum seu biglae et protosecretarius fuit, compendium Historiarum*, vol. I-III, Basileae 1557.

γ. Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Αγαπητός Π. Α., «Η εικόνα του αυτοκράτορα Βασιλείου Α΄ στη φιλομακεδονική γραμματεία 867-959», *Ελληνικά* 40 (1989), σσ. 285-322.

Αναγνωστάκης Η., «Οὐκ εἰσιν ἐμὰ τὰ γράμματα. Ιστορία και ιστορίες στον Πορφυρογέννητο», *Σύμμεικτα* 13 (1999), σσ. 97-137.

», «Περιούσιος λαός», στο: Κουντούρα-Γαλάκη Ελεονώρα (επιμ.), *Οι Σκοτεινοί Αιώνες του Βυζαντίου (7ος-9ος αι.)*, Αθήνα 2001, σσ. 325-345.

Αρβελέρ Ελένη, *Η πολιτική ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας* (μτφ. Δρακοπούλου Τούλα), Αθήνα² 2007.

Βαρζός Κ., *Η γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν*, τ. Α', [Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, 20α], Θεσσαλονίκη 1984.

Beck H.-G., *Η Βυζαντινὴ Χίλιετία* (μτφ. Κούρτοβικ Δ.), Αθήνα 1990.

Βλυσίδου Βασιλική Ν., «Συμβολή στη μελέτη της εξωτερικής πολιτικής του Βασιλείου Α' στη δεκαετία 867-877», *Σύμμεικτα* 4 (1981), σσ. 301-315.

», «Ο βυζαντινός αυτοκρατορικός θεσμός και η πρώτη εκθρόνιση του πατριάρχη Φωτίου», *Σύμμεικτα* 7 (1987), σσ. 33-40.

», «Σχετικά με τα αίτια της εκθρόνισης του πατριάρχη Νικολάου Α' Μυστικού (907)», *Σύμμεικτα* 11 (1997), σσ. 23-35.

», «Η πολιτική του Βασίλειου Λακαπηνού έναντι της Δύσης», *Σύμμεικτα* 17 (2005-2007), σσ. 111-129.

Γκουτζιουκώστας Α., «Η εξέλιξη του θεσμού των *ἀσηκρῆτις* και του *πρωτοασηκρῆτις* στο πλαίσιο της αυτοκρατορικής γραμματείας», *Βυζαντινά* 23 (2002-2003), σσ. 47-93.

Γρηγοριάδης Ι., *Ἰωάννης Ζωναρᾶς, Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν*, τ. 1-3, [Κείμενα Βυζαντινῆς Ιστοριογραφίας, 5], Αθήνα 1995-1999.

Δημοσθένους Α. Α., *Μιχαήλ Ζ' Δούκας (1071-1078): Ο ανίκανος αυτοκράτορας*;, Θεσσαλονίκη 2005.

Evans J. A.S., *Η αυτοκράτειρα Θεοδώρα. Σύντροφος του Ιουστινιανού* (μτφ. Καλλία Αναστασία), Αθήνα 2011.

Hunger H., *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία. Ἡ λόγια κοσμικὴ γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν* (μτφ. Μπενάκης Λ. Γ.-Αναστασίου Ἰ. Β.-Μακρῆς Γ. Χ.), τ. Α', Αθήνα 1987.

», *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία. Ἡ λόγια κοσμικὴ γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν* (μτφ. Κόλιας Τ. Γ., Συνέλλη Κατερίνα, Μακρῆς Γ. Χ., Βάσσης Ἰ.), τ. Β', Αθήνα 1992.

Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τ. 1-12, Αθήνα 1962-1968.

Καλτσογιάννη Ελένη, *Το αγιολογικό και ομιλητικό έργο του Ιωάννη Ζωναρά. Εισαγωγική μελέτη-Κριτική έκδοση*, [Βυζαντινά Κείμενα καὶ Μελέται, 60], Θεσσαλονίκη 2013.

Καραγιαννόπουλος Ι. Ε., *Η πολιτική θεωρία των Βυζαντινών*, Θεσσαλονίκη 1988.

» , *Ιστορία Βυζαντινού Κράτους*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1993.

» , *Το Βυζαντινό Κράτος*, Θεσσαλονίκη⁴ 2001.

Καραμαλούδη Άννα Β., «Οι μεταβολές στην πολιτική του Ζήνωνος μετά την πτώση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους και οι Οστρογότθοι ηγεμόνες (476-481)», *Σύμμεικτα* 6 (1985), σσ. 73-90.

Καρπόζηλος Α., *Βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι*, τ. Α΄, Αθήνα 1997.

» , *Βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι*, τ. Γ΄, Αθήνα 2009.

Κόλιας Γ., «Η εξωτερική πολιτική Αλεξίου Α΄ Κομνηνού (1081-1118)», *Αθηνά* 59 (1955), σσ. 241-298.

Κόλιας Τ. Γ., *Νικηφόρος Β΄ Φωκᾶς (963-969). Ὁ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ καὶ τὸ μεταρρυθμιστικὸ τοῦ ἔργο*, Αθήνα 1993.

Κοντοστεργίου Δέσποινα, *Η Στ΄ Οικουμενική Σύνοδος και η θεολογία της*, Θεσσαλονίκη 1992.

Κορρές Θ. Κ., «Οι διώξεις των Παυλικιανών επί Μιχαήλ Α΄», *Βυζαντινά* 10 (1978), σσ. 203-215.

» , «Σχέσεις Βυζαντίου και Βουλγαρίας κατά την περίοδο της βασιλείας του Μιχαήλ Α΄ Ραγκαβέ», *Βυζαντινά* 11 (1982), σσ. 141-156.

» , «Υγρόν πύρ». Ένα όπλο της βυζαντινής ναυτικής τακτικής, Θεσσαλονίκη³ 1995.

» , *Λέων Ε΄ ο Αρμένιος και η εποχή του. Μία κρίσιμη δεκαετία για το Βυζάντιο (811-820)*, Θεσσαλονίκη 1996.

Krumbacher K., *Ιστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας* (μτφ. Σωτηριάδης Γ.), τ. Α΄, Ἀθῆναι 1897.

Λαμπίδης Ο., «Ὁ Μιχαήλ Ψελλὸς ὡς πηγὴ τῆς «Ἐπιτομῆς» τοῦ Ἰωάννου Ζωναρᾶ», *ΕΕΒΣ* 19 (1949), σσ. 170-188.

» , *Ἡ ποινὴ τῆς τυφλώσεως παρὰ Βυζαντινοῖς*, Αθήνα 1949.

» , *Ἡ χρονογραφία τοῦ Ψελλοῦ πηγὴ τῆς «Ἐπιτομῆς» τοῦ Ζωναρᾶ*, Αθήνα 1951.

Λεβενιώτης Γ. Α., «Η συνθήκη ειρήνης Ρωμανού Δ' Διογένη-Alp Arslan μετά την μάχη του Μαντζικέρτ (τέλη Αυγούστου-αρχές Σεπτεμβρίου 1071)», *Βυζαντικά* 27 (2008), σσ. 167-196.

Λεοντσίνη Μαρία, *Κωνσταντίνος Δ' (668-685): Ο τελευταίος πρωτοβυζαντινός αυτοκράτορας*, Αθήνα 2006.

Lintvelt J., «Οι βαθμίδες του λογοτεχνικού αφηγηματικού κειμένου» (μτφ. Καστρινάκη Αγγέλα), στο: Καλλιπολίτης Β. (επιμ.), *Θεωρία της Αφήγησης*, Αθήνα 1991, σσ. 97-104.

Μαμαγκάκης Δ. Α., «Μαρία η Αλανή: Μια μοναχική βασίλισσα ή μια βασιλική μοναχή;», *Βυζαντικά* 24 (2004), σσ. 225-253.

», «Αλέξιος Α' Κομηνός και Άννα Δαλασσηνή: Σχέση αμοιβαίας αφοσίωσης ή συνύπαρξη πολιτικής αναγκαιότητας;», *ΕΕΒΣ* 53 (2007-2009), σσ. 169-200.

Μαρκόπουλος Α., «Ιωσήφ Βρίγγας. Προσωπογραφικά προβλήματα και ιδεολογικά ρεύματα», *Σύμμεικτα* 4 (1981), σσ. 87-115.

Mešanović Sanja, «Η Ευδοκία Μακρεμβολίτισσα και τα νομίσματα του Κωνσταντίνου Ι' Δούκα», *Σύμμεικτα* 12 (1998), σσ. 87-94.

Μισίου Διονυσία, «Δύο βυζαντινοί καθεστωτικοί ὄροι (Αὐγούστα καὶ Βασίλισσα)», *Βυζαντικά* 2 (1982), σσ. 127-141.

», «Ἡ πολιτική στὴν καθημερινή ζωὴ τοῦ Βυζαντίου (Οἱ «βένετοι στασιῶτες» στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ)», στο: Αγγελίδη Χριστίνα Γ. (επιμ.), *Ἡ καθημερινή ζωὴ στὸ Βυζάντιο. Τομὲς καὶ συνέχειες στὴν ἑλληνιστικὴ καὶ ῥωμαϊκὴ παράδοση*, Αθήνα 1989, σσ. 43-73.

Μπουρδάρα Καλλιόπη Αλκ., *Καθοστώσεις και Τυραννίες κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους. Μακεδονική δυναστεία (867-1056)*, Αθήνα-Κομοτηνή 1981.

», *Καθοστώσεις και Τυραννίες κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους (1056-1081)*, Αθήνα 1984.

», «Το ἐγκλημα καθοσιώσεως στὴν ἐποχὴ των Κομνηνῶν (1081-1185)», στο: Κρεμμυδάς Β.-Μαλτέζου Χρύσα-Παναγιωτάκης Ν. Μ. (επιμ.), *Αφιέρωμα στὸν Νίκο Σβορώνο*, τ. Α', Ρέθυμνο 1986, σσ. 211-216.

», «Το ἐγκλημα καθοσιώσεως τὴν περίοδο τῆς Εἰκονομαχίας», στο: Λεονταρίτου Βασιλική-Μπουρδάρα Καλλιόπη Αλκ.-Παπαγιάννη Ελευθερία Σπ. (επιμ.), *«Αντικλήνωρ»: Τμητικὸς Τόμος Σπύρου Ν. Τρωιάνου*, τ. Β', Αθήνα 2013, σσ. 1034-1110.

», «Ζητήματα καθοσίωσης επί Μιχαήλ Γ' (842-867)», στο: Καλλινίκου Διονυσία κ.ά. (επιμ.), *Ιωάννης Κ. Καρακώστας: Φιλίας και μαθητείας χάριν*, τ. Β', Αθήνα 2017, σσ. 859-888.

Νικολάου Κατερίνα-Χρήστου Ειρήνη, «Οι αντιλήψεις των Βυζαντινών για την άσκηση της εξουσίας από γυναίκες (780-1056)», *Σύμμεικτα* 13 (1999), σσ. 49-67.

Νικολάου Κατερίνα, «Θεοδώρα και Θεόκτιστος», *Σύμμεικτα* 15 (2002), σσ. 67-76.

Παϊδας Κ. Δ.Σ., «Πληροφορίες για το δίκαιο του ασύλου στην *Επιτομή Ιστοριών* του Ιωάννη Ζωναρά», *Βυζαντινά* 23 (2002-2003), σσ. 125-142.

», «Εἰς αὐτὸ τὸ καὶ ἀγγέλοις αἰδέσιμον φονίως εἰσελαύνουσιν ἰλαστήριον: Παραβιάσεις των διατάξεων περί ασύλου στις ιστοριογραφικές πηγές του ενδέκατου αιώνα», *Σύμμεικτα* 16 (2003), σσ. 47-62.

», «Η αυτοκρατορική ιδεολογία στην υπηρεσία της αντι-αυτοκρατορικής προπαγάνδας: Προκοπίου, *Απόκρυφη Ιστορία*», *Βυζαντινά* 25 (2005), σσ. 233-277.

», *Η θεματική των βυζαντινών «κατόπτρων ηγεμόνος» της πρώιμης και μέσης περιόδου (398-1085). Συμβολή στην πολιτική θεωρία των Βυζαντινών*, Αθήνα 2005.

», *Τα βυζαντινά «κάτοπτρα ηγεμόνος» της ύστερης περιόδου (1254-1403). Εκφράσεις του βυζαντινού βασιλικού ιδεώδους*, Αθήνα 2006.

», «Πολιτική σκέψη και ηγεμονικό πρότυπο στην *Υλὴν Ἱστοριῶν* του Νικηφόρου Βρυεννίου», *Βυζαντινά* 26 (2007), σσ. 175-189.

», «Το θεωρητικό ηγεμονικό πρότυπο στο ιστορικό έργο του Ιωσήφ Γενεσίου *Περὶ Βασιλειῶν*», *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 26 (2016), σσ. 211-245.

Παναγιώτου Α. Δ., *Κειμενοδρόμιο. Οδοιπορικό στα πρόσωπα και στα κείμενα της βυζαντινής πεζογραφίας*, Αθήνα 2013.

Πατούρα Σοφία, «Οι περιπλανήσεις του Αλάρικου στη Βαλκανική (395-401) και η απαρχή του ανταγωνισμού Ανατολής-Δύσης», *Σύμμεικτα* 13 (1999), σσ. 23-47.

Ράλλης Γ. Α.-Ποτλῆς Μ., *Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφύμων Ἀποστόλων, καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν Συνόδων, καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων Πατέρων*, τ. Β'-Δ', Ἀθήναι 1852-1854.

Rosengvist J.O., *Η βυζαντινή λογοτεχνία από τον 6ο αιώνα ως την άλωση της Κωνσταντινούπολης* (μτφ. Βάσσης Ι.), Αθήνα 2008.

Σαββίδης Α. Γ.Κ., *Γεώργιος Μανιάκης: Κατακτήσεις και υπονόμηση στο Βυζάντιο του ενδέκατου αιώνα (1030-1043 μ.Χ.)*, Αθήνα 2004.

Schlumberger G., *Ο αυτοκράτωρ Ιωάννης Τσιμισκής και η βυζαντινή εποποιΐα* (μτφ. Βουτυράς Σ.-Αλειφεροπούλου Μαριλιάννα), Αθήνα 2003.

Σκοπελίτη Βασιλική, «Παρατηρήσεις σχετικά με την πορεία και τους στόχους του Λέοντα Τριπολίτη στο Αιγαίο το καλοκαίρι του 904», *Βυζαντινά* 27 (2007), σσ. 235-258.

Σταυρίδου-Ζαφράκα Αλκμήνη, *Η συνάντηση Συμεών και Νικολάου Μυστικού (Αύγουστος 913) στα πλαίσια του βυζαντινοβουλγαρικού ανταγωνισμού*, [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται, 3], Θεσσαλονίκη 1972.

Τακιρτάκογλου Κ. Α., «Οι πόλεμοι μεταξύ του Νικηφόρου Φωκά και των Αράβων», *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 25 (2015), σσ. 57-114.

Τούντα Ελένη, «Αντιλήψεις περί *translatio imperii* στη Δυτική Αυτοκρατορία τον 12^ο αι.: Ιδεολογία, πολιτική πράξη, προπαγάνδα», *Βυζαντινά* 27 (2008), σσ. 197-221.

Τρωιάνος Σπ. Ν., *Οι πηγές του βυζαντινού δικαίου*, Αθήνα-Κομοτηνή³ 2011.

», «Η Νεαρά Κωνσταντίνου του Μονομάχου: ἐπὶ τῇ ἀναδείξει καὶ προβολῇ τοῦ διδασκάλου τῶν νόμων», *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 22 (2012), σσ. 243-263.

Τσορμπατζόγλου Π. Γ., *Ο αυτοκράτορας Βαρδάνης-Φιλιππικός (711-713). Η εκκλησιαστική πολιτική του ως εισαγωγή στην εικονομαχία*, Αθήνα 2019.

Χονδρίδου Σταυρούλα Δ., «Η «επιβουλή» του Ρωμανού Βοΐλα. Μία μορφή πρόληψης συνωμοσίας στα μέσα του 11ου αιώνα», *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 14 (2001), σσ. 49-56.

», *Ο Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος και η εποχή του (ενδέκατος αιώνας μ.Χ.)*, Αθήνα 2002.

Χρήστου Ειρήνη, *Αυτοκρατορική εξουσία και πολιτική πρακτική. Ο ρόλος του παραδυναστεύοντος στη βυζαντινή διοίκηση (τέλη 8ου – αρχές 11ου αιώνα)*, Αθήνα 2008.

Χριστοφιλοπούλου Αικατερίνη, *Η Σύγκλητος εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος*, [Επετηρίς τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 2], Αθήνα 1949.

», «Ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὸ Βυζάντιον», *Σύμμεικτα* 2 (1970), σσ. 1-144.

», «Αἱ βάσεις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτεύματος», *ΕΕΦΣΠΑ* 22 (1971-1972), σσ. 201-223.

» , *Το πολίτευμα και οι θεσμοί της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324-1204: Κράτος, Διοίκηση, Οικονομία, Κοινωνία*, Αθήνα 2004.

δ. Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Afinogenov D. E., "Some Observations on Genres of Byzantine Historiography", *Byz* 62 (1992), σσ. 13-33.

» , "The Conspiracy of Michael Travlos and the Assassination of Leo V: History and Fiction", *DOP* 55 (2001), σσ. 329-338.

Alexander P. J., *The Patriarch Nicephorus of Constantinople. Ecclesiastical Policy and Image in the Byzantine Empire*, Oxford 1958.

Anastos M. V., "Nestorius was orthodox", *DOP* 16 (1962), σσ. 117-140.

» , "The Edict of Milan (313): A Defense of its Traditional Authorship and Designation", *REB* 25 (1967), σσ. 13-41.

» , "Leo III's Edict Against the Images in the Year 726-727 and Italo-Byzantine Relations Between 726 and 730", *BF* 3 (1968), σσ. 5-41.

Anderson B., "Leo III and the Anemodoulion", *BZ* 104 (2011) σσ. 41-54.

Angelov D., *Imperial Ideology and Political Thought in Byzantium, 1204-1330*, Cambridge 2007.

Austin N.J.E., "A Usurpers' Claim to Legitimacy: Procopius in A.D. 365-366", *Rivista Storica dell'Antichità* 2 (1972), σσ. 187-194.

Auzépy Marie-France, *L'histoire des Iconoclastes*, Paris 2007.

Bakytta J., "Testament des Kaisers Maurikios", *BSI* 68 (2010), σσ. 86-100.

Baldus H., "Theodosius der Grosse und die Revolte des Magnus Maximus - das Zeugnis der Münzen", *Chiron* 14 (1984), σσ. 175-192.

Baldwin B., "The *Caesares* of Julian", *Klio* 40 (1978), σσ. 449-466.

Banchich Th. M.-Lane E. N., *The History of Zonaras: From Alexander Severus to the death of Theodosius the Great*, London-New York 2009.

Barceló P., "Caesar Gallus und Constantius II. ein gescheitertes Experiment?", *Acta Classica* 42 (1999), σσ. 23-34.

Barnes T. D., "'Patricii' under Valentinian III", *Phoenix* 29 (1975), σσ. 155-170.

» , *Constantine and Eusebius*, Cambridge 1981.

Bayless W. N., "The Visigothic Invasion of Italy in 401", *The Classical Journal* 72 (1976), σσ. 65-67.

Beck H.-G., *Kirche und theologische Literatur*, München 1959.

» , *Geschichte der orthodoxen Kirche im byzantinischen Reich*, [Die Kirche in ihrer Geschichte, 1], Göttingen 1980.

Bergamo N., *Costantino V imperatore di Bisanzio*, Rimini 2007.

» , *Irene, imperatore di Bisanzio*, [Historica, 6], Milan 2015.

Betjes S.-Heijnen S. J.M., "The usurping princeps. Maxentius' image and its Constantinian legacy", *Journal of Ancient History and Archaeology* 5 (2018), σσ. 5-23.

Bevan G. A., *The new Judas: The case of Nestorius in ecclesiastical politics, 428-451 CE*, Leuven-Paris-Bristol 2016.

Bevan G. A.-Gray P. T.R., "The trial of Eutyches: A new interpretation", *BZ* 101 (2009), σσ. 617-657.

Bibicou Hélène, "Une page d'histoire diplomatique de Byzance au XIe siècle: Michel VII Doukas, Robert Guiscard et la pension des dignitaires", *Byz* 29-30 (1959-1960), σσ. 43-75.

Bithos G.P., *Saint Methodios of Constantinople: A study of his life and works*, [Patristic Theological Library, 4], Rollinsford 2009.

Bleckmann B., "Die Chronik des Johannes Zonaras und eine Pagane Quelle zur Geschichte Konstantins", *Historia* 40 (1991), σσ. 343-365.

» , *Die Reichskrise des III. Jahrhunderts in der spätantiken und byzantinischen Geschichtsschreibung: Untersuchungen zu den nachdionischen Quellen der Chronik des Johannes Zonaras*, München 1992.

» , *Konstantin der Grosse*, Hamburg 1996.

» , "The civil war between Constantine II and Constance (340 AD)", *Historia* 52 (2003), σσ. 225-250.

Blockley R. C., "Constantius Gallus and Julian as Caesars of Constantius II", *Latomus* 31 (1972), σσ. 433-468.

Blowers P. M., *Maximus the Confessor: Jesus Christ and the Transfiguration of the World*, Oxford 2016.

Böhm M., "The Military Policy of Isaac Komnenos at the time of battle of Petroe (1057)", *Open Political Science* 1 (2018), σσ. 136-142.

Boissevain U. Ph., "Zonaras' Quelle für die römische Kaisergeschichte von Nerva bis Severus Alexander", *Hermes* 26 (1891), σσ. 440-452.

» , "Zur handschriftlichen Überlieferung des Zonaras", *BZ* 4 (1895), σσ. 250-271.

Bowersock G. W., *Julian the Apostate*, Cambridge-Massachusetts 1978.

Bringmann K., *Kaiser Julian: Der letzte heidnische Herrscher*, Darmstadt 2004.

Brooks E. W., "On the Date of the Death of Constantine the Son of Irene", *BZ* 9 (1900), σσ. 654-657.

Brown Th., "Justinian II and Ravenna", *BSI* 56 (1995), σσ. 29-36.

Brubaker Leslie, *Inventing Byzantine Iconoclasm*, London 2012.

Bryer A.-Herrin Judith (eds.), *Iconoclasm. Papers Given at the Ninth Spring Symposium of Byzantine Studies. University of Birmingham March 1975*, Birmingham 1977.

Buck D. F., "The Reign of Arcadius in Eunapius' *Histories*", *Byz* 68 (1998), σσ. 15-46.

Bury J. B., *The Constitution of the Later Roman Empire*, Cambridge 1910.

Büttner-Wobst Th., "Die Abhängigkeit des Geschichtsschreibers Zonaras von den erhaltenen Quellen", *Commentationes Fleckeisenianae*, Lipsiae 1890, σσ. 123-170.

» , "Der Tod des Kaisers Julian", *Philologus* 51 (1892), σσ. 561-580.

» , "Studien zur Textgeschichte des Zonaras", *BZ* 1 (1892), σσ. 233-244.

» , "Studien zur Textgeschichte des Zonaras. Nachtrag", *BZ* 1 (1892), σσ. 594-597.

Cameron Al., "Gratian's Repudiation of the Pontifical Robe", *The Journal of Roman Studies* 58 (1968), σσ. 96-102.

» , *Circus Factions: Blues and Greens at Rome and Byzantium*, Oxford 1976.

» , "The Empress and the Poet: Paganism and Politics at the Court of Theodosius II", *Yale Classical Studies* 27 (1982), σσ. 217-290.

» -Long Jacqueline, *Barbarians and Politics at the Court of Arcadius*, Berkeley-Los Angeles-Oxford 1993.

Cameron Averil, "Zonaras, Syncellus and Agathias-A note", *CQ* 14 (1964), σσ. 82-84.

» , "The Empress Sophia", *Byz* 45 (1975), σσ. 5-21.

» , "The Early Religious Policies of Justin II", *Studies in Church History* 13 (1976), σσ. 51-67.

» , *Procopius and the Sixth Century*, London-New York 1996.

Capizzi C., *L'imperatore Anastasio (491-518)*, Roma 1969.

Carelos P., "Bemerkungen zur Herrschaft Basileios' II. Bulgaroktonos", *BSI* 53 (1992), σσ. 1-16.

Cassimatis G., "La dixième "vexation" de l'empereur Nicéphore", *Byz* 7 (1932), σσ. 149-160.

Caughey D. E., "The arthritis of Constantine IX", *Annals of the Rheumatic Diseases* 33 (1974), σσ. 77-80.

Chadwick H., "The exile and death of Flavian of Constantinople: A prologue to the Council of Chalcedon", *The Journal of Theological Studies* 6 (1955), σσ. 17-34.

Chantraine H., "Die Erhebung des Licinius zum Augustus", *Hermes* 110 (1982), σσ. 477-487.

Charanis P., "A Note on the Ethnic Origin of the Emperor Maurice", *Byz* 35 (1965), σσ. 412-417.

Chew Kathryn, "Virgins and Eunuchs: Pulcheria, Politics and the Death of Emperor Theodosius II", *Historia* 55 (2006), σσ. 207-227.

Cheyne J.-C., *Pouvoir et Contestations à Byzance (963-1210)*, [Byzantina Sorbonensia, 9], Paris 1990.

Chrysos E., *Die Bischofslisten des V. Ökumenischen Konzils (553)*, Bonn 1966.

Codoñer J. S., *The Emperor Theophilos and the East, 829-842: Court and Frontier in Byzantium during the Last Phase of Iconoclasm*, [Birmingham Byzantine and Ottoman Studies, 13], Farnham 2014.

Collins R., *Charlemagne*, Toronto 1998.

Corsaro F., "L'imperatore Licinio e la legislazione filocristiana dal 311 al 313", *Studi Cesare Sanfilippo* 3 (1983), σσ. 155-186.

- Cosentino S., "Constans II and the Byzantine navy", *BZ* 100 (2007), σσ. 577-603.
- » , "Constans II, Ravenna's Autocephaly and the Panel of the Privileges in St. Apollinare in Classe: A Reappraisal", στο: Κόλιας Τ. Γ.-Πιτσάκης Κ. Γ. (επιμ.), *Aureus: Τόμος αφιερωμένος στον καθηγητή Ευάγγελο Κ. Χρυσό*, Αθήνα 2014, σσ. 153-169.
- Cowan R., *Milvian Bridge AD 312: Constantine's Battle for Empire and Faith*, London 2016.
- Crawford P., *Constantius II: Usurpers, eunuchs and the Antichrist*, Barnsley 2016.
- Cribiore Raffaella, *The School of Libanius in Late Antique Antioch*, Princeton-Oxford 2007.
- Croke B., "Arbogast and the Death of Valentinian II", *Historia* 25 (1976), σσ. 235-244.
- » , "The Date and Circumstances of Marcian's Decease, A.D. 457", *Byz* 48 (1978), σσ. 5-9.
- » , "The Date of the 'Anastasian Long Wall' in Thrace", *GRBS* 20 (1982), σσ. 59-78.
- » , "The Imperial Reigns of Leo II", *BZ* 96 (2003), σσ. 559-575.
- » , "Poetry and Propaganda: Anastasius I as Pompey", *GRBS* 48 (2010), σσ. 447-466.
- Cross F. L.-Livingstone Elisabeth A. (eds.), *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Oxford-New York³ 1997.
- Cullhed M., *Conservator urbis suae: Studies in the politics and propaganda of the emperor Maxentius*, Stockholm 1994.
- Dagron G., *Η γέννηση μιας πρωτεύουσας: Η Κωνσταντινούπολη και οι θεσμοί της από το 330 ως το 451* (μτφ. Λουκάκη Μαρίνα), Αθήνα 2000.
- Dainese D.-Gheller Viola (eds.), *Beyond intolerance: the Milan meeting in AD 313 and the evolution of imperial religious policy from the age of the Tetrarchs to Julian the Apostate*, [Studi e testi tardoantichi, 14], Turnhout 2018.
- Dauids A., *The Empress Theophano. Byzantium and the West at the Turn of the First Millenium*, Cambridge 1995.
- Davis S. J., *The Early Coptic Papacy: The Egyptian Church and Its Leadership in Late Antiquity*, [The Popes of Egypt, 1], Cairo-New York 2004.
- De Boor C. R., "Römische Kaisergeschichte in byzantinischer Fassung. I. Der Anonymus post Dionem", *BZ* 1 (1892), σσ. 21-33.

De Medeiros Publio Dias J. V., "Taming Constantinople: The First Years of Alexios I Komnenos' Reign", στο: Ampoutis A.-Dimitriadis M.-Dimitriadis S.-Konstantellou Theodora-Mamali Maria-Sarafis V. (eds.), *Violence and Politics. Ideologies, Identities, Representations*, Cambridge 2018, σσ. 380-394.

» , "Nikephoros III. Botaneiates (1078–1081), der konstruierte Versager", στο: Grieser Heike-Frielinghaus Heide-Grätz S.-Körntgen L.-Pahlitzsch J.-Prechel Doris (eds.), *Der Herrscher als Versager?!*, [Kraftprobe Herrschaft, 1], Göttingen 2019, σσ. 297-320.

De Vries-Van Der Velden Eva, "Psellos, Romain IV Diogènes et Mantzikert", *BSI* 58 (1997), σσ. 274-310.

Di Maio M., *Zonaras' Account of the Neo-Flavian Emperors: A Commentary*, PhD Dissertation-University of Missouri, Columbia 1977.

» , "The Antiochene Connection: Zonaras, Ammianus Marcellinus, and John of Antioch on the Reigns of the Emperors Constantius II and Julian", *Byz* 50 (1980), σσ. 158-185.

» , "Zonaras Ecclesiasticus: Three Source Notices on the *Epitome Historiarum*", *GOTR* 25 (1980), σσ. 77-82.

» , "*Infauftis Ductoribus Praeviis*: The Antiochene Connection. Part II", *Byz* 51 (1981), σσ. 502-510.

» , "Zonaras, Julian and Philostorgios on the Death of the Emperor Constantine I", *GOTR* 26 (1981), σσ. 118-124.

» , "History and Myth in Zonaras' *Epitome Historiarum*: The Chronographer as Editor", *Byzantine Studies* 10 (1983), σσ. 19-28.

» , "Smoke in the Wind: Zonaras' Use of Philostorgius, Zosimus, John of Antioch and John of Rhodes in His Narrative on the Neo-Flavian Emperors", *Byz* 58 (1988), σσ. 230-255.

Dmitriev S., "John Lydus' Political Message and the Byzantine Idea of Imperial Rule", *BMGS* 39 (2015), σσ. 1-24.

Doyle C., *Honorius: The Fight for the Roman West AD 395-423*, London-New York 2019.

Drijvers J.W., "Flavia Maxima Fausta: Some Remarks", *Historia* 41 (1992), σσ. 500-506.

» , "Ammianus, Jovian and the Syriac *Julian Romance*", *Journal of Late Antiquity* 4 (2011), σσ. 280-297.

» , "Jovian between History and Myth", στο: Burgerdijk D. W.P.-Ross A. J. (eds.), *Imagining Emperors in the Later Roman Empire*, [Cultural Interactions in the Mediterranean, 1], Leiden-Boston 2018, σσ. 234-256.

Drinkwater J., "The Revolt and Ethnic Origin of the Usurper Magnentius (350-53) and the Rebellion of Vetricius (350)", *Chiron* 30 (2000), σσ. 131-145.

Dvornik F., *The Ecumenical Councils*, New York 1961.

» , "The Significance of the Missions of Cyril and Methodius", *Slavic Review* 23 (1964), σσ. 195-211.

» , "Patriarch Ignatius and Caesar Bardas", *BSI* 27 (1996), σσ. 7-22.

Effenberg A., "Was Anastasios II. Artemios im justinianischen Heron bestattet?", *BZ* 95 (2002), σσ. 445-456.

Elton H., "Illus and the Imperial Aristocracy under Zeno", *Byz* 70 (2000), σσ. 393-407.

Ensslin W., "Der Kaiser Herakleios und die Themenverfassung", *BZ* 46 (1953), σσ. 362-368.

» , "Was Kaiser Theodosius I. zweimal in Rom?", *Hermes* 81 (1954), σσ. 500-507.

» , "Papst Agapet I. und Kaiser Justinian I.", *Historisches Jahrbuch* 77 (1957), σσ. 459-466.

Evans J. A.S., "The Nika Rebellion and the Empress Theodora", *Byz* 54 (1984), σσ. 380-382.

» , *The Age of Justinian: The Circumstances of Imperial Power*, London-New York 1996.

Farag W. A., "Some remarks on Leo of Tripoli's attack on Thessaloniki in 904 A.D.", *BZ* 82 (1989), σσ. 133-139.

Fortina M., *L'imperatore Graziano*, Turin 1953.

Foss C., "The Empress Theodora", *Byz* 72 (2002), σσ. 141-176.

Frakes R. M., "Ammianus Marcellinus and Zonaras on a Late Roman Assassination Plot", *Zeitschrift für Alte Geschichte* 46 (1997), σσ. 121-128.

Frankopan P., "Kinship and the Distribution of Power in Komnenian Byzantium", *English Historical Review* 122 (2007), σσ. 1-34.

Frenkel Luise Marion, "Peace and Harmony at Church Councils and in the Roman Empire under Theodosius II", *Annuarium Historiae Conciliorum* 48 (2018), σσ. 70-86.

Fromentin Valérie, "Zonaras abrégiateur de Cassius Dion: À la recherche de la préface perdue de l'histoire romaine", *Erga-Logoi* 1 (2013), σσ. 23-39.

Garland Lynda, *Byzantine Empresses: Women and Power in Byzantium AD 527-1204*, London-New York 1999.

Garrood W., "The illusion of continuity: Nikephoros Phokas, John Tzimiskes and the eastern border", *BMGS* 37 (2013), σσ. 20-34.

Garsoïan Nina G., "Byzantine Heresy. A Reinterpretation", *DOP* 25 (1971), σσ. 85-113.

Gaul N.-Menze V.-Bálint C. (eds.), *Center, Province and Periphery in the Age of Constantine VII Porphyrogennetos - From De Ceremoniis to De Administrando Imperio*, Wiesbaden 2018.

Gerland E., "Die persischen Feldzüge des Kaisers Herakleios", *BZ* 3 (1894), σσ. 231-273.

Gerö S., *Byzantine Iconoclasm during the Reign of Leo III*, [Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, 346], Leuven 1973.

» , *Byzantine Iconoclasm during the Reign of Constantine V*, [Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, 384], Leuven 1977.

Giakalis A., *Images of the divine: The theology of icons at the Seventh Ecumenical Council*, [Studies in the history of Christian traditions, 122], Leiden-Boston² 2005.

Girod Virginie, *Théodora: Prostituée et impératrice de Byzance*, Paris 2018.

Gluschanin E. P., "Die Politik Theodosius' I. und die Hintergründe des sogenannten Antigermanismus im oströmischen Reich", *Historia* 38 (1989), σσ. 224-249.

Goffart W., "Byzantine Policy in the West under Tiberius II and Maurice", *Traditio* 13 (1957), σσ. 73-105.

Grant R. M., "Religion and Politics at the Council at Nicaea", *The Journal of Religion* 55 (1975), σσ. 1-12.

Greatrex G.-Bardill J., "Antiochus the "Praepositus": A Persian Eunuch at the Court of Theodosius II", *DOP* 50 (1996), σσ. 171-197.

Gregg R.-Groh D., *Early Arianism. A View of Salvation*, Philadelphia 1981.

Grierson Ph.-Jenkins R.J.H., "The Date of Constantine's VII Coronation", *Byz* 32 (1962), σσ. 133-138.

Grigoriadis I., "A Study of the *Prooimion* of Zonaras' Chronicle in Relation to Other 12th-Century *Prooimia*", *BZ* 91 (1998), σσ. 327-344.

» , *Linguistic and Literary Studies in the Epitome Historion of John Zonaras*, [Βυζαντινὰ κείμενα καὶ μελέται, 26], Θεσσαλονίκη 1998.

Groh K., *Geschichte des oströmische Kaisers Justin II.: Nebst den Quellen*, Leipzig 1889 (ανατύπωση: Aalen 1985).

Guilland R., "Contribution a l'histoire administrative de l'empire byzantin. Le Drongaire et le Grand Drongaire de la Veille", *BZ* 43 (1950), σσ. 340-365.

» , "Études sur l'histoire administrative de l'empire byzantin. Les titres auliques des Eunuques. Le protospathaire", *Byz* 25/27 (1955), σσ. 649-695.

» , "Étude sur l'histoire administrative de l'empire byzantine. L'orphanotrophe", *REB* 23 (1965), σσ. 205-221.

Haarer Francis K., *Anastasius I: Politics and Empire in the Late Roman World*, Cambridge 2006.

Head C., "Towards a reinterpretation of the second reign of Justinian II: 705-711", *Byz* 40 (1970), σσ. 14-32.

» , "Who was the real Leo the Isaurian?", *Byz* 41 (1971), σσ. 105-108.

Heather P., "Christianity and the Vandals in the reign of Geiseric", *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 50 (2007), σσ. 137-146.

Heine R. E., *Origen: Scholarship in the Service of the Church*, New York 2010.

Heinemann M., *Quaestiones Zonareae: Particula I*, Dresdae 1895.

Herrin Judith, *Women in Purple: Rulers of Medieval Byzantium*, London 2001.

Hiestand R., "Eirene Basileus: Die Frau als Herrscherin im Mittelalter", στο: Hecker H. (ed.), *Der Herrscher. Leitbild und Abbild im Mittelalter und Renaissance*, Düsseldorf 1990, σσ. 253-283.

Higgins J. M., "Note on the Emperor Maurice's Military Administration", *AB* 67 (1949), σσ. 444-446.

Hill Barbara-James Liz-Smythe D., "Zoe: The Rhythm Method of Imperial Renewal", στο: Magdalino P. (ed.), *New Constantines: The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th Centuries. Papers from the Twenty-sixth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. Andrews, March 1992*, [Society for the Promotion of Byzantine Studies, 2], Aldershot 1994, σσ. 215-229.

Hill Barbara, "Actions Speak Louder Than Words: Anna Komnene's Attempted Usurpation", στο: Gouma-Paterson Thaleia (ed.), *Anna Komnene and Her Times*, New York 2000, σσ. 45-62.

Hirsch F., *Byzantinische Studien*, Leipzig 1897.

Holmes Catherine, *Basil II and the Governance of Empire (976-1025)*, Oxford 2005.

Holum K. G., *Theodosian Empresses: Women and Imperial Dominion in Late Antiquity*, Berkeley-Los Angeles 1989.

Hovorun C., "Maximus the Confessor – the Father of the Eastern and Western Churches", *International Journal of Orthodox Theology* 6 (2015), σσ. 54-62.

Hughes I., *Belisarius: The Last Roman General*, Barnsley 2009.

» , *Imperial Brothers: Valentinian, Valens and the Disaster at Adrianople*, Barnsley 2013.

Humphries M., "Valentinian III and the City of Rome (425–55): Patronage, Politics, Power", στο: Grig Lucy-Kelly G. (eds.), *Two Romes: Rome and Constantinople in Late Antiquity*, New York 2012, σσ. 161-182.

Hunger H., *Prooimion. Elemente Der byzantinischen Kaiseridee in den Arengen der Urkunden*, Wien 1964.

» (ed.), *Das byzantinische Herrscherbild*, Darmstadt 1975.

Inoue K., "The Rebellion of Isaakios Komnenos and the Provincial Aristocratic Oikoi", *BSI* 54 (1993), σσ. 268-278.

Ivanov I., "Tsar Samuel Against Emperor Basil II: Why Did Bulgaria Loose the Battle With the Byzantine Empire at the Beginning of the 11th century", *Studia Ceranea* 1 (2011), σσ. 205-212.

Jacobs Angelica, *Zōnarās-Zonara: Die byzantinische Geschichte bei Joannes Zonaras in slavischer Übersetzung*, [Slavische Propyläen, 98], München 1970.

Janin R., *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin. II. Les églises et les monastères des grands centres byzantins (Bithynie, Hellespont, Latros, Galésios, Trébizonde, Athènes, Thessalonique)*, Paris 1975.

Jeffreys M. et alii (eds.), *Prosopography of the Byzantine World*, 2016, London 2017.

Johnson G., "Constantine VIII and Michael Psellos: Rhetoric, Reality, and the Decline of Byzantium, A.D. 1025-28", *Byzantine Studies* 9 (1982), σσ. 220-232.

Jugie M., *Nestorius et la controverse nestorienne*, Paris 1912.

Kaegi W.E., *Heraclius: Emperor of Byzantium*, Cambridge 2003.

Kaldellis A., "Did Ioannes I Tzimiskes campaign in the East in 974?", *Byz* 84 (2014), σσ. 235-240.

» , *Streams of Gold, Rivers of Blood: The Rise and Fall of Byzantium, 955 A.D. to the First Crusade*, Oxford 2017.

» , "Leo I, ethnic politics and the beginning of Justin I's carrer", *ZRVI* 55 (2018), σσ. 9-17.

Kampionaki Theofili, "Plutarch's *Lives* in the Byzantine Chronographic Tradition: The Chronicle of John Zonaras", *BMGS* 41 (2017), σσ. 15-29.

» , "Preliminary Observations on the Reception of Flavius Josephus in Byzantine Historical Writings: The Accounts of John Zonaras, Niketas Choniates and Michael Kritovoulos", *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 28 (2018), σσ. 209-228.

» , "Plutarch and Zonaras: from Biography to a Chronicle with a Political Learning", στο: Xenophontos Sophia-Oikonomopoulou Katerina (eds.), *Brill's Companion to the Reception of Plutarch*, [Brill's Companions to Classical Reception, 20], Leiden-Boston 2019, σσ. 248-264.

Karagiorgou Olga, "On the Way to the Throne: The Career of Nikephoros III Botaneiates before 1078", στο: Stavrakos C. et alii (eds.), *Hypermachos: Studien zu Byzantinistik, Armenologie und Georgistik*, Wiesbaden 2008, σσ. 105-132.

Karampoula Dimitra, "Der byzantinischen Kaiser als Politiker, Philosoph und Gesetzgeber (Politikos-Philosophos-Nomothetes)", *JÖB* 50 (2000), σσ. 5-50.

Karayannopulos J., "Der frühbyzantinische Kaiser", *BZ* 49 (1956), σσ. 369-384.

» , *Das Finanzwesen des frühbyzantinischen Staates*, München 1958.

Karlin-Hayter Patricia, "The Emperor Alexander's bad name", *Speculum* 44 (1969), σσ. 585-596.

» , "La mort de Theodora", *JÖB* 40 (1990), σσ. 205-208.

- Kazhdan A.-Franklin S., *Studies on Byzantine Literature of the Eleventh and Twelfth Centuries*, Cambridge 1984.
- Kazhdan A. et alii (eds.), *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. I-III, Oxford 1991.
- Kelly C. (ed.), *Theodosius II: Rethinking the Roman Empire in Late Antiquity*, Cambridge 2013.
- Kienast D., *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*, Darmstadt 1996.
- Klein R., *Constantius II und die christliche Kirche*, Darmstadt 1977.
- Kohlfelder R. L., "Marcian's Gamble: A Reassessment of Eastern Imperial Policy toward Attila AD 450-453", *American Journal of Ancient History* 9 (1984), σσ. 54-69.
- Kolia-Dermitzaki Athina, "Michael VII Doukas, Robert Guiscard and the Byzantine-Normand Marriage Negotiations", *BSI* 58 (1997), σσ. 251-268.
- Kolias T. G., "Kriegsgefangene, Sklavenhandel und die Privilegien der Soldaten. Die Aussage der Novelle von Ioannes Tzimiskes", *BSI* 56 (1995), σσ. 129-135.
- Köpstein Helga, *Thomas: Rebell und Gegenkaiser in Byzanz*, Berlin 1986.
- Kosinski R., *The Emperor Zeno: Religion and Politics*, Cracow 2010.
- Krallis D., "Sacred Emperor, Holy Patriarch: A New Reading of the Clash between Emperor Isaakios I Komnenos and Patriarch Michael Keroularios", *BSI* 67 (2009), σσ. 169-190.
- Krausmüller D., "Showing one's true colours: Patriarch Methodios on the morally improving effect of sacred images", *BMGS* 40 (2016), σσ. 298-306.
- Kroll J.-Bachrach B., "Justin's Madness: Weak-Mindedness or Organic Psychosis?", *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences* 48 (1993), σσ. 40-67.
- Krumbacher K., "Zur handschriftlichen Überlieferung des Zonaras", *BZ* 4 (1895), σ. 513.
- Lamberz E., *Die Bischofslisten des VII. Ökumenischen Konzils (Nicaenum II)*, München 2004.
- Lamza L., *Patriarch Germanos I. von Konstantinopel (715-730). Versuch einer endgültigen chronologischen Fixierung des Lebens und Wirkens des Patriarchen*, [Das Östliche Christentum, 27], Würzburg 1975.
- Laniado A., "Some problems in the sources for the reign of the emperor Zeno", *BMGS* 15 (1991), σσ. 147-173.

- Laskaratos J.-Zis P.V., "The Epilepsy of Emperor Michael IV, Paphlagon (1034-1041 A.D.): Accounts of Byzantine Historians and Physicians", *Epilepsia* 41 (2000), σσ. 913-917.
- Leidholm N., "Nikephoros III Botaneiates, the Phokades, and the Fabii: Embellished genealogies and contested kinship in eleventh century Byzantium", *BMGS* 42 (2018), σσ. 185-201.
- Lemerle P., "L'histoire des Pauliciens d'Asie Mineure d'après les sources grecques", *TM* 5 (1973), σσ. 1-144.
- Lenski N., *Failure of Empire: Valens and the Roman State in the Fourth Century A.D.*, Berkeley-Los Angeles-London 2002.
- Leone P.L. M., "La tradizione manoscritta dell'*epitome historiarum* di Giovanni Zonaras", στο: Carile A.-Garzya A.-Giarrizzo G.-Anastasi R. (eds.), *Syndesmos: Studi in onore di Rosario Anastasi*, vol. II, Catania 1991, σσ. 221-262.
- Liebeschuetz J.H.W.G., *Barbarians and Bishops: Army, Church, and State in the Age of Arcadius and Chrysostom*, Oxford 1990.
- Lilie R.-J., *Byzanz unter Eirene und Konstantin VI. (780-802)*, [Berliner byzantinistische Studien, 2], Frankfurt-New York 1996.
- Lilie R.-J.-Ludwig Claudia-Pratsch T.-Zielke Beate et alii (eds.), *Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit. Zweite Abteilung (867-1025)*, Berlin-Boston 2013.
- Lippold A., *Theodosius der Grosse und seine Zeit*, München² 1980.
- Ljubarskij J.N., "Der Kaiser als Mime. Zum Problem der Gestalt des byzantinischen Kaisers Michael III", *JÖB* 37 (1987), σσ. 39-50.
- Llewellyn P., "Constans II and the Roman Church: A possible Instance of Imperial Pressure", *Byz* 46 (1976), σσ. 120-126.
- Loud G., "A Re-examination of the 'Coronation' of Symeon of Bulgaria in 913", *Journal of Theological Studies* 29 (1978), σσ. 109-120.
- Lubhéid C., "Theodosius II and Heresy", *Journal of Ecclesiastical History* 16 (1965), σσ. 13-38.
- Luttrell A., "Greek histories translated and compiled for Juan Fernández de Heredia, Master of Rhodes, 1377-1396", *Speculum* 35 (1960), σσ. 401-407.
- Macrides Ruth, "The Pen and the Sword: Who Wrote the *Alexiad*?", στο: Gouma-Paterson Thaleia (ed.), *Anna Komnene and Her Times*, New York 2000, σσ. 63-81.

Magdalino P., "Aspects of Twelfth-Century Byzantine Kaiserkritik", *Speculum* 58 (1983), σσ. 326-346.

Magdalino P.-Macrides Ruth, "The Fourth Kingdom and the Rhetoric of Hellenism", στο: Magdalino P. (ed.), *The Perception of the Past in Twelfth-Century Europe*, London-Rio Grande 1992, σσ. 117-156.

Magdalino P. (ed.), *New Constantines. The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th Centuries. Papers from the Twenty-sixth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. Andrews, March 1992*, [Society for the Promotion of Byzantine Studies, 2], Aldershot 1994.

Magnani A., *Flavio Belisario: Il generale di Giustiniano*, [I Condottieri, 3], Perugia 2017.

Mallan C. T., "The Historian John Zonaras: Some Observations on Sources and Methods", στο: Devillers O.-Sebastiani B. B. (eds.), *Sources et modèles des historiens anciens*, Bordeaux 2018, σσ. 359-372.

Mango C., "When was Michael III born?", *DOP* 21 (1967), σσ. 253-258.

» , "Twelfth-Century Notices from Cod. Christ Church Gr. 53", *JÖB* 42 (1992), σσ. 221-228.

Maraval P., *Justinien: Le rêve d'un empire chrétien universel*, Paris 2016.

Martelli F., "Onorio, Ravenna e la presa di Roma del 410", *Rivista Storica dell'Antichità* 11 (1981), σσ. 215-219.

Martindale J. R. et alii (eds.), *The Prosopography of the Later Roman Empire (260-641)*, vol. I-III, Cambridge-Melbourne-Sydney 1971-1992.

» et alii (eds.), *Prosopography of the Byzantine Empire (641-867)*, 2015, (<http://www.pbe.kcl.ac.uk>).

Matheou N. S.M., "City and Sovereignty in East Roman Thought, c.1000-1200: Ioannes Zonaras' Historical Vision of the Roman State", στο: Matheou N. S.M.-Kampianaki Theofili-Bondioli L. M. (eds.), *From Constantinople to the Frontier*, [The Medieval Mediterranean, 106], Leiden-Boston 2016, σσ. 41-63.

May G., "Das Lehrverfahren gegen Eutyches im November des Jahres 448. Zur Vorgeschichte des Konzils von Chalkedon", *Annuario Historiae Conciliorum* 21 (1989), σσ. 1-61.

McEvoy Meaghan A., *Child Emperor Rule in the Late Roman West, AD 367-455*, Oxford 2013.

McLynn N. B., *Ambrose of Milan: Church and Court in a Christian Capital*, Berkeley 1994.

Meier M., *Justinian. Herrschaft, Reich und Religion*, München 2004.

» , *Anastasios I. Die Entstehung des Byzantinischen Reiches*, Stuttgart 2009.

Melville-Jones J. R., "Constantinople as 'New Rome'", *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 24 (2014), σσ. 247-264.

Migne J.-P., *Patrologiae cursus completus: Series Graeca*, Parisiis 1857-1866.

Millar F., *A Greek Roman Empire: Power and Belief under Theodosius II (408-450)*, Berkeley-Los Angeles-London 2006.

Moravcsik G., *Byzantinoturcica. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvölker*, vol. I, Berlin³ 1958.

» , "Sagen und Legenden Über Kaiser Basileios I", *DOP* 15 (1961), σσ. 59-126.

Morris Rosemary, "The two faces of Nikephoros Phokas", *BMGS* 12 (1988), σσ. 83-115.

Moser Muriel, "Ein Kaiser geht auf Distanz: Die Rompolitik Constans' I", *Antiquité Tardive* 25 (2017), σσ. 41-58.

» , *Emperor and Senators in the Reign of Constantius II: Maintaining Imperial Rule Between Rome and Constantinople in the Fourth Century AD*, Cambridge 2018.

Muehlberger Ellen, "The Legend of Arius' Death: Imagination, Space and Filth in Late Ancient Historiography", *Past and Present* 227 (2015), σσ. 3-29.

Müller A., "Das Testament des Romanos I. Lakapenos", *BZ* 92 (1999), σσ. 68-73.

Müller-Seidel Ilse, "Die Usurpation Julians des Abtrünnigen im Lichte seiner Germanenpolitik", *Historische Zeitschrift* 180 (1955), σσ. 225-244.

Mullet Margaret, "Alexios I Komnenos and imperial renewal", στο: Magdalino P. (ed.), *New Constantines: The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th Centuries. Papers from the Twenty-sixth Spring Symposium of Byzantine Studies, St. Andrews, March 1992*, [Society for the Promotion of Byzantine Studies, 2], Aldershot 1994, σσ. 259-267.

Mullet Margaret-Smythe D. (eds.), *Alexios I Komnenos: Papers of the Second Belfast Byzantine International Colloquium, 14-16 April 1989*, Belfast 1996.

Németh A., "The imperial systematization of the past in Constantinople: Constantine VII and his Historical Excerpts", στο: König J.-Woolf G. (eds.), *Encyclopaedism from Antiquity to the Renaissance*, Cambridge 2013, σσ. 232-258.

Neville Leonora, *Guide to Byzantine Historical Writing*, Cambridge 2018.

- Nezu Y., "The Revolt of Isaakios Komnenos", *Orient* 41 (2006), σσ. 41-60.
- Niavis P. E., *The Reign of the Byzantine Emperor Nicephorus I (A.D. 802-811)*, Athens 1987.
- Nicholson O., "Constantine's Vision of the Cross", *Vigiliae Christianae* 5 (2000), σσ. 309-323.
- » (ed.), *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, vol. I-II, Oxford 2018.
- Nikolov A., "Khan Krum in the Byzantine tradition: terrible rumours, misinformation and political propaganda", *Bulgaria Mediaevalis* 2 (2011), σσ. 39-47.
- Nystazopoulou-Pelekidou Maria, "Constantinople centre de pouvoir et d' autorité", *Βυζαντικά* 5 (1985), σσ. 19-32.
- O' Connell P., *The Ecclesiology of St. Nicephorus I (758-828), Patriarch of Constantinople: Pentarchy and Primacy*, [Orientalia Christiana Analecta, 194], Rome 1972.
- Obolensky D., *The Bogomils: A Study in Balkan Neo-Manichaeism*, Cambridge 1948.
- Odahl C.M., "The Celestial Sign on Constantine's Shields at the Battle of the Milvian Bridge", *Journal of the Rocky Mountain Medieval and Renaissance Association* 2 (1981), σσ. 15-28.
- » , *Constantine and the Christian Empire*, London-New York 2004.
- Oikonomidès N., *Les listes de préséance byzantines de IXe et Xe siècles*, Paris 1972.
- » , "L'évolution de l'organisation administrative de l'empire byzantin au XIe siècle (1025-1118)", *TM* 6 (1976), σσ. 125-152.
- » , *Fiscalité et exemption fiscal à Byzance (IXe-XIe s.)*, Athènes 1996.
- Omarchevsky A., "Saint Anatolius, Patriarch of Constantinople", *Études balkaniques* 35 (1999), σσ. 34-43.
- Ostrogorsky G., "The Byzantine Emperor and the Hierarchical World Order", *The Slavonic and East European Review* 84 (1956), σσ. 1-14.
- Ovhanesian A., "On the Origins of Leo V, Emperor of Byzantium (813-820 A.D.)", *The Armenian Review* 38 (1985), σσ. 71-75.
- Panas M.-Poulakou-Rebelakou Effie-Kalfakis N.-Vassilopoulos D., "The Byzantine Empress Zoe Porphyrogenita and the quest for eternal youth", *Journal of Cosmetic Dermatology* 11 (2012), σσ. 245-248.
- Patzig E., "Über einige Quellen des Zonaras", *BZ* 5 (1896), σσ. 24-53.

- » , "Über einige Quellen des Zonaras", *BZ* 6 (1897), σσ. 322-356.
- Perisanidi Maroula, "Zonaras's Treatise on Nocturnal Emissions: Introduction and Translation", *Nottingham Medieval Studies* 62 (2018), σσ. 33-59.
- Personnaz Ch., *L'empereur Nicéphore Phocas: Byzance face à l'Islam, 912-969*, Paris 2013.
- Petrova Maya, "Hamartolos or Zonaras: Searching for the Author of a Chronicle in a Fourteenth-Century Slavic Manuscript: MS. Slav. 321 from the Library of RAS", *Scripta & E-Scripta* 8-9 (2010), σσ. 405-425.
- Pieler P., "Johannes Zonaras als Kanonist", στο: Oikonomides N. (ed.), *Byzantium in the Twelfth-Century: Canon Law, State, and Society*, Athens 1991, σσ. 601-620.
- Pingree D., "The Horoscope of Constantine VII Porphyrogenitus", *DOP* 27 (1973), σσ. 217-231.
- » , "The Horoscope of Constantinople", στο: Maeyama Y.-Saltzer W. G. (eds.), *PRISMATA: Naturwissenschaftsgeschichtliche Studien*, Wiesbaden 1977, σσ. 305-315.
- Polemis D. I., *The Doukai. A Contribution to Byzantine Prosopography*, London 1968.
- Praechter K., "Eine unbeachtete Quelle in den Anfangskapiteln des Zonaras", *BZ* 6 (1897), σσ. 509-525.
- Price R.-Gaddis M., *The Acts of the Council of Chalcedon*, vol. I-III, [Translated Texts for Historians, 45], Liverpool 2005.
- Prinzing G., "Das Bild Justinians I in der Überlieferung der Byzantiner vom 7. bis 15. Jahrhundert", *Fontes Minores* 7 (1986), σσ. 1-99.
- » , "Beobachtungen zu "integrierten" Fürstenspiegeln der Byzantiner", *JÖB* 38 (1988), σσ. 1-31.
- Raschle C. R., "Ambrosius' Predigt Gegen Magnus Maximus. Eine historische Interpretation der "explanatio in psalmum" 61 (62)", *Historia* 54 (2005), σσ. 49-67.
- Redies M., "Die Usurpation des Basiliskos (475-476) im Kontext der aufsteigenden monophysitischen Kirche", *Antiquité Tardive* 5 (1997), σσ. 211-221.
- Reinink G. J.-Stolte B. H. (eds.), *The Reign of Heraclius (610-641): Crisis and Confrontation*, [Groningen Studies in Cultural Change, 2], Leuven-Paris-Dudley 2002.
- Riedel Meredith L.D., "Nikephoros II Phocas and Orthodox Military Martyrs", *Journal of Medieval Religious Cultures* 41 (2015), σσ. 121-147.

» , *Leo VI and the Transformation of Byzantine Christian Identity: Writings of an Unexpected Emperor*, Cambridge 2018.

Riedinger R., *Die Prasenz- und Subskriptionslisten des VI. oekumenischen Konzils (680/81) und der Papyrus Vindob. G. 3.*, München 1979.

Ritter A. M., *Das Konzil von Konstantinopel und sein Symbol*, Göttingen 1965.

Rochow Ilse, "Bemerkungen zur Revolte des Artabasdos aufgrund bisher nicht beachteter Quellen", *Klio* 68 (1986), σσ. 191-197.

» , *Kaiser Konstantin V. (741-775). Materialien zu seinem Leben und Nachleben*, Frankfurt-Main 1994.

Rodríguez A.Á.-García F.M., *Juan Zonaras. Libro de los emperadores. Versión aragonesa del Compendio de historia universal, patrocinada por Juan Fernández de Heredia*, Zaragoza 2006.

Rolston Elisabeth, "The Imperial Character: Alexius I and Ideal Emperorship in Twelfth-Century Byzantium", *Parergon* 35 (2018), σσ. 17-34.

Rosser J., "Theophilus (828-842): Popular Sovereign, Hated Persecutor", *Βυζαντικά* 3 (1983), σσ. 37-56.

Runciman S., *The Emperor Romanus Lecapenus and His Reign. A Study of Tenth-Century Byzantium*, Cambridge² 1963.

Šaranac-Stamenković Jasmina, "Constantine X Doukas in an Enkomion by Michael Psellos", *ZRVI* 49 (2012), σσ. 127-143.

Sardiello Rosanna, *Giuliano Imperatore, Simposio I Cesari*, [Testi e studi, 12], Lecce 2000.

Schäfer Ch. (ed.), *Kaiser Julian, Apostata' und die philosophische Reaktion gegen das Christentum*, [Millennium Studien, 21], Berlin-New York 2008.

Schmidt W.A., "Über die Quellen des Zonaras", *Zeitschrift für die Altertumswissenschaft* 6 (1839), σσ. 238-285.

Schreiner P., "Das Herrscherbild in der byzantinischen Literatur des 9. bis 11. Jahrhunderts", *Saeculum* 35 (1984), σσ. 132-151.

Scipioni L. I., *Nestorio e il concilio di Efeso: Storia dogma critica*, Milan 1974.

Seibt W.-Huletski D.-Tiguntsev Y., "Was Nikolaos Zonaras, the thematic judge of Thrake and Makedonia, active in the Rus' after the council of Liubech (1097)?", *BSI* 76 (2018), σσ. 274-277.

- Sellers R. V., *The Council of Chalcedon: A Historical and Doctrinal Survey*, London 1953.
- Shlosser Franziska E., *The Reign of the Emperor Maurikios (582–602). A Reassessment*, [Historical Monographs, 14], Athens 1994.
- Sifonas Ch., "Basile II et l'aristocratie Byzantine", *Byz* 64 (1994), σσ. 118-133.
- Sitár A., "The Retreat of Alexios I Komnenos from Philomelium in 1098", *BSI* 76 (2018), σσ. 253-273.
- Smith M. H., *And taking bread...: Cerularius and the azyme controversy of 1054*, [Théologie Historique, 47], Paris 1978.
- Sophoulis P., "Byzantine Chronicles and their South Slavonic Translations in the 14th Century", *Cyrrillomethodianum* 22 (2016), σσ. 199-213.
- Speck P., *Kaiser Konstantin VI. Die Legitimation einer Fremden und der Versuch einer eigenen Herrschaft. Quellenkritische Darstellung von 25 Jahren byzantinischer Geschichte nach dem ersten Ikonoklasmus*, vol. I-II, München 1981.
- » , *Artabasdos, der rechtgläubige Vorkämpfer der göttlichen Lehren: Untersuchungen zur Revolte des Artabasdos und ihrer Darstellung in der byzantinischen Historiographie*, [Poikila Vyzantina, 2], Bonn 1981.
- » , "Das letzte Jahr des Artabasdos", *JÖB* 45 (1995), σσ. 37-52.
- Stephenson P., *The legend of Basil the Bulgar-Slayer*, Cambridge 2003.
- Stewart M. E., "The First Byzantine Emperor? Leo I, Aspar and Challenges of Power and Romanitas in Fifth-century Byzantium", *Porphyra* 22 (2014), σσ. 4-17.
- Stichel D.-Stichel R. H.W., "Kaiser Justin II. (565–578) als Konsul auf Folles der Münzstätte Kyzikos", *BZ* 108 (2015), σσ. 827-844.
- Stiernon L., "Notes de titulature et de prosopographie byzantines. Sébaste et gambros", *REB* 23 (1965), σσ. 222-243.
- Strässle P.M., *Krieg und Kriegführung in Byzanz: Die Kriege Kaiser Basileios' II. gegen die Bulgaren (976-1019)*, Köln 2006.
- Stratos A. N., *Byzantium in the Seventh Century*, vol. V, Amsterdam 1980.
- Stratoudaki-White Despina, "Patriarch Photios and the Conclusion of Iconoclasm", *GOTR* 44 (1999), σσ. 341-355.
- Sumner G. V., "Philippicus, Anastasius II and Theodosius III", *GRBS* 17 (1976), σσ. 287-294.

- Szidat J., "Die Usurpation des Eugenius", *Historia* 28 (1979), σσ. 487-508.
- Tamas Hajnalka, "Valentinian I, christianissimus imperator? Notes on a passage of the Passio Pollionis (BHL 6869)", *Vigiliae Christianae* 68 (2014), σσ. 82-97.
- Tardieu M., *Le manichéisme*, Paris 1981.
- Thompson E. A., "The Foreign Policies of Theodosius II and Marcian", *Hermathena* 76 (1950), σσ. 58-75.
- Tinnefeld F.H., *Kategorien der Kaiserkritik in der byzantinischen Historiographie von Prokop bis Niketas Choniates*, München 1971.
- » , "Michael I. Kerullarios, Patriarch von Konstantinopel (1043-1058). Kritische Überlegungen zu einer Biographie", *JÖB* 39 (1989), σσ. 95-127.
- Tobias N., *Basil I, founder of the Macedonian dynasty: A study of the political and military history of the Byzantine Empire in the ninth century*, Lewiston 2007.
- Todt K.-P., "Die Frau als Selbstherrscher: Kaiserin Theodora, die letzte Angehörige der Makedonischen Dynastie", *JÖB* 50 (2000), σσ. 139-171.
- » , "Herrscher im Schatten: Konstantin VIII. (960/961-1028)", *Thetis* 7 (2000), σσ. 93-105.
- Tougher S., *The Reign of Leo VI (886-912): Politics and People*, [The Medieval Mediterranean, 15], Leiden-New York-Köln 1997.
- » , "Ammianus Marcellinus on the Empress Eusebia: A Split Personality?", *Greece & Rome* 47 (2000), σσ. 94-101.
- » (ed.), *The Emperor in the Byzantine World. Papers from the Forty-Seventh Spring Symposium of Byzantine Studies*, London-New York 2019.
- Toynbee A., *Constantine Porphyrogenitus and His World*, London 1973.
- Trapp E., *Militärs und Höflinge im Ringen um das Kaisertum: Byzantinische Geschichte 969 bis 1118. Nach der Chronik des Johannes Zonaras*, [Byzantinische Geschichtsschreiber, 16], Graz-Wien-Köln 1986.
- Treadgold W., "An Indirectly Preserved Source for the Reign of Leo IV", *JÖB* 34 (1984), σσ. 69-76.
- » , "A Note on Byzantium's Year of the Four Emperors (641)", *BZ* 83 (1990), σσ. 431-433.

- » , *The Middle Byzantine Historians*, New York 2013.
- Tsiaples G., "A Byzantine Emperor between Reality and Imagination: The Image of Leo VI in the Hagiographical Texts of the Middle Byzantine Period", *Parekbolai* 4 (2014), σσ. 85-100.
- Turner D., "The Origins and Accession of Leo V (813-820)", *JÖB* 40 (1990), σσ. 171-203.
- » , "The Trouble with the Trinity: The context of a slogan during the reign of Constantine IV (668–85)", *BMGS* 27 (2003), σσ. 68-119.
- Twardowska Kamilla, "Empress Verina and the Events of 475-476", *BSI* 72 (2014), σσ. 9-22.
- Van Dam R., *Remembering Constantine at the Milvian Bridge*, Cambridge 2011.
- Van Hoof Lieve (ed.), *Libanius: A critical introduction*, Cambridge 2014.
- Van Ommeslaeghe F., "Jean Chrysostome en conflit avec l'impératrice Eudoxie", *AB* 97 (1979), σσ. 131-159.
- Varona Codeso Patricia, *Miguel III (842-867): Construcción histórica y literaria de un reinado*, Madrid 2009.
- Vasiliev A. A., "An Edict of Emperor Justinian II, September, 688", *Speculum* 18 (1943), σσ. 1-13.
- » , *Justin the First. An Introduction to the Epoch of Justinian the Great*, [DOS, 1], Cambridge-Massachusetts 1950.
- Veh O., *Zur Geschichte des Kaisers Phokas (602-610)*, Fürth 1954.
- Vlyssidou Vassiliki N., "L'empereur Théophile "chérissant les nations" et ses relations avec la classe supérieure de la société byzantine", στο: Κουντούρα-Γαλάκη Ελεονώρα (επιμ.), *Οι Σκοτεινοί Αιώνες του Βυζαντίου (7ος-9ος αι.)*, Αθήνα 2001, σσ. 443-453.
- Vratimos A., "Eudokia Makrembolitissa: Was she implicated in the removal of her husband, Romanos IV Diogenes, from power?", *REB* 71 (2003), σσ. 277-284.
- » , "The Identification of the Scythians in the Service of Romanos IV'S First Expedition to Anatolia", *BSI* 67 (2009), σσ. 191-198.
- » , "Michael V Kalaphates-Romanos IV Diogenes: Textual parallels in the chronographia of Michael Psellos", *ZRVI* 48 (2011), σσ. 51-60.
- Wallraff M. (ed.), *Religiöse Toleranz: 1700 Jahre nach dem Edikt von Mailand*, [Colloquia Raurica, 14], Berlin-Boston 2016.

Watts E. J., *The Final Pagan Generation*, [Transformation of the Classical Heritage, 53], Oakland 2015.

Williams R. L., *Arius: Heresy and Tradition*, London 1987.

Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft: Neue Bearbeitung von Wissowa G.-Kroll W., Stuttgart 1893-1980.

Woods D., "On the Death of the Empress Fausta", *Greece & Rome* 45 (1988), σσ. 70-86.

» , "A Note Concerning the Early Career of Valentinian I", *Ancient Society* 26 (1995), σσ. 273-288.

Wright W. C., *The Works of the Emperor Julian*, vol. II, Cambridge-Massachusetts 1913.

XI. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

Αβαροι 77, 79-83	Αλβανία 90-91
Αβασγοί 70-72, 94, 158-159, 162, 164, 166	Αλεξάνδρεια 63, 66
Αβιμέλεχ 90	Αλέξανδρος 134, 137-138 , 139, 201
Άβυδος 150, 156	Αλέξιος Α΄ Κομνηνός 10-11, 13, 189-190, 191-195 , 196, 197-202
Αγαπητός Α΄ πάπας 70-72	Αλέξιος Αριστηνός 9
Αγία Ευφημία 102	Αλέξιος γαμπρός Θεοφίλου 123
Αγία Θέκλα 181	Αλέξιος Μωσηλέ 108-109
Άγιοι Ανάργυροι 166	Αλέξιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 172
Άγιος Δημήτριος 157-158, 165, 167	Αμάντιος 66-67
Άγιος Διομήδης 129, 132	Αμάσεια 153
Άγιος Θεόδωρος 154-155	Αμβρόσιος επίσκοπος Μιλάνου 46-47
Άγιος Κύριλλος (πατριάρχης Αλεξανδρείας Κύριλλος Α΄) 9	Αμνία 108
Άγιος Λάζαρος 135	Αμόριο 119, 124-125
Άγιος Σίλβεστρος (πάπας Ρώμης Σίλβεστρος Α΄) 9, 21-22	Αμφιλόχιος επίσκοπος Ικονίου 47
Άγιος Σωφρόνιος (πατριάρχης Ιεροσολύμων Σωφρόνιος Α΄) 9	Αναστάσιος Α΄ 63-65 , 66-67, 197-199, 201-202
Άδατα 130, 135	Αναστάσιος Β΄ 97 , 99-101, 197-199, 202
Αδριανούπολη 42, 142	Αναστάσιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 99, 101, 103
Αέτιος 109	Αναστάσιος <i>σακελλάριος</i> 141, 143
Αθίγγανοι 111-112, 120	Ανατόλιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 51-52
Αιγαίο 120, 142	Ανδραγάθιος 43, 45, 47
Αίγυπτος 80, 166	Ανδρέας στρατηγός 130, 132
Αινείας 13	Ανδρόνικος Δούκας 134
Αλαμανοί 31, 35	Άνθιμος Α΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 70-71
Αλαμούνδαρος 63	Άννα Δαλασσηνή 191
Αλανοί 94	
Αλάριχος 49	

Άννα Κομνηνή 8, 11
 Αντιόχεια 24, 30, 37, 46, 150-151, 154
 Αντίοχος 50, 53
 Αντωνίνος ο Ευσεβής 13
 Απόστολος Ανδρέας 32-33
 Απόστολος Λουκάς 32-33
 Απόστολος Παύλος 21
 Απόστολος Πέτρος 21
 Άραβες 63, 65, 83, 86-93, 95, 97, 100-101, 103-104, 106-107, 109, 112, 119-120, 123-124, 126, 128, 130-131, 133, 142-144, 146-147, 149-151, 154-155, 157, 159, 162-164, 166
 Αρδαβούριος 57-58
 Άρειος 32-33, 39, 41, 45, 47, 57
 Αριάδνη 58, 63
 Αριέβης 192, 194
 Αρκάδιος 47, **48**, 50, 201
 Αρμάτιος 60, 62
 Αρμενία 30, 75, 90, 93
 Αρσακίδες 132
 Αρσένιος διάκονος Ρώμης 47
 Αρτάβασδος 103-104
 Αρχάγγελος Μιχαήλ 129, 132
 Ασπαρ 56-58
 Αύγουστος 13

 Βαβυλώνα 157
 Βαλέριος 52
 Βάνδαλοι 54-55
 Βάρδας *καίσαρ* 126-128
 Βάρδας Σκληρός 154, 157, 159
 Βάρδας Φωκάς ο νεότερος 156-157, 159
 Βάρδας Φωκάς ο πρεσβύτερος 153-155
 Βασίλειος (Βογόμιλος) 192, 194
 Βασίλειος Α΄ 127-128, **129-132**, 135, 150, 197, 199-203
 Βασίλειος Β΄ Βουλγαροκτόνος **156-159**, 160-161, 197-202
 Βασίλειος Ζαούτζης 133, 135
 Βασίλειος *παρακοιμώμενος* 144-145, 153, 155-157, 159
 Βασιλίσκος 58-59, **60-61**, 67, 201
 Βασιλίτζης 137-139
 Βελισάριος 68, 71-72
 Βερίνα 62
 Βετρανίων 29, 33
 Βησιγότθοι 49
 Βιθυνία 23, 100-101, 106
 Βιταλιανός 63-65
 Βλαχέρνες 57, 76, 92
 Βογόμιλοι 192, 194
 Βοημούνδος 192, 194
 Βορίσης Β΄ 154
 Βούλγαροι 63-64, 89-90, 93-95, 103-104, 106-107, 109, 111, 114-117, 126, 133, 135, 137-139, 142-143, 150, 154-157, 159, 166
 Βρύας 123
 Βώνος 83

 Γαβριηλόπωλος 139
 Γάιος Ιούνιος Βρούτος 13
 Γαλατίες 30-31, 33, 35, 43, 69
 Γάλλος 30, 32-33, 35

Γαστρία Μονή 127
 Γελίμερος 68
 Γενέσιος 52
 Γερμανίκεια 103
 Γερμανός Α΄ πατριάρχης
 Κωνσταντινουπόλεως 88-89, 97, 99, 101-102, 104
 Γεώργιος Μανιάκης 166, 173, 175
 Γεώργιος Μοναχός 14
 Γιζέριχος 54, 58
 Γναίος Πομπήιος 13
 Γότθοι 24, 42, 68
 Γρατιανός 42, **43-44**, 197, 203
 Γρηγοράς 81
 Γρηγόριος Γ΄ πάπας 99, 101
 Γρηγόριος Ναζιανζηνός 9

 Δαβίδ 13
 Δίας 21
 Δίδυμος 71
 Διόδοτος Τρύφων 13
 Διόσκορος πατριάρχης Αλεξανδρείας 51-52, 55, 60, 62
 Δίων Κάσσιος 13-14
 Δούναβης 78

 Εβραίοι 99
 Έδεσα 142
 Ειρήνη 78, **106-110**, 111-112, 197, 199-200
 Ειρήνη σύζυγος Αλεξίου Α΄ Κομνηνού 192, 194
 Ελένη Λακαπηνή 144-145
 Ελενούπολη 27
 Ελπίδιος 106, 109
 Ερμής 23
 Ευάγριος 71
 Ευγένιος 45-47
 Ευδοκία Ιγγερίνα 127
 Ευδοκία σύζυγος Ηρακλείου 84
 Ευδοκία σύζυγος Θεοδοσίου Β΄ 51-53
 Ευδοκία σύζυγος Κωνσταντίνου Ι΄ Δούκα και Ρωμανού Δ΄ Διογένη 184-185
 Ευδοκία σύζυγος Λέοντος Ζ΄ 134
 Ευδοξία 48
 Ευθύμιος Α΄ πατριάρχης
 Κωνσταντινουπόλεως 134-135, 137
 Ευπρεπία 172
 Ευσεβία 32
 Ευσέβιος ευνούχος 35
 Ευσέβιος Καισαρείας 14
 Ευσέβιος Νικομηδείας 34
 Ευτυχής 51, 55, 60, 62
 Ευτύχιος πατριάρχης
 Κωνσταντινουπόλεως 70, 71
 Ευφήμιος πατριάρχης
 Κωνσταντινουπόλεως 63-64
 Ευχάιτα 112
 Έφεσος 50-52

 Ζήνων 58, **59**, 60-61, **62**, 64, 201
 Ζωή 160, 162-165, 167-169, **170-171**, 172-173, 197, 200
 Ζωή Ζαούτζη 133-134
 Ζωή Καρβωνοψίνα 134, 139

Ηράκλειος 80-81, **82-83**, 84, 88, 197, 199

Ηράκλειος ο πρεσβύτερος 80

Ηρακλωνάς **85**, 86, 199

Ηρώδης 13

Θεοδόσιος Α΄ 43, 45, **46-47**, 197, 199-200, 203

Θεοδόσιος Β΄ **50-53**, 55, 197-198, 200, 202

Θεοδόσιος Γ΄ 13, 97, **98**, 99, 196, 199-200

Θεοδόσιος αδελφός Κώνσταντος Β΄ 86-87

Θεοδόσιος/Θεόδοτος 90

Θεοδοσιούπολη 103

Θεοδότη 108

Θεόδοτος Μελισσηνός 116

Θεοδώρα Μακεδόνων 13, 162, 164, 168, **170-171**, 172, 174, **177**, 196, 197, 200, 202

Θεοδώρα σύζυγος Θεοφίλου 122, 124-128

Θεοδώρα σύζυγος Ιουστινιανού Α΄ 68-69, 72

Θεοδώρητος Κύρου 14

Θεόδωρος Β΄ πατριάρχης Αντιοχείας 153, 155

Θεόδωρος Βαλσαμών 9

Θεόδωρος Μοψουεστίας 71

Θεόδωρος Σανταβαρηνός 131-133, 135

Θεοδωρούπολη 155

Θεοκριτιανός 66

Θεόκτιστος 124-128

Θεοφάνης Ομολογητής 14

Θεοφάνης *παρακοιμώμενος* 145

Θεοφανώ σύζυγος Λέοντος Ζ΄ 134-135

Θεοφανώ σύζυγος Ρωμανού Β΄ και Νικηφόρου Β΄ Φωκά 149, 151, 153, 155

Θεοφανώ σύζυγος Σταυρακίου 114-115

Θεόφιλος 13, 120, **122-125**, 126, 128, 197-202

Θεόφιλος Ερωτικός 173, 175

Θεόφοβος 123, 125

Θεοφύλακτος Λακαπηνός 141

Θράκη 24, 42-43, 63-64, 77, 95, 150-151

Θωμάς Σλάβος 119-120

Ιάμβλιχος 41

Ιβηρία 90-91

Ιγνάτιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 129

Ιέρεια 102, 104

Ιερουσαλήμ 13, 34, 82-83

Ικόνιο 47

Ίλλος 60-61

Ίλλος *μάγιστρος* 62

Ιλλυρία 52, 63-64

Ινδοί 70

Ιοβιανός **37-38**, 39, 197-199, 202-203

Ιουδαίοι 22, 34, 42, 46, 119-120, 130, 132

Ιουλιανός 23, 30-33, **34-36**, 37, 39, 41, 197, 200, 202-203

Ιουστινιανός Α΄ 64-65, **68-72**, 73, 197-203

Ιουστινιανός Β΄ **90-91**, 93, **94**, 201

Ιουστινιανός στρατηγός 75-76

Ιουστίνος Α΄ 64-65, **66-67**, 197, 199, 201-203

Ιουστίνος Β΄ **73-74**, 75, 197-200

Ιππόδρομος 103, 192

Ισαάκιος Α΄ Κομνηνός 178-179, **180-182**, 183-184, 197, 199-202

Ισαάκιος Κομνηνός αδελφός Αλεξίου Α΄ Κομνηνού 190

Ισαυρία/Ίσαυροι 59-60, 65

Ισδιγέρδης Α΄ 50

Ισοκάσιος 57-58

Ίστρος 89, 150

Ιωάννης Α΄ Τζιμισκής 13, 149, 151, **153-155**, 156, 197-199, 203

Ιωάννης Β΄ Κομνηνός 8, 10

Ιωάννης Βαπτιστής 150

Ιωάννης Δαμασκηνός 9

Ιωάννης Δούκας 186

Ιωάννης Ελαδάς 139

Ιωάννης Ζ΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 123, 126

Ιωάννης Η΄ Ξιφλίνος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 184-185

Ιωάννης *λογοθέτης* 174-175

Ιωάννης Μαλάλας 14

Ιωάννης μητροπολίτης Σίδης 187-190

Ιωάννης Ξιφλίνος 14

Ιωάννης Ορφανοτρόφος 165-169, 172

Ιωάννης *πατρίκιος* 92

Ιωάννης *ράικτωρ* 139

Ιωάννης Σκυλίτζης 14

Ιωάννης Χρυσόστομος 48, 51, 53

Ιωάννης Ζ΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 97

Ιωσήφ Βρίγγας 147-149, 151

Καβάδης Α΄ 66

Καλαβρία/Καλαβροί 100-101

Καλλίνικος Α΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 94

Καππαδοκία 82

Καρλομάγνος 108-109

Καρχηδόνα 13

Κασσία 122

Κατασύρτες 139

Κιλικία 149

Κόιντος Φάβιος Μάξιμος 13

Κομεντίολος 77

Κρίσπος 24

Κρίσπος στρατηγός Καππαδοκίας 82

Κρούμος 112, 114-115

Κύπρος 135, 150, 173, 175, 192, 194

Κύρος 13

Κύρος *ἐπαρχος* 52

Κύρος επίσκοπος Φάσιδος 83

Κύρος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 94

Κωνσταντίνα 78

Κωνσταντίνος Α΄ 13, **20-25**, 197-198, 200-202

Κωνσταντίνος Β΄ **26**, 200

Κωνσταντίνος Γ΄ **84**, 85-86, 197

Κωνσταντίνος Δ΄ **88-89**, 90, 197, 199-200

Κωνσταντίνος Ε΄ **102-104**, 119, 121, 197, 199-201

Κωνσταντίνος Ζ΄ **106-110**, 111-112, 197, 199-200

Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος 134-135, 137-138, **139-140**, 141-143, **144-146**, 148, 197-200, 202-203

Κωνσταντίνος Η΄ 156-157, **160-161**, 164, 201

Κωνσταντίνος Θ΄ Μονομάχος 170, **172-176**, 197-202

Κωνσταντίνος Ι΄ Δούκας **183-184**, 197-202

Κωνσταντίνος Β΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 102

Κωνσταντίνος Δαλασσηνός 160, 165

Κωνσταντίνος Διογένης 162, 164

Κωνσταντίνος Δούκας 139

Κωνσταντίνος Λακαπηνός 142

Κωνσταντίνος Μανασσής 15

Κωνσταντίνος υιός Βασιλείου Α΄ 131

Κωνσταντίνος υπηρέτης Σαμωνά 134

Κωνσταντινούπολη 22-24, 32, 41-42, 46-47, 50-53, 57-58, 60, 62-65, 70-71, 75, 79-81, 83, 86-88, 92-93, 95, 97, 100-101, 106, 122-123, 125-126, 129, 134, 137, 139, 141-142, 144, 150, 155, 157-158, 162, 164-166, 168, 174, 185, 190, 192, 194

Κωνσταντίνος Α΄ 24, **29-33**, 37, 197-202

Κώνστας Α΄ 26, **27-28**, 29, 201

Κώνστας Β΄ **86-87**, 88-89, 197, 199-201

Κωνσταντίνος *παρακοιμώμενος* 135, 139-140

Λαζοί 66-67

Λεόντιος 91, **92**, 93-94, 199, 203

Λέσβος 109, 111, 172

Λεύκιος Κορνήλιος Κίννας 13

Λέων Α΄ 13, **57-58**, 59, 197, 199-201

Λέων Β΄ 58-59

Λέων Γ΄ 13, 59, 94, 98, **99-101**, 197, 199, 201, 203

Λέων Δ΄ 78, **105**, 106, 109, 201

Λέων Ε΄ Αρμένιος 114-115, **116-118**, 119-120, 122, 124, 129, 197-200, 202-203

Λέων Ζ΄ 127-128, 131-132, **133-136**, 137-138, 199-200, 202

Λέων Γ΄ πάπας 107

Λέων Τορνίκης 173, 175

Λέων Τριπολίτης 142-143

Λέων Φιλόσοφος 123-124

Λέων Φωκάς 139-141

Λέων Φωκάς αδελφός Νικηφόρου Β΄ 147-148, 154-155

Λήμνος 133

Λιβάνιος 41

Λιβύη 68, 80

Λικίνιος 20, 24

Λογγίνος 64-65

Λογγίνος *μάγιστρος* 64-65

Λογγοβαρδία 130, 132-133, 135

Λυκία 55

Μαβίας 89

Μαγνέντιος 27, 29-30, 32-33

Μακεδονία 42

Μακεδόνιος Α΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 32-33, 46

Μανιχαίοι 111-112, 130-131, 153, 155

Μανουήλ 123, 125

Μανουήλ Α΄ Κομνηνός 11, 18

Μανουήλ *μάγιστρος* 126-127

Μανουήλ *πατρίκιος* 149

Μαντζικέρτ 185-186

Μαξέντιος 20-21, 24
 Μαξιμιανός 13
 Μάξιμος 45, 47
 Μάξιμος Ομολογητής 86-87
 Μάξιμος πατρίκιος 54
 Μαρία Αλανή 189-190
 Μαρία κόρη Θεοφίλου 123
 Μαρία Μαγδαληνή 135
 Μαρία σύζυγος Κωνσταντίνου ζ' 108, 110
 Μαρκιανός 13, **55-56**, 197-198, 200, 202-203
 Μαρμαράς 8
 Μαρτίνα 83-86
 Μαρτίνος Α' πάπας 86-87
 Μασαλμάς 100
 Μαυρίκιος 75-76, **77-79**, 80-81, 105, 197, 199-201
 Μεθόδιος Α' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 122, 124-126
 Μελιτηνή 103
 Μεσημβρία 114-115
 Μεσοποταμία 30
 Μιζίζιος 88-89
 Μιλάνο 46
 Μιχαήλ Α' Κηρουλάριος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 180
 Μιχαήλ Α' Ραγκαβές 113, **114-115**, 116, 197-200, 202
 Μιχαήλ Β' Τραυλός 116-117, **119-121**, 197, 199-201, 203
 Μιχαήλ Γ' 13, **126-128**, 129-132, 201
 Μιχαήλ Δ' Παφλαγών 163-164, **165-167**, 170, 172, 197-199, 201-202
 Μιχαήλ Ε' Καλαφάτης 165-166, **168-169**, 201
 Μιχαήλ ζ' Στρατιωτικός 13, 177, **178-179**, 201
 Μιχαήλ Ζ' Δούκας 185-186, **187-188**, 189-191, 201
 Μιχαήλ Ανεμάς 192, 194
 Μιχαήλ Γλυκάς 15
 Μιχαήλ Ψελλός 14, 188
 Μονή Αγίας Γλυκερίας 8, 10
 Μονή Αγίων Αναργύρων 167
 Μονή Μαγγάνων 174-175
 Μονή Νοσσιών 135
 Μονή Περιβλέπτου 190
 Μονή Στουδίου 114, 168, 188
 Μουλβία γέφυρα 20-21, 24
 Μοψουεστία 150
 Μυσοί 64
 Μυτιλήνη 172
 Ναβουχοδονόσωρ 13
 Ναός Αγίας Ειρήνης 32-33
 Ναός Αγίας Σορού 57-58
 Ναός Αγίας Σοφίας 32-33, 69, 71, 78, 82, 105, 129, 153, 157, 162, 168
 Ναός Αγίου Θωμά 135
 Ναός Αγίου Μωκίου 134, 138
 Ναός Αγίων Αποστόλων 24, 31-33, 69, 128
 Ναός Αγίων Σαράντα Μαρτύρων 78-79
 Ναός Αγίων Σεργίου και Βάκχου 69, 71
 Ναός Ζωοδόχου Πηγής 69, 71
 Ναός Θεοτόκου Φάρου 115

Ναρσής 80-81
 Ναυκράτιος/Νικόλαος Ζωναράς 8
 Νέα Εκκλησία 129, 149
 Νεστόριος 50, 53, 55
 Νίκαια 23, 106
 Νικήτας 81
 Νικηφορίτζης 187-188
 Νικηφόρος Α΄ 109, **111-112**, 113, 115, 201
 Νικηφόρος Β΄ Φωκάς 13, 147-148, **149-152**, 153, 155, 197, 199-201, 203
 Νικηφόρος Γ΄ Βοτανειάτης 187-188, **189-190**, 194, 199-200, 202
 Νικηφόρος Α΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 114-117, 119-120
 Νικηφόρος αδελφός Λέοντος Δ΄ 106, 109
 Νικηφόρος Βασιλάκης 189
 Νικηφόρος Βρέννιος ο πρεσβύτερος 187, 189
 Νικηφόρος Βρυέννιος 8
 Νικηφόρος Διογένης 192, 194
 Νικηφόρος Ξιφίας 158-159
 Νικηφόρος Φωκάς ο πρεσβύτερος 130
 Νικηφόρος Φωκάς 154-155
 Νικηφόρος Φωκάς Βαρυτράχηλος 158-159
 Νικόλαος Α΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 134-135, 137, 139
 Νικομήδεια 24
 Νίσιβη 29, 32
 Ξενοφών 14
 Όλγα 144
 Ονώριος **49**, 201
 Οσία Ευπραξία 9
 Ουαλεντινιανός Α΄ **39-40**, 197, 199
 Ουαλεντινιανός Β΄ **45**, 46-47, 201
 Ουαλεντινιανός Γ΄ **54**, 201
 Ουάλης Α΄ 39, **41-42**, 43-44, 73, 197-200
 Ουάλης αστρονόμος 22
 Ούγγροι 144-145, 181-182
 Ούζοι 183-184
 Ουμπερτόπωλος 192, 194
 Παλαιστίνη 57
 Πατρίκιος 57
 Παυλικιανοί 126, 192, 194
 Παυλίνος 52-53
 Παφλαγονία 149
 Πελάγιος 62
 Πέρσες 24, 29, 32, 35, 37-38, 50, 66-68, 71, 73, 75-83
 Πετρίον 162
 Πέτρος 142
 Πέτρος αδελφός Μαυρικίου 78
 Πέτρος Γ΄ Μογγός πατριάρχης Αλεξανδρείας 62
 Πετρωνάς 122, 126
 Πετσενέγοι 166, 174-175, 192, 194
 Πιτυούντας 51
 Πλάτων Σακκουδίωνος 108-110
 Πλούταρχος 14
 Πολύευκτος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 144, 149, 153, 155

Πουλχερία 51-53, 55
 Πρεσθλάβα 154
 Πρίγκιπος 111
 Πρίσκο 80
 Πρόκλος πατριάρχης
 Κωνσταντινουπόλεως 50, 53
 Προκόπιος 41
 Προκόπιος ιστοριογράφος 14, 70
 Προποντίδα 173
 Προυσιανός 162, 164
 Προφήτης Ηλίας Θεσβίτης 129, 132
 Πρώτη 115, 186

 Ραβέννα 49
 Ροβέρτος Γυισκάρδος 192, 194
 Ρωμανός Α΄ Λακαπηνός 139-140, **141-143**, 144-145, 147, 197-202
 Ρωμανός Β΄ 145, **147-148**, 156, 197, 199-200
 Ρωμανός Γ΄ Αργυρός 160, **162-164**, 166-167, 171, 198-202
 Ρωμανός Δ΄ Διογένης **185-186**, 192, 199-200, 202
 Ρωμανός Βοΐλας 173, 175
 Ρωμανός Κουρκούας 130-131
 Ρώσοι 130, 132, 142-144, 150, 154-155, 173, 175

 Σαμουήλ Β΄ 156
 Σαμωνάς 133-136
 Σαούλ 13
 Σαπώρης Β΄ 29-30
 Σαρδηνία 68, 71
 Σαρμάτες 24
 Σεβήρος πατριάρχης Αντιοχείας 66-67, 70, 83
 Σελτζούκοι Τούρκοι 185-186
 Σέργιος 100-101
 Σέργιος Α΄ πατριάρχης
 Κωνσταντινουπόλεως 82-83
 Σέργιος Β΄ πατριάρχης
 Κωνσταντινουπόλεως 158
 Σίγμα 168
 Σικελία/Σικελοί 68, 71, 100-101, 120, 126, 128, 149, 166
 Σιλβανός 32-33
 Σίρμιο 158-159
 Σκιπίων Αφρικανός 13
 Σκλήραινα 172, 175
 Σκύθες 41-43, 47, 64, 82, 154-155, 166-167, 181-182
 Σλάβοι 90
 Σοφία 73, 75, 78
 Σπούριος Ποστούμιος 13
 Σταυράκιος *παραδυναστεύων* 106, 109
 Σταυράκιος **113**, 114, 201
 Στέφανος 90
 Στέφανος Λακαπηνός 142, 145
 Στέφανος *μάγιστρος* 139
 Στυλιανός Ζαούτζης 133
 Στυππειώτης 130
 Συμεών Α΄ 133, 137, 139
 Συρακούσες 87, 130, 132
 Συρία 83, 103-104, 123, 130
 Σωζόπετρα 124-125

Ταράσιος πατριάρχης
Κωνσταντινουπόλεως 106

Ταρσός 130, 150

Ταυρομένιο 133

Τιβέριος Α΄ (Ρωμαίος αυτοκράτωρ) 13

Τιβέριος Α΄ 74, **75-76**, 78, 198-199, 203

Τιβέριος Β΄ 92, **93**, 94, 199-200

Τίτος Καλβίνος 13

Τούρκοι 144, 150-151, 174-176, 188, 192, 194

Τροκούνδος 60-61

Φαύστα 21, 24

Φήλιξ Γ΄ πάπας Ρώμης 62

Φιλιππικός γαμβρός Μαυρικού 77-79, 81

Φιλιππικός 93-94, **95-96**, 201

Φιλομήλιο 116, 120, 192, 194

Φλαβιανός πατριάρχης Αντιοχείας 46-47

Φλαβιανός πατριάρχης
Κωνσταντινουπόλεως 51

Φλάβιος Ιώσηπος 14

Φράγκοι 68, 108, 130, 132

Φρυγία 35

Φωκάς 78-79, **80-81**, 83, 201

Φώτιος Α΄ πατριάρχης
Κωνσταντινουπόλεως 129, 132, 135

Χάζαροι 93

Χαλέπι 148, 163-164

Χάλκη 155

Χαλκηδόνα 22, 41, 55, 60

Χερσώνα 91, 93-94

Χίος 154-155

Χορβάτες 158-159

Χοσρόης Α΄ 66, 78

Χοσρόης Β΄ 82

Χρυσάφιος 51, 53

Ωριγένης 71

XII. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ

Α΄ Σταυροφορία 192	καπνικός φόρος 111-112
Αγία Γραφή 14, 34	κοιαίστωρ 57-58
Άλεξιῶς 11	κουροπαλάτης 113, 127
ἀλληλέγγυον 111-112, 158-159, 162, 164	Κύρου Παιδεία 14
ἀμερμουμνῆς 124	μάγιστρος 52, 62, 64, 126, 139, 149
αρειανισμός 23-24, 39, 42, 197	μονοθελητισμός 83, 86-88, 95, 197
αὐγούστα 165	μονοφυσιτισμός 61-62, 71, 197
αὐγουστος 31	
	ορφανοτρόφος 165-169, 172
βασιλεοπάτωρ 134, 140	
Βίβλος Χρονική 15	παραδυναστεύων 50, 109, 124
Βίοι Παράλληλοι 14	παρακοιμώμενος 135, 139-140, 144-145, 147-148, 153, 155-157, 159
γενικός λογοθέτης 90, 174, 187	πατρίκιος 54, 56, 62, 68, 81, 92, 106, 126, 130-131, 149, 158-159
	πραιπόσιτος 50, 53, 66
δήμοι 16, 69	πρωτασηκρήτις 8
δούκας 133	πρωτοσπαθάριος 134
δρουγγάριος τῆς βίγλης 8	
	ῥαίκτωρ 139
Εικονομαχία 99, 101, 116-117, 119, 197	Ῥωμαϊκή Ἱστορία 13-14
εἰρμὸς 9	
Ἐκκλησιαστική Ἱστορία 14	σακελλάριος 90, 141
ἔξαρχος 80	σεβαστή 173
ἔπαρχος 52, 73-74	σουλτάνος 175, 185
	σπαθάριος 94
θέμα Ανατολικῶν 88, 98	Στάση του Νίκα 69, 72
θέμα Αρμενιакών 108-109	Σύγκλητος 16, 57-58, 60, 80, 82, 85, 97, 103, 113, 127, 139, 150-151, 174, 179, 191, 194
καίσαρ 30, 32, 57, 127, 166	Σύμβολον Πίστεως 23, 46
κανὼν 9-10	

Σύνοδος Οικουμενική Α΄ 23-24, 46
Σύνοδος Οικουμενική Β΄ 46-47
Σύνοδος Οικουμενική Γ΄ 50, 53
Σύνοδος Οικουμενική Δ΄ 55-56, 60-61,
66-67
Σύνοδος Οικουμενική Ε΄ 71-72
Σύνοδος Οικουμενική Ζ΄ 88-89, 95-96
Σύνοδος Οικουμενική Ζ΄ 106, 109

τροπάριον 9
φρυκτωρίες 127-128

χαγάνος 77, 82, 93
Χρονική Σύνοψις 15
χρυσάργυρον 63-64

ὥδη 9

XIII. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΝΕΟΤΕΡΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΩΝ

- Αγαπητός Π. Α. 129
- Αγγελίδη Χριστίνα Γ. 69
- Αλειφεροπούλου Μαριλιάννα 153
- Αναγνωστάκης Η. 90, 139
- Αναστασίου Ι. Β. 16
- Αρβελέρ Ελένη 17
- Βαρζός Κ. 180, 190-191
- Βλυσίδου Βασιλική Ν./Vlyssidou Vassiliki N. 122, 129, 134, 144
- Βουτυράς Σ. 153
- Γκουτζιουκώστας Α. 8
- Γρηγοριάδης Ι./Grigoriadis I. 10, 12, 16
- Δημοσθένους Α. Α. 187
- Δρακοπούλου Τούλα 17
- Καλλία Αναστασία 68
- Καλλινίκου Διονυσία 126
- Καλλιπολίτης Β. 17
- Καλτσογιάννη Ελένη 8-10, 12-13
- Καραγιαννόπουλος Ι. Ε./Karayannopoulos J. 17, 63, 165, 168, 178, 183
- Καραμαλούδη Άννα Β. 59
- Καρπόζηλος Α. 8, 10-14, 41, 70
- Καστρινάκη Αγγέλα 17
- Κόλιας Γ. 191
- Κόλιας Τ. Γ./Kolias T. G. 86, 149, 153
- Κοντοστεργίου Δέσποινα 88
- Κορρές Θ. Κ. 100, 114, 116
- Κουντούρα-Γαλάκη Ελεονώρα 90, 122
- Κούρτοβικ Δ. 11
- Κρεμμυδάς Β. 192
- Λαμπσίδης Ο./Lampsidis O. 14-15, 94
- Λεβενιώτης Γ. Α. 185
- Λεοντίνη Μαρία 88
- Λουκάκη Μαρίνα 22
- Μακρής Γ. Χ. 16
- Μαλτέζου Χρύσα 192
- Μαμαγκάκης Δ. Α. 189, 191
- Μαρκόπουλος Α. 147
- Μισίου Διονυσία 69, 165
- Μπενάκης Λ. Γ. 16
- Μπουρδάρα Καλλιόπη Αλκ. 99, 102, 105-106, 111, 113-114, 116, 119, 122, 126, 130-131, 133-134, 139-142, 144, 147, 149, 151, 153, 156, 158, 162, 168-169, 173, 178, 183, 185-187, 189, 192
- Νικολάου Κατερίνα 124, 170
- Παϊδας Κ. Δ.Σ. 16-17, 27, 68, 114, 116, 169
- Παναγιωτάκης Ν. Μ. 192
- Παναγιώτου Α. Δ. 8
- Πατούρα Σοφία 49
- Πιτσάκης Κ. Γ. 86
- Ποτλής Μ. 9
- Ράλλης Γ. Α. 9

Σαββίδης Α. Γ.Κ. 166
 Σκοπελίτη Βασιλική 142
 Σταυρίδου-Ζαφράκα Αλκμήνη 139

 Τακιρτάκογλου Κ. Α. 149
 Τούντα Ελένη 107
 Τρωιάνος Σπ. Ν. 9, 172
 Τσορμπατζόγλου Π. Γ. 95

 Χονδρίδου Σταυρούλα Δ. 172-173
 Χρήστου Ειρήνη 50, 107, 170
 Χριστοφιλοπούλου Αικατερίνη 16-17, 50, 126

 Afinogenov D. E. 11, 119
 Alexander P. J. 114
 Ampoutis A. 191
 Anastasi R. 12
 Anastos M. V. 21, 50, 99
 Anderson B. 99
 Angelov D. 17
 Austin N.J.E. 41
 Auzépy Marie-France 99

 Bachrach B. 73
 Bakyta J. 77
 Baldus H. 45
 Baldwin B. 23
 Bálint C. 139
 Banchich Th. M. 8, 10, 13, 15
 Barceló P. 30
 Bardill J. 50
 Barnes T. D. 20, 54

Bayless W. N. 49
 Beck H.-G. 9, 11, 17, 71
 Bekker I. 15
 Bergamo N. 102, 106
 Betjes S. 20
 Bevan G. A. 50-51
 Bibicou Hélène 187
 Bithos G.P. 122
 Bleckmann B. 14, 20, 26-27
 Blockley R. C. 30
 Blowers P. M. 86
 Böhm M. 180
 Boissevain U. Ph. 12, 14
 Bondioli L. M. 18
 Bowersock G. W. 34
 Bringmann K. 34
 Brooks E. W. 106
 Brown Th. 90
 Brubaker Leslie 99
 Bryer A. 99
 Buck D. F. 48
 Burgerdijk D. W.P. 37
 Bury J. B. 16
 Büttner-Wobst Th. 12, 14-15, 34

 Cameron Al. 17, 43, 48, 51
 Cameron Averil 14, 70, 73
 Capizzi C. 63
 Carelos P. 156
 Carile A. 12
 Cassimatis G. 111
 Caughey D. E. 172

Chadwick H. 51	Du Cange Ch. 13, 15
Chantraine H. 20	Dvornik F. 23, 46, 50, 126, 129
Charanis P. 77	
Chew Kathryn 51	Effenberger A. 97
Cheyne J.-C. 149, 153, 156, 178, 189	Elton H. 60
Chrysos E. 71	Enns W. 46, 70, 82
Codoñer J. S. 122	Evans J. A.S. 68-69
Collins R. 108	
Corsaro F. 20	Farag W. A. 142
Cosentino S. 86	Fortina M. 43
Cowan R. 20	Foss C. 68
Crawford P. 29	Frakes R. M. 30
Cribiore Raffaella 41	Franklin S. 18
Croke B. 45, 55, 57-58, 63-64	Frankopan P. 18
Cullhed M. 20	Frenkel Luise Marion 50
	Frielinghaus Heide 189
Dagron G. 22	Fromentin Valérie 14
Dainese D. 21	
Davids A. 149	Gaddis M. 55
Davis S. J. 51	García F.M. 12
De Boer C. R. 14	Garland Lynda 83, 106, 124, 170, 184
De Medeiros Publio Dias J. V. 189, 191	Garrod W. 153
De Vries-Van Der Velden Eva 185	Garsoïan Nina G. 192
Devillers O. 13	Garzya A. 12
Di Maio M. 13-15, 20	Gaul N. 139
Dimitriadis M. 191	Gerland E. 82
Dimitriadis S. 191	Gerö S. 99, 102
Dindorf L. A. 14-15	Gheller Viola 21
Dmitriev S. 17	Giakalis A. 106
Doyle C. 49	Giarrizzo G. 12
Drijvers J.W. 21, 37	Girod Virginie 68
Drinkwater J. 27	Gluschanin E. P. 46

Goffart W. 75	Hunger H. 8, 10-13, 15-17, 70
Gouma-Paterson Thaleia 8, 11	Inoue K. 180
Grant R. M. 23	Ivanov I. 156
Grätz S. 189	
Gray P. T.R. 51	Jacobs Angelica 12
Greatrex G. 50	James Liz 170
Gregg R. 23	Janin R. 8
Grierson Ph. 139	Jenkins R. J.H. 139
Grieser Heike 189	Johnson G. 160
Grig Lucy 54	Jugie M. 50
Groh D. 23	
Groh K. 73	Kaegi W. E. 82
Guilland R. 8, 113, 134, 165	Kaldellis A. 66, 153, 160, 162
	Kalfakis N. 170
Haarer Francis K. 63	Kambylis A. 11
Haury J. 70	Kampionaki Theofili 14, 18
Head C. 90, 99	Karagiorgou Olga 189
Hecker H. 106	Karampoula Dimitra 17
Heijnen S. J.M. 20	Karlin-Hayter Patricia 124, 137
Heine R. E. 71	Kazhdan A. 18
Heinemann M. 8-10, 13	Kelly C. 50
Herrin Judith 99, 106, 124	Kelly G. 54
Hiestand R. 106	Kienast D. 31
Higgins J. M. 77	Klein R. 29
Hill Barbara 8, 170	Kohlfelder R. L. 55
Hirsch F. 14	Kolia-Dermizaki Athina 187
Holmes Catherine 156	König J. 139
Holum K. G. 51	Konstantellou Theodora 191
Hovorun C. 86	Köpstein Helga 119
Hughes I. 39, 41, 68	Körntgen L. 189
Huletski D. 8	Kosinski R. 59
Humphries M. 54	Krallis D. 180

Krausmüller D. 122
 Kroll J. 73
 Krumbacher K. 8-9, 11-13, 15

 Lamberz E. 106
 Lamza L. 88
 Lane E. N. 8, 10, 13, 15
 Laniado A. 59
 Laskaratos J. 165
 Leidholm N. 189
 Lemerle P. 192
 Lenski N. 41
 Leone P.L. M. 12, 15
 Liebeschuetz J.H.W.G. 48
 Lilie R.-J. 106
 Lintvelt J. 17
 Lippold A. 46
 Ljubarskij J. N. 126
 Llewellyn P. 86
 Long Jacqueline 48
 Loud G. 133
 Lubhéid C. 50
 Luttrell A. 12

 Macrides Ruth 11, 18
 Maeyama Y. 22
 Magdalino P. 18, 20, 170, 191
 Magnani A. 68
 Mallan C. T. 13
 Mamali Maria 191
 Mango C. 8, 126
 Maraval P. 68

 Martelli F. 49
 Matheou N. S.M. 18
 May G. 51
 McEvoy Meaghan A. 43, 45
 McLynn N. B. 46
 Meier M. 63, 68
 Melville-Jones J. R. 22
 Menze V. 139
 Mešanović Sanja 184
 Migne J.-P. 15
 Millar F. 50
 Moravcsik G. 10, 129
 Morris Rosemary 149
 Moser Muriel 27, 29
 Muehlberger Ellen 32
 Müller A. 141
 Müller-Seidel Ilse 34
 Mullett Margaret 191

 Németh A. 139
 Neville Leonora 8, 10-13, 18
 Nezu Y. 180
 Niavis P. E. 111
 Nicholson O. 21
 Nikolov A. 112
 Nystazopoulou-Pelekidou Maria 22

 O' Connell P. 114
 Obolensky D. 192
 Odahl C.M. 20-21
 Oikonomidès N. 8-9, 30, 50, 54, 57, 62, 73, 90, 94, 111, 133, 139
 Oikonomopoulou Katerina 14

Omarchevsky A. 51	Rosser J. 122
Ostrogorsky G. 17	Runciman S. 141
Ovhanesian A. 116	
	Saltzer W. G. 22
Pahlitzsch J. 189	Sarafis V. 191
Panas M. 170	Šaranac-Stamenković Jasmina 183
Patzig E. 14	Sardiello Rosanna 23
Perisanidi Maroula 9	Schäfer Ch. 34
Personnaz Ch. 149	Schlumberger G. 153
Petrova Maya 12	Schmidt W.A. 14
Pieler P. 9	Schreiner P. 17
Pinder M. 15	Scipioni L. I. 50
Pingree D. 22, 139	Sebastiani B. B. 13
Polemis D. I. 139, 183, 187, 192	Seibt W. 8
Poulakou-Rebelakou Effie 170	Sellers R. V. 55
Praechter K. 14	Shlosser Franziska E. 77
Prechel Doris 189	Siebig G. 57
Price R. 55	Sifonas Ch. 156
Prinzing G. 68, 75	Sitár A. 191
	Smith M. H. 180
Raschle C. R. 45	Smythe D. 170, 191
Redies M. 60	Sophoulis P. 12
Reinink G. J. 82	Speck P. 103, 106
Reinsch D. R. 11	Stavrakos C. 189
Riedel Meredith L.D. 133, 149	Stephenson P. 156
Riedinger R. 88	Stewart M. E. 57
Ritter A. M. 46	Stichel D. 73
Rochow Isle 102-103	Stichel R. H.W. 73
Rodríguez A.Á. 12	Stiernon L. 173
Rolston Elisabeth 191	Stolte B. H. 82
Rosenqvist J.O. 8-9, 11-12, 15	Strässle P. M. 156
Ross A. J. 37	Stratos A. N. 92-93

Stratoudaki-White Despina 129

Sumner G. V. 95, 97-98

Szidat J. 45

Tamas Hajnalka 39

Tardieu M. 111

Thompson E. A. 55

Tiguntsev Y. 8

Tinnefeld F. 18, 180

Tittman I.A.H. 10

Tobias N. 129

Todt K.-P. 160, 170

Tougher S. 17, 32, 133

Toynbee A. 139

Trapp E. 14-15

Treadgold W. 8, 10, 84-85, 105

Tsiaples G. 133

Turner D. 88, 116

Twardowska Kamilla 62

Van Dam R. 20

Van Hoof Lieve 41

Van Ommeslaeghe F. 48

Varona Codeso Patricia 126

Vasiliev A. A. 66, 90

Vassilopoulos D. 170

Veh O. 80

Vratimos A. 168, 184-185

Wallraff M. 21

Watts E. J. 43, 45

Williams R. L. 23

Wolf H. 15

Woods D. 21, 39

Woolf G. 139

Wright W. C. 23

Xenophontos Sophia 14

Ziegler K. 8

Zis P.V. 165